

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

1970'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE SOLUN TARİHİNE YERELDEN BAKMAK: TAŞOVA ÖRNEĞİ

Sinan Kadir SAYAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2023

1970'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE SOLUN TARİHİNE YERELDEN BAKMAK:
TAŞOVA ÖRNEĞİ

Sinan Kadir SAYAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Sinan Kadir Sayan tarafından hazırlanan “1970’li Yıllarda Türkiye’de Solun Tarihine Yerelden Bakmak: Taşova Örneği” başlıklı bu çalışma, 14.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gökhan Atılğan (Başkan)

Doç. Dr. Kadir Dede (Danışman)

Prof. Dr. Mete Kaan Kaynar (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Sinan Kadir Sayan

¹“**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Kadir DEDE** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Sinan Kadir SAYAN

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce, sadece bir fikir olarak sunduğum ilk anda söyledikleriyle beni bu çalışmayı yürütebileceğime teşvik eden, her aşamada bilgi birikimi, tecrübesi, sabrı ve hoşgörüsüyle rehberlik eden hocam ve danışmanım Kadir Dede'ye teşekkür etmem gerekiyor. Tezin savunmasında, öneri ve eleştirileriyle çalışmayı değerlendiren Gökhan Atılğan ve Mete Kaan Kaynar hocalarıma saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasını genç yaşında başladığı ve halen sürdürdüğü mücadelesiyle sağlayan babama; çalışmaya en ufak çekince hissetmeden ve son derece gönüllü şekilde katılanlar başta olmak üzere tüm “Taşovalı devrimcilere” teşekkür ederim.

Yaptıklarımı ve düşüncelerimi destekleyen, bu çalışma boyunca da nazımı çeken saygıdeğer anneme, sadece bu çalışma sürecinde değil, ne zaman olursa olsun yanımda olacağını, ne yapmak istersem isteyim destekleyeceğini, her kötü zamanda bana kol kanat gereceğini bildiğim çok sevgili ağabeyim Çağdaş Sayan'a minnettarım.

Zor ve stresli zamanlarımda beni sözleriyle teşvik eden arkadaşlarım Dilan Köşker, Ayşenur Demir ve Merve Bayrak'a, fikirlerine danıştığım ve desteklerini aldığım Ahmet Ertan, Burak Özgüven ve Saltuk Buğra Yurteri'ye, en yoğun zamanlarda bile çalışmayı sürdürmeme yardımcı olan çalışma arkadaşım Fatma Sözen Erdal'a; çalışmanın her aşamasında benden daha çok heyecanlanan, benden daha çok mutlu olan, ama varlığıyla beni her şeyden çok mutlu eden Nihan Batmaz'a teşekkür ederim.

ÖZET

SAYAN, Sinan Kadir. *1970’li Yıllarda Türkiye’de Solun Tarihine Yerelden Bakmak: Taşova Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2023.

Bu çalışma, Türkiye’de 1970’li yılların ikinci yarısıyla birlikte artmış olan siyasallaşmaya, sol sosyalist mücadeleye, solun tarihine ve 12 Eylül askeri darbesine giden sürece Amasya’nın Taşova ilçesindeki örgütlenmelere dahil olan kişilerle yapılmış olan mülakatlar aracılığıyla merkezden değil, çevreden; kentlerden değil yerelden ve bir ilçeden bakmayı amaçlamaktadır. Türkiye’nin 1970’lerinde, önceki on yıldan miras kalan kişi ve kadroların tekrar bir araya gelerek başlattıkları devrimci mücadele, Türkiye’nin dört bir yanındaki örgütlenmelerle genişlik kazanmış; büyükşehirlerden taşra birimlerine kadar yayılım göstermiştir. Taşrada örgütlenmelerini oluşturan kişi ve yerel önderler, yaşadıkları bölgenin sorunlarını gündemlerine taşımış, bir yandan bu sorunların çözümü için eylemlilik sergilerken öte yandan da hem silahlı sağ hem de sol içi tartışmalar meydana gelmiştir. Türkiye’de solun tarih yazımı örgütlerin Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerindeki hareketlere ve örgütlerin lider kadrolarına odaklanmaktayken, ülkenin yerelinde gerçekleşen sol sosyalist mücadeleyi çoğunlukla nicel olarak ele almış; ‘sıradan solcu’nun hikayesini geri planda bırakmıştır. Bu sözlü tarih çalışmasında, Taşova’daki mücadeleye aktif olarak katılan kişilerin, büyüdükleri ortamdan siyasallaşmalarına, arkadaş çevrelerinden siyasal bilgi birikim düzeylerine varana dek bir araştırma alanı meydana getirilmiş, bu alandan elde edilen sonuçlarla Taşova özelinde Türkiye’nin taşralarında sol mücadelenin nasıl gerçekleşmiş olabileceğinin tespitinin ortaya konması amaçlanmıştır. Sol tarih yazımının çoğunlukla örgütlerin öncü kadroları ve lider/kahraman odaklı yapılması ya da fraksiyonların devrim algılamaları ve sol içi tartışmaları öncelikli olarak ele alması, devrimci mücadelenin önemli bir kısmını oluşturan yerelde sol mücadelenin göz ardı edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yüksek lisans tezi, tarih yazımındaki bu eksikliği gidermeyi amaçlamanın yanı sıra, sol mücadelenin merkez ile çevre arasında nasıl benzerlikler ve farklılıklara sahip olduğunu da ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler

Yerel Sol, Fraksiyon, Siyasal Sosyalleşme, 12 Eylül 1980.

ABSTRACT

SAYAN, Sinan Kadir. *Analyzing The Left in Turkey in 1970s through Periphery: The Case of Taşova*, Master's Thesis, Ankara, 2023.

This study aims to provide a perspective from the periphery rather than the center, from the local level rather than the cities, by conducting interviews with individuals who were involved in the organization in the district of Taşova. It focuses on the increasing politicization, socialist struggle, the history of the left, and the process leading up to the military coup on September 12th, which gained momentum in Turkey in the second half of the 1970s. The revolutionary struggle initiated by individuals and cadres who emerged from the previous decade brought together various organizations across Turkey, spreading from metropolitan areas to local units. The local organizers and leaders in the provinces brought the issues specific to their regions to the forefront, engaging in activism to address these problems. However, this period also witnessed debates within both the armed right and left factions. While the historiography of the left in Turkey has predominantly focused on the movements and leadership cadres in major cities like Ankara and Istanbul, the local socialist struggle that took place throughout the country has often been approached quantitatively, neglecting the stories of the 'ordinary leftist.' This oral history project aims to create a research field encompassing the experiences of individuals actively involved in the struggle in Taşova, ranging from their politicization in their local environment to their level of political knowledge acquired through their social circles. By obtaining results from this field, it aims to envisage how the struggle of the left unfolded in the provinces of Turkey, with a particular focus on Taşova. The predominantly leader/hero-oriented approach in writing the history of the left or prioritizing the revolutionary perceptions of factions and internal debates has resulted in the neglect of the local dimension of the revolutionary struggle. In addition to aiming to address this deficiency in historical writing, this master's thesis also seeks to reveal the similarities and differences between the center and the periphery in the context of the socialist struggle.

Keywords

The Left in Periphery, Fractions, Political Socialization, September 12th, 1980.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iv
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM:ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	5
1.1.ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	6
1.2.MEVCUT LİTERATÜRDE SOL TARİH YAZIMI.....	7
1.3.SÖZLÜ TARİH	10
1.3.1.Tarihin Kaynakları ve Sözlü Tarih	10
1.3.2.Dünya’da ve Türkiye’de Sözlü Tarih	12
2.BÖLÜM:1970’Lİ YILLARDA TÜRKİYE’DE SİYASAL ORTAM VE SOL- SOSYALİST ÖRGÜTLENMELER.....	19
2.1. 1970’LERİ GETİREN SOSYOEKONOMİK YAPI.....	19
2.2. 12 MART’TAN 12 EYLÜL’E SOL-SOSYALİST AKIMLAR.....	21
2.2.1.1960’larda Siyasal Ortam ve Sol Sosyalist Düşünce.....	21
2.2.2.Öğrenci Hareketleri ve Bölünmeler	33
2.2.2.1.Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)	35
2.2.2.2.Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)	37
2.2.2.3. Türkiye Komünist Partisi/ Marksist Leninist	39
2.3. 1974 SONRASI SİYASAL ORTAM VE SOL-SOSYALİST DÜŞÜNCE	40
2.3.1. 1973 ATILIMI: TKP.....	41
2.3.2. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ’NİN YENİDEN KURULUŞU	42
2.3.3.THKP-C VE THKO ARDILI ÖRGÜTLENMELER	43
2.3.3.1.Kurtuluş Hareketi	44
2.3.3.2.Devrimci Yol	45
2.3.3.3.Halkın Kurtuluşu / TDKP.....	47
2.3.3.4.Emeğin Birliği / TKEP	50
3. BÖLÜM:TAŞOVA’DA SİYASALLAŞMA DÖNEMİ.....	52

3.1. TAŞOVA'DA SİYASAL SOSYALLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	52
3.1.1. Siyasallaşmada Aile ve Sosyoekonomik Yapının Etkisi	52
3.1.2. Siyasallaşmada 68 Kuşağının Etkisi	59
3.1.3. Siyasallaşmada Sosyal Çevre ve Mekanların Etkisi	62
3.1.4. Siyasallaşmada Taşra Milliyetçiliği ve “Taşovalılık” Etkisi	69
3.2. TAŞOVA’DA ÖRGÜTLENME DÖNEMİ	73
3.2.1. TÖB-DER ve Halkevleri	74
3.2.2. Legal Dernek Çatıları Altında Örgütlenmeler	78
3.3. TAŞOVA’DA FRAKSİYONLAŞMA	82
3.3.1. Taşova’da Halkın Kurtuluşu:	87
3.3.2. Taşova’da Emegın Birliğı	94
3.3.3. Taşova’da Diğerk Örgütlenmeler	97
3.3.4. Taşova’da Sol İçi Tartışmalar	98
3.4. TAŞOVA’DA SOL SOSYALİST HAREKETİN YÜKSELİŞ VE DÜŞÜŞÜ	103
3.4.1. Köylülerle İletişim	104
3.4.2. Tütün Mitingi	107
3.4.3. Taşova’da Gündelik Siyasi Yaşam	112
3.4.4. Sol Hareketlerin Legal Siyasete Bakışı	117
3.4.5. Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin Taşova’da Etkileri	120
3.4.6. Ölüm ve Tutuklamaların Etkisi	122
3.4.7. Silahlı Mücadelenin Şiddetlenmesi ve Mahalle Ayrımı	129
4.BÖLÜM:1980 SONRASI DÖNEM	133
4.1. 1980 SONRASI DÖNEME BAKIŞ	133
4.2. MÜCADELENİN SÜREKLİLİĞİ: FAZLI KURU	137
4.3. SOL TARİH YAZIMININ GÖLGEDE KALAN KISMI: YERELDE SOL MÜCADELE	142
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	152
EK-1: ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	156
EK-2: SORU LİSTESİ	157
EK-3: ETİK KOMİSYON İZNİ	159
EK-4: ORİJİNALLİK RAPORU	160

KISALTMALAR DİZİNİ

AP	: Adalet Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	: Demokrat Parti
EB	: Emegın Birliği
EMEP	: Emek Partisi
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu
HK	: Halkın Kurtuluşu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MDD	: Milli Demokratik Devrim
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
PDA	: Proleter Devrimci Aydınlık
POL-DER	: Polis Derneği
SBF	: Siyasal Bilimler Fakóltesi
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SD	: Sosyalist Devrim
SGÖ	: Sosyalist Gençlik Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDKP	: Türkiye Devrimci Komünist Partisi
TGDF	: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu

THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	: Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi
TİİPK	: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKEP	: Türkiye Komünist Emek Partisi
TKP-ML	: Türkiye Komünist Partisi-Marksist-Leninist
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TMMOB	: Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÖB-DER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÖS	: Türkiye Öğretmenler Sendikası
TÜD	: Tütün Üreticileri Derneği
UDHD	: Ulusal Demokratik Halk Devrimi
YDGD	: Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği
YDH	: Yön Devrim Hareketi

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de ana akım sol tarih yazımının bakış açısını, merkezden çevreye çevirerek taşıyıcı, yereli incelemek; yereldeki sol sosyalist mücadelenin tarihine ve bu mücadelenin unsurları ile nasıl gerçekleştiğine odaklanmaya çalışmaktır. Ülkenin birçok yerine ulaşan örgütlenme ağları ile özellikle 1970’li yılların ikinci yarısına damgasını vuran sol sosyalist örgütler, taşra birimlerinde de birçok sempatizan, militan ve önder kadroya sahip olmuştur. Bu kadroların taşrada hangi faktörlerle mücadeleye katıldığını, bu mücadeleyi nasıl sürdürdüklerini ve yaşadıkları küçük ilçelerde hangi perspektiften bir sol mücadele verdiklerini Amasya’nın Taşova ilçesi ölçeğinde anlamaya çalışmanın, ülkenin diğer taşra birimlerinde de sol sosyalist mücadelenin benzer şekilde gerçekleşmiş olabileceği öngörüsünü kazandıracağı düşünülmektedir. Bu düşünce ve beklentiyle iskeleti oluşan bu çalışma, Türkiye’nin birçok köşesine ulaşan sol sosyalist mücadelenin bu geniş alanlara ulaşmasını sağlayan motivasyonun kaynağını da çözmeye çalışmaktadır.

1970’li yıllar, önceki on yıldan aldığı mirasla, sadece Türkiye’de değil, dünya genelinde de siyasi hareketliliğin arttığı yıllardır. Bu hareketlilik, sadece kent ve çeperlerinde değil, Türkiye’nin taşra ilçelerinde, kasabalarında ve köylerinde de görünür olmuş, Türkiye genelinde neredeyse her kesimin politize olduğu bir tablo ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin çoğu yerine yayılmış olan bu siyasallaşma, mücadelenin biçiminde de değişiklikler yaratmış, sağ-sol çatışmasının yanı sıra, sol içi tartışmalar da giderek şiddetlenmiştir. Bugün, özellikle 12 Eylül öncesi dönemin tarih yazımında, kentte gerçekleşen siyasallaşmanın daha öncelikli kılındığı, Türkiye’nin taşrasında gerçekleşen siyasal mücadelenin biraz daha geri planda olduğu görülmektedir. Bu eksikliğin farkında olarak ortaya çıkarılan bu yüksek lisans çalışmasının amacı, 1970’lerde Taşova’da yerel mücadelede rol almış ve o döneme tanıklık etmiş kişilerle yapılacak sözlü tarih görüşmeleri ile onların gündelik hayat pratiklerindeki değişim ve geçen yıllarda uğradıkları dönüşümleri ile Türkiye solunun yereldeki karşılığının ne olduğunu anlamaya çalışmaktır. Diğer bir deyişle sözlü tarih yönteminin kullanılmasıyla bizzat dönemin tanıklıklarından yola çıkılarak Türkiye solunun yereldeki tarihine ışık tutmak ana amaç

olacaktır. İkinci olarak 1970’li yıllarda solun aktif bir mücadele alanı bulduğu bölgeye olan etkileri, aktörlerin verdikleri mücadelenin nasıl gerçekleştiği ve bulduğu karşılığın ne olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanacaktır. Böylelikle 1970’li yıllarda Türkiye solunun yereldeki karşılığı sadece belgelere dayalı olarak değil, kişilerin belleklerinde kalan bilgi ve tecrübelerin aktarımıyla ortaya koyulacaktır. Türkiye Cumhuriyeti’nde solun 1960-1980 yılları arasında hareket alanını genişleterek oluşturduğu büyük örgütlenmelerin yerelde de önemli karşılıklar bulmasından hareket ederek yola çıkılan çalışma, bu örgütlerin yereldeki etkilerinin büyüklüğünün ne ölçüde olduğu sorusuna yanıt bulmada yazılı kaynakların dışında bireysel hafızanın da önemli bir kaynaklık edebileceği düşüncesini taşımaktadır. Siyasi tarih çalışmalarının içinde bulunduğumuz dönemde büyük isimlerden sıradan isimlere bir geçiş halinde olduğu da düşünüldüğünde, yerel tarihe odaklanan bu sözlü tarih çalışmasının literatüre önemli bir katkı sunması da beklenmektedir. Sözlü tarih çalışmasıyla elde edilecek veriler, isimleri ve yaptıkları bilinmeyen ancak kendi bölgelerinde önemli etki alanına sahip olmuş, Türkiye özelinde büyük bir sol hareketlilikten bahsedilebiliyorsa, bu hareketliliğe önemli katkılar sunduğu tahmin edilebilecek bu isimlerin belleklerinden süzüp aktardıklarının önemli arşiv belgeleri haline gelmesini amaçlamaktadır.

Tezde amaçlanan bilgilere ulaşmak için uygulanmış olan sözlü tarih metodu gereği gerçekleştirilen mülakatlara, 1970’li yıllarda mücadeleye aktif halde bulunmuş olan dokuz kişi katılmıştır. Görüşmelere Fazlı (d.1951), Hüseyin (d. 1954), Celal (d. 1956), Mustafa Y. (d. 1960), Mustafa T. (d. 1960), Ömer (d. 1960), Rıfat (d. 1960), Vedat (d. 1961) ve Nevzat (d. 1965) katılmıştır. Katılımcılar, anlattıkları olayların bazılarının kayıt dışında tutulmasını rica etmiş, bu anlatılar katılımcıların talepleri doğrultusunda çalışmadan çıkarılmıştır. Yine duygusal yönden ağır gelen konular konuşulduğunda görüşme durdurulmuş, zaman zaman birkaç dakikalık aralar verilmek zorunda kalınmıştır. Katılımcılar isimlerini gizli tutmak ya da yerine rumuz kullanmak istememiş, olayların anlatımında gerek örgütlerdeki isimler gerekse de yaşanan olayların anlatımında çoğunlukla herhangi bir çekince hissetmemişlerdir. Tüm katılımcılar içinde bulundukları örgütlenmelerden ve içerisindeki kişilerden çoğunlukla iyi anlamda bahsetmiş, mücadele yıllarından herhangi bir pişmanlık duymadıklarını hissettirmişlerdir. Yapılan görüşmelerden biri çevrimiçi diğerleri ise yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ortalama 1,5 ila 2 saat arasında süren görüşmelerin tamamı kullanıcıların izin ve onayı alınarak telefon

aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Tüm katılımcılardan görüşmeye başlamadan önce araştırma gönüllük formunu¹ okumaları ve imzalamaları istenmiştir. Yine görüşme öncesinde katılımcılara soru listesi² sunulmuş, katılımcılar bir süre bu soruları inceledikten sonra görüşmeye başlamışlardır. Görüşmeler devam ederken katılımcıların çıkmasını istediği kısımlar çalışmaya dahil edilmemiş, süreç onların isteği doğrultusunda ilerletilmiştir.

Birinci bölümde, çalışmanın metodolojisi ve yöntemiyle ilgili bilgiler verilmiş, sözlü tarih metodunun Dünya ve Türkiye’deki gelişimi incelenmiştir. Sözlü tarih metodunun neden tercih edildiği, yarı yapılandırılmış mülakat sorularının neler olduğunu ve neleri öğrenmek amacıyla hazırlandığı anlatılmıştır. “1970’li Yıllarda Türkiye’de Solun Yerel Tarihine Bakış” başlığı altında Taşova ilçesinde örgütlü mücadeleye katılan kişilerle yapılan mülakatlar çerçevesinde hazırlanan bu sözlü tarih çalışmasında Türkiye’de sol üzerine kavramlar ve genel tarih incelenmeye çalışılmıştır. Bu inceleme yapılırken güncel literatürün taramasında ana kaynakların yanı sıra kimi sol örgütlerin ayrıca tarihlerinin incelendiği kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Tezin “1970’li Yıllarda Türkiye’de Siyasal Ortam ve Sol-Sosyalist Örgütlenmeler” başlıklı ikinci bölümünde, ilk olarak hem bu yıllarda ülke çapında güçlenen siyasallaşmanın hem de meydana gelen örgütlenmelerin temeli ve kaynağını görmek adına önceki on yıl ele alınmış ve sol akımlar incelenmiştir. 1970’li yılları getiren ortamın ne olduğu incelendikten sonra Taşova’da da karşılık bulan örgütlenmeler devrim algılamaları ve cevap aradıkları sorulara verdikleri cevaplar çerçevesinde karşılaştırılarak incelenmiş, genel hatlarıyla bir değerlendirme yapılmıştır. Bu hatların belirlenmesi ile örgütlerin merkezi yapıları ve düşünce setlerinin ne olduğu ortaya çıkarılırken, taşrada nasıl bir karşılık bulabileceği sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Tezin “Taşova’da Siyasallaşma Dönemi” başlıklı üçüncü bölümünde, sol-sosyalist mücadeleye aktif olarak katılan katılımcılara sorulan sorular ışığında, bu mücadeleye katılmada ailelerin, 68 kuşağının, sosyal çevre ve mekanların, sosyoekonomik yapının ve Taşova’ya özgül faktörlerin etkisi incelenmiştir. Böylelikle taşralı bir gencin sola meylinin nasıl gerçekleştiğini, mücadeleye katılma motivasyonunun neye göre sağlandığı

¹ EK-1: Araştırma Gönüllülük Formu

² EK-2: Soru Listesi

sorularına cevaplar bulunmuştur. Bu bölümde aynı zamanda Taşova’da sol sosyalist örgütlenmelerin nasıl oluştuğunu ve gerek sağ gerekse de sol unsurlarla mücadelenin ne düzeyde olduğunu; Taşova’da sol sosyalist mücadelenin güçlenmesini ve sönümlenmesini hangi faktörlerin etkilediğini anlamak amaçlanmıştır.

Tezin “1980 Sonrası Dönem” başlıklı dördüncü bölümünde ise, katılımcıların 12 Eylül sürecinde neler yaşadıkları, 12 Eylül öncesi ve sonrasının neleri meydana getirdiğini hem Taşova’nın hem de kendi hayatlarının darbeden sonraki değişimleri araştırılmıştır. Böylelikle taşrada sol sosyalist mücadeleye dahil olan kişilerin bu mücadele sonrasında hayatlarındaki değişim ve dönüşümlerin onların siyasi mücadele hayatlarına etkileri de irdelenmiştir.

Elinizdeki bu çalışmada amaçlanan Taşova’yı bir “pilot bölge” olarak belirleyip taşrada/yerelde sol mücadelenin aşağı yukarı nasıl olabileceğini göstermekten öte taşrada örgütlenme eğilimlerinin nasıl ortaya çıktığını, sol-sosyalist düşüncenin taşraya nasıl etkilerde bulunduğunu, ülkenin aynı döneminde farklı sosyoekonomik koşullarında bulunan insanların bu mücadeleden nasıl etkilendiğini/yöre halkını nasıl etkilediklerini görebilmek; önder/lider/kahraman anlatılarından çıkarak *sıradan solcunun* anlatısı üzerinden taşranın sol mücadele deneyimlerini tespit edebilmeye çalışmaktır. Yukarıdaki başlıklarda gördüğümüz üzere birçok sol örgütlenme, kırsal/yereli devrimin başlaması gereken yer olarak görmüş ya da köylüyü devrimin öncü kuvvetlerinden biri olarak değerlendirmiştir. Böylesine kıymetli bir yerde konumlandırılan *yerelin* sol tarih kitaplarında yer alabilmesi sadece bir yerel yönetim başarısını sağlayan bir ilçeyle sınırlı kalmamalıdır. Taşova’daki sol örgütlenmelere militan, sempatizan, önder olarak dahil olanların bu mücadelelerini nasıl ve hangi şartlarda sürdürdüklerini, yereldeki sol mücadelede nelerin başarılmaya çalışıldığını, hangi gündelik olayların solun hareket alanını ne ölçüde etkilediğini görmenin literatüre solun yerel tarihini yazmanın ötesinde de katkı sağlaması beklenmektedir.

1. BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümde, araştırma hakkında bilgiler sunulmuştur. Diğer bir ifadeyle, bu yüksek lisans tezinin kapsam ve sınırlılıkları, literatüre yapması beklenen katkıları ile araştırmanın yöntemi gibi açıklayıcı bilgilere de yer verilmiştir. Araştırmada ulaşılmak istenen verilerin ne olduğu, bu verilere ulaşmak için hangi yöntemin seçildiği, seçilen yöntemden faydalanılırken ne gibi zorluklarla karşılaşıldığı anlatılmış; seçilen araştırma yönteminin neden tercih edildiği, bu yöntem uygulanırken hangi nitel veya nicel araştırma tekniklerinin kullanıldığı ve bu teknikle verilerin hangi tekniklerle elde edildiği açıklanmaya çalışılmıştır. 1970’li yıllarda Taşova ilçesinde siyasi faaliyette bulunan kişiler üzerinden elde edilen bilgilerin bu yüksek lisans tezinin sorunsalı temelinde nasıl ele alındığı da yine bu bölüm içerisinde sunulmuştur.

Amaçlanan verilerin toplanması için kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat yönteminde katılımcılar 1970’li yıllarda Taşova’da sol sosyalist mücadeleye aktif olarak katılan kişiler arasından seçilmiştir. Çalışmanın amaçladığı bilgilere erişmek amacıyla katılımcılara 1970’li yıllarda Taşova’da sol sosyalist mücadeleye nasıl katıldıkları, onları bu mücadeleye çeken ne gibi faktörlerin olduğu sorulmuş, yetiştikleri yaşam koşulları ve ailelerinin sosyoekonomik yapılarının itici bir rol oynayıp oynamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Taşova’da hangi sol örgütlerin aktif şekilde hareket alanı buldukları, Taşova’nın bulunduğu bölgede özgül bir ağırlığa sahip olup olmadığı, örgütlü hareketin ne gibi eylemliliklerde bulunduğu, örgütlü hareketle temas eden katılımcıların hangi roller üstlendiği gibi sorularla taşrada sol sosyalist mücadelenin nasıl gerçekleştiği öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcılara hem kendi hem de yerel önderlerin siyasal bilinç düzeylerinin ne olduğu sorularak fraksiyonların devrim algılamalarını taşraya hangi ölçüde aktardığı araştırılmıştır. Gerek silahlı sağ ile gerekse de fraksiyonların kendi arasındaki mücadelenin rutini sorularak Taşova’nın siyasi güncesinin ne olduğu, tartışma, çatışma ya da eylemliliklerin düzeyini öğrenmek amaçlanmıştır. 12 Eylül darbesinin öncesi ve sonrasının nasıl olduğunu hem Taşova ilçesindeki hem de Taşova’daki örgütlü

mücadeleye katılan kişilerdeki değişim ve dönüşümün ne olduğu sorularak mücadelenin sürekliliği hakkında bilgiler alınmıştır. Yüksek lisans tez çalışması, genel olarak bu sorular temelinde yapılandırılmış ve sürdürülmüştür.

1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Çalışmanın kapsamını 1970-1980 yılları arasında Taşova ilçesinde sol siyasi örgütlerle temas halinde olan ve bu yönde eylemlilikte bulunan kişiler oluşturmaktadır. 1970’li yıllarda siyasi atmosfer, özellikle lise ve üniversite gençlerinin mevcut sol siyasi oluşumlar veya MHP etrafında toplanmasıyla yükselmiş, bu yükselme sadece Türkiye’nin büyük kentlerinde değil, küçük ilçe ve kasabalarında da görülmüştür. Taşova ilçesi de kendine has özelliklerinin yanı sıra diğer taşra birimleriyle benzer özelliklere sahip olmasıyla öne çıkmıştır. Özellikle köylülük sorunları ve geçim zorlukları temelinde siyasi oluşumlar belirginleşmeye başlarken, siyasi faaliyetler de bu sorunların dile getirilmesi bağlamında görülmüştür. Bu yönleriyle Taşova, gençliğin –özellikle de lise gençliğinin- politize olduğu bir ortamla karşı karşıya kalmıştır.

Çalışma yürütülürken belli başlı doğal sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Üzerinden kırk yılı aşkın bir sürenin geçmesi ve bu geçen zamanda 1970’li yıllarda yörede aktif olan bazı isimlerden bazılarının hayatını kaybetmiş olması karşılaşılan ilk sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine geçen zamandan dolayı bazı olayların, yılların hatırlanmasında zorluk yaşanması ya da olayların kronolojisinin tam olarak doğru anlatılamaması diğer sınırlılıklardan biridir.

Amasya’nın doğu kesiminde bulunan Taşova 1978 yılında 1010 km kare yüzölçümüne ve 3 bucak 8 belediye ile 50 köyde yaşamakta olan 53.600 nüfusa sahiptir³. Büyük oranda tarımsal üretimin yapıldığı bir ilçe olarak öne çıkan Taşova’da tarla kültürlerine ayrılan arazinin önemli bir yüzdesinde tahıl üretimi yapılmıştır (Uykucu, 1978: 49). Çalışan insanların büyük çoğunluğunu tarım kesiminin karşıladığı Taşova’da sanayi ürünü olarak

³ Taşova’nın 2023 yılındaki toplam nüfusu 30.144’tür. Tekel’in kapanması ve kota, devlet kontrolü gibi uygulamalar nedeniyle tütün üretimi oldukça düşükken, elma, bamya ve kiraz gibi ürünlerin üretimi son yıllarda artış göstermektedir. Köyden kente göçün arttığı ve istihdamın küçük ilçelerde giderek daraldığı son yıllarda Taşova büyük oranda göç veren bir ilçe konumuna gelmiştir.

tütün ve şeker pancarı öne çıkmaktayken üretilen sanayi mamullerinin ticaretinin gerçekleştiği tek ortam ilçe ve şehirde kurulan pazarlar olarak meydana gelmiştir. Taşova'da tüm nüfus için özellikle tarımın önemli bir gelir kaynağı olması ve çoğunlukla bölge halkını rahatlatması ekonomik olarak büyük zorlukların meydana gelmediği bir dönemi de beraberinde getirmiş ve uzunca bir süre bölge halkı dışarıya düşük oranda göç vermiştir (İzan, 1973: 78). Eğitim hayatı anlamında ortaöğretim düzeyinde ilk okulun 1970'lerin başında açıldığı ve bu döneme kadar bu seviyedeki öğrenim için birçok gencin 50 km uzaklıktaki Amasya'ya ya da yine benzer mesafelerde olan Turhal, Niksar gibi ilçelere gitmek zorunda kaldığı Taşova'nın birçok açıdan gelişmemiş ve küçük bir ilçe oluşu, dönemin kitle iletişim araçlarından olan gazete, dergi gibi kaynakların o bölgede olmaması ve yine herhangi bir arşiv çalışmasına konu edilmemesi; yazılı kaynaklara ulaşmak konusunda önemli bir sınırlılık meydana getirmiştir.

Yukarıda sayılan bazı sınırlılıklara rağmen döneme tanıklık eden kişiler, çalışmaya katılmada herhangi bir çekince ya da isteksizlikte bulunmamış; uygun zamanlar yaratılabildiğinde görüşmeler yapılmıştır.

1.2. MEVCUT LİTERATÜRDE SOL TARİH YAZIMI

Gerek Siyaset Bilimi alanında olsun gerekse de Tarih alanında olsun Türkiye solu üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında genel hatlarıyla 'kent' merkezli –Fatsa örneği hariç- ya da o dönemde kurulmuş olan siyasi oluşumların örgütsel yapılarını inceleyen çalışmalar dikkat çekmektedir. Türkiye solunu konu edinen kaynakların sol tarihi incelerken benzer taslaklar üzerinden ilerlediği görülmektedir. Türkiye'nin sol tarihini anlatmak için kitaplar ve yazılar kaleme alan yazarların 'Sol' başlığı adı altında örgütlerin önde gelen isimlerinden, yapılarından, devrim algılamalarındaki farklılıklar üzerinden birbiriyle girdikleri çatışmalardan, başarıları ya da başarısızlıklarından bahsederken, odak noktalarının merkez yapılanmalar olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin 78'ine damga vuran ve ülkenin her noktasında örgütlenmeyi başaran sol örgütlenmelerin yazımına bakıldığında görülmektedir ki çoğu kaynakta gündelik hayatın hareketlere etkisi, mücadelenin rutininin ne olduğu gibi konular es geçilmiş; daha çok siyasi tartışmalar ve bakış açılarından dolayı ortaya çıkan ayrılma ve bölünmeler ile lider/önder/kahraman

odaklı anlatımlar tercih edilmiştir. Türkiye’de solun tarihiyle ilgili elimize hangi kitabı alırsak alalım içerisinde bolca alıntı göreceğimiz Gökhan Atılgan, Mustafa Şener, Tanıl Bora, Haluk Yurtsever, Vehbi Ersan gibi yazarların yanı sıra Yordam Kitap, İletişim Yayınları gibi sol tarihin başat kaynaklarının basıldığı yayınevlerinden çıkan kaynakların, sol örgütlenmelerin genel çerçevesini anlayıp yorumlamaktan ya da ideolojik tartışma ve fikir ayrılıklarının nelere yol açtığını görmekten öteye gitmenin zor olduğu fark edilmektedir.

Sol literatürde çoğu kaynakta dönemselleştirme de çok fazla farklılık göstermemektedir. Çok partili hayata geçişle beraber Demokrat Parti yılları, 27 Mayıs darbesi ve 12 Mart muhtırası arasında bir 1960’lar ve 12 Eylül 1980’e kadarki süreyi kapsayan 1970’ler hemen hemen tüm çalışmaların belirlediği tarih aralıkları olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴ Yine sol tarih yazımının ve sol sosyalist mücadelenin değerlendirildiği birçok ana kaynakta, örgüt ve yapıların çağdaşlarıyla yaptığı siyasi tartışmaların aktarıldığını, bu tartışmaların kaynaklarda da tartışıldığını görmekteyiz. Örneğin” Sosyalist Devrim mi yoksa Milli Demokratik Devrim şartları mı mevcut?”, “Türkiye’de milli bir burjuvazinin varlığından bahsedilebilir mi?” “İşçi sınıfı ve gençlik hareketlerinin dinamizmi ve toplumsal yapının analizi doğru şekilde sorgulanabilir mi?” gibi sorularla mevcut literatürde de karşılaşmaktayız. Son olarak yayın üretiminin yöntemsel açıdan dar bir alanda sıkıştığı gerçeği de ortadadır. Bu dar alan, özellikle 1960-1980 arası dönemde ortaya çıkan sol sosyalist örgütlerin illegal yapılanmalarının devlet odaklı bir anlatım altında zaman zaman kriminalize edilişi, Türkiye’de bugün bu siyasal örgütlere bakışın giderek olumsuzla dönüyor olması, özellikle son yıllarda sol sosyalist düşüncenin neredeyse terör başlığı altına girecek kadar “zararlı” hale gelmesi sol tarih yazımının genişlemesi önünde de engeller oluşturmaktadır. Nicel olarak genişlemeye devam eden ancak anlatı, teknik ve şablon açısından giderek dar alanlara sıkışmakta olan sol tarih yazımının, ortodoks bakış açısından uzaklaşarak farklı açılardan değerlendirmeye tutulması gerekmektedir. Örgütler, liderleri, kahraman kültleri, sol içi tartışmalar ve nihayetinde solun başarısızlığı/başarısızlığa uğratılması şeklinde ilerleyen anlatıların giderek bir kısır döngü içinde kalması, sanki Türkiye’de sol sosyalist mücadelenin belli

⁴ Örneğin Mete Kaan Kaynar’ın İletişim Yayınlarından çıkan serisi: Türkiye’nin 1950’li Yılları, Türkiye’nin 1960’lı Yılları ve Türkiye’nin 1970’li yılları. Bu tarihlendirme ile ortaya çıkan bu seride Türkiye siyasetinin net olarak on yıllara ayrılarak yorumlandığını görmekteyiz.

bir kesim ve belli mekanlar arasında geçtiği gibi algılamaları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle gerek teknik ve metot olarak gerekse de bakış açısı olarak yeni çalışmaların ortaya çıkması gerekmektedir. Sadece merkez yönetici kadroları ya da öncü kişileri ve şehir pratikleri ile gündelik hayatıyla ilgili değil, bu çalışmada da görüleceği gibi ülkenin taşralarında da sol sosyalist mücadelenin nasıl imkanlar ve hangi amaçlar doğrultusunda gerçekleştiğini görmek, sol mücadelenin sıradan bir militan ya da sempatizan için ne ifade ettiğini anlamak, ülkenin farklı noktalarında mücadelenin nelerden nasıl etkilenecek güçlenip sönümlendiğini görmek anlamlı olacaktır. Türkiye'nin o dönemdeki kent-kır nüfus dağılımına, ülkenin genel ekonomik ve siyasal sorunlarına ya da örgütlerin stratejik yapılarına bakıldığında sadece kent merkezli okumaların yapılması, Türkiye'de solun tarih yazımını eksik bırakmaktadır. Bu nedenle Türkiye sol tarih yazımının daha fazla şey anlatmasını ve daha doğru, tutarlı bilgiler vermesini sağlamak adına 'kent' ve 'örgüt' merkezli çalışmaların yanına gündelik hayatın, taşranın, dönemin aktörlerinin anlatılarının da yer aldığı çalışmaları literatüre katmak gerekmektedir. Bu çerçevede bu yüksek lisans tez çalışması önemli bir eksikliğin fark edilmesini amaçlamaktadır. 1970'li yıllarda Türkiye'de insanların sadece kentlerde yaşıyor olması ne kadar imkansızsa, siyasi faaliyetlerin de sadece kentlerde gerçekleşmiş olması o denli imkansızdır. Yine aynı sebepten örgütlerin de sadece kentlerde yapılanması ve kentlerde faaliyetlerde bulunması mümkün değildir. Kentten kıra yönelen metinlerde ise kırların stratejik konumu ve silahlı mücadeleye olası olumlu etkileri açısından değerlendirildiği görülmektedir. Böylelikle kırlardaki örgütlenmelere dahil olan sıradan solcunun bu mücadeleyi nasıl gerçekleştirdiği irdelenmemekte, kentler sol sosyalist mücadelenin asıl merkezi, kırlar ise devrim koşullarını sağlayan aşamalardan biri olarak görülmektedir.

Bu yüksek lisans tez çalışması, yukarıda sayılan gerekçelerden ötürü taşraya, yerele odaklanmayı tercih etmiş, özgül, kendini diğer taşra birimlerinden ayıran özellikleri olmasa da güncel bir siyasi tecrübeye sahip olması nedeniyle Taşova ilçesini inceleme konusu yapmıştır. Türkiye'de solun tarihine yerelden bakmayı amaçlayan bu çalışmada, 1970'li yıllarda Taşova ilçesinde politik mücadeleye dahil olmuş kişilerle yapılan mülakatlar neticesinde elde edilen veriler, sol siyasi yapılanmaların ve sol siyasi düşüncelerin yerelde nasıl karşılık bulduğunu; gündelik hayatı ne ölçüde etkilediğini ve ne gibi dönüşümleri ortaya çıkardığını göstermektedir.

Toplanan veriler neticesinde tamamlanan çalışmanın tüm taşra birimlerinde benzer siyasi örgütlenmelerin ve benzer faaliyetlerin gerçekleşmiş olabileceği düşüncesini ortaya çıkarması amaçlanmakta, sözlü tarih yöntemi kullanılarak başka yeni çalışmalara da önemli bir kaynaklık etmesi umut edilmektedir.

1.3. SÖZLÜ TARİH

Türkiye’de sol düşünce ve örgütlenmelerinin güçlendiği ve Türkiye’nin hemen hemen her yerinde kendine hareket alanı bulduğu 1970’li yılların incelendiği araştırmalara katkıda bulunması amacıyla hazırlanmakta olan bu çalışmada, solun tarihinin yereldeki yansımalarını ortaya çıkarmaya çalışılacaktır. Bu amaca ulaşmak için ise mevcut literatürün okunması ve taranması uygulamalarının yanı sıra yereldeki aktörlerin tanıklıklarından sözlü tarih yöntemi kullanılarak faydalanılacaktır.

1.3.1. Tarihin Kaynakları ve Sözlü Tarih

Toplumun düzeninin sağlanması ve doğru işlemesi adına toplumsal anlamda önemli bir rolü olan tarih bu rolüyle insanların ihtiyacı oldukları geçmişi meydana getirmektedir. Ortaya çıkan birikimler, toplumlar arasında bir tarih rekabetini de ortaya çıkarır. Bu çerçevede kuşaklar boyunca insanlar ve toplumlar iki konuda yol haritası çıkarmak adına tarihe yönelmişlerdir: Geçmişte ortaya çıkan durumlara verilen tepkilerin nasıl sonuçlar ortaya çıkardığını anlamak ve böylelikle de toplumları gelecekte nelerin beklediğini öngörmeye çalışmak. Bireyin hafızasında kendine yer eden deneyimler ne kadar önemliyse, toplumlar için de tarihleri o kadar önemli bir yer teşkil etmektedir. Tarihin incelenmesiyle birlikte insanlar kendi davranışlarının nelere yol açacağı gibi sonuçları öngörebilmekte, tarihte bugüne kadar olan olayları gözlemleyerek de gelecekte oluşabilecek kalıpların ana hatlarını anlayabilmektedir (Tosh, 1997: 17-18).

Kyvig ve Marty (2000: 30-31), tarihçilerin tarih çalışmalarında kullanmak için maddi olmayan, maddi, yazılı ve temsili olmak üzere dört farklı yöntem tercih ettiğini söylemişlerdir. Kurum, gelenek, efsaneler ve dil gibi elle tutulamayan kaynaklar maddi

olmayan; nesne, eşya, geçmişte üretilmiş sanat eserleri gibi kaynaklar ise maddi kaynaklardır. Mektup, günlük, dergi ve gazeteler yazılı kaynakları; fotoğraf, film, video gibi görsel belgeler de temsili kaynaklardır.

Belgelerin türlerini tarihsel kaynak olarak; yayımlanmış, yayımlanmamış, görsel ve sözlü olmak üzere de dört farklı kategoride incelemek mümkündür. Kitap, makale, anı veya biyografiler yayımlanmış, çok az kopyası bulunan arşive ve yazma eserler de yayımlanmamış kaynaklar, fotoğraf, film, video gibi dokümanlar da görsel kaynaklar ve son olarak insan hatıralarının sözlü tarih yöntemi kullanılarak elde edilen bilgi ve belgeler de sözlü kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bulanık, 2020: 13-14).

İnsanların ve toplumların geçmişlerini, tecrübelerini ve yaşantılarını anlatması açısından önemli bir yere sahip olan tarih ve tarihin bu kaynakları bugün bizlere çok ve çeşitli sayıda bilgi ve belgelere ulaşmada önemli bir kolaylık sağlamıştır. Ancak bu çok ve çeşitli sayıda bilgi, gerçek bir anlama faaliyetinin önüne ciddi bir engel de çıkarabilir. Bu tarihi bilgiler, sıradan insanın hakkının teslim edilmediği bir ortam yaratabilir. Bu nedenle *sözlü tarih yöntemi* diğer tarihsel kaynakların yerine ya da radikal öneriler sunmak adına değil, tarihin ufkunu genişletmek adına önemli katkılar sunma kabiliyetine sahiptir. Konuşmanın yazıyı önelemesi gibi, sözlü kanıtlar da yazılı kanıtlara göre kimi olumlu özelliklere sahiptir. Örneğin, bir mektup ya da bir günlük tarihin herhangi bir zamanında yayınlanması amacıyla yazıya geçirilebilir. Ancak bu tarihsel kaynağa müdahale sadece yazan kişi tarafından yapılabilir. Ancak sözlü kanıtlar, tarihsel kaynak olmalarının yanı sıra sözlü bilgiyi sağlayanların söylediklerini açıklama fırsatı bulması ya da soru cevap şeklinde ilerleyen sözlü kanıtlarda merak edilen bilgilerin öğrenmesi şansı ortaya çıkmaktadır (Caunce, 2001: 16-17).

Sözlü tarih, tarih yazımına sağladığı faydaların yanı sıra temelde iki özellikte öne çıkmaktadır. Bu özelliklerin ilki ve belki de en önemlisi, yazılı kayıtlara geçmeyen ve sözlü tarih yöntemi dışında herhangi bir başka yöntemle de kendine literatürde yer bulamayacak seslerin duyurulmasını sağlamasıdır. İkinci önemli özelliği ise insanların hatıralarından yola çıkılarak yapılıyor olmasıdır. Hayat hikayelerinin anlatılmasından oluşan sözlü tarih, bir tarihçinin ilk elden ulaştığı bilgilerden meydana gelmektedir (Bulanık, 2020: 17).

1.3.2. Dünya’da ve Türkiye’de Sözlü Tarih

Sözlü tarih yöntemi, temelde her bir yaşanmışlığın ve tanıklığın tarihin bir parçası olduğu anlayışından yola çıkmaktadır. Bir kaynak olarak insan hafızasından faydalanan sözlü tarih, insanların geçmiş dönemlerde yaşadıkları tanıklıklarına ve anlatılan olaylara dayanarak tarihsel bilgi üreten bir metot olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü tarih yalnızca gerçeklere ulaşmayı hedeflememektedir. Sözlü tarih, olayları yorumlayarak anlamaya çalışan bir yaklaşımı işaret etmektedir. Tarihçi, sözlü tarih metodunu kullanarak birkaç saatlik bir zaman diliminde uzun bir hayatı ve geçmişin hikayesini anlamaya çalışmaktadır (Küpüç, 2014: 2).

Sözlü tarih metodunun ilk kez kullanımı çok eski zamanlara dayanmaktadır. Günümüzde ilk tarihçiler olarak kabul gören Thukydides ve Heredotes sözlü kaynakları anlatılarını kanıtlamak amacıyla kullanmışlardır (Tosh, 1997: 191). İnsanlarla görüşmeler yaparak ulaşabildiği kadar anıya ulaşmış olan ve araştırmalarının temelini bu görüşmelerden oluşturan Heredotes, Pers Savaşları sonunda yapılan anlaşmaları konu aldığı bölümleri insanlara sorular sorarak ve onlarla görüşmeler yaparak oluşturmuştur. Yine onun gibi Thukydides de Pelepon savaşlarını eserine taşıırken, bu savaşları yaşayan veya bu savaşlardan etkilenen insanlarla yaptığı birebir görüşmelerden elde ettiği verileri kullanmıştır (Küpüç, 2014: 15). Tarihin çok erken zamanlarında sözlü edebiyata paralel olarak ortaya çıkmış olan sözlü tarih, 20. Yüzyılda tekrar popüler hale gelene dek uzun dönemler boyunca geri plana atılmıştır. İçinde bulunduğumuz zamana dek sözlü tarihin neden bu kadar itildiğini anlamak için ise tarihin ve tarih yazımının serencamına odaklanmakta yarar vardır.

19. yüzyılla birlikte bilim ve felsefe arasındaki rekabette bilim daha baskın olmaya başlamış, sosyal bilimlerin içerisinde de ayrışan ilk bilim dalı olarak *tarih* öne çıkmıştır. Bu yüzyılla beraber tarih *Gerçekten Ne Oldu?* sorusuna cevap vermeye çalışmaktadır. Bu sorunun temel alınmasıyla artık tarih de nesnel bir bilim olarak kabul edilmeye başlanmış, diğer doğa bilimleri gibi bir çalışma alanında bilginin nesnel ve bilimsel kaynaklar kullanılarak üretilmesi gerektiği öne atılmıştır (Bulanık, 2020: 20).

Bilimde pozitivist düşüncenin baskın olduğu dönemleri işaret eden 19. Yüzyılda tarihçiler *kaynak* denen kavrama da farklı bakış açısı getirmişlerdir. ‘Tarihte kaynak’ denen şey,

pozitivist bilim insanları öncülüğünde sadece kaydetmeye değer, polemikleri üretecek derecede ilgi çekici olan bilgiler olmalıydı. 19. yüzyılda tarihsel kayıtların üretimi, geçmişten bugüne kalan birçok kaynakta görebileceğimiz gibi, dönemin hâkim sınıflarının damgasıyla gerçekleşmiştir (Tosh, 1997: 125). Bu bakış açısı kuşkusuz tarihçileri; sadece gerçekliği yazılı olmak koşuluna bağlı olan kaynaklara yönelmiş, laboratuvar ortamında üretilen bilgilerin sahibi olan elit zümreler haline getirmiştir.

Söz ile tarihin bağlarının kopması XIX. Yüzyılda tarihin kendisini bir bilim dalı olarak tanımlama çabasına giriştiği döneme denk gelmektedir. Bilimsellikte gerekli olan şey nesnellik ve belge idi. Tarih de bir bilime dönüşme çabası içerisinde söz ile olan bağlarını koparmaya başlamıştır. Böylece meydana gelen toplumsal olayların yalnızca belgelendirilebilen kısmı tarihin konusu olarak görülmüştür. Bunun sonucunda tarih, iletişimsel belleği öznel olduğu için görmezlikten gelmiş ve sıradan insanlar ile ilgili yapılan görüşmeler tarihin malzemesi olarak kabul edilmemiştir. Böylelikle tarihin konusu devlet adamları ve kurumlar, önemli komutanlar ve kahramanları içermiştir. Tarihin konusu devlet ve devlet adamlarına yoğunlaşınca sıradan insanların yaşamları, duyguları, ne yiyip ne içtikleri önem arz etmeyip tarihin malzemesi olmaktan çıkartılmıştır (Danacıoğlu, 2001, 131-132).

Tarihin sistematik bir şekilde bilimselliğine doğru ilerlenirken tarihçiler çalışmalarını daha çok belge ve kalıntıları temel alarak ortaya çıkarmaya başlamışlardır. Bu dönemle birlikte sözlü gelenek artık dışlanmaya başlanmış, yazılı belgeler *tarihin bilimselleşmesine* paralel olarak daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Artık ispat yoluna giren tarihçiler için “belge” bilimsel olmanın şartı olarak görülmeye başlamış ve bu *tarih* ile *söz* arasındaki bağlantının kopması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tarihin bir bilim olduğu mücadelesinin verilmeye başlanması her çalışmanın nesnellik ve belge temelli üretilmesine, sözün ve bulguların değerini kaybetmesine sebep olmuştur (Iggers, 2000: 2).

Pozitivist tarih anlayışının giderek yerleşmesiyle birlikte artık tarih; belge ve siyaseti çalışmaların temelinde tutan, sadece tarihte yer etmiş önemli figürlerin kayda geçirildiği ve çizgisel olduğuna inanılan üç ana çerçevede değerlendirilmeye başlanmıştır. Tarihe bu açıdan bakışın sarsılması ise 20. Yüzyılda farklı yönden çalışmalar üretmeye başlayan tarihçilerin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir (Bulanık, 2020: 21).

Sözlü tarih anlayışı modern zamanlarda ilk önemli atılımını pozitivist tarih anlayışının güç kaybetmeye başladığı 20. Yüzyılda Allan Nevins tarafından Columbia Üniversitesi'nde "Oral History Research Office" kürsüsünün kurulmasıyla atmıştır. Seçkin bir yaklaşımla olsa da Amerikan tarihinde önemli roller üstlenmiş siyasilerin hatıralarının derlendiği bir arşivin oluşturmalarını önde gelen siyasi ve askeri olayların arka planının incelendiği çalışmalar takip etmiştir (Danacıoğlu, 2001: 132). Amerika'da sözlü tarih çalışmalarına öylesine yoğun ilgi gösterildi ki, neredeyse 20 yıl boyunca çalışmalarda en çok kullanılan yöntem haline geldi. Columbia yaklaşımı, finanse edilen "büyük insan"ların seslerinin kaydedilme fikri hem ulusal vakıfların mali desteğini sağlayan yerel kesime hem de yeniden göz önüne gelmeye çalışan emekli politikacıların ilgisini çekmiştir (Thompson, 1999: 51).

Tarih anlayışındaki bakış açısı farklılıkları, Amerika'dan sonra Avrupa'yı da etkisine almış, yeni çalışmalardaki yöntem farklılığı bu kıtada da görülmeye başlamıştır. 19. yüzyıl tarih anlayışının Avrupa'daki değişimlerine ise Lucien Febvre ve Marc Bloch öncülüğünde kurulan Annales Okulu öncülük etmiştir. Bir okul/ekol olmanın yanı sıra yeni yöntem ve yaklaşımlara sahip olan bir ruhu temsil eden Annales tarihçileri, tarihe bilimsel yaklaşma fikrini muhafaza ederlerken, önceki yüzyıl tarihçilerinden farklı bir tarih-zaman anlayışına da sahiplerdi. Önceki tarihçiler tarihi daha çok tek boyutlu ve geçmiş gelecek arasında ilerleyen bir fenomen olarak yorumlarken Annales tarihçileri zamanın göreceli yapısı ve çok katmanlılığına değinerek eski anlayışı radikal şekilde değiştirdiler (Iggers, 2011: 51). Annales ekolüyle birlikte tarih yazımında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimlerden ilk ve belki de en önemlisi tarihin *olaylardan* oluştuğuna inanılan geleneksel fikrin yerine *sorun* odaklı bir analitik tarih anlayışının getirilmesidir. İkinci olarak siyaseti ana temel olarak ele alan eski düşüncenin yerine odağını tamamen insan faaliyetleri olarak ele alan düşünce gelmiş ve son olarak da coğrafya, sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji vd. gibi diğer disiplinlerle bir işbirliği ortamı yaratılmaya çalışılmıştır (Burke, 2006: 24).

İngiltere'de sözlü tarih çalışmaları ise özellikle işçi sınıfının incelendiği çalışmalarda daha eski tarihlerde ortaya çıkmıştı. 19. Yüzyılın sonlarıyla birlikte derinlemesine mülakatlar, anketler ve katılımcı gözlemlerin temelinde olan çalışmalarla tarihçiler hem

işçi sınıfının tarihini hem de yoksulluğun nedenini çözmeye çalışmışlardır.⁵ Özellikle II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber artan sosyal tarih ve sosyoloji araştırmalarında sözlü tarih başat yöntemlerden biri haline gelmiştir. Kısacası, Amerika'da sözlü tarih çalışmaları siyasi tarih alanında kullanılırken; İngiltere'de bu dinamiğin kaynağı sosyoloji ve siyaset bilimidir. İngiltere'de bu yöntemin başlangıcı yaşantılarını başka şekilde anlatamayacak insanların anılarını derlemek olarak karşımıza çıkmaktadır (Danacıoğlu, 2001: 132).

Sonraki yıllarda önemli ölçüdeki yoğunlaşma ise Batı Avrupa'da karşımıza çıkmaktadır. Önce Bologna, sonrasında ise Colchester'da düzenlenen uluslararası sözlü tarih konferansları çalışmaların taşıyıcısı haline gelmişlerdir. Avrupa dışında da Meksika, Arjantin, Brezilya ve Avustralya gibi ülkelerde de 20. Yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte sözlü tarih çalışmalarında artışlar yaşanmıştır. Afrika ve İsrail'de ise yeniden güçlenen milliyetçiliğe koşut şekilde sözlü tarih yöntemi kullanılmaya başlamıştır. Özellikle savaş sonrası yıllarda İsrail'de, Yahudi topluluklarının faşist dönemde uğradıkları sistematik zulmün belgelenmesi amacıyla her türlü tanıklıktan faydalanarak toplanan sözlü kayıtlar, ulusal yaşamın vazgeçilemeyecek parçası haline gelmiştir (Thompson, 1999: 53).

Olayların incelenmesinde, aktörlerin yaşamışlıklarından elde edilen bilgilerin kullanıldığı sözlü tarih yöntemi; her ne kadar Amerika'da seçkin bir bakışla yaygınlık kazanmaya başlasa da Avrupa'da ve diğer bölgelerde asıl şöhretini geleneksel metotlarla yapılacak tarih çalışmalarında kendilerine yer bulamayacak materyallerin kullanılmasını sağlamıştır. Tarih yazıcılığının yeni döneminde büyük anlatıların önemini yitirmeye başlaması beraberinde çok sesliliği getirmiş; bu çok seslilik de tarih yazıcılığına yeni bakış açıları katmıştır. Post-modern çağda, sayısal tarihçiliğin terki ve nicelik yerine niteliğin önem kazandığı iki yeni perspektif *tarih* bilimine kazandırılırken; makro anlatıdan mikro anlatıya bir geçiş meydana gelmiş ve anlatı üslubu önem kazanmıştır (Toprak, 2007: 30).

Tarihin kazandığı bu yeni bakış açılarıyla bezeli çalışma metodu Türkiye'de de önemli derecede ilgi çekmeyi başarmıştır. Tanzimat'tan beri Avrupa'daki eğitim anlayışını sürekli mercek altında tutan devlet insanları, eğitimde öğrenmeyi özellikle görsel

⁵ Sözlü tarih çalışmalarının tarihe doğru ve tutarlı kaynaklıklar etmesi konusunda bkz. E.P. Thompson, (1999). *Geçmişin Sesi*, İstanbul, Türk Tarih Vakfı Yayınları

materyallerin kullanılmasını hayati unsur olarak görmüşlerdir. Bu çerçevede müzeler, tarihi eserler ve anıtlar öğrencilere tanıtılmaya çalışılmış, eğitim bakanlıkları tarih öğretmenlerinin antikalar ve tarihi eserlerden derslerde nasıl istifade edeceğini içerek kitapçıklar bastırmıştır. 1950'lere gelindiğinde ise, öğrencilere özellikle Kurtuluş Savaşı'nın anlatılması önemli öncelik haline getirilmiş, bu anlatım için ise sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır. Derslerin canlı, renkli ve öğretici geçmesinin amaçlandığı dönemde savaşa katılanların akıllarında kalan bilgilerin öğrenciye aktarılması adına savaşa katılım sağlamış kişiler okullara davet edilmiştir (Küpüç, 2014: 26).

Tarih yazım anlayışında Dünya'yı takip eden Türkiye'de de 1970'lere gelindiğinde, tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi tarihin öznesi ve konu sınırında değişiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Büyük insanları temeline alan anlayış geçerliliğini yitirmeye başlarken artık *sıradan insanlar* ya da sesleri duyulmayanların anlattıkları da tarihin ve diğer disiplinlerin de konusu olmaya başlamıştır. Sıradan insanların da bilgi ve belgelerde ana unsur olabileceğine inanılan anlayışın ortaya çıkması diğer pek çok yazınsal türde de farklı dönüşümlere sebep olmuştur (Neyzi, 2013: 172).

12 Eylül 1980'de sol harekete ve devrim umutlarına ağır bir darbenin vurulması ve açılan yeni dönemde neo-liberal politikaların öncelenmesi beraberinde kolektivitinin yerini 'ben' duygu ve düşüncesinin alması sonucunu doğurmuştur. Toplumun depolitize edilmesi sonrasında eski dönemde radikal sayılabilecek feminizm, azınlıklar gibi sosyal hareketlerin ortaya çıkması yazın hayatında da değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle bu dönemde *topluluklardan* çok *benlerin* hikayesinin temel alındığı otobiyografiler, anılar, mektuplar vd. gibi yazın türleri yaygınlaşmaya başlamıştır (Adak, 2007: 251). Toplumsal anlamda baskının, bireysel anlamda ise özgürleşmenin ve çokselsliliğin arttığı yeni dönemde belki de ilk kez seçkin yapılar arasından bir Nurdan Gürbilek'in anlatımıyla "bir aşağı kültür" meydana geldi. İnsanlar kendilerini daha özgür, daha rahat ve sesi daha çok duyulur hissetmeye başlamıştı. Gürbilek bu çokselsli ortamı şöyle özetlemiştir (Gürbilek, 2001: 15):

Kültür denen alan özerkliğini ve otoritesini ilk kez bu kadar kesin biçimde kaybetti. Aydınlar kendileri adına ilk kez bu kadar çok konuştular. Baskının bu kadar yoğun olduğu bir dönemde, iç dökme, anlatma, ifşa etme arzusu ilk kez bu kadar öne çıktı. Basın bunun kanallarını, bunun imkânlarını ilk kez bu kadar bonkörce sundu insanlara.

1980 öncesinde özellikle otobiyografi gibi anıların toplandığı yazın türlerinde asker-sivil bürokrasinin aldığı rol bireysel hayatlarla paylaşılmaya başlanmış, artık azınlıklar, kadın otobiyografileri ya da sıradan insanın hikayeleri de ilgi çekmeye başlamıştır. Bunun dışında yakın döneme duyulan merak ya da yakın dönemle bir hesaplaşma amacı da eserlerin konusu haline gelmiştir. 1915 Olayları, mübadele, 1938 Dersim olayları, 6-7 Eylül olayları, askeri darbeler, Maraş, Çorum ve Sivas katliamları ya da 1999 depremi gibi olaylar da bu çalışmaların konularını oluşturmuştur (Bulanık, 2020: 30). Dolayısıyla yakın tarihteki olayları aktarırken gerçeklikle bağını en güçlü şekilde ortaya dökmek amacına sahip olan yazarlar, bu konuların araştırıldığı çalışmalarında kaçınılmaz olarak sözlü tarih yöntemine yönelmek durumunda kalmışlardır.

Özetleyecek olursak gerek tarihe bakışın değişmesi gerekse de tarihin artık disiplinler arası çalışmalarda görülüyor olması yeni ve farklı metotların kullanılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaç sonucunda tarihin bilimselliği ve gerçek ve doğru bilgiye sadece laboratuvar ortamında ulaşılacağı düşüncesi yavaş yavaş terk edilmiş, tarih diğer bilim dallarıyla bir arada değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylelikle sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi vd. gibi bilim dalları tarihle entegre hale gelmiş, bu entegrasyon neticesinde yeni çalışmaların kapısı aralanmıştır. Artık üstenci ve seçkinci bilim ve araştırma anlayışı terk edilmeye başlanırken gerçek ve doğru bilgiye ulaşmanın yolunun bilinen, tanınan isimlerden değil; olaydan etkilenen aktörlerin anlatılarından, bölge/yörenin gündelik hayatındaki değişim ve dönüşümlerinden ya da tarihin akışının nedenselliğinden faydalanmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Sözlü tarih aracılığıyla Türkiye’de sol sosyalist hareketin farklı açılardan değerlendirmesinin yapılmasıyla birlikte, nostalji ve hatırlamanın yanı sıra bugünün siyasi hareketleri ve toplumsal yapısını anlamak ve değerlendirme fırsatını da ele geçirmek mümkündür. Türkiye’de solun, tarihin çeşitli kaynakları vasıtasıyla yapılacak analizi sonrasında bugünün koşullarına ve mevcut düzene bir arka plan oluşturduğu da anlaşılabilir. Bu nedenle, hem toplumsal ve siyasal mücadelelerin tarihini detaylandırmak hem de bu detaylandırmanın neticesinde Türkiye’nin bugününü anlamak adına zenginleştirilmiş bir tarih yazımına ihtiyaç vardır. Bu tarih yazımının gerçekleştirilmesi adına diğer tüm metotlar gibi sözlü tarih metodundan da faydalanmak gerekmektedir.

Sol tarih yazımında sözlü tarih çalışmaları olarak biyografiler, anı kitapları ya da nehir söyleşiler örnek gösterilebilir. Türkiye sosyalist hareketin tarihini temsilcileriyle yapılan mülakatlar çerçevesinde anlatan *Eski Tüfek Sosyalistler* (Akar, 1989) ve *Eski Tüfeklerin Sonbaharı* (Karaca, 2004) ile Türkiye Komünist Partisi'nin tarihinin, iniş ve çıkışlarının olayların içindeki aktörlerle gerçekleştirilen konuşmalar ile anlatıldığı *Türkiye Komünist Partisi'nin Sönümlenmesi* (Babalık, 2005) kitaplarının yanı sıra 1980 öncesini tanıklıklar üzerinden anlatan *Tarihle Söyleşiler* (Kök; Özdemir, 2014) ve Oğuzhan Müftüoğlu'nun hayatına ve sol sosyalist mücadelesine paralel şekilde ilerleyen biyografik nehir söyleşi örneği *Bitmeyen Yolculuk* (Bostancıoğlu, 2011) kitapları 'sözlü tarih' çalışmaları olarak öne çıkmaktadır. Sol tarih yazımı kapsamında sınırlı sayıda kalmış olan bu çalışmalar çoğunlukla mülakat ve sohbet havasında ilerletilirken, sol sosyalist mücadeleyi genel hatlarıyla sunmakta ve genel tarihten çıkmayıp yerele inmeyen anlatımlara sahip olmaktadır.

Sonuç olarak tarihin çalışma konuları ve geçmişten bugüne uğradığı dönüşümler incelendiğinde içerisinde bulunduğumuz dönemde artık çalışmalar genel geçer bir perspektifle değil, farklı bakış açılarını içinde barındıran çalışmalarla anlatılan olaylar neticesinde ilerlemektedir. Böylelikle sadece olayları ve kişileri gündemine alan değil, olay ve kişilerin etkilediği birey ve toplum/toplulukların maruz kaldıkları olaylara verdikleri tepkiler, olaylar süresinde ve sonrasında uğradığı değişim ve dönüşümler de artık bilimin konusu haline gelmiştir. Bu da demek oluyor ki gerek tarihte, sosyolojide gerekse de siyaset biliminde yapılacak çalışmalarda tanıklıklardan faydalanmak gerekmektedir. İşte bu yüzden elinizdeki bu çalışma, tıpkı diğer benzer çalışmalarda olduğu gibi doğru ve gerçek bilgiye ulaşmak için *sözlü tarih* yöntemini kullanarak tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

2.BÖLÜM:

1970'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE SİYASAL ORTAM VE SOL-SOSYALİST ÖRGÜTLENMELER

2.1. 1970'LERİ GETİREN SOSYOEKONOMİK YAPI

27 Mayıs 1960 askeri darbesi birçok farklı açıdan Türkiye tarihi için kavşak noktası olarak değerlendirilmektedir. Çok partili hayata geçiş ile beraber Demokrat Parti'nin (DP) CHP'den iktidarı devralmasıyla geçen 1950'lerde Türkiye'de ekonomi tarım temelinde yönlendirilmiş, özellikle DP iktidarının son dönemlerine doğru ülke ekonomik darboğazla karşılaşmıştır. Askeri darbenin gerçekleşmesinden sonra ülkenin siyasi olarak yeni bir gündem ve içerikle karşılaşmasının yanı sıra ekonomiye bakış açısında da farklılıklar meydana gelmiştir. 1960'lı yıllarla birlikte ekonomide bakış açısının değişimini 1950'lerde başlayan kentlere göç dalgasının devamı izlemiş, böylelikle toplumsal sınıflar da yeni dönemden etkilenmeye başlamıştır.

1960'lı yıllarda değişen sosyopolitik yapı ve bölüşüm ilişkileri kent ve taşra burjuvazisinin tüketim tercihlerine yönelik kaynak arayışını ortaya çıkarmış hem bu ihtiyacın giderilmesi hem de kağıt üzerinde ülkenin dışa bağımlılığının azaltılmasının amaçlandığı *ithal ikameci sanayileşme* modeline uygun şekilde kalkınma planları yürürlüğe sokulmuştur. Ancak zaman içerisinde ithal ikameci sanayi modeli ekonomide ithal ürünlere bağımlılığı artırmış, ihracatın da geleneksel tarım ürünleriyle sınırlı kalması Türkiye'nin ekonomik olarak beklenen gelişme adımlarını atamamasıyla sonuçlanmıştır (Boratav, 2005: 117-21). Kalkınma planlarının devreye sokulduğu ilk yıllarda görece bir ferahlama dönemi yaşansa da özellikle 1960'ların son yıllarında ekonomi bir tıkanıklık dönemi yaşamış, devalüasyon ile beraber doların TL karşılığındaki değeri 9 liradan 15 liraya yükselmiş ve tarım burjuvazisinin karşısında sanayi burjuvazisini tercih eden Demirel'in Adalet Partisi'nde (AP) bölünmeler ortaya çıkmıştır (Akşin, 2018: 268). Öte yandan dünya genelinde kapitalist ekonomik sistemin yaşadığı aksaklıklar Türkiye'ye de etki etmeye başlamış ve Türkiye ithal ikameci sanayileşme modelinin ve kalkınma

planlarının vaat ettiği ilerlemeyi göremeden ekonomik olarak zor dönemlerle karşı karşıya kalmıştır.

1970’li yıllar geldiğinde küreselleşme sürecini hızlandıran teknolojik gelişmeler dünya genelinde kendini göstermekteyken, İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulanan Bretton Woods ekonomik sistemi⁶ ve *refah devleti* anlayışı da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Soğuk savaşın varlığından ötürü silahlanmaya ayrılan ücretlerin yükselmesi, petrol krizinin gerçekleşmesi gibi küresel olaylar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin mevcut ekonomik sistem içinde tutunmasını zorlaştırmış; özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan kredi alma zorunluluğunu meydana getirmiştir (Özel, 2020: 218). 1970’li yıllar Türkiye’de ithalat ve ihracatın arttığı, ancak ekonomik krizlerin de yoğun hissedildiği yıllardı. Bir taraftan sanayi ve ticaret burjuvazisi kazançlarını artırıyorken, işçi sınıfının gelirlerinde oransal olarak düşüş yaşıyor, 1950’lerde başlayan tarımda makinalaşmanın etkisiyle başlayan şehirlere göç şiddetlenerek devam ediyordu. Kentlere göç beraberinde konut sorunlarını ve çarpık kentleşmeyi getiriyor, altyapıdan yoksun mahallelerde apartmanların sayısı giderek artıyordu. Kentlerde minibüs gibi yeni ulaşım araçları ortaya çıkarken, yeni teknolojik aletler de gündelik hayata giriyorlardı (Alkan, 2020: 830).

Bretton Woods sistemiyle birlikte dünyada ortak hale gelen kalkınma modelinin yansımaları Türkiye’de de *İthal İkameci Sanayileşme Modeli (İSS)* olarak karşılık bulmuştur. Bu modele göre içeride yerli burjuvazi tarafından üretilebilecek bazı mallar için korumacı politikalar geliştirilirken, bu malların üretimi için gereken sermaye ve ara malların ithal edilme zorunluluğundan dolayı ithalat talebi sürekli devam etmektedir (Keyder, 1983: 315). 1960 darbesini takip eden süreçte bürokratlar eliyle gerçekleştirilen reformlara, İİS sayesinde yükselecek olan burjuvazinin eşlik etmesi Türkiye’de kapitalist gelişmenin yeni aşamasının başlamasını da sağlamıştır. Keyder, bürokratik reformculukla beraber sosyal demokrasinin dünya genelinde yükseliyor oluşunun sanayi kapitalizminin erken başarısını sağladığını; bu modelin de çeşitli toplumsal taleplere cevap verme imkanı sağladığını söylemektedir. 1960 geçişi sırasında ve sonraki süreçte henüz işçilerin

⁶ İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkilerini azaltmak adına devletler arasında imzalanan anlaşma ile beraber bağımsız ulus devletler arasında ortak para düzenini sağlamayı ve büyük zarar gören Avrupa ülkelerinin kalkınması amaçlanmıştır. Birçok ülkenin bu ortak ekonomik düzene dahil olması ile birlikte de küreselleşmenin ilk adımları atılmıştır.

örgütlülüğünün siyasi bir güç olmadığı bir dönemde doğal olarak kapitalist üretim tarzına özgü olan sınıf mücadelesi toplumsal dönüşümü sağlamaktan çok uzaktı ve bu nedenle de toplu sözleşme, sendikalaşma, grev ve sosyal güvenlik gibi haklar yeni birikim modelinin ihtiyaçları karşısında işçilere verilmiştir (Keyder, 2014: 184).

Öte yandan 1950'lerde başlayan hızlı nüfus artışının 1970'li yıllarda ortaya çıkardığı genç nüfus, hem eğitim hem de iş bulma sorunlarıyla karşı karşıyayken, dönemin geneli boyunca şehirlere göçün devam etmesi, hem 1970'li yıllar sona ererken kent nüfusunun kır nüfusunu geçmesini sağlamış, bu durum kırsal bölgedeki gizli işsizliğin kentlerdeki açık işsizliğe dönüşmesine neden olmuştur. Dönemin geneli boyunca sanayileşme alanında ilerleme kat edilmiş, bu ilerleme tarımsal gelirlerin kaynak olarak kullanılmasıyla değil, tarımla belirli oranda bir dengenin sağlanmasıyla başarılmıştır. Sanayi ve hizmet sektörünün ekonomideki ağırlığı artarken, tarım sektörü ağırlığını kaybetmiş; sermaye ve emek arasındaki ilişkiye bakıldığında ise tablo emekçi kesimler için kötülemekte. Kentli işçiler ürünlerin yokluğu ve enflasyon gibi problemlerle karşı karşıya kalıyor, işçi sınıfı örgütlenerek reel gelirlerini korumanın yollarını arıyordu. Mevcut ekonomik sistemin görece dışında kalan kırsal bölgelerdeki işçi ve çiftçiler dahi dönemin sonlarına doğru krizin derin etkilerini hissetmeye başlamışlardı (Ozan, 2015: 664-665).

2.2. 12 MART'TAN 12 EYLÜL'E SOL-SOSYALİST AKIMLAR

2.2.1. 1960'larda Siyasal Ortam ve Sol Sosyalist Düşünce

1960 askeri darbesinin sonrasında oluşturulan yeni anayasa ile birlikte önceki on yılın bastırılan kelimeleri, isimleri ve ideolojileri yeni on yılda daha fazla hareket alanı bulmaya başlamıştır. Darbe ile birlikte yeni bir ekonomik modele geçilmek amaçlanmış, bu amaca ulaşmak için yeni anayasada planlı ekonomi, devlet destekli özel sektöre dayanan sanayileşme gibi kavramlar kendine yer bulmuştur. Yeni modelin başarıya ulaşmasını sağlamak için getirilen toplu sözleşme, sendikalaşma gibi sosyal ve ekonomik haklar ise Türkiye'de sol düşüncenin hareket alanının genişlemesi sonucunu yaratmıştır (Atılğan, 2015: 564). 1960 askeri darbesi ve devamında gelen 1961 Anayasası, toplumun

hak ve özgürlük talebini daha rahat söyleyebildiği bir siyasal ortam sağlarken, başta işçi sınıfı ve gençlik olmak üzere, toplumun hemen her kesiminde bir hareketlilik meydana getirmiş; sendika, dernek ve kooperatifler etrafında örgütlenmeler ile bir *eylemcilik süreci* başlamıştır (Ersan, 2014: 18). Üniversite ve süreli yayınların entelektüel çevrelerin, öğrenciler, işçiler ve legal siyasi partilerin sol sosyalist düşüncenin taşıyıcısı konumunda olduğu 1960'lı yıllar, özellikle kentlerde oluşan siyasal hareketlenmeler etrafında teorik olarak siyasi fikirlerin tartışıldığı, pratik olarak da kimi örgütlenmeler etrafında devrim stratejilerinin hayata geçirilmeye çalışıldığı yılları işaret etmektedir.

Sol sosyalist düşüncenin söylemsel olarak kendine yer bulduğu öncü hareketlerden Yön-Devrim Hareketi (YDH), 12 Mart 1971'e kadar devam eden süreçte Türkiye'de sol hareketin ana akım kollarından biri olmuştur. Bir aydın hareketi olarak Doğan Avcıoğlu başyazarlığında çıkan Yön Dergisi ve Devrim Gazetesi söylemini Kemalizm ile sosyalizm arasında bir bağlantı üzerine kurmuştur (Şener, 2015: 78). Öyle ki Mümtaz Sosyal dergide bir yazısında "Kemalizm'in altı oku, Türk sosyalizminin temel taşlarıdır" diye yazmıştır.⁷ Atatürk devrimlerinin yarım kalmışlığını, ancak bu devrimlerin tamamlanmasıyla çağdaş uygarlık seviyesine ulaşılacağını savunan YÖN'cüler, sosyalizmi de ABD karşıtı bir propaganda ve Türkiye'nin kalkınmasından hareket ederek yorumlamışlardır (Yurtsever, 2008: 49). Bağımsızlığa ulaşmanın kalkınmanın sağlanmasından geçtiğini düşünen YÖN'cüler için sosyalizm, kapitalist olmayan bir kalkınma modeli anlamına gelmektedir (Yaşlı, 2019: 189). Sosyalizmin bir "kalkınma yöntemi", "batılılaşmayı" sağlayacak bir *rejim* olduğu düşüncesi YÖN dergisinde somut bir hal almıştır. *Sosyalizm* ve *Sol* kelimelerine duyulan düşmanlığın azalması ve antiemperyalizm konusunda bilgilenmenin artmasını sağlamak için azımsanmayacak bir legalite mücadelesi veren Yön dergisi, sayfalarında sosyalist aydınlarla bolca yer vererek işçi ve gençlik hareketlerinin etki etme gücünü de artırmıştır (Korkmaz, 1992: 30). Bozkurt Nuhoğlu⁸ Sokak Güzeldir⁹ kitabındaki söyleşisinde bu etkiyi şu sözlerle anlatmıştır:

Bu arada, Yön hareketinden de söz etmeliyim. *Yön*'ün herhalde yüzde 20'si üniversite gençliği idi. Doğan Ağabey'le (Avcıoğlu) çok sıcak ilişkilerimiz vardı. Görüşlerimiz de denk düşüyordu, o da askeri kanada oynayan birisiydi. Deniz (Gezmiş) ondan çok

⁷ Bkz. YÖN, Sayı 48. 14.11.1962

⁸ Bozkurt Nuhoğlu: İstanbul Üniversitesi İşgali Eş Başkanı, FKF üyesi, Deniz Gezmiş'in yakın arkadaşı.

⁹ Bkz. Mater, Nadire, Sokak Güzeldir (2009).

etkilenirdi. Avcıoğlu gerek Yön'deki yazıları gerek kişisel diyaloglarıyla hepimizi etkilerdi, *Yön* o devirde, ilerici demokrat gençlerin karargâhı idi; enforme edildikleri, bilgi kaynağı olan bir yerdi adeta. O günler açık oturumlar devriydi, *Yön* de çok acık oturum düzenlerdi. Deniz, Erdal Öz'ün kitabında, "Arkadaş bizi bu yola şiirler getirdi " der, yüzde yüz katılıyorum. Toplantılarda, gösterilerde denk getirir mutlaka Nazım'dan bir şey okurduk. *Yön*'ün Nazım'ın şiirlerini basması da üniversite gençliği için ayrı bir ilgi merkezi olmasına yol açıyordu.

YÖN hareketi iktidar stratejisini en başından beri *parlamentar yol* ve *ihtilalci yol* seçenekleri arasında belirlemeye çalışmıştır. İlk döneminde hem TİP'e hem de CHP'ye nüfuz etmeye çalıştıkları parlamentar yol üzerinde yoğunlaşan YÖN hareketi, 1965 seçim sonuçlarından sonra bu düşünceyi terk etmiş ve ihtilalci yola ağırlık vermiştir. İhtilal yoluyla Türk halkını gerçekten temsil edebilecek ilerici ve milliyetçi “demokratik devrim cephesinin” iktidarı ele alması ve böylelikle mevcut sosyal yapının kökten değişmesiyle gerçek demokrasinin sağlanacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Geçmişten beri gelişen fikirleriyle YÖN çevresi Sosyalist Türkiye'yi meydana getirecek olan ve içeriğinde bağımsızlığa aykırı anlayışların iptal edilmesini, halkçı bir devletçiliğin sağlanmasını ve geniş çapta bir toprak reformunun gerçekleştirmesini barındıran “milli demokratik devrim” programını hazırlamışlardır (Atılgan, 2002: 216).

1969 seçimleriyle beraber TİP'in gerilemesiyle sol içinde mevcut demokratik sisteme karşı güven giderek azalmış, “sandık demokrasisi”, “cici demokrasi” gibi söylemler giderek popüler olmaya başlamıştır. Doğan Avcıoğlu'nun aynı dönemde çıkarmaya başladığı Devrim Gazetesiyle YDH artık parlamentarizmle bağlarını tamamen kopararak acilci bir hüviyete bürünmüş; bürokratik elitler ve özellikle orduyu içinde barındıran “zinde kuvvetler”e seslenmeye başlamıştır. Doğan Avcıoğlu'na göre işçi sınıfının zayıf olduğu ülkelerde –ki onun için Türkiye bu ülkelerden biriydi- ara tabakalar hayati önemde olduğundan sosyal yapıyı kökten değiştirebilecek tek güç “milli devrimci aydınlar” diye de adlandırılan zinde güçler olarak değerlendirilmiştir (Bora, 2017: 610).

Kemalist ilkeleri Marksist ideolojiden faydalanarak yeniden yorumlayan ve bu yorumlanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar ile sosyalizme bir yol üretmeye çalışan aydınları barındıran Yön-Devrim Hareketi, 1960'lı yıllarda sosyalist düşünceye sahip olan geniş kesimlerce dikkatle takip edilmiş, birçok gençlik önderini de etkilemeyi başarmıştır. Asker sivil aydınlar öncülüğünde yukarıdan gerçekleşecek bir devrimle

sosyalizme geçileceğine olan inançları başarısızlıkla sonuçlansa da sosyalist düşüncenin Türkiye’de geniş kitlelere hitap etmesini sağlaması açısından önemli bir yere sahiptir.

1960’ların sonuna gelindiğinde Türkiye solu devrim stratejisinde iki ana kutba ayrılmak durumunda kalmıştır. Bunlardan ilki Türkiye’de devrimin gerçekleşmesi için gereken somut şartların halihazırda oluşmuş olduğunu savunan *Sosyalist Devrim Stratejisi*, diğeri ise Türkiye’nin henüz yarı sömürge konumunda olduğunu, devrimin ancak aşamalı şekilde gerçekleşebileceği düşüncesini savunan *Milli Demokratik Devrim Stratejisi*’dir (Aydın, 2008: 544). Hikmet Kıvılcımlı, Reşat Fuat gibi isimlerle birlikte 1960’lı yıllarda TKP geleneğinin sürdürücülerinden biri olan Mihri Belli tarafından savunulan bu tez TİP’in aksine Komintern çizgisinin devamı olarak nitelenmektedir. Komintern’in *aşamalı devrim* fikrini sahiplenene bu çizgi bir yandan da o yılların popüler görüşü olan “kapitalist olmayan kalkınma yolu” görüşünü de sahiplenmektedir (Yurtsever, 2016: 88).

MDD düşüncesi solun yükselişte olduğu dönemde YÖN dergisinin de etkisi altında biçimlenmekte; aynı dönemlerde Mihri Belli, E. Tüfekçi¹⁰ mahlasını kullanarak YÖN dergisinde yazılar yazmaktadır. YÖN etkisi, MDD hareketinin Kemalizm’den olumlu anlamda etkilenme sonucunu ortaya çıkarmıştır. MDD’ciler için 27 Mayıs gibi ilerici bir darbenin devamında bir demokratik devrim mücadelesi verilmelidir, bu mücadele için de asker-sivil zinde güçlerin bir araya gelmesiyle kurulacak olan *milli cephe* hayati önem taşımaktadır (Şener, 2015: 176). Mihri Belli tıpkı Avcıoğlu gibi Kemalizm ile sosyalizm arasında uzak bir mesafe olmadığını, Kemalist devrimin Türkiye’ye kazandıklarının korunması ve sistemin sosyal adaletli bir demokrasiye varması gerektiğini düşünmekteydi (Bora, 2017: 653). TİP’i destekleyen TKP yönetimini ‘burjuva parlamentarizmine kanmak’la suçlayan MDD’cilere göre halihazırda uygulanan parlamenter sistem halkın iradesini yok saymaktadır. Türkiye’de sosyalist bir düzenin kurulmasıyla halk iradesinin gerçek anlamda yansıyacağını ancak sosyalist devrimin gerçekleşmesi için yeterli ekonomik gelişkinliğin henüz var olmadığını iddia eden MDD’cilerin devrim stratejisi antiemperyalist, feodal kalıntıları ortadan kaldırmayı amaçlayan, bunların da illa parlamenter yoldan olmasına gerek olmadığını düşündüğü bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır (Mater, 2009: 28).

¹⁰ Bkz. Karaca, (1996)

MDD’ciler toplumsal sınıfları *karşı devrimci cephe* ve *devrimci (milli) cephe* olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Bunlardan karşı devrimci cephenin bileşenleri işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibe; devrimci cephe bileşenleri ise işçi sınıfı ve müttefikleridir. Türkiye’de işbirlikçi sermaye egemen sınıfların en güçlüsü olarak görülmüş ve bu sermaye kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye’nin gerçek anlamda sanayileşmesi ve kalkınmasına karşı çıkmaktadır. Belli, iş birlikçi sermaye ve feodal mütegalibenin bir ittifak meydana getirerek siyasi iktidara talip olduklarını, emperyalizmin desteği ile de ekonomi üzerinde büyük bir tahakküm kurduklarını düşünmektedir. Diğer bir deyişle Belli’ye göre bu ittifakın yaptığı anti-Kemalist bir karşı devrimdir (Şener, 2015: 181). MDD’cilerin işaret ettiği diğer sınıf olan devrimci (milli) cepheyi işçiler ve müttefikleri oluştursa da devrime öncülük konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Milli demokratik devrimi bir amaçtan ziyade sosyalizme gidilen yolda bir aşama olarak gören MDD’cilere göre Türkiye’de işçi sınıfı henüz devrime tek başına öncülük edecek kadar güçlü değildir ve bu nedenle de milli bir cephenin kurulması zorunlu görülmüştür (Şener, 2017: 385).

Belli öncülüğünde Kemalizm’e yakın bir yaklaşıma sahip olan MDD’ciler 1968 başında Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF), Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), 27 Mayıs Milli Devrim Derneği gibi yirmiyi aşkın dernek ve sivil toplum kuruluşunun birleşimiyle Dev-Güç’ü kurmuştur. Dev-Güç’ün en dikkat çekici eylemi 30 Ekim-10 Kasım arasında düzenlediği ve toplumsal muhalefetle ordu arasında yeni bir darbe girişimine sebep olabileceği endişesini ortaya çıkaran “Tam Bağımsız Türkiye İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü” idi. İsmet İnönü tarafından desteklenen ancak sağ basın tarafından bir cunta hazırlığı olarak suçlanan hatta dönemin MGK Genel Sekreterinin 10 Kasım günü Anıtkabir’e gidilmesi durumunda ateş emri vereceğini duyurduğu yürüyüş, Deniz Gezmiş önderliğindeki MDD’ci gençlerin 8 Kasım’da yaptıkları toplantıyla beraber sona ermiştir (Ersan, 2014: 27).

1968 yılı Türkiye solunu üç yıl önceki birlikteliğinden çok uzak bir şekilde ayrımları beraberinde getirmeye devam etmiştir. SSCB’nin Çekoslovakya işgali tıpkı TİP içindeki ayrılmaları tetiklediği gibi Türkiye solundaki ayrılmaları da önemli ölçüde tetiklemiş; bu doğrultuda Belli ve MDD’ciler *Türk Solu* ve *Aydınlık* dergileri çevresinde bir araya gelmeye başlamış ve üç yıl öncesine kadar birliktymiş gibi görünen Türkiye solunda keskin şekilde ayrılmalar başlamıştır (ed. Kürkcü, 1988: 2092).

Aydın sivil bürokrasi, sol sosyalist entelejiyansa ve üniversite öğrencileri MDD ve YDH gibi hareketlerin içerisinde çeşitli devrim algılamaları meydana getirirken; 1960'lardaki devrim mücadelesine legal siyasi partiler de katkıda bulunmaktadır. *Sosyalist Devrim* anlayışına sahip olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve *Ortanın Solu* anlayışıyla siyasi gündemini belirleyen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 1960'ların sol sosyalist portfolyosunu çeşitlendirmişlerdir.

TİP, dönemin sendikal faaliyetlerinde merkez konumda olan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ne bağlı sendikaların yöneticileri konumunda olan 12 işçi tarafından, *işçileri temsil etmesi gereken bir parti* fikrine bağlı olarak 13 Şubat 1961 tarihinde kurulmuştur. İlk yılında sola dönük bir algı yaratsa da TİP gerek tüzüğü gerek faaliyetleri gerekse de sınıfsal niteliği açısından sosyalizm fikrinden henüz uzaktı ve kamuoyunun çok fazla dikkatini çekmemişti (Şener, 2015: 251). Yaklaşık bir sene süren pasif ve ilgiden uzak sürecin sonrasında işçi önderleri, bilinen bir aydının partinin genel başkanlığına getirilmesi gerektiğine karar vermiştir. Böylece Mehmet Ali Aybar partinin genel başkanı olmuş, onun etkisi ve ağırlığıyla Adnan Cemgil, Nazife Cemgil, Behice Boran, Yaşar Kemal gibi isimler birbiri ardına partiye kaydolmuşlardır. Aybar'ın parti genel başkanlığına gelişiyse birlikte partinin ülke genelinde tanınması amaçlanmış, hem işçilerin görüşlerini duyurabileceği esnek bir yapıya hem de belli bir ideolojik yönelime kavuşmasına çalışılmıştır (Varel, 2017: 402).

Mehmet Ali Aybar, ilerleyen dönemlerde 'Kürt sorunu'na değinmiş, ortak pazara muhalefet etmeye başlamış, Türk Ceza Kanunu'nun ünlü 141 ve 142. maddelerini tartışmaya açmıştır. Türkiye İşçi Partisi, bu konularda söylemlerini sıklaştırmaya başladıkça, çok yönlü saldırılarla ve yok saymalarla karşılaşmıştır. Öyle ki; başbakanın parti liderlerini davet ettiği toplantılara Aybar çağrılmamaya başlanmış, TİP toplantıları Komünizmle Mücadele Dernekleri ve Adalet Partili gençler tarafından basılmış, Demirel TİP'i "sınıf kavgasına izin vermeyeceğiz" diyerek her defasında eleştirme yoluna gitmiştir (Mater, 2009: 349). Hem içerisinde farklı düşünceleri barındıran sosyalist bir parti olması, hem de önemli bir aydın gücüne sahip olmasıyla ülke genelinde hızlı bir örgütlenme süreci geçiren TİP, birçok baskı, saldırı ve maddi imkansızlıklara rağmen

1965 genel seçimlerinde seçim sisteminden de faydalanarak¹¹ meclise 15 milletvekili sokmayı başarmıştır. Bu sonuçla TİP hem meşruiyet sorununu ortadan kaldırmış, mecliste kurduğu grup sayesinde artık emekçi sınıfların sorunlarını, kapitalizme karşı eleştirileri meclis gündemine sokabiliyor hem de kamuoyunu bilgilendirme misyonunu yerine getirmeye başlamıştır (Ozan, 2015: 570).

TİP, ‘kapitalist olmayan kalkınma yolu’, ‘barış içerisinde birlikte yaşama’ ya da ‘sosyalizm ile kapitalizmin bir noktada buluşabileceği’ gibi farklı tezleri destekleyenleri içerisinde barındırabildiği esnek bir yapıya sahip olmanın yanında Fransız sosyal demokrasisi, Amerikan sosyolojisi, Asya Tipi Üretim Tarzı gibi farklı ideolojik kaynaklardan da yararlanmıştı (Yurtsever, 2016: 72). 1965’ten itibaren TİP, söylemini MDD ve YÖN’den ayırıştırarak “kapitalist olmayan kalkınma yöntemi” yerine “sosyalizm” söylemini daha fazla dillendirmiş, yasal olarak mecliste grup kurmuş olmanın getirdiği bir yükümlülük olarak da kendilerini ‘anayasacı’ olarak nitelendirmiştir (Bora, 2007: 616).

1968 yılına gelindiğinde TİP öğrenci hareketlerinin giderek arttığı bu günlerde öğrenciler üzerindeki etkisinin azalmasıyla soldaki güçlü konumunu kaybetmeye başlamıştır. TİP, Fikir Kulüpleri Federasyonu’ndaki¹² (FKF) ağırlığını koruyor olsa da üniversitelerin çoğunda MDD ağırlık kazanmıştır. Özellikle Haziran 1968 itibarıyla başlayan üniversite işgalleri sürecinde pasif kalan TİP’e eleştiriler giderek artmış, gençlik kitleler halinde MDD saflarına kaymıştır. Aynı tarihlerde Dev-Güç¹³, Demokratik Devrim Derneği ve İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği gibi yeni oluşumların ortaya çıkması hem TİP’in soldaki yalnızlığını ortadan kaldırmış hem de solun örgütsel bütünlüğünü dağıtmıştır (Şener, 2015: 261). Bu bütünlük bir diğer yandan TİP içerisindeki fikir ayrılıklarından dolayı da giderek derinleşmekteydi. MDD’cilerin parti içerisindeki muhalefetini bastırmak için tüzüksel müdahale ve tasfiye sürecinin yanı sıra TİP yöneticilerinin gençlik hareketine soğuk bakışı ve pasifizmi partinin kitleliliğinin zayıflamasına sebep olmuştur. Bu ayrışmayı TİP yöneticilerinin Sovyetler Birliği’nin Çekoslovakya işgaline

¹¹ Milli bakiye sisteminin kullandığı 1965 seçimlerinde TİP %2,94 oy oranına ulaşarak 15 milletvekiline ulaşmıştır. Bu sayıda sistemde ilk olarak partilerin seçim çevrelerindeki artık oyları toplanır, sonrasında bu sayı açıkta kalan milletvekillerine bölünerek milli seçim kotası elde edilirdi. Her partinin sahip olduğu artık oyun milli seçim kotasına oranlanmasıyla da partilerin elde edecekleri milletvekili sayısına ulaşılırdı.

¹² 1965’te Ankara Üniversitesi’nde kurulan, daha sonra Dev-Genç ismini alan öğrenci hareketi.

¹³ Nisan 1968’de MDD’ci saflarda 20 civarında örgütün bir araya getirdiği üst kuruluş.

bakışlarındaki farklılık da giderek artırmıştır. Aybar bu işgali eleştirerek “güler yüzlü sosyalizm” vurgusu yaparken, Sovyet çizgisinde bulunan Sadun Aren ve Behice Boran gibi isimlerle ters düşmüştür. Bu ters düşme parti yönetiminde büyük bir ayrılığı beraberinde getirmiş ve TİP 1969 seçimlerinde yalnızca 2 milletvekili çıkarabileceği bir oy oranında kalmıştır (Ersan, 2014: 25).

Aynı sene FKF, Dev-Genç’e dönüşürken TİP gençliği Sosyalist Gençlik Örgütü’nü (SGÖ) kurmuştur. SGÖ, bir gençlik hareketi olmanın ötesinde parti içindeki muhalif kanadı temsil eden Aren-Boran tarafının başarılı olması için çalışmalarda bulunmaktaydı. Seçimlerdeki başarısızlığın faturasını Mehmet Ali Aybar istifa ederek üstlenmiş, 1970 yılında Behice Boran TİP genel başkanlığına seçilmiştir (Mater, 2009: 352). Boran-Aren çizgisi, partinin YÖN ve MDD’ye karşı henüz sistematize edilmemiş şekilde savunulmakta olan *Sosyalist Devrim (SD)* çizgisini özellikle ‘Emek’ dergisinde geniş çapta tartışmaya açmışlardır. Dergi etrafında toplanmış olan ekibin parti yönetimine gelmesiyle de *sosyalist devrim stratejisi* partinin resmi stratejisi olarak belirlenmiştir. Aybar’ın genel başkanlığında özellikle MDD’cilere karşı verilen mücadelede hatları belirlenmeye başlayan Sosyalist Devrim anlayışı aynı zamanda bir alternatif stratejiyi işaret etmekteydi. Bu alternatif strateji hem partinin TKP ve Komintern geleneğinden kopması hem de partiyi MDD’cilere karşı koruma güdüsünden beslenerek ortaya çıkmıştır (Şener, 2015: 303). TİP, 1971 başında ‘Faşizme Hayır’ kampanyası başlatmıştı ancak 12 Mart Muhtırasıyla birlikte parti kapatılmış, Boran ve MYK üyeleri 15’er yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

Parlamente siyaset alanında 1960’larda yükselen solun temsili konusunda önemli bir yere sahip olan iki partiden diğeri olan CHP, bu temsiliyeti Bülent Ecevit’in formüle ettiği *ortanın solu* anlayışı sayesinde yapabilmıştır. Ecevit 1950’lerde *Ulus* gazetesindeki yazılarıyla dikkatleri çektikten sonra 1958 yılında kurulan ve CHP’nin politikalarına yön veren Araştırma Bürosu’nda Doğan Avcıoğlu, Turhan Feyzioğlu ve Turan Güneş gibi isimlerle birlikte yer almıştır. Özellikle parti meclisine seçilmesiyle birlikte partinin 1960’lı yıllardaki bakışını belirleyen ‘İlk Hedefler Beyannamesi’nin hazırlanmasında rol almıştır (Yaşlı, 2019: 255). 27 Mayıs darbesinin gerçekleşmesi sonrası bu darbenin başında ya da içinde olmasa da toplum nezdinde CHP bir “devlet partisi” olarak nitelendirilmiş ve gerçekleşen darbeye bir arada olarak görülmüştür. Bu görüntü CHP’yi sanayi burjuvazisi, işçi sınıfı ve partinin geleneksel tabanı olan bürokrasi ile DP’nin

ardından AP'ye yönelen kırsal kesimlerin taleplerini ikna edici şekilde birleştirebileceği bir siyasal söylem üretmek mecburiyetinde bırakmıştır (Atılgan, 2015: 576).

1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'de sol rüzgarların esmesi de CHP'nin yeni söylemler üretmek zorunda kalmasına sebep olmuştur. Özellikle TİP'in üniversite gençliği ve entelejiyansanın desteğini alması ve giderek güçlenmesi kamuoyunun olduğu gibi CHP'nin de dikkatini çekmiş ve CHP toplumsal muhalefetin arttığı bu dönemlerde kitleleri kendine kanallere etmenin yollarını aramaya başlamıştır. 1965 seçimlerine yaklaşırken partinin genel başkanı İsmet İnönü, bir süredir kimi yönetici ve aydınların zaten dilinde olduğu söylemi Abdi İpekçi'ye verdiği mülakatta söyleyerek CHP adına yeni bir dönemin açıldığını ilan etmiştir: “CHP bünyesi itibarıyla devletçi bir partidir ve bu sıfatla elbette ortanın solunda bir ekonomik anlayışadır” (Ağtaş, 2008: 196).

1965 seçimleri sonrası CHP'nin genel sekreterliğine getirilen Bülent Ecevit *ortanın solu* düşüncesini iyiden iyiye sahiplenmeye başlamıştır. Ortanın Solu'nu tıpkı İsmet İnönü gibi devletçiliğin daha da ileri götürülmesi olarak tanımlıyor, petrolün millileştirilmesi, toprak reformu gibi vaatlerle bu düşünceyi somutlaştırıyordu. Ecevit, devletçiliği “insancı, halkçı” bir perspektiften yorumlamakta, ilerleyen yıllarda *Karaoğlan* imajını ortaya çıkarak “halk”tan yana tutumunu ortaya çıkaracak söylemler üretmiştir (Bora, 2017: 576).

Ortanın Solu'nda dönemin ruhuna uygun olarak bir yandan da köylülük sorunları ele alınmıştır. Genel olarak toplumsal sorunlara çözüm aranmış, özel olarak da “*Toprak İşleyen Su Kullananın*” denerek köylerde meydana gelen sıkıntıların kalkınma ve refah düzeyinin yükselmesiyle çözülebileceği iddia edilmiştir. 1970'lere gidilirken, toplumsal muhalefetin giderek yükseldiği Türkiye'de, Ortanın Solu ekibi gerek seslendiği toplumsal taban ve sınıflar; gerekse de devrimcilik anlayışı ile kuruluş dönemi CHP'sinden farklı bir tutum sergilemiştir. Ortanın Solu, erken Cumhuriyet dönemi devrimlerinin genel olarak üstyapısal olduğunu, halkın içinde bulunduğu durumdan kurtarmanın yolunun altyapısal devrimlerin gerçekleştirilmesiyle sağlanabileceği tezini öne sürmüş, bu açıdan bakıldığında Atatürk devrimlerine sahip çıkmakla beraber eleştirel sayılabilecek bir devamlılık arzulanmıştır (Uçkan, 2017: 465).

Bülent Ecevit'in formüle ettiği ve CHP'nin 1960'lar ve 1970'lerde programı haline gelecek olan Ortanın Solu, sosyalizm ve kapitalizm dışında bir üçüncü yolu işaret etmiş, sanayileşmek için tarımdan kaynak aktarılacağı, köylülerin kooperatifleşeceği, işçilerin

sendikalar arası sanayi yatırımları yapacağı, memurların dayanışma sendikaları kurabileceği, esnafların birleşerek işletmeler kurabileceği gibi kalkınma yöntemlerini vaat etmiştir. Ortanın Solu programı, bilimsel olduğu kadar halkçı, Türkiye'nin gerçeklerine uygun ve bu açıdan ulusal; tüm bu özellikleri ve vaatleri gereği de az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere ilham olabilecek bir program olarak öne sürmüştür (Yaşlı, 2019: 257).

CHP'nin Ortanın Solu programı, Türkiye'de solun yükselmesine paralel olarak partide hakim ideoloji olarak öne çıkmış, 1965 seçimleri ve sonrasında ana program olarak partinin söylemlerini belirlemiştir. Sadece 12 Mart'a giden dönem değil sonraki dönemde de CHP bu yaklaşımı benimsemiş, bu yaklaşım özellikle 1970'li yıllardaki seçim başarılarında önemli pay sahibi olmuştur. 12 Eylül askeri darbesine ve CHP'nin kapatılmasına kadarki süreçte CHP, politikalarını Ortanın Solu anlayışına uygun şekilde biçimlendirmeye çalışmıştır.

Sosyalist devrim, milli demokratik devrim, kapitalist olmayan kalkınma yöntemi, ortanın solu ya da güler yüzlü sosyalizm... Her ne tanımla olursa olsun, Türkiye'nin özgül koşulları her ne şekilde tahlil edilirse edilsin 1960'lı yıllarda sol düşüncede çatallaşarak ayrışan her grubun cevap aradığı bir soru vardı: müstakbel devrime işçi sınıfının öncülük edip edemeyeceği sorusu. Devrim kapıdaydı ve gerçekleşecekti, ancak Türkiye'deki işçi sınıfı yeni sosyalist dönemi kotarabilecek kabiliyete sahip miydi? Bu fikirler her farklı grup için bir muammaydı.

Türkiye'de 1950'lerden sonra güçlü iki işçi konfederasyonu öne çıkmıştır. Bunlardan ilk 1952'de kurulan Türk-İş, diğeri ise 1967'de TİP'i kuran sendikacıların Türk-İş'le yaşadığı gerilimler, Kozlu olayları, 1965 genel seçimleri gibi olaylar sonrası Türk-İş'ten koparak kurulan DİSK (Çelik, 2017: 656). DİSK'in kurulmasını takip eden yıllarda, toplumsal siyasallaşmaya da paralel olarak Türkiye işçi sınıfı 1969 ile 1971 yılları arasında yoğun bir mücadele dönemine girmiş ve bu yıllarda *sınıf olma* yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu adım aynı zamanda işçi sınıfının 'öncü' olabilme sorunsalına da 'elle tutulur' bir yanıt getirmiştir. Bu dönemde DİSK ve ona bağlı sendikalar işçilerin yaşadığı sorunların çözümleri için büyük uğraşlar vermiş, gerçekleşen grev, direniş ve işgallerle işçi sınıfı birçok konuda tecrübe kazanmıştır. İşçi sınıfı bir yandan örgütlenmeye başlamış, sınıf olma adımları atıyor; bir yandan da nicel olarak gücünü artırmıştır. 1963

yılında 296 bin olan sendikalı işçi sayısı, 1971 yılına gelindiğinde 1 milyon 200 bine ulaşmıştı. Sendikalaşma oranı ise yüzde onlardan yüzde otuzlara kadar yükselmiştir.¹⁴

İşçi sınıfının sorunlarının tam bağımsızlığa sahip toplumcu bir düzen ile ortadan kalkabileceği inancına sahip olan DİSK kadroları, bunun gerçekleşmesi için planlı bir devletçilik modelini önermiştir. Siyaseten solda olan ve 1960'larda yükselen sosyalist toplumsal hareketlerin dışına bırakılamayacak olan DİSK “devrimci sendikacılık” anlayışına sahiptir. DİSK genel başkanı Kemal Türkler, Türkiye’de sosyalizmin işçi sınıfının öncülüğünde kurulabileceğini söyleyerek hem TİP’lilerin hem de MDD’cilerin *sosyalizme giden yolda öncü problemini* aşmalarına yardımcı olabilecek söylemler üretmiştir (Şafak, 2018: 668). DİSK’in kurulması ve sonrasında işçi eylemleri ve grevlerinin hızlanması hem sosyalistleri hem de gençlik hareketlerinin dikkatini buraya çevirmelerini ve DİSK’i desteklemelerini sağlamıştır. Özellikle üniversite gençliği ilk kez işçi hareketlerine yönelmeye başlamış, bu yönelme beraberinde işçi-öğrenci dayanışmasını ortaya çıkarmıştır (Korkmaz, 1992: 89).

DİSK kuruluşuyla beraber işçilerin hareket alanını genişletmenin yanı sıra uzlaşmacı ve bağımlı sendikacılık anlayışını da değiştirmiştir. DİSK’in kuruluşunu izleyen dönemde gerçekleşen eylemlerle birlikte işçi sınıfı, giderek dozu artan mücadeleciliği ile birlikte sermaye sınıfı karşısındaki engelin giderek büyümesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. DİSK etkisiyle beraber işçi sınıfı sermayeyi hem ücretler konusunda sıkıştırmış hem de haklar konusunda yeni kazanımlar elde etmeye başlamıştır (Savran, 2016: 189). DİSK’in kuruluşunu izleyen dönemde işçi eylemleri giderek artış göstermiş, işçi hareketlerinin hızlanmasıyla Türkiye’de 1968’e gençlik eylemlerinden başka işçi eylemleri de damgasını vurmaya başlamıştır. Türkiye’nin farklı noktalarındaki fabrika, orman ya da tekel işçileri zam talepleri, sessiz eylemler, grevler ve uzun yürüyüşler düzenlemişlerdir (Yaşlı, 2019: 197). Artan eylemlerin doruk noktası ise kuşkusuz 15-16 Haziran eylemleridir. Bu eylemlerle birlikte işçi sınıfının nicel gücü belki de ilk kez böylesine net şekilde görülmüştür. İşçileri bu derecede büyük bir mitinge götüren süreç AP hükümetinin bir yandan DİSK’i dışlayan tavrı, öte yandan da Türk-İş’i kollayan tutumu çerçevesinde ortaya attığı yeni sendikalar kanunu tasarısıdır¹⁵. DİSK yöneticileri bu

¹⁴ Bkz. Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi s. 2146

¹⁵ Bu tasarı ile bir sendikanın Türkiye çapında faaliyet göstermesi için işçilerin üçte birini temsil etmesi şartı öne sürülmektedir.

tasarının doğrudan kendilerini ve örgütsel mücadeleyi hedef aldığını bildiklerinden harekete geçmiş ve engellemeye çalışmışlardır. Ancak DİSK yöneticilerinin parlamento üyeleri ve CHP'liler dışında Cumhurbaşkanı ile de yaptıkları görüşmelerden sonuç alınamamış, tasarı meclisin onayından geçerek kanunlaşmıştır. Bunun üzerine DİSK yöneticileri *tüm anayasal hakları sonuna kadar kullanma* kararını almışlardır (ed. Kürkçü, 1988: 2155). İşçi sınıfının gücüne ve sınıfın sözüne güvenen DİSK başkanı Kemal Türkler, miting kararının alındığı toplantıda çok net bir biçimde işçi temsilcilerine yönelerek, bu süreçte yapacakları her şeyin meşru olduğunu, bu meşruluğun ise düzen yasalarından değil işçi sınıfının kendi gücünden geldiğini söylemiştir. Bir gece içinde eylem komiteleri oluşturmuş, inisiyatif büyük oranda işyeri sahibi olan işçi aktivistlere geçmiş, 15 Haziran günü Otasan işçilerinin grev ve yürüyüşe geçmeleriyle eylem başlamıştır. Eyleme İstanbul'un fabrikalarında çalışan on binlerce işçi doğrudan katılım göstermiştir (Yurtsever, 2016: 107). 15 Haziran'da başlayan eylemler ertesi gün devam etmiş, yüzü aşkın fabrikaya sızrayan heyecan sayısı 150 bini aşan işçilerin eyleme katılmasını sağlamıştır. Türkiye tarihinin daha önce karşılaşmadığı şekilde büyük bir mitingin ortaya çıkması, kolluk kuvvetlerinin öldürücü sertlikte bir karşılık vermesi sonucunu ortaya çıkarmış; kitle üzerine açılan ateş sonucunda üç işçi ve bir esnaf hayatını kaybederken, iki yüzden fazla işçi yaralanmıştır. Saat 17'yi gösterdiğinde önceki gün olduğu gibi işçiler geri çekilmişler ve Türkiye tarihinin görmüş olduğu en büyük işçi mitingini sonlandırmışlardır (Özdemir, 2017: 695).

15-16 Haziran bir diğer yandan da sol içi önemli bir tartışmayı sona erdirmiştir. Mihri Belli'nin de dahil olduğu nesnel koşul tartışması sona ermiş, nesnel koşul denilen şey koca bir toplumsal gerçek olarak kendi yaptığı eylemle ortaya çıkmıştır. Türkiye'de gerçekleşecek olan sosyalist devrime işçi sınıfının öncülük edip edemeyeceği sorusu, 15-16 Haziran ile birlikte çok net bir şekilde cevaplanmış ve öncülük problemi bir anlamda ortadan kalkmıştır (Mater, 2009: 205). İstanbul'u iki gün boyunca saran bu eylemlerle birlikte işçi sınıfı polisle ve aslında çoğu grup için ilericiliği temsil eden orduyla da çatışmış, DİSK'in etkili örgütlenmesiyle birlikte bir güç ve bir aktör olduğunu net şekilde göstermiştir. Gerek önceki süreçlerde işçi direniş, eylem, işgal ve grevleri; gerekse de bu hareketlenmelerin doruk noktası denebilecek olan 15-16 Haziran, işçi sınıfının artık bir aktör olarak hesaba katılabileceğini göstermiştir (Bora, 2017: 658).

2.2.2.Öğrenci Hareketleri ve Bölünmeler

1960'lı yılların sonuna doğru gelirken Türkiye'de TİP'in yükselişi, YÖN'cüler ve MDD'cilerin sol içindeki hareketliliği artırması ve nihayet işçi hareketlenmelerinin de giderek büyümesi; üniversite gençliğini de devrim ve sosyalizm üzerine düşünmeye, bir şeyler üretmeye itmiştir. Bu dönemde özellikle farklı sol topluluk ve gruplar içerisinde öne çıkan lider isimler bir yandan üniversiteli öğrencilerin sorunlarına çözüm arama adına eylemler başlatmış diğer yandan da yurt genelinde kitlesel mitingler düzenleyerek yükselen sol havanın taşıyıcısı haline gelmişlerdir. 1960'lı yılların sonunda TİP ve MDD'nin düşünce kamplarında yetişen ve fikir hayatı şekillenen gençler 1970 yılıyla birlikte farklı devrim stratejileri ve eylemlilikleri olan, kısa sürede birçok eylem ve çatışma yaşayan örgüt yapıları meydana getirmişlerdir. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (THKP), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve TKP/ML 1970 sonu itibariyle hızlı bir şekilde ortaya çıkan ve çok kısa sürede çok büyük eylemlilikler ortaya koyarak, kendilerinden sonra gelecek olan sol örgütlenmelere de öncülük etmişlerdir.

27 Mayıs sonrası dönemde, dünyadaki sol hareketlenmelere paralel olarak Türkiye'de de esen sol rüzgar, üniversite gençliğini de şüphesiz içine çekmiştir. TİP, YÖN ve MDD çevrelerinin etkilemiş olduğu gençlik önderleri kendi üniversitelerinde kurulmuş olan Fikir Kulüpleri'nde 1960'lı yıllarda kimi eylemlerde öncülük etmişlerdir. Özellikle TİP'e ve sosyalizme eğilimi olan birçok genci içinde barındıran Fikir Kulüplerinin bir federasyona dönüşmesi fikri en başta TİP içerisinde tartışmaya açılmıştır. TİP halihazırda bir parti gençliğinin yeterli olduğunu savunurken Fikir Kulüplerindeki öğrenciler bu federatif yapının partiye yeni genç kadrolar katabileceğini düşünmekteydi. Bu tartışmalarla geçen 1965 sonbaharında Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) aralarında birçok aydın sosyalistin de bulunduğu isimlerce kurulmuştur (Odabaşı, 2017: 344). 68 gençliğinin kitleselleşmeye başladığı ilk yer olarak öne çıkan FKF'ye üye olan öğrenciler sürekli olarak eylemlerin içinde bulunmuş, kendi kaderlerini belirleyebileceklerini, egemen ideolojinin baskılarından kurtulabileceklerini ve tarihin öznesi olabileceklerini düşünmeye başlamışlardır. Toplumu dönüştürmeye önce kendilerinden başlayan FKF gençleri, sahip oldukları coşkuyla birlikte devrimci mücadeleyi gündelik hayata sokmuşlar, sosyalizmin de kitleselleşmesini hızlandırmışlardır (Korkmaz, 1992: 67).

İlk başta TİP’li gençlerin ağırlıkta olduğu, TİP’in de sürekli olarak güdümünde tutmaya çalıştığı FKF’de bir süre sonra MDD görüşleri baskın olmaya başlamıştır. Özellikle gençlerin MDD çizgisine daha çok dikkat kesilmesi FKF içinde bir ayrışmanın da zeminini oluşturmuştur. İşgallerin, boykotların giderek arttığı, TİP’in de Sovyetler Birliğinin Çekoslovakya isyanına verdiği/vermediği tepkiler neticesinde fikir ayrılıklarının şiddetini artırdığı 1969 yılında gençlik hareketleri de giderek kitleselleşmiş, kendi üniversitelerinde doğal lider haline gelen sosyalist gençler ve devrimcilerin bağlı olduğu FKF bu kitleselleşmede öncü örgüt olmuştur. (Mater, 2009: 357). Ünüvar’ın “Türkiye gençlik hareketinin çıraklık dönemi örgütü” ve “Türkiye sosyalist hareketinin çok parçalı halinin ilk yoğrulduğu tekne”¹⁶ olarak betimlediği FKF, üye olan gençlerin *kendi geleceklerini kurabilecekleri* düşüncesiyle birleştikleri, cumhuriyeti devrimci bir kararlılıkla ve bağımsızlık amacıyla dönüştürmeyi arzuladıkları mekan olarak öne çıkmıştır (Ünüvar, 2008: 829).

FKF öğrencileri 1968 yılı geldiğinde birçok üniversitede öğrencilerin haklarını korumak adına eylemler, işgaller ve direnişler düzenlemiş; bu eylemler sonrasında FKF’li öğrencilerin hem kendi okullarında hem de ülke genelinde tanınırlıkları ve popülariteleri artmıştır. Aynı dönemde FKF içinde hakimiyet savaşı sürerken MDD ağırlığı hissedilmekte; aynı zamanda sol içi bölünmelerin de başlayacağı havası solunmaktaydı. TİP’in savunduğu sosyalist devrim fikrinden uzaklaşan ve MDD çizgisine oturan gençlerin hakim olduğu FKF, 1969 yılının sonlarında Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu ya da bilinen adıyla Dev-Genç ismini kullanmaya başlamıştır (Odabaş, 2017: 352). Dev-Genç’in kurulmasıyla birlikte FKF içerisindeki ayrık seslerde bir bütünlük sağlanmaya çalışılmış, yayınlanan ilk bildiride de birleştirici ve uzlaştırıcı bir tavır sergilenmiştir. Bu bildiri aynı zamanda FKF/Dev-Genç çevresinin milli demokratik devrim düşüncesinde birleştiğini de kanıtlar niteliktedir. Bildiride Dev-Genç’in görevi belirlenirken içinde bulunulan dönem “milli demokratik devrim dönemi” olarak adlandırılmıştır. Bu devrime ulaşmanın gerekliliği ise devrimci bir örgütlenmenin sağlanması yoluyla işçi ve köylü yığınlarıyla bağ kurmak olarak belirlenmiştir (Yıldırım, 2008: 370).

¹⁶ Bkz. Ünüvar (828)

FKF ve Dev-Genç 1960'lı yıllarda Türkiye'de sol gençliğin bir araya geldikleri ve devrimci mücadelede önemli tecrübeler kazandığı bir okul haline gelmenin yanı sıra üniversite öğrencilerinin talep ve sorunlarının savunucusu olmuş, ülke çapındaki birçok eylemin örgütleyicisi olarak antiemperyalist bilincin gelişmesinde büyük fayda sağlamıştır. Bunun yanı sıra sadece üniversite gençliğiyle bağlı kalmayan eylemlilikleri ile gençler, işçi ve köylü sorunlarının da çözümü için harekete geçerek mücadelenin kitleselleşmesini sağlamışlardır. 68 gençlik hareketinin ve ileriki dönemde farklı örgütlerin liderleri olacak Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Mahir Çayan ve Sinan Cemgil gibi isimlerin de kendilerini geliştirdikleri bir ocak haline gelmiştir (Atılgan, 2016: 594).

FKF içerisinde aktif şekilde mücadele veren gençlik önderleri, bu mücadele ortamı içerisinde teorik gelişimlerini ilerletmeye başlamış, bu gelişimin ortaya çıkardığı tartışma ortamı da devrim düşünceleri açısından farklılık gösteren birçok yapıyı meydana getirmiştir. Özellikle 1968 yılının sonlarıyla birlikte isimlerini duyuran yapılar, 1971 devrimciliğine giden sürecin yapıtaşları haline gelmişlerdir.

2.2.2.1. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)

TİP'in gençlik üzerindeki etkisinin MDD düşüncesiyle kırılması ve parlamentarizme olan inancın zayıflamasının ardından Dev-Genç etrafında toplanan gençlik önderleri arasında 1970'li yıllar geldiğinde devrimin nasıl gerçekleşeceği üzerine farklı fikirler meydana gelmiştir. Devrimin silahlı mücadele ile gerçekleşmesi ve “öncü”nün faaliyete hazırlanması düşüncesi ilk olarak THKO'da ortaya çıkmıştır. Hüseyin İnan *Türkiye Devriminin Yolu*'nda “devrimci köylü, tutucu işçi” ve “burjuva şehir, proleter kırsal” ikiliği üzerine bolca tartışmış, THKO da bu düşünceler üzerine hareket etmeyi planlamıştır (Kürkçü, 2008: 498).

Dönemin en çok aranan, hakkında yakalama kararı çıkarılan, tutuklanan ismi olarak gençler arasında giderek popüler olan Deniz Gezmiş, ilk olarak FKF içindeki MDD'ci muhalefette bulunmuş, ardından da arkadaşlarıyla birlikte Devrimci Öğrenciler Birliği'ni (DÖB) kurmuştur. 1969 Haziran'ında Filistin'e gerilla eğitimi alıp döndükten sonra Türkiye'deki arkadaşlarını gerilla mücadelesine ikna girişimlerine başlamıştır (Ersan, 2014: 38). İstanbul'da Deniz Gezmiş'in etrafında toplanan kişilerle, Ankara'da Hüseyin

İnan etrafında toplananlar Küba devrimini örnek aldıkları “ordu partiden değil, parti ordudan çıkar” düşüncesiyle THKO’yu kurmuşlardır. ODTÜ’yü merkezi olarak kullanan THKO, ilk eylemini İlker Mansuroğlu’nun öldürülmesi üzerine polis merkezini yaylım ateşine tutarak gerçekleştirmiştir. Örgüt, kır ve şehir gerillası olarak iki ayrı birim oluşturmayı planlamış, bu gerilla mücadelesine kaynak sağlamak için de İş Bankası Emek Şubesi soygununu düzenlemiştir (Mater, 2009: 373). Teslim Töre, Hacı Tonak, Mustafa Yalçiner, Kadir Manga dağlık bölgelere geçerek mücadelenin asli unsuru olarak gördükleri “kır gerillası” için uygun üs ve hareket planı tasarlamaya koyulurken; Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Sinan Cemgil de “şehir gerillası” hareketlerine başlamışlardır (ed. Kürkcü, 1988: 2169).

THKO’nun ülke çapında en çok ses getiren eylemi şüphesiz Balgat’ta 4 ABD erinin kaçırılması olayıdır. THKO tarafından bu olaydan sonra yayınlanan bildiride, antiemperyalist bir çağrı, güçlü yurtseverlik vurgusu, silahlı mücadele kararlılığı ile de Küba devrimleri ve Che etkisi hissedilmekteydi. THKO’nun bildirisinde ana karşıtlık emperyalizm ve işbirlikçilerle vatansever ve devrimciler arasında kurulmuş, tek yolun silahlı mücadele olduğu, mücadelenin amacının ise ABD etkisinden temizlenen Türkiye’nin tam bağımsız şekilde yeniden kurulması olduğu belirtilmiştir (Yurtsever, 2016: 147). THKO, Hüseyin İnan’ın hapisane günlerinde yazdığı *Türkiye Devriminin Yolu* ve birkaç yazı ve belge dışında başka bir şey bırakmamıştır. Örgütün içerisinde olan Teslim Töre¹⁷ bu durumu şöyle özetlemiştir:¹⁸

THKO, kendi aralarında bir ön çalışma yaparak belli bir teorik birikim ve ideolojik birlik oluşturulmuş, bu birikimin örgütsel ifadesi olarak kurulmuş bir örgüt değildi. THKO, pratiğe dayalı bir örgüt olarak kuruldu ve öyle kaldı. Teorisi olmayan, pratik bir yapıydı.

Yine örgütün bir başka üyesi olan Mustafa Yalçiner¹⁹ de örgütü özetlerken THKO ve diğer silahlı örgütlerin oluşumuna yol açan nesnel koşulların radikalleşen kitle hareketinin doğurduğu ihtiyaçlar neticesinde oluştuğunu söylemiş, uluslararası

¹⁷ 1970’li yıllarda THKO içerisinde bulunan Teslim Töre cezaevinden çıktıktan sonra THKO’nun başlangıç çizgisini eleştirdiği, Mao Zedung’un düşüncelerine karşı ise SBKP’nin dünya tahlillerini benimsediği Emek Birliği / Türkiye Komünist Emek Partisi (TKEP) sürecine girmiştir.

¹⁸ Teslim Töre, “Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunun (THKO) Doğuşu-Gelişimi ve Sonu” Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi c7. S. 2170

¹⁹ 1973’ten sonraki dönemde arkadaşlarıyla birlikte THKO’nun örgütsel ve ideolojik tutumunu eleştirerek Halkın Kurtuluşu / Türkiye Devrimci Komünist Partisi’ne (TDKP) giden süreci başlatmıştır.

gelişmelerin de THKO'nun ortaya çıkmasında önemli rol sahibi olduğunu vurgulamıştır (Yalçiner, 1988: 2179).

THKO “tam bağımsız Türkiye’yi kurmak” amacıyla yola çıkan, devrim stratejisi olarak MDD’yi benimseyen, temel mücadele alanını kırsal alanlar; temel gücü de köylüler ve işçiler olarak belirleyen bir örgüt olarak var olmuştur. Ancak silahlı mücadele yoluyla amaçladıkları devrime ulaşma planları hızlı bir şekilde engellenmiş, 12 Mart’a gidilen süreçte örgütün birçok üyesi tutuklanmıştır.

2.2.2.2. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)

1971 Mayıs’ında ortaya çıkan THKP-C, aynı zamanda Dev-Genç’in en seçkin kadrolarının ortaya çıktığı yerler olan ODTÜ ve SBF Fikir Kulüplerinden köklerini almıştır. 1969 yılında giderek kitleselleşen gençlik hareketinin ve Dev-Genç içinde ortaya çıkmakta olan ayrışmada, Mihri Belli’ye ve Milli Demokratik Devrim’e yakın bir tutum sergileyen Mahir Çayan ve Münir Aktolga’nın öncülüğünde oluşan THKP-C, TİP’in parlamentarist çizgisine muhalefet etmekteydi ve proleter devrimin ancak “savaş örgütü” önderliğinde gerçekleşeceği düşüncesini taşımaktaydı. Bu çerçevede ODTÜ’de Münir Aktolga ve Ulaş Bardakçı; SBF’de ise Mahir Çayan ve Yusuf Küpeli gibi isimler, Türkiye’de sosyalizmi getireceğine inandıkları işçi sınıfının bunu *düzen dışı* şekilde yapabileceklerine inanarak THKP-C’nin çekirdeğini oluşturmuşlardır (ed. Kürkçü, 1988: 2177).

Mahir Çayan’a göre işçi sınıfı Türkiye’de sosyalizmi getirmek için gereken güce sahipti ve ona göre köylülük temel, proletarya önder güçtü. Bu fikirleriyle Çayan, işçi sınıfına ideolojik öncülük görevini vermiş, böylelikle öncünün “asker-sivil zümre” ya da “zinde güçler” olduğunu düşünen MDD anlayışından önemli ölçüde bir kopuşu temsil etmiştir. Çayan’a göre proletaryanın öncü olmasını gerektiren objektif koşulların Türkiye’de ortaya çıkıp çıkmaması önemsizdi; ona göre artık tüm dünyada zaten bir tekelci aşama gerçekleşmekteydi ve ülkelerin ayrı ayrı gelişmişlik düzeylerini değerlendirmeye gerek yoktu. Dünya genelinde artık bu koşullar olduğu için Türkiye’nin ekonomik düzeyinin ve proletaryanın gücünün değerlendirilmesi anlamsızdı (Yurtsever, 2016: 119). İlerleyen dönemde THKP-C’nin teorik ilkelerine dönüşecek olan örgüt ve devrim anlayışı Çayan, Küpeli, Aktolga ve Kürkçü tarafından imzalanan “Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık

Mektup” başlıklı metinde açıklanmıştır. Bu metne göre devrim; işçi köylü ittifakı tarafından, emperyalizmin en zayıf olduğu kırlardan şehirlere doğru gidecek bir halk savaşı sonucunda gerçekleşecekti. Bu devrim için örgütlü güçler dışında hiçbir güce güvenilemezdi ve bu yüzden de katı bir disipline sahip bir çekirdek örgütlenmeye ihtiyaç duyulmaktaydı (Mater, 2009: 376).

Ancak 1970 sonlarında THKP-C’nin kurulması ve kırdaki örgütlenmenin esas alındığı görev dağılımının yapılmasından kısa süre sonra kitle hareketlerinde bir düşüşün fark edilmesi ve devrimin bir an önce gerçekleşmesinin zorunluluğu düşüncesinin hakim olmasıyla birlikte strateji değişikliğine gidilerek şehir gerillaları oluşturulmuştur. Şehir gerillaları henüz hazırlık aşamasındayken THKO tarafından banka soygununun gerçekleştirilmesi üzerine THKP-C de ilk eylemleri olan banka soygunlarına başlayarak kamuoyunda isimlerini duyurmaya başlamıştır (Doğan, 1987: 18). Fazla planlanmadan ve örgüt üyeleri henüz hazırlıksız haldeyken gerçekleştirilen ilk eylemlerinde başarısız olan THKP-C’liler, sonrasında örgütün merkezini İstanbul’a taşımışlardır. Bunun bir diğer önemli nedeni de THKO’nun önceki eylemlerinden dolayı hareket alanlarının kısıtlanmış olmasıydı (Ersan, 2014: 46). Çayan’ın öncülüğünde kurulmuş olan THKP-C’nin şehir gerillaları, yapacakları eylemlerde temel amaçlarını “oligarşi ile savaşmak” olarak belirlemiştir. Çayan’ın *cephe* adını verdiği ve proleter devrimcilerle birlikte oligarşik düzene karşı açtığı savaş, kaynağını Latin Amerika’dan ve özellikle de Castro’nun yaklaşımlarından almıştır (Kozaklı, 2008: 505).

THKP-C’nin en çok dikkat çeken eylemleri fidye elde etmek için iş insanları Talip Aksoy ve Mete Has’ın kaçırılması ile cezaevindeki devrimcilerin dışarı çıkması amacıyla İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom’un kaçırılması eylemleridir. Devrimcilerin serbest bırakılması ile birlikte TRT’ye gönderdikleri bildirinin de üç gün süreyle okunmasını isteyen THKP-C’lilerin bu talepleri karşılanmayınca devlet solcu akademisyenlere, gazeteci ve yazarlara yoğun bir gözetim dalgası başlatmıştır. İstanbul’da sokağa çıkma yasağının ilan edilmesi ve birer birer ev aramalarının başladığı gün Elrom’un öldürülmesi üzerine Mahir Çayan düzenlenen operasyon sonrası yakalanmıştır (Yaşlı, 2019: 253). Hapishaneden kaçmasından sonra THKP-C Elrom olayından dolayı bir özelleştire dönemine girmiş, bu dönemde kimi ihraçların ardından örgüt yeni bir yapılanmaya girmiştir. “Vur emri” ile aranan örgüt üyelerinin sürekli yer değiştirdiği dönemde Oğuzhan Müftüoğlu’nun da yakalanması sonrasında Çayan ve Kürkçü Ankara’yı terk

edip Fatsa'ya ulaşmışlardır. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnân adlarına çıkan idam kararının kaldırılması için mücadele veren Çayan ve THKP-C üyeleri Kızıldere köyünde kısırıldıkları evde yaylın ateşine maruz kalmaları sonrası hayatlarını kaybetmiştir (Mater, 2009: 379).

THKP-C'yi diğer sol örgütlerden ayırt eden yönlerinden biri “Kesintisiz Devrim”, “Suni Denge” gibi tezleri ürettikleri ideolojik yaklaşımlarıdır. Bu tezlerin Türkiye gerçekleri üzerinden biçimlenmesiyle THKP-C politik hedeflerin pratik hatta örgütlenmesi için uğraş göstermiştir. 1972 yılında askeri olarak, 1973 yılında da resmi olarak dağılan THKP-C, devam eden dönemde birçok eleştirel sahiplenişlerin sergilendiği yeni bir siyaset biçimi meydana getirmiştir (Mutluay, 2014: 49).

2.2.2.3. Türkiye Komünist Partisi/ Marksist Leninist

Türkiye solunda 1960'ların sonlarıyla beraber büyük ayrılma ile kopuşlar meydana gelmiş ve bu kopuşlardan birini de aynı zamanda içerisinde TKP-ML'nin de çıkacağı Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) temsil etmiştir. SD-MDD kamplaşmasında MDD tarafında yer alan grup ilk başta Aydınlık dergisi etrafında toplanmış, sonrasında Mihri Belli, Mahir Çayan ve arkadaşları *Aydınlık Sosyalist Dergi*; Doğu Perinçek ve arkadaşları da *Proleter Devrimci Aydınlık* dergisi etrafında bir araya gelmiştir. Dev-Genç'te de aynı kamplaşmanın gerçekleştiği günlerde PDA'cılar olarak adlandırılan Perinçek grubu Türkiye'nin yarı feodal bir ülke olduğu ve devrimin özünde bir toprak devrimi olması gerektiği düşünceleriyle TİİKP'i oluşturmuşlardır (Yurtsever, 2016: 152). Sıkıyönetim günlerine denk gelen kuruluşundan ötürü parti *illegal* olmayı ve silahlı mücadeleyi tercih ettikten sonra Doğu Anadolu Bölge Komitesi (DABK) üyesi İbrahim Kaypakkaya, partiyi metinlerde dile getirilen silahlı mücadeleyi bir türlü başlatmamakla suçlanmış ve partiye yönelttiği sert eleştiriler sonrası TKP-ML/TİKKO'yu örgütlemeye başlamıştır (Yaşlı, 2014: 254).

Kaypakkaya 15-16 Haziran işçi hareketinin kısa sürede sönümlenmesinden dolayı şehirlerdeki işçi sınıfını zayıf bulmuş ve devrimin işçi-köylü birlikteliği ile kırlardan başlayarak gerçekleşebileceğini düşünmeye başlamıştır. Kaypakkaya'ya göre Türkiye'nin şartları devrimin gerçekleşmesi için uygundu ve ülkede mevcut olan gerici şiddet ancak devrimci şiddet sayesinde kırılabilirdi. TİİKP'in de bağlı olduğu şekilde

Sovyet revizyonizmden bağımsız olarak ortaya çıkan Mao çizgisine uygun şekilde bir halk devrimini ufukta gören Kaypakkaya öncülüğündeki TKP-ML/TİKKO için öncelik Türkiye’de bir halk savaşının başlaması, bunun için de silahlı mücadele stratejisinin kırlarda örgütlenerek harekete geçirilmesi gerekmektedir (ed. Kürkçü, 1988: 2193-94).

Kaypakkaya; Çayan, Gezmiş gibi ismi efsaneleşen ve sonraki sol nesle miras bırakan bir isim olmanın yanı sıra bu isimlerden ayrılan önemli özelliklere de sahiptir. Bunlardan ilki diğer isimlerden farklı olarak orta sınıftan değil bir işçi aileden gelmiş olması, ikincisi, diğer sol liderlere oranla sahaya daha fazla önem vermesi ve üçüncüsü de Türkiye’deki sol hareket içerisinde en radikal liderlerden biri olarak ön plana çıkmasıdır (Bozarslan, 2008: 518). TKP-ML/TİKKO özellikle Doğu Anadolu’da kurduğu ilişkiler sayesinde, önce Tunceli’de bir askeri lojmana ve Yusuf Aslan’ı yakalayan karakol komutanının evine bomba atma eylemi ve sonra da Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan’ın yerlerini bildiren köy muhtarının öldürülmesi eylemlerini gerçekleştirmiştir (Ersan, 2014: 57)

Halk devriminin gerçekleşebileceği düşüncesiyle kurulan ama bir noktadan sonra bir *intikam timi* gibi çalışan TKP-ML/TİKKO, Kaypakkaya’nın yakalanması ve cezaevinde ölmesinden sonra güç kaybetmesine rağmen 68-71 yılları arasında ortaya çıkan sol örgütler arasında öne çıkan örgütlerden biri olmuştur. Türkiye solu 1974 yılıyla beraber yeniden organize olduğunda ilham kaynaklarından biri de Kaypakkaya ve onun teorileri olmuştur.

2.3. 1974 SONRASI SİYASAL ORTAM VE SOL-SOSYALİST DÜŞÜNCE

1972 yılında önce THKP-C önderlerinin öldürülmesi, ardından THKO liderlerinin idam edilmeleri ve yine aynı yıl içerisinde TKP-ML’nin de çökertilmesinin ardından silahlı sol gençlik hareketi önemli bir darbe almıştır. Türkiye’de sosyalist solun neredeyse tüm teorisyenleri, militanları ve taktisyenleri cezaevine alınmıştı. 1974 yılında CHP-MSP koalisyonunun çıkardığı af kanunu sayesinde bütün kadroların serbest kalması Türkiye’de yeni bir hareketliliğin ilk işareti olmuştur. İlerleyen günlerde ilkin üniversitelerde “antifa” gruplar olarak bir araya gelen gençler zaman geçtikçe ülke

problemleri ve sosyalizm ile ilgili teorik tartışmalar içerisine girmişlerdir. Böylece 12 Mart rejimi sonrası Türkiye’de sol yeniden organize olmaya başlamıştır (Aydın; Taşkın, 2018: 276).

2.3.1. 1973 ATILIMI: TKP

1970’ler tıpkı önceki on yıl gibi dünya genelinde solun yükseldiği bir dönemdir. Türkiye özelinde de 1974 atılımı ile birlikte sol sosyalist düşüncenin daha rahat hareket edebildiği bir ortam ortaya çıkmıştır. TİP ve MDD hareketleri ve 1971 devrimciliği sürekli olarak bir eleştiri kıskacına alınmış, devrimci kadrolar sosyalist hareketin sınırlılıklarını tartışmıştır. Birçok devrimci 1971 devrimciliğine sempatiyle bakarken, kır-kent gerillacılığının nereye kadar götürülebileceğini anlamaya çalışmaktaydı. İşçi sınıfının da hem DİSK’te sendikalaşma oranıyla hem de 15-16 Haziran mitingiyle ülkedeki gücünü göstermiş olması uzun yıllardır yurt dışında örgütlenen Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyelerine bir atılım yapma kararı aldırılmış ve böylece TKP Türkiye’de örgütlenmeye başlamıştır (Yurtsever, 2016: 214). İsmail Bilen’in genel sekreterliğe gelmesiyle birlikte TKP hem Avrupa’da hem de Türkiye’de hızlı bir örgütlenme ve propaganda faaliyetlerine girişmiş, bir yandan işçi sınıfının sendikal gücünden beslenirken, öte yandan da köylü, kadın ve gençlik hareketleri içerisinde önemli adımlar atmıştır (Akbulut, 2020: 165).

Siyasal mücadelenin öncüsü olarak işçi sınıfını gören ve esas örgütlenmesini işçi sınıfının içerisinde yapmayı amaçlayan TKP, bunu gerçekleştirmek adına 1970’lerin ikinci yarısında DİSK içerisinde önemli bir güç sahibi haline gelmiştir. Siyasetini DİSK vasıtasıyla sürdüren TKP, DİSK’in basın, yayın ve eğitim gibi dairelerinin içerisine girmiş ve böylelikle DİSK’in politikalarını belirlemeye başlamıştır. 1977 sonuna kadar süren bu süreç sonrasında DİSK *sınıf ve kitle sendikacılığı* ilkesini benimsemiş ve sosyalist bir kimliğe sahip olmuştur. DİSK üzerindeki bu etkisiyle TKP parlamento dışı muhalefetin de öncüsü olarak ileri atılım gerçekleştirmiştir (Ersan, 2014: 130).

Bir diğer yandan da SBKP tarafından Türkiye’deki tek komünist parti olarak tanımlanma mücadelesini sürdüren TKP, 1977 seçimlerinde başarısız sonuç alan TİP’e karşı da önemli bir atılımda bulunmuştur. TİP, TKP’ye göre zaten yığınsal olarak zayıflamıştır ve SBKP de Türkiye gibi ülkelerde partilerin bölünmesinden birleşmelerini daha doğru

bulmaktadır. Böyle bir dönemde İ. Bilen, Boran’a TİP’in TKP’ye katılması gerektiği fikriyle girmiştir. Partisini “uluslararası alanda tanınır” kabul etmeyi amaçlayan Boran için bir geri çekilme olan bu teklif kabul görmese de TKP’nin parlamento dışı muhalefette o dönemlerde ne kadar güçlü olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli bir durum ortaya çıkarmaktadır (Atılğan, 2009: 249).

Sosyalist örgütlenmelerin artık Türkiye’nin her sokağına girmekte olduğu 1977 ve sonrası süreçte TKP, işçi eylemlerinin ve grevlerinin düzenleyicisi olmuş, özellikle DGM eylemi, MESS grevleri ve Tarih Direnişi²⁰ gibi ülke gündeminde önemli yer eden olaylarda ön plana çıkmıştır.

2.3.2. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ’NİN YENİDEN KURULUŞU

1962’de yaptığı atılımdan sonra 12 Mart rejimiyle beraber kapatılan TİP, 1975 yılına gelindiğinde Behice Boran öncülüğünde ikinci kez kurulmuştur. Boran’a göre partinin genel düşüncesi emperyalizmin askeri ve siyasi alanda gerilemeye başladığı yönündeydi ve sistem geri dönülemez bir bunalım içerisindeydi. Boran, ulusal kurtuluş mücadelelerini uluslararası mücadelenin bir parçası olarak görmekte, Türkiye’yi ise uluslararası sistemde dışa bağımlı olan geri bir kapitalist ülke olarak tanımlamaktaydı (Kürkçü, 1988: 2234). TİP, kendisini SBKP’nin başını çektiği komünist partiler topluluğunun bir parçası olarak değerlendirmekte, böylelikle 1970’li yıllar sol ayrışmalarının temel parçalarından biri olan SBKP-ÇKP ayrımında tarafını da belirlemiş olmaktadır. TİP, bir yandan silahlı şiddetin bir unsuru olmaktan kaçınmış, bir yandan da ÇKP’yi savunan ya da ideolojik ve politik görüşleriyle Maoist olan grupları *işçi sınıfı düşmanları* olarak nitelendirmiştir (Ersan, 2014: 97). Bu yaklaşım gereği ikinci TİP, kendisini işçi sınıfının tek temsilcisi olarak saymış, sürekli olarak bu iddia ve misyonu sürdürmeye çalışmıştır. TİP için “Tek Ülke, Tek Parti” tezi evrensel bir ilke olarak savunulmuştur (Yurtsever, 2016: 200).

İkinci TİP, kamuoyu gözünde ve sosyalist gençlik arasında birinci TİP kadar etkili bir başarı sergileyememiştir. Kuşkusuz bunda en önemli etken sosyalist tipolojinin uğradığı

²⁰ Bkz. Yurtsever, 2016: 238-243

dönüşüm olmuştur. 1960'lı yılların sosyalist tipolojisi; kent aydınlarının, sendika başkanlarının, kasaba önde gelenlerinin ya da üniversite gençlerinin oluşturduğu bir tipolojyken; ikinci TİP döneminde sosyalizm artık yurdun her yerine yayılmıştır. Taşrada, kasabalarda, köylerde emekçi sınıflara dahil olan gençler hem sol fikirlerin taşıyıcısı hem de toplumsal hareketlerin yönlendiricileri konumuna gelmişlerdir. Sosyalizm, Marksizm hakkındaki fikirleri önceki on yıl devrimcilerine göre zayıf olsa da bu gençler sosyalizmi halkın gündelik hayatına dahil etmeyi başarmışlardır. TİP'li sosyalist ise 70'lerin atmosferine ayak uyduramamış, geçmişin tipolojisinin çizgisini sürdürmeye devam etmiştir. Bu nedenle de ikinci TİP 1970'lerin sosyalist gençliğini genel toplam içerisinde küçük bir oranda etkileyebilmiştir (Atılğan, 2009: 245).

2.3.3.THKP-C VE THKO ARDILI ÖRGÜTLENMELER

1971 devrimciliği, başta üniversite gençliği olmak üzere toplumun genelinde büyük bir etki bırakmış, 12 Mart rejimine rağmen bu etki özellikle 1974 sonrası dönemde yükselerek devam etmiştir. Üniversite gençliği başlarda aynı çatı altında örgütlenmeye çalışsa da kısa süre içinde fikir ayrılıklarının baş göstermesiyle yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. THKP-C kökenli bir grup genç *Devrimci Gençlik* dergisi etrafında toplanarak “Devrimci Yol”u, bir başka grup *Militan Gençlik* etrafında toplanarak “Halkın Yolu”nu, başka bir grup ise *Devrimin Acil Sorunları* broşürünü yayınlayarak “Acilciler”i oluşturmuştur (Yurtsever, 2014: 206-7).

Gerek THKP-C'yi gerekse de THKO'yu kendilerine köken olarak alan gençler -ki bazıları zaten bu örgütlenmelere dahildiler- aynı zamanda bu örgütlenmelerin eleştirilerini de verdikleri yeni oluşumlar meydana getirerek 1974 sonrasında solun yeniden organize olmasını sağlamışlardır. 1971 devrimciliğine göre nicel olarak büyümenin yaşandığı dönemde bölünmeler giderek artmış, sayısı onları aşan örgütlenmeler meydana gelmiştir.

2.3.3.1.Kurtuluş Hareketi

THKP-C içinden çıkan büyük örgütlenmelerden biri olan Kurtuluş grubu, hapishanelerde başlayan Çayan eleştirilerini üstlenen bir grup olarak *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'yi yayın hayatına sokarak ortaya çıkmıştır. Mevcut gidişatı macera olarak değerlendiren Kurtuluş grubu, ilk olarak işçi sınıfına etki etmek gerektiğini düşünmekteydi (Bora, 2017: 674). Kurtuluşçular, devrimin kitlelerden kopuk bir şekilde gerçekleşemeyeceği, sınıf temeline oturtulması gerektiğini ve sosyalist harekette birliğin sağlanmasının zorunlu olduğunu öne sürerek Mahir Çayan'ın fikirlerinin tartışmaya açılması gerektiğini iddia etmişlerdir (Küçük, 1996: 573). Çayan'ın geliştirdiği tezlere sahip çıkan, ancak bu tezlerin eleştirilerek geliştirilmesiyle örgüte yeni bir politik ve ideolojik kimlik kazandırmayı amaçlayan Kurtuluş grubu, kitle hareketinin giderek güçlendiği bu dönemde teorik çalışmayı diğer örgütlenmelerden daha fazla önemsemiştir. Hem THKP-C'nin tezlerini sahiplenmiş ve geliştirmeye çalışmış, hem de sosyalizmi Türkiye'nin koşullarına göre yorumlamayı amaçlamıştır. THKP-C'yi sistematik şekilde bir eleştiriye tabi tutan Kurtuluşçular, Çayan'ın tezlerinin işçi sınıfından ve kitlelerden kopuk olduğunu öne sürmüşlerdir (Öngider, 2008: 953). İşçi sınıfının vurgusunu net bir şekilde yaparak sınıf siyasetine yönelmesiyle THKP-C çizgisinden ayrılan Kurtuluş, Çayan'ın Kemalizmi devrimin bir müttefiki olarak gören ve anti-emperyalist olarak nitelendiren görüşünü de reddetmiş, Kemalizm'in bir burjuva ideolojisinden farksız olduğunu iddia etmiştir (Ozan, 2015: 709).

Kurtuluş çevresi bir yandan Çayan'ın tezlerinin eleştirisi üzerine yeni yorumlar geliştirirken, bir yandan da Türkiye'nin sorunlarının tespiti üzerine çalışmıştır. Kurtuluşçular'a göre Türkiye'nin batısında kapitalist ilişkiler ağı oluşmuş olsa da Kürt bölgelerde hala feodal ilişkiler de sürmekteydi ve feodal kalıntıların olduğu yerlerde ulusal baskı ve sınıfsal baskı iç içe geçmişti. Emperyalizm ile oligarşinin bu iş birliğine karşılık Türkiye halkları bir an önce “anti-emperyalist, anti-oligarşik demokratik halk devrimi”ni başlatmalı ve feodal kalıntıların ortadan kaldırılmasının yanı sıra ırkçı ve ulusal baskılar da yok edilmeliydi. Kurtuluşçular bu hedefleri gerçekleştirebilecek yol olan “Demokratik Halk Devrimi”ni sağlamak adına ortak bir örgütlenme ve mücadelenin bir an önce gerçekleştirilmesi gerektiğine inanmaktaydı (ed. Kürkçü, 1988: 2268). Kurtuluşçular, Türkiye'nin henüz demokratik devrimini tamamlamadığını iddia etmiş,

emperyalizmin ortağı olarak değerlendirdikleri toprak ağalığının tasfiye edilmediğini ve bu gerekçelerden dolayı tıpkı kapitalizm gibi oligarşinin de bir “iç olgu” olduğunu söylemişlerdir. Kürt sorununu da bu çerçevede değerlendiren Kurtuluş Hareketi, Türkiye’de egemen sınıflar tarafından Kürtlerin yaşadığı bölgelerde bir sömürü yapıldığı tezini de ilk kez ortaya koyan hareket olarak önem taşımaktadır (Yurtsever, 2016: 209-10).

Kurtuluş, işçi sınıfını temel alarak örgütlendiği ilk dönemlerinin ardından, yükselen öğrenci hareketlerini görmezden gelemeyeceğini fark etmiş ve “Çevre Dev Lis”, “Karadeniz Dev Genç”, “Dev Gör” gibi örgütlenmelerle Antalya, Samsun, Trabzon, Bayburt gibi yerlerde örgütlenmeyi başararak taşradaki öğrenciler üzerinde de önemli bir siyasi güç olmayı başarmıştır (ed. Kürkçü, 1988: 2268). Bu çerçevede Kurtuluş’un tezin ilerleyen bölümlerde Taşova’daki örgütlenmelerde de göreceğimiz gibi kırdaki potansiyeli ciddiye aldığını ve kıra özel örgütlenmeleri denediğini görmek mümkündür. Ancak bu örgütlenmeler çok geniş çapta olamazken, diğer sol sosyalist örgütlerin de bu seçenekleri gündemine almasını sağlayamamıştır. Kurtuluş dışındaki örgütler kır yapılanmalarında doğrudan merkeze bağlı örgütlenmelerin meydana getirilmesi için çalışmalar yürütmüştür.

2.3.3.2.Devrimci Yol

THKP-C ardılı örgütlenmeler arasında toplumsal ölçekte ve gençlik arasındaki etkisiyle kitlesel bir hareket olarak öne çıkan Devrimci-Yol, Mahir Çayan’ın ve THKP-C’nin siyasal çizgisini reddetmeyen ve bu mirasın da sürdürücüsü oldukları bir ideolojik çizgiye sahiptir. Çayan’ın mirasını kabul ettikten sonra, onun düşüncelerini ve THKP-C’nin çizgisini olabildiğince esnetebildikleri yeni bir yol ve hareket yaratmayı başarmışlardır. Devrimci-Yol liderlerine göre THKP-C’nin siyasal fikirleri de silahlı mücadelesi de doğrudu ve temel olarak alınmalıydı ama bu yol dogmatik olarak kabul edilmemeliydi. Bu çerçeveden yapılan değerlendirmeler sonrasında “halk savaşı” ve “öncü savaş” gibi tanımlar dönüştürülerek “faşizme karşı savaş” ve “direniş komiteleri” kavramları elde edilmiştir (Yurtsever, 2016: 261).

Dev-Genç içerisinde bir gençlik hareketi olarak ortaya çıkan Devrimci Yol, 1 Mayıs 1977 ile halk hareketine evrilmeye başlamıştır. Yayınlanan *Devrimci Yol Bildirgesi*'nde örgütün amacı faşizme karşı mücadelenin işçi sınıfı partisinin kurulmasıyla beraber somutlaştırılması olarak belirlenmiştir. Sadece Ülkücü Hareket ile sınırlı kalmayan faşizm, aynı zamanda ABD ve devleti de içeriyor; faşizmin yenilmesinin ise sadece devrimci bir iktidarın kurulmasıyla mümkün olacağı iddia ediliyordu (Yaşlı, 2019: 268). Öğrenci hareketi olarak öne çıkan Devrimci Yol, faşist saldırıların karşısında halkın arasında olarak meydana gelecek olan dayanışma eğilimlerini örgütlemeyi amaçlamış; özellikle gecekondularda yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını gidermesine yardımcı olarak bu amaca ulaşmaya çalışmıştır. Devrimci Yol çevresine göre şehirler iktidarın ele geçirilmesi adına önemli role sahip olmaya başlamaktaydı ve bu nedenle şehirlerde - özellikle çeperlerde- güçlü örgütlenmelerin meydana getirilmesi gerekmektedir (ed. Kürkçü, 1988: 2257). Bu bakış açısıyla Devrimci Yol çevresinin, Mahir Çayan'ın devrimin kırlardan başlayacağı düşüncesinin tersine, köylülüğü ikincil bir konumda değerlendirmeye başladığı görülmektedir. Ancak 1977 sonrasında önderlerinin düşüncelerinin aksine Devrimci Yol, taşradaki liseliler, genç işsizler ve öğretmenler tarafından benimsenmeye başlamış, güçlü örgütlenmeler oluşturulmuştur. Türkiye'nin taşralarında örgütlenen bu yeni sempatizanlar tarafından açılan dernekler ile de Devrimci Yol'un "işçi sınıfı öncülüğü" gibi iddiaları da geri planda kalmıştır (Aydınoglu, 2011: 452). Taşrada sol sosyalist yönelim ve patlama, Devrimci Yol'un merkez örgütünün beklemediği şekilde seyretmiş ve örgütlenmeler yerel önderlerle kurulan bağlantılar aracılığıyla hiyerarşik bir yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Taşova'da da karşımıza çıkan örgütlenmeler -özellikle Halkın Kurtuluşu ve Emegın Birliğı- buna benzer bir örgütlenme hızına ve yapısına erişmiş, merkezle bağlantısı hiyerarşik ilişkiler sayesinde gerçekleştirmiştir.

Kurtuluş çevresi gibi Devrimci Yol da Kürt sorununu dillendirmiştir. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı düşüncesiyle Kürtlerin de bu haktan faydalanabileceklerini ve istekleri dahilinde devlet kurabileceklerini söyleyen Hareket, Kürt ve Türk işçilerinin emek hareketinde ve bir sınıf olarak ortak paydada olduklarını, bu nedenle de iki halkın birlikte örgütlenerek kurtuluş mücadelesinde bulunmaları gerektiğini belirtmişlerdir (Ozan, 2015: 709).

Türkiye’de solun ana gündem maddesinin faşizme karşı mücadele olması gerektiğini düşünen Devrimci Yol çevresine göre SBKP-ÇKP ayrılığında bir tarafta olmaya gerek yoktur. Onlar bir üçüncü yolu -diğerlerine göre orta yolu- temsil etmeye çalışmış, bu fikir ayrılıklarının soldaki bölünmeyi giderek keskinleştireceğini ve bu bölünmenin de herhangi bir faydası olmayacağını düşünmüşlerdir. Hareket, ÇKP tarafındakilerin “Sovyet sosyal emperyalizmi” ve “üç dünya teorisi tezleri” ile SBKP tarafındakilerin “toplumsal ilerleme” ve “kapitalist olmayan yol” tezlerini eleştirmiş; pratikte gerçekleşen olaylardan dolayı iki fikrin temsilcisi örgütlenmeleri de “sol içi çatışma” olarak nitelendirmiştir (Ersan, 2014: 286).

Devrimci Yol çevresi, merkezi iktidarı kazanmadan önce “halka kendini yönetme hakkını verecekleri” yönetim anlayışını da savunmaktaydı. Bunu gerçekleştirmek adına birçok yerde kurulan *Direnış Komiteleri* birer alternatif devlet örgütleri gibi çalışırken, “Halkın kendi iktidarı” sloganları etrafında büyük bir hamleyle Fatsa’da kısa bir belediye tecrübesi dahi kazanmıştır. 1979 seçimlerinde bağımsız sosyalist aday olarak seçimleri kazanan Fikri Sönmez’in yönetiminde kurulan mahalle komiteleri Devrimci Yol çevresi için büyük bir başarı olarak değerlendirilmektedir (Bora, 2008: 671).

2.3.3.3.Halkın Kurtuluşu / TDKP

1974 yılının ardından eski THKO’lular içerisinde geniş bir sempatizan ve militan kitlesinin bulunduğu çeşitli örgütlenmeler oluşmuştur. Genel afla çıkan eski militanlar önce THKO geleneğini sürdürmek adına THKO Geçici Merkez Komitesini meydana getirmiş sonrasında da *Yoldaş* dergisini yayınlamaya başlamıştır. 1971 devrimciliğini “küçük burjuva ihtilalciliği” olarak gören, Sovyetler Birliği’ni ise “sosyal emperyalist” kavramıyla suçlayan *Yoldaş* çevresi birkaç yıl sonra derginin adını *Halkın Kurtuluşu (HK)* olarak değiştirmiş ve THKO’lular o günden sonra bu isimle anılmışlardır. Halkın Kurtuluşu hareketi 1980 yılına gelindiğinde Türkiye Devrimci Komünist Partisi (TDKP) ismiyle partileşmiştir. TDKP’nin kurulduğu zamana dek hareketin teorik yayın organı ise *Parti Bayrağı* olmuştur (Yurtsever, 2016: 300).

THKO'lular hem şehirlerde üniversite gençliği içerisinde hem de taşralarda lise gençliği arasında yayılarak geniş bir örgütlenme ağı oluşturmuşlardır. Bu geniş sempatizan ağı sayesinde küçük şehirlerde yoğun katılımlı mitingler düzenlenebiliyor, *Halkın Kurtuluşu* gazetesi yüksek tirajlara ulaşabiliyordu (Yaşlı, 2019: 270). Bu yüksek tirajın en büyük etkisi kuşkusuz HK'nin taşrada siyasallaşmış gençlerin sayısındaki artışı. İlerleyen bölümlerde de görüleceği üzere Taşova da bu artışın gerçekleştiği bir taşra birimiydi ve gazete, Amasya aracılığıyla kurulan bir dağıtım ağı sayesinde Taşova'nın birçok köyüne ulaştırılıyordu. *Halkın Kurtuluşu* gazetesi THKO fikirlerinin üniversite gençliğinin yanı sıra kırsal kesim gençliğini de içine alan geniş halk yığınlarına ulaşmasını sağlıyor, gazetenin dağıtım ve yayılması için geliştirilen ağlar, örgütlenmeyi hızlandırıyordu.

Gazetenin başlıklarında ve içeriklerinde aynı zamanda gerek büyük şehirlerde gerekse de kırsal kesimde çalışan işçilere ulaşarak işçi sınıfının örgütlenmesi özel olarak amaçlanmıştır (Çubukçu, 2008: 730). Üniversite gençliği üzerindeki etkisinin yanı sıra kırsal kesimlerde Halkın Kurtuluşu'nun ülkenin sadece büyük şehirlerine değil, taşralarına da etki etmeyi amaçlaması 1971 THKO'su için yaptıkları özeleştirinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Halkın Kurtuluşu hareketi 1971 THKO'sunun "öncü savaşı" anlayışını "kitlelere dayalı devrim" görüşü etrafında dönüştürmüş ve böylece ülke genelinde yükselen devrimci duygulara eşlik etmeyi başarmıştır (Fırat, 1990: 19). Halkın Kurtuluşu hareketi çıkış kaynakları olan Hüseyin İnan'ın *Türkiye Devriminin Yolu*'nu eleştiriden geçirip, gerilla mücadelesinin kitlesel destek olmaksızın başarılı olamayacağı tespitine ulaşmıştır. Harekete göre faşizmin ve feodalizmin tasfiye edilmesiyle gerçekleştirilecek *Ulusal Demokratik Halk Devrimi (UDHD)*'nin öznesi işçi, köylü ve şehir burjuvazisi ittifakı olabilirdi (Bora, 2017: 668).

En başta ÇKP'nin sosyal emperyalizm tezini ve Üç Dünya Teorisi'ni kabul eden hareket, zaman içerisinde bu tezlerin devrimci mücadele önündeki büyük engellerden olduğunu öne sürmüştü; bu fikir değişiklikleri hareketin önder kadrosu arasında da tartışmalara yol açmıştır. Özellikle ÇKP ve Arnavutluk Emek Partisi (AEP) arasındaki teorik tartışmada AEP tezlerini kabul eden hareket bu süreçte yurtdışındaki Marksist Leninist örgütlerle bağlantısını kuvvetlendirerek kendisinin AEP tarafından tanınmasını sağlamış ve Türkiye'de AEP yanlılarını da örgüte katmayı başarmıştır (ed. Kürkçü, 1988: 2272-73).

Halkın Kurtuluşu hareketi, 1978 yılında merkezdeki dar yönetici kadronun öncülüğünde partileşmek adına harekete geçmiş ve Türkiye Devrimci Komünist Partisi İnşa Örgütü (TDKP-İÖ) adını almıştır. Kurulan bu İnşa Örgütü, bir yandan yeni kurulacak parti için hazırlıkları gerçekleştirme amacı taşıırken öte yandan Halkın Kurtuluşu dergisinin basım ve dağıtım merkezi kadrosunun yerini almıştır (Aydınoglu, 2011: 428). TDKP kurulmasıyla birlikte ideolojik çizgisini de HK yönetici kadrosunun MDD hareketinden miras aldığı UDHD üzerine getirmiştir. TDKP, Türkiye'nin yarı sömürge ve yarı feodal bir tarım ülkesi, Türkiye'deki kapitalizmin ise emperyalizmin uzantısı olan komprador-tekelci bir kapitalizm olduğunu vurgulamış; öte yandan da UDHD'nin özünün ve temelini köylülüğün gerçekleştireceği toprak devriminde yattığını söylemiştir (Fırat, 1990: 130). TDKP kurucularından Mustafa Yalçınır hem hareketin hem de partinin amaçladıklarını şu sözlerle anlatmaktadır:

TDKP, kapitalizmin egemen üretim biçimi olduğu Türkiye'de faşist diktatörlüğün hüküm sürdüğünü söylemekte, proletarya diktatörlüğünü öngörmektedir. Sosyalizme kesintisiz geçişi, bunun için proletarya önderliğinde ve önemli sosyalist görevleri de olan demokratik devrim yoluyla kesintisiz devrim ve devrimci demokratik işçi-köylü diktatörlüğünün kurulması gerektiğini savunmakta, bu dönemde köylülük ve şehir burjuvazisi ile ittifak ve orta burjuvazinin tecridini gerekli görmektedir. Devrimin temel gücünün işçi sınıfı, temel yedeğinin ise köylü olduğunu ortaya koyarak, öncelikle emperyalizm, tekelci kapitalizm ve feodal kalıntıların, ulusal baskısının tasfiyesini görev edinmektedir.²¹

TDKP, kuruluşuyla beraber devrimin gerçekleşmesi için şiddete başvurma zorunluluk olduğunu tespit etmiş ve bu sebeple genel silahlı ayaklanma fikrini benimsemiştir. İşçi-köylü ittifakından oluşan devrimci proletarya, iktidar hedefini gerçekleştirme adına kitle mücadelesinin en ön saflarında olmalı ve silahlı mücadelenin kaçınılmaz olduğu düşüncesine ikna olduktan sonra ayaklanmanın örgütleyicisi konumuna gelmelidir (Yurtsever, 2016: 316). Halkın Kurtuluşu hareketi, TDKP ismi ile partileşmelerini takip eden aylarda 12 Eylül darbesinin gerçekleşmesi ve yönetici kadroları ile birçok militanın tutuklanmasıyla beraber fiilen sona ermiştir. 1980'lerin sonlarında tekrar toplanmaya başlayan hareket 1997 yılında yasal olarak Emek Partisi (EMEP) adı altında kurulmuş ve yasadışı faaliyetlerine son vermiştir (Yaşlı, 2019: 272).

²¹ Mustafa Yalçınır, "Türkiye Devrimci Komünist Partisi", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt 7: İletişim Yayınları*, İstanbul, 1988, s. 2271

2.3.3.4.Emeğin Birliği / TKEP

12 Eylül öncesi THKO kökenli ve SBKP çizgisinde olan sol örgütlenmelerden biri olarak öne çıkan Emeğin Birliği (EB) hareketi gerek kuruluşunu kırsal kadroların oluşturması gerekse de yasadışı, silahlı örgütlenme ve şiddeti savunmasıyla özgün yanlara sahiptir. 1974 sonrası dönemde öne çıkan örgütlerin yöneticilerinin genellikle üniversite gençliği ya da küçük burjuva kökenlilerden oluşmasına karşın EB hareketi merkez komitesinden alt gruplara kadar çoğunluğunu köylü ya da köy kökenli kişilerin meydana getirdiği bir örgüt olarak öne çıkmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Emeğin Birliği, Marksist Leninist doktrine bağlı örgütler arasında *sınıf temeline oturmuş* bir devrimci grup olarak değerlendirilebilir (Ersan, 2014: 155). THKO liderlerinden Hüseyin İnan'ın “devrimci köylü” ve “proleter kır” kavramlarını sahiplenen ve Sovyet yanlısı tutum sergileyerek Halkın Kurtuluşu'ndan ayrılarak kurulan Emeğin Birliği hareketi Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Mersin ve Amasya gibi şehirlerin özellikle kırsal alanlarında güçlü bir pozisyon almıştır (Yurtsever, 2016: 211).

EB hareketinin önderlerinden olan Teslim Töre, örgütün kırsal kadrolara dayanması ve köylü temelli bir hareket olmasını şu sözlerle özetlemiştir.

THKO döneminden kalmış birtakım düşüncelerden tamamen arınmamış olduğumuz gerçeği bütün açıklığıyla ortadaydı. Biz, THKO hareketinin ortaya koymuş olduğu doğruları tespit ederek alıp, yanlışları bir tarafa iterek bir kuramın ortaya çıkartılıp ve onun bir örgütlenme ile kenetlenmesini sağlamaya çalıştığımız bir evre yaşıyorduk. Bu bakımdan Emeğin Birliği içinde Türkiye'nin ekonomik, sosyal, siyasal tahlillerinde ve bir proletarya partisinin oluşturulması konusunda yeni bir kuramın oluşumuna doğru bir gelişim varken, temel mücadele alanını kırsal alanlar olarak kabul etmemiz ve temel güç olarak da köylülüğü göstermemiz, bununla birlikte proletaryanın ideolojik, fiziki ve örgütsel öncülüğünden bahsetmemiz geçmişle geleceğin bir karmasını oluşturuyordu.²²

EB, Türkiye'de işbirlikçi kapitalizmin baskın olduğu sonucuna ulaştıktan sonra kırsal alanda yerleşik bir güç haline gelmiş olmalarına rağmen Bolşevik bir devrime öncülük edecek bir partiye ihtiyaç duyulduğundan şehirlere yönelmiş ve şehirlerdeki proletaryanın içerisinde örgütlenme zorundalığı hissetmişlerdir (Bora, 2017: 668). Teslim Töre başta olmak üzere örgüt militanları bu Bolşevik tarzdaki silahlı ayaklanmanın gerçekleşmesini sağlamak adına proletaryanın öncü partisini kurma hazırlıklarına başlamışlardır.

²² Teslim Töre, THKO Hareketi ve Bazı Anılar, s. 96

THKO'nun geçmiş dönem deneyimlerinin özeleştirisini verdiklerinde EB önderlerinin ulaştıkları sonuç, hareketin partileşememiş olmasıydı. Proletarya partisi ise kırdaki değil sanayi proletaryası arasında kurulmalıydı. Örgütün bir an önce şehirdeki işçi ve aydın sınıfla buluşması ve onlar içerisinde örgütlenmesi gerekmektedir. Bu amaçlarla EB, kırsal çalışmalarına son verdikten sonra, öncü militanları aracılığıyla büyük şehirlere taşınmıştır (Ersan, 2014: 156).

HK'nin girdiği ideolojik ve politik çizgiyi reddettikten sonra Teslim Töre önderliğinde ilk olarak 'THKO Mücadelede Birlik' ismiyle ortaya çıktıktan ve *Emeğin Birliği* dergisi etrafında toplandıktan sonra Hareket, girdiği partileşme aşamasında Mao düşüncesine karşı SBKP'nin dünya tahlillerini benimseyerek Türkiye Komünist Emek Partisi'ni (TKEP) oluşturmuştur (ed. Kürkçü, 1988: 2175). Maoizm ve Troçkizm akımlarını bir sapma olarak nitelendiren Teslim Töre, TKEP'in politik hedeflerinden şöyle bahsetmektedir:

Türkiye'de ekonomik-politik sistem olarak tekeller kapitalizmin egemen olduğunu, Türkiye'deki temel toplumsal çelişkinin emek-sermaye çelişkisi olduğunu, toplumun bu sistemden kurtuluşuna öncülük edebilecek proletaryanın varlığını somut veriler olarak ele alan TKEP, bütün bunların Türkiye'de bir toplumsal devrimi zorunlu kıldığını tespit etmiş, bu devrimde proletaryaya önderlik etmek amacıyla çalışmaktadır.²³

²³ Teslim Töre, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt 7 s. 2266

3. BÖLÜM:

TAŞOVA'DA SİYASALLAŞMA DÖNEMİ

3.1. TAŞOVADA SİYASAL SOSYALLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Taşova'da gençlerin sol sosyalist düşünceye nasıl sahip olduklarını, hangi süreçlerden geçtiklerini ve taşrada gerçekleştirdikleri bu örgütlenme ağının nasıl oluştuğunu anlamak adına, sözlü tarih yöntemi ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar ile birlikte gençlerin sol sosyalist düşünceye sahip olmadan önce geçirdikleri aşamalar, bu aşamalarda siyasal sosyalleşme ortamlarına erişimleri ve çevresel faktörlerin etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Siyasallaşmada Aile ve Sosyoekonomik Yapının Etkisi

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde her ne kadar yarı yapılandırılmış mülakat soruları hep aynı sırayla gitmemiş olsa da tüm katılımcılara, içine doğdukları ailenin onların siyasallaşmasında önemli bir payı olacağını düşündüğümünden çocukluk dönemlerinde aileleriyle ilişkilerinin ne düzeyde olduğunu sordum. Katılımcılara ailelerinin onlar üzerindeki etkisinin nasıl olduğunu öğrenmeye çalışırken, çocukluklarının nasıl ekonomik koşullarda geçtiğini ve bu ekonomik koşulların onları ne ölçüde etkilediğini görme; katılımcıların aileleri ve çocukluk yıllarıyla ilgili verdikleri cevaplardan onların siyasi eğilimlerinin nasıl şekillendiklerini anlama şansı yakaladım.

Aile ve çocukluk yıllarıyla ilgili soruları hazırlarken amacım katılımcıların siyasi eğilimlerinin aileleri tarafından etkilenip etkilenmediği sorusuna yanıt bulmaktır. Katılımcıların verdiği cevaplara göre ailelerinin tamamı benzer siyasi görüşlere sahip olmazken, farklı gelenek ve düşünce yapılarından gelen aileler oldukları sonucuna varmak mümkündür. Örneğin Mustafa Y. (d.1960), siyasi konuşmaların olmadığı

muhafazakâr bir ailede büyüdüğünü ve etrafında siyasi bir ağırlığı olan bir akrabasının dahi olmadığından bahsederek ailesinin kendisi üzerinde çok da büyük etkiler bırakmadığından bahsetmektedir:

Ailem muhafazakâr bir aileydi. Annem sürekli namazını orucunu tutan, dinine oldukça bağlı biriydi. Evdeki öğrendiklerim, ailemin bana dini olarak verdiği şeyler çok güçlüydü. Denizmiş Mahirmiş hatırlamıyorum hiç konuşulduğunu. Dayımların evinde kalıyordum ve dayım sadece şunu söyledi bir sabah dedi ki işte asıldıkları zaman: “yazık oldu çocuklara, nihayet dediklerini yaptılar” gibi şeyler söyledi. Hatırladığım tek siyasi konuşma belki de buydu. (Mustafa Y.)

Görüşmelerin çoğunda katılımcıların ailelerinin daha çok geçim mücadelesini ön planda tuttuklarını ve siyasi olarak çok aktif olmadıklarını gözlemledim. Siyasetten bu uzaklık özellikle anne babanın evde siyasi konuşmalar yapmadıkları bir ortam meydana getirmiştir. Ancak Türkiye’nin genelinde yükselen ve özellikle gençleri etkileyen siyasi hava, Taşova’da da karşılığını bulmuş ve buradaki gençler de siyasete giderek daha eğilimli hale gelmiştir. Ebeveynlerinin siyasi konuşmalar yapmadığını ancak ağabeyi aracılığıyla sola eğilim gösterdiğini, hatta evdeki siyasi söylemlerin giderek anne babasını da etkilediğini söyleyen Nevzat (d. 1965) bu durumu şöyle anlatıyor:

Babamın pek okuma yazarlığı yoktu, annem de öyle. Bundan dolayı pek siyasetle ilgilenmezlerdi. Ama daha sonra nasıl oldu, o ortam içerisinde görerek, yaşayarak artık yollarını onlar da çizmeye başladılar. Çünkü orada herhangi bir çatışma ortamında, kavgada veyahut da toplantıda ya da ülke genelindeki siyasi gidişattan onlar da memnun değildi hayat yaşantılarından. Onlar da görmeye başladılar da, çocukların da onları daha çok görerek yaşayarak, onların da içinde bulmasından dolayı, yollarımızı çizmeye başladık. Abim vardı mesela. O daha çok siyasetle ilgilenirdi. Bizden yaş olarak da büyük olduğu için; anlayış olarak, kapsama olarak bizden daha iyiydi. Bunlar daha fazla pratik olarak, teorik olarak bizden bilinçlilerdi. Daha önder kişilerdi... Aile içinde özen oluyordu. Yaşamı birlikte yaşıyorsunuz, aynı ortamı yaşıyorsunuz. Oradaki siyasi yaşam olsun, gündelik yaşam olsun hepsini beraber yaşadığınız için etkilenmemek mümkün değil zaten. (Nevzat)

Siyaset, her ne kadar aile içi ilişkilerin ve sohbetlerin ana konusu olmasa da ailelerin her birinin seçimlerde bir tercihi ve yönelim gösterdikleri siyasi partiler bulunmaktadır. Özellikle çok partili hayata geçişle birlikte başlayan DP-CHP ayrımı üzerinden çizilen iki hat 1970’lerde AP ve CHP gibi iki güçlü parti çevresinde devam etmiş, bu noktada da CHP seçmeni kendini demokrat olarak değerlendirenlerin adresi haline gelmiştir. Bazı katılımcılar, ailelerinin CHP’ye yakınlıklarından dolayı maruz kaldıkları çevrenin de bu kişilerden oluştuğunu, bu çevre içerisinde büyümüş olmalarının kendilerini sola meyilli kıldığını vurgulamaktadırlar. Örneğin Rıfat (d. 1960) “ailemin de CHP’li olması

nedeniyle, sola bir sempatim oldu” diyerek bu durumu açıklamaktadır. Mustafa Y. (d.1960) ailesinin CHP’li aydın bir aile olduğunu söylerken Ömer’in (d. 1960) ağabeyi CHP’nin Taşova ilçe başkanlığını yapmıştır. Öte yandan Mustafa T. (d. 1961) CHP’li bir ailenin çocuğu olarak bilinmenin ve bu etkiyle örgütlü sol mücadelede bulunmanın zaman zaman olumsuz sonuçlar doğurduğunu “Oranın insanı solcu-CHP diye de ayırmıyordu. Biz ne kadar kendimizi CHP olarak görmesek de halk CHP’yi sol olarak gördü ona göre davranırdı” diyerek aktarmıştır. Katılımcılardan Celal (d. 1956) CHP’li bir aile ve çevreyi şöyle anlatmaktadır:

Yani, ben Taşova merkezde doğdum. Bir orta halli zanaatkarın, terzinin oğluyum. Eğitime çok önem veren, demokrat yapısıyla çok övündüğüm bir babam vardı. Terzi olmasına rağmen, günlük gazeteleri her gün dükkâna alırdı örneğin. Çevresindeki insanların birçoğu ilçenin ileri gelenleriydi. Banka müdürüdür, posta müdürüdür, öğretmenlerdir... Hatta benim çocukluk yıllarımda *Ulus gazetesi*, *Akşam gazetesi*... çağırırlardı dükkâna, yüksek sesle okumamı isterlerdi... Yani babam, CHP içerisinde örgütteydi, yönetim kurulundaydı. O nedenle gelen giden siyasiler olurdu (Celal).

Celal’in toplanma mekanı olarak işaret ettiği ve günlük gazeteleri okuduğu *terzi dükkânı* Tanıl Bora’nın ‘Üç Terzi’²⁴ makalesinde siyasi sosyalleşme mekanlarından biri olarak işaret ettiği terzi dükkânlarını andırmaktadır. Bora makalesinde “Hem zamanın ruhu icabı hem zanaatkârlığın sermayesiz-mülksüz, emekçi çehresini taşımalarının itmesiyle, 1960’lardan (hatta daha eskilerden) 1970’lere uzanan zamanda taşrada sol örgütlenmede bir ‘terziler fenomeni’ var. Buluşma, tanışma, akıl fikir paylaşma, sohbet mahfilleri olarak siyasî sosyalleşmenin mekânı olmuş terzhaneler var. Kemal Burkay’ın da deyişiyle: “Terzi dükkânları aynı zamanda sohbet yeridir.” diyerek terzi dükkânlarını siyasi sosyalleşmenin taşradaki adresi olarak işaret etmektedir. Celal’in tasvir ettiği terzi dükkânı da tıpkı Bora’nın anlattığına uygun olarak 1960’lı yıllarda birçok taşra ileri geleninin sohbet ettiği mekanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Celal mülakatın devamında, Mustafa T.’ye benzer şekilde CHP’li olma durumunun yarattıklarından bahsetmeye devam etmektedir. Okumak için Taşova’dan ayrılarak Tokat’a gittiğinde onun CHP’liliğinin kendisinden önce okula ulaştığının; bu durumun ise ‘ülkücülerin kalesi’ olarak nitelendirdiği bu okulda bu etiket nedeniyle sıkıntılı bir dönem geçirdiğini anlatmaktadır:

Ortaokuldan sonra sınavla Tokat öğretmen okuluna gittim, yaşımda 14. Öğretmen okuluna gittiğimde CHP’li bir ailenin çocuğu olarak gittim. Okula ilk gittiğimde “Ya

²⁴ Bora, Tanıl. *Üç Terzi*. <https://birikimdergisi.com/haftalik/10623/uc-terzi> (erişim tarihi: 23.05.2023)

biliyor musunuz? Bunun babası komünist” gibi tepkilerle karşılaştım. Bayağı meşhur bir okuldu. Ülkücü, MHP’li bir çocuk işte Taşova’dan o söylemiş, “bunları ben tanıyorum komünisttir bunlar” diye. Hedef gösterme durumum oldu çocuğum o sıralar yani. Aileden ilk defa ayrılmışım, yatılı okuyorum, bir süre geçti aradan, dışlanma o gün başladı yani. Sahip çıkan kimse de yok. Hatta okulu bırakmayı düşündüğüm zamanlar da olmuştu. (Celal)

Celal’in CHP’li bir ailenin çocuğu olarak bilindiği için sıkıntı yaşaması, bölgede CHP’nin sol düşünceyle ve komünizmle ilişkilendirildiği, bu ilişkilendirmenin beraberinde özellikle ülkücü ve MHP’li gençler tarafından bir saldırı sebebi haline geldiği görülmektedir. Ailesinin siyasi yöneliminin kendi yönelimi üzerinde doğrudan etkisi olmadığını ve hatta lisede Ülkü Ocakları’na dahil olduğunu söyleyen Celal’in aksine Vedat için CHP’li bir ailede büyümek kendisini sol çizgide konumlandırmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada CHP’li ailede olmayı yarattığı olumsuz sonuçlar açısından değerlendiren Mustafa T. ve Celal’den farklı olarak Vedat; Taşova gibi küçük yerlerde feodal bağların etkisinin azımsanmayacak şekilde fazla olduğunu ve bu nedenle de ailenin siyasi bakış açısı ile çocukların bakışı arasında büyük farklar gerçekleşmediğini söylemektedir. Vedat için CHP’li bir aile içerisinde büyüme ve yetişme büyük bir avantajı da beraberinde getirmektedir:

Yok, bunun etkisi kesinlikle feodal bağlardan geliyor. Günümüze kadar da hala öyle devam ediyor. Dünya çapında kaliteli tütün üretiyorsun, tütünü üreten köyün gençlerinin hepsi veya yüzde 90’ının solcu olması lazım, böyle düşünürsen. Emek var çünkü ortada. Karşılığını da bulamadığın bir emek, yıllardır.. Herkes işte sağcıysa aileden gelenler sağcı, solcuysa solcu oldu. Arada taraf değiştirenler vardır ama ben günümüze de bakıyorum. Şimdiki zamana bakarsan şimdiki gençlik daha iyi. Bakıyorsun, hiç ummadığın adamın çocuğu solcu fikirleri savunuyor. Yani o zamanki gibi bir dernekçilik, fikir toplantısı yapılan yerler yok ama, kendiliğinden düzene karşı başkaldıranlar, bakıyorum da şimdi daha fazla gibi. (Vedat)

Genellikle CHP ağırlıklı ailelerde ve çevrelerde çocukluklarını geçiren katılımcılar ailelerini tanımlarken “demokrat”, “aydın”, “ilerici” gibi kavramlar kullanmakta ve genel olarak ailelerinden olumlu özellikler devşirdiklerini anlatmaktadır. Taşova’nın *küçük ilçe* oluşunun vurgulandığı anlatılarında katılımcılar, ailelerinin ve çevrelerinin günlerini geçim mücadelesi içerisinde geçirdiklerini, kendilerinin özellikle ortaokul yıllarına geldiklerinde sol düşünceye eğilim gösterdiklerini vurgulamışlardır. Tıpkı Celal gibi öncesinde Ülkü Ocakları’yla yakınlık kuran ancak sonrasında yine ailenin sol düşünceye yakın akraba ya da dostlarının yönlendirmeleri ve müdahaleleriyle görüşleri değişen katılımcılar da vardır. Ömer bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Ortaokuldan sonra Amasya Ticaret Lisesine kaydoldum, yıl olarak 1975... İlk dönem sonuna kadar bazı etkilerle Ülkü Ocağı'na dahil oldum. Sömestr tatilinde Ankara'da okuyan Yücel abim benim bu yönelimimi duyunca ara tatilde üç kitap yanına alarak gelmiş. *Sosyalizmin Alfabeti, Felsefenin Temel İlkeleri*, üçüncüyü hatırlamıyorum. Tatildeki 15 günü benimle geçirdi. Bana sürekli çelişkiyi, sınıfsal çelişki değildi anlattığı, daha çok emek sermaye ilişkilerini anlattı. Benim Ülkü Ocakları'na gitmemem noktasında telkinlerde bulundu ve beni ikna etti. (Ömer).

Ömer'in anlatısından, küçük ilçelerde ve kimi taşra birimlerinde Vedat'ın bahsettiği feodal ağ vurgusu hissedilmektedir. Ömer, kendi görüşü sağ düşünceye yakın olsa da *abi* etkisiyle bu görüşlerini değiştirmekte sorun yaşamamıştır. Bu kuşkusuz, Taşova gibi ilçelerde insan ilişkilerinin siyasi görüşlerde belirleyici olmasının en önemli örneklerinden birini vermektedir. Yine buna benzer bir dönüşümü amcasının müdahalesi sonrasında yaşayan Celal de bu durumu şöyle anlatmaktadır. Celal, Ömer'den farklı olarak Ülkü Ocakları'nda daha da önde gelen bir isim olmasına rağmen, amcasının telkinleri ve söyledikleri kendi üzerinde büyük tesir etmiş. İki ismin de ailedeki saygın kişilerin anlattıklarını dikkate almış olmaları, belki de günümüzden farklı olarak sahip olunan düşünceye sıkı ve sorgusuz bir bağın kurulmadığı sonucu çıkarmamızı da sağlamaktadır:

Ben babama rağmen Taşova'da Ülkü Ocakları'nın kurulmasına katkıda bulundum. O zamanki Taşova Gazetesi'ne şiirler yazdım. Makale yazdım şudur budur diye. Bir tane kitap var *Dokuz Işık* vermişler onu okuyorsun falan filan. Dolu değilim. Babamın küçüğü benim bir amcam vardı, hava subayı. Oldukça entelektüel, olaylara siyasi bakan bir adam, Hikmet amcam. Bir yaz tatilinde, Diyarbakır'da 73 sanıyorum, orada görevliydi yanına gittik. Konuşurken, dinledi, işte ben sağ görüşlü olduğumu gururla da söylüyorum. Dedi ki tamam "öyle olalım Türk'üz diye ama bunu yapmak için bile emeğe ihtiyacımız var, besine ihtiyacımız var, nasıl besleneceğiz?" üretim ilişkilerini anlatıyor bana. "Nasıl olacak bunlar" diye sordu. Yahu yok ki onla ilgili bilgimiz yok. Dokuz Işık'ta onunla ilgili yapılabilen söylenen sadece bir 'tarım kentleri' ile alakalı bir bölüm var, çok yeterli değil. Ben tıkaandım tabi yani. Dedim ki "ya araştırırım" dedim yani. Ha o arada da okulda da Ülkü Ocağı'na gidip gelmeye başladım. Ülkü Ocağı'na gittiğimde bir avukat yönetici vardı, ilk toplantıda çıktım "ya bunları konuşuyorsunuz da, yani ben bu yaz bir tartışma yaşadım amcamla. Yani gerçekten bu üretim ilişkileri konusundaki fikirler nedir? Bu konuda ben bir sürü de seminerlerinize katıldım, katılıyorum da. Mesela ne olacak şimdi? Biz hangi ekonomik sistemden yanayız?" Benim bu çıkışım çok hoş karşılanmadı, biraz homurdanmalar da oldu. "ya biz senle sonra konuşalım" dediler. Sonra dışarı çıktık, görüştük, kimle görüştüğümü, bu fikirleri nereden edindiğimi falan sordu. Yani çok hoşnut olmamıştı benim bu tavırdan. O tür konular olursa bir daha öyle söylememem gerektiğini, gelip onla konuşmam gerektiğini falan söyledi. Dedim ben "yönlendirin o zaman". Çankırı'da Ülkü Ocakları genel başkanlığının genel merkezi olduğu söylenir, yazları komando

eğitimi alındığı falan, böyle bir dedikodular vardı. Ben o dönem mektup yazdım Alparslan Türkeş'e, düşün yani (Celal).

Celal ve Ömer'in Ülkü Ocakları'na okudukları okulda dahil olmaları, Vedat'ın ya da Mustafa T.'nin çevrelerindeki tartışmaların etkisiyle sol düşünceye yönelmeleri taşrada siyasallaşmanın henüz lise öğrenciliği yaşlarında başladığını göstermektedir. Fazlı, gençlerin siyasallaşmasında aynı zamanda ülkedeki yönelimin büyük oranda etkisi olduğunu söylemektedir. Taşova'nın küçük bir ilçe olması, bu durumun Taşova'yı ülkenin genel durumu ve yapısından uzaklaştırmamış, aksine Türkiye genelindeki siyasallaşma rüzgarı buradaki gençler üzerine de büyük oranda tesir etmiştir:

Yani diyeceğim gençlikteki o ruh halini İstanbul'daki bir olayı direkt olarak Taşova'da alabiliyordun. Yani o ruh halini, o kokuyu, o psikolojik destek ve ruh haliyle birlikte yönelimlere, hareketlere destek verme yönüne giriyordun. (Fazlı)

Görüldüğü üzere bazı katılımcılar benim de bu soruları hazırlarken aradığım cevaplara uygun olarak doğrudan ailelerinin ve yetiştikleri çevrenin etkisiyle sol düşünceye yönelmiş, yakın duydukları bu düşüncenin etkisi ve ülkedeki siyasi ortamın rüzgarıyla örgütlü mücadeleye aktif şekilde katılım sağlamışlardır. Ancak kimi katılımcılar da aileleri sağ görüşlü olmasa dahi başta Ülkü Ocakları'na yakınlık hissetmiş, ama en nihayetinde ailelerinin içlerinde amca/ağabey etkisi sonrasında sol fikirler üzerine düşünmeye başlamışlardır. Öte yandan Taşova'da sol düşüncenin ilk bölümde yer verdiğim CHP'nin *Ortanın Solu* anlayışı çevresinde geliştirdiği politikaların yansıma alanı bulduğunu görmek de mümkündür. Bu anlayışın etkisiyle CHP'li ailelerin çocukları doğrudan komünizmle ilişkilendirilerek çeşitli şekilde dışlanmalarla karşılaşmışlardır. Ömer ve Celal CHP'li ailelerin başta Ülkü Ocakları'na yönelen çocuklarıyken; Mustafa Y., Mustafa T., Rıfat ve Nevzat ailelerinin CHP'li olduğundan bahsetmekte, sürekli siyaset konuşulan bir ev ortamı olmasa da ailelerinin ve siyasi çevrelerinin kendi siyasi fikir hayatına etki ettiğine vurgu yapmaktadırlar.

Taşova'da birçok gencin çocukluk yılları ilçe merkezinden çok köylerde geçmiş, köylerde ailelerinin birincil gündemi geçimi sağlamak olmuştur. Bu ortamda çocuklar da ailenin ekonomisine yardımcı olmak için iş gücüne katılmış, böylelikle daha çocukluk yıllarında ailelerinin yaşadıkları geçim kaygısını hissetmişlerdir. Çoğu genç lise ile birlikte Taşova ilçe merkezine ya da komşu ilçe ve şehir merkezlerine gitmişler, bu

dönemlerde içinde bulundukları ekonomik durum onların siyasallaşmalarına etki eden faktörlerden biri olmuş.

Şimdi benim dönemimi değerlendirdiğimiz zaman, biz tütün ekerdik. Bahçede fide yetiştirip arazide tütün ekerdik. Tütünle geçimimizi sağlardık... Şimdi öyle ki, kahvelerde veya parklarda, adliyenin parkı vardı; orada çay içerken bile iki kişi daha gelirse çay parası veremeyecek pozisyondaydık. Bu ekonomik gidişatın aile ve bireye yansıyış biçimi anlamında bir gösterge aslında. (Fazlı)

Taşova’da mevcut ekonomik durumlarından dolayı meydana gelen geçim zorlukları, aileleri hem aynı anda birçok farklı işle ilgilenmek zorunda bırakmış, hem de bu süreçte ailenin çocuklarının, geçimi sağlamak adına üretime katılma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Katılımcılar arasında, diğer ailelere göre iyi konumda olan esnaf kökenli ailelerin çocukları olsa da, yoksul büyümenin ve ekonomik destekte bulunmak zorunda olmanın siyasal mücadeleye katılımda dolaylı da olsa etkileri olduğunu görmek mümkündür. Çünkü birçok katılımcı henüz küçük yaşlarda aile ekonomisine destek vermenin bir *zorunluluk* hatta zaman zaman çocuklar arasında bir *rekabete* dönüştüğünü vurgulamaktadır.

Babam köylerde denk yapıyor, şey değil o zaman tekel değil, tütün tüccarları var, bazen orada çalışıyor babam. Yoksulduk. 25 kuruşu veremiyordu bana ben de ağlıyordum. “Niye ağlatıyorsun bu çocuğu” dedi, dedim “param yok”. “Al sana” dedi babam iki buçuk lira. O zaman korkunç para. “Yarın simit satmaya başlayacaksın erkenden.” Ortaokula kadar simit sattım ben. Dolayısıyla böyle durumlarla karşılaşarak büyüdüğünüzde bir şeylerin değişmesi gerektiği düşüncesine giriyorsun (Hüseyin).

Çocukluk yaşından beri ailenin bütçesine yardımcı olmak için dana gütmeyle hayata atıldık. Her türlü şeyimizi, ailemizin her şeyine yardımcı oluyorduk. Tütün vardı o zaman meşhur, tütün tarlasında gitmek bizim yani zaten kundağımız tütün tarlasında ağaçların altında sallanarak dünyaya geldik. O yüzden ezilmeleşimin veya yokluğun her türlüşünü biz çocukluk yaştan beri yaşadık (Mustafa Y.)

Çocuklar da tabi boş durmuyordu. Aileye katkıda bulunmak için kendi ufak tefek işler işte, ne diyeyim? Pazar işleri, amelelik işler... bu tür işler yaparak ev ekonomisine katkıda bulunuyorlardı. Biz de öyleydik yani daha çok çiftçilikle uğraşırdık. Sabahleyin kalkardık, o zamanki simit satmak, boyacılık yapmak, bu tür şeyler çok şeydi, aileye katkıda bulunmak için, bu tür şeyleri yapardık genelde... Ekonomik sıkıntı nasıl bizi düşündürmesin? Bize normal gelen şeylerin aslında doğru olmadığını mücadelenin içine girince anladık mesela biz. (Nevzat).

Hüseyin, Mustafa Y. ve Nevzat’ın anlattıklarından taşra sakinlerinin üretim ağına henüz küçük yaşlarda dahil olduğunu, ailelerin yaşadığı yer ile üretim alanlarının henüz ayrılmadığını ve bu nedenle de ailede her bir bireyin üretimin her aşamasına aktif şekilde katıldığını gözlemlemek mümkündür. Küçük yaşlardan itibaren üretimin içerisinde olan

gençlerin sol sosyalist fikirlere özellikle emek üretim ilişkileri konusunda yönelim göstermeleri ve belli çelişkileri sorgulama eğilimlerine sahip olmaları sonucu doğal olarak ortaya çıkmaktadır.

Fraksiyon seçiminde en önemli olan şeyin ona yardımcı olan arkadaş ve ağabeylerin olduğunu, kendisine ekonomik desteği sağladıkları için sol mücadelenin içinde bulunduğunu söyleyen Rıfat da bu durumu şöyle açıklıyor:

Taşova lisesine girdik ve orada gerçekten çok büyük sefaletler içerisinde yaşadık. Ekonomik olarak. Mesela Ömer'in durumu bizden ilerideydi gerek esnaf oluşları gerek Taşova'nın ileri gelenlerinden oluşu. Biz gecekonduda kalıyorduk. Basri'nin barakası vardı, oradaki barakalarda duruyorduk biz. Ekonomik olarak zayıftık. Bize ekonomik olarak büyük katkıları olan arkadaşlarımız oldu gerek Ömer olsun gerek diğer arkadaşlar olsun (Rıfat).

Ekonomik zorluklar nedeniyle küçük yaşlarda çalışmak zorunda kalan ve çeşitli işlerde emek sarf ederek ailesine yardımcı olarak büyüyen gençlerin sola eğilimleri, geçim zorluklarının sebeplerini sorgulamalarının da bir sonucu olmuştur. Örgütlerin bölgedeki önderleri ve ajitatörlerinin bölgenin ekonomik sorunları ve bu sorunların nasıl aşılması gerektiğiyle ilgili verdikleri teorik derslerden de etkilenen bu gençler siyasal sosyalizasyon süreçlerinde sola eğilim göstermişler ve özellikle maddi olarak zorluk çekerken aldıkları yardımlar etkisiyle de fraksiyonlara dahil olmuşlardır.

3.1.2. Siyasallaşmada 68 Kuşağının Etkisi

Türkiye'de özellikle 1974 yılı sonrası artan sokak hareketliliği ve örgütlenmeler, gücünü 68 mirasından almıştır. 1968 sonrası kurulan gençlik örgütlerinin birçok üyesi 12 Mart rejiminin etkisinin azaldığı günlerde yeniden örgütlenme sürecini başlatmışlardır. Birinci bölümde 1974 sonrasında kurulan örgütlerin THKO ve THKP-C ardılı örgütlenmeler olduğundan bahsetmiş, bu örgütlerin hem 68 kuşağı önderlerin fikirlerini miras aldıklarını hem de bu mirası özeleştirme sürecine uğratarak geliştirdiklerini; örgütlenmelerin de bu görüşler çerçevesinde ülke geneline yayıldığını anlatmaya çalışmışım. Devrimin gerçekleşeceğine inanç duyan önderler tarafından oluşturulan örgütler, dönemin getirdiği sol rüzgar ve 68 kuşağının kahraman/kültleşmiş isimlerinin etkisiyle sempatizan ve militan olacak gençlerin ilgisini çekmiştir. 68 kuşağına göre Türkiye'de çok daha fazla bölgede karşılık bulan, devrimci mücadeleye sempatizanları çeken başat şeyin Mahir

Çayan, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil gibi birçok ismin popülariteleri ile 1960'ların çocukları üzerinde oluşturdıkları etki olduğu söylenebilir. Fazlı, böyle bir etkinin Taşova'daki yansımalarını gençlik önderlerinin etkisi üzerinden şöyle anlatmaktadır:

Tabi Mahir'in Kızıldere'deki direnişi, Denizlerin idamından kurtulması adına koydukları eylemlilikler tam bir dayanışma örneğiydi. Yani o anlamda süreç geliştikçe ne oldu, ilişkiler öyle bir ruh haline dönüşüyor ki, İstanbul'daki olayı sen gençlik olayı olarak hissediyorsun, etkileniyorsun. Yani bir ruh mu desem, kapitalizmin dayattığı o gençlik ruhu, yani örgütlenmedeki biçimi farklı yerden psikolojik olarak etkilenme psikolojisine giriyorsun. Şimdi ben bir örnek anlatayım. O dönemdeki birkaç kişiyle yan yana geldik, Denizlerin idam gecesi. Yanımda olan iki tanesi hüngür hüngür ağlıyorlar, Denizlerin asılmasına. (Fazlı)

Benzer bir etkiyi Hüseyin de “Denizler, Mahirler efsaneydi zaten. 60 doğumlu gençler için efsaneydi. Örneğin Denizlerin asıldığı gün Köy Enstitülü Mustafa Amcam vardı, çocuk gibi ağlamıştı!” diyerek anlatmaktadır. Hem Denizlerin hem de 68 kuşağının 78 kuşağı üzerindeki etkilerini Mustafa Y. şu sözlerle anlatmaktadır:

Deniz Gezmişlerin yaşantılarını da biliyorduk tabi, onların da etkisi altındaydık. Ben her zaman şunu söylerim, 78 kuşağı 68'in rüzgarıyla kendini buldu. 68 kuşağı olmasa 78 kesinlikle olmazdı. Örneğin ben orta bire giderken Kızıldere olaylarını yaşadık, havadan helikopter geliyor bunlar, işte anarşistmiş, köy meydanında radyolar kurulurdu, onlar köy meydanında halk dinlerken benim kafamda hep şu vardı. “Ya bu insanlar okumuş insanlar, niye böyle ucuza hayatlarını feda ediyorlar. Ne için? Kim için?” gibi sorular. Orta bire gidiyorum ama kafamda soru işareti oluşturan şeylerdi. Yani bunlar haindi şuydu buydu ona bakmıyordum. Sadece kişilerin kişiliklerinden dolayı üzülüyorum yani (Mustafa Y.).

68 kuşağının yeni kitleleri mücadeleye dahil etmede ve gençlerin sola eğilimini gerçekleştirmede önemli etkileri olduğunu, mücadelenin büyük oranda genişlemesi ve ülke genelinde yayılmasında kahramanlaştırılan gençlik önderlerinin çekici faktör oluşturduğunu Nevzat ve Fazlı'nın sözlerinden anlamak mümkündür:

Ben 65 doğumluyum. O yıllarda 13-17 yaşları arasında mücadelenin içindeydim. Zaten çocukluk dönemimizde 68 kuşağından gelen bir nüve vardı. Bunu da zamanla okulda olsun, dışarıdan gelen hocalarımız olsun; halk kendiliğinden örgütlenmeye başlamıştı zaten. Bu ister istemez bizim ilçeyi ve tüm Türkiye'yi sarmıştı bu ateş zaten. Ne oldu? Bizden büyük olan abilerimiz, öğretmenlerimiz veyahut da çevredeki komşularımız olsun, ufak ufak o kıpırdanmaların içinde biz de kendimizi yetiştirmeye başladık. (Nevzat)

Tabi ben şey olarak 73'te askere gittim. Devrimci mücadelenin daha taşraya, küçük küçük ilçelere yansması henüz yoktu. Ama Denizler'in idamıyla birlikte bir etkilenme süreci vardı, o konuda. Ne kadar da böyle “yürekliklik” de varmış demek ki. Örneğin ben çavuştum askerde, tüm silah depolarının olduğu yerin içinde

görüştük arkadaşla “aha” dedim “burada alabildiğin kadar silah al götür”. Yani bu büyük cesaret bir de kendini mahvedersin burada o tür bir pozisyon olsa. (Fazlı)

Sol sosyalist mücadelenin ilgi çekici hale gelmesini sağlayan önemli bir başka faktör de Taşova'nın ve bulunduğu bölgenin 1971 devrimcilerinin uğradıkları bölgelerden biri olmasıdır. Aynı coğrafyanın efsane gençlik önderleriyle paylaşılmış olması, taşra gençlerinin duyduğu ve dinlediği hikayelerin bir parçası olmuş; gençlerin öykünülen liderlerle sahip olduğu bu ortaklık mücadeleye katılım konusunda bir şevk uyandırmıştır. Mahir Çayan ve arkadaşlarının Taşova'nın komşu ilçelerinden biri olan Niksar'da öldürülmesi, Yusuf Aslan ve Taylan Özgür'ün bir dönem Taşova'da bulunması gibi olaylar bölgede gençlerin sola daha da ilgi duymalarıyla sonuçlanmıştır. Bu etkiyi Mahirlerin öldürüldüğü dönemde oluşan bir söylenti sonrası aldığı aksiyonu anlatan Fazlı'da görmek mümkündür:

Ben lise 1'deydim. Mahirgilin Kızıldere'de öldürülmesinde bir hikaye yayıldı. Mahirgil buradan geçecek, şimdiki Amasya yolu yoktu, eski Amasya yolu vardı lisenin önünden geçecek dendi. İki kişiydik biz, 3 sınıf vardı lise 1. Hepsini dışarı çıkardık, anayola dizdik. Ve şeyi bekliyoruz, cenaze geçecek de Mahir'in cenazeyi sahipleneceğiz. Tabi öyle bir geçiş falan olmadı. (Fazlı).

Fazlı'nın bu anlatısından görülmekte ki Taşova'da gençlerin siyasallaşması, gençlik önderlerinin etkisiyle birlikte erken yaşlarda başlamış, bu siyasallaşma herhangi bir örgüte bağlı olmayan lise öğrencilerinin bağımsız eylemler yapma çabasıyla sonuçlanmıştır. Taşova'da gençler Denizler'in ve Mahirler'in ülke genelindeki tanınırlığı dışında, bu isimlerin Taşova'nın da içinde olduğu bölgede bulunmaları sebebiyle de sol düşünceye yakınlık beslemişlerdir. Buna benzer bir etkilenmeyi Rıfat şu sözlerle anlatmaktadır:

Mesela, ben ilkokulu Belevi'de okuyordum. Esas acıma duygum Denizlerin idamı oldu. İkincisi anarşistler idam edildi denilerek devlet düşmanları ilan edildi onlar. Kendi kendime düşünmüştüm, bir de bir öğretmenimiz vardı. O da TİP'liydi ve bize bu insanların haksız yere idam edildiklerini, bunu hak etmediklerini söylemişti. Biz de bunlara sempati duyduk yani nasıl olur da insanlar katledilir? Sadece bir siyasi suçundan dolayı idam edilmesi falan. Mesela Yusuf Aslan bizim köyde saklandı o dönemlerde, 68'de. Onların da etkisi oldu. Bunlardan etkilenecek sola bir sempatimiz oldu (Rıfat).

Katılımcıların 68 kuşağı önderleriyle ilgili anlatılarından görülüyor ki Taşova'daki gençler, bu isimlere sadece ülke genelindeki bilinirliği nedeniyle değil Taşova ve çevresinde bulunmaları etkisiyle de yakınlık hissetmişler ve bu isimlere duydukları

yakınlık 1970'lerle birlikte sol düşünceye yönelime dönüşerek bölgedeki sol sosyalist örgütlerin sempatzanları olmalarıyla sonuçlanmıştır.

Öte yandan, 78 kuşağının bir parçası olan ve bu kuşağın oluşmasında 68 kuşağının devrimcilerinin büyük pay sahibi olduğunu kabul eden katılımcılar; iki kuşak arasında önemli birtakım farklılıkların da olduğundan bahsetmektedir. Fazlı, bu farklılıklardan biri olarak bedel ödeme konusunu ele alarak, 78 kuşağının daha baskıcı bir dönemde mücadele ettiğini, mücadelenin ilerleyen safhalarında ise daha fazla bedel ödediğine vurgu yapmaktadır. Yine Fazlı'ya göre 78 kuşağının politik birikim olarak da daha dolu ve döneminin politik tartışmaların daha fazla dillendirildiği bir dönem olduğunu söylemektedir:

68 kuşağı bana göre pek bedel ödemedi 78'e rağmen. 78 kuşağı çok bedel ödedi. Yani bu herhalde devletin de bu tür örgütlenmelerdeki deneyim ve tecrübelerinden kaynaklı da olabilir. 78'de daha tecrübeliydi devlet. Ben örneğin kaçak geziyordum, 12 Eylül anayasasına hayır bildirgelerini dağıttığımdan dolayı kaçağa düştük. Ve bizim şeyi kıyaslıyorum da, Taylan Özgür, Yusuf Aslan bir de adı Hüseyin Çebi miydi adını tam hatırlamıyorum, burada Belevi'de kaldılar. 78'in politik birikimi de 68'den fazlaydı. Onlar tabi ilk 68 kuşağı Türkiye sosyalist hareketinin Türkiye'de yaygınlaşması ve derinleşmesine derinlik kazanmasına yönelik attıkları adımın belli bir verimi falan var ama bedel ödeme anlamında 78 kuşağındakiler daha fazla zorluk çekti. Çünkü polislerin deneyim ve tecrübeleri örneğin 68'e göre daha fazlaydı bizim kuşakta (Fazlı).

3.1.3. Siyasallaşmada Sosyal Çevre ve Mekanların Etkisi

Türkiye'de 1960'ların sol sosyalist çevresi çoğunlukla şehirlerde ve aydın çevreler etrafında gelişirken ve öğrenci hareketleri daha çok üniversitelerde öbekleşmişken; 1970'lerde sol mücadele büyük şehirlerden çıkarak çeperlere, merkezden çıkarak çevreye yayılmıştır. Bu yayılma 1970'lerde siyasi havanın ve siyasallaşmanın daha geniş alanlarda ama daha kolay şekilde gerçekleşmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yaptığım görüşmelerde insanların fraksiyonlara dahil olmalarının bir noktadan sonra bir mecburiyet haline geldiğini ve sol düşünceye yönelimi olan her gencin bir şekilde bir örgütlenmeye dahil olduğunu gözlemlemek mümkündür. Taşova'da bir gencin sol sosyalist düşünceye yöneliminde aileler ve 68 kuşağının etkisiyle ülke genelinde solun yükselişinin etkileri dışında bulundukları mekanlar ve sosyal çevreleri de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir genç, etrafında bilgili gördüğü bir arkadaşının ya da ailedeki bilgili bir akrabasının anlattıklarıyla ikna olabilmış ya da sevdiği arkadaş

veyahut cesaretinden etkilendiği *Taşovalı abileri* aracılığıyla bu mücadeleye daha rahat dahil olmuştur. Bu sadece sol anlamda bir siyasallaşma için de geçerli değildir. Ülkü Ocakları'na dahil olma sürecinde de bulunulan ortamdaki baskınlığın hangi tarafta olduğu siyasallaşmayı önemli oranda etkilemiştir. Örneğin bölgede Ülkü Ocakları'nın büyük oranda etkili olduğu "sağın kalesi" olarak adlandırılan bir lisede okuyan Celal için böyle bir durumun oluştuğu görülmektedir. Sonradan amcasının telkinleri ve düşünsel olarak onu zorlamasıyla sol mücadeleye dahil olan Celal, ilk zamanlarda Ülkü Ocakları'na dahil olmuş, hatta Taşova'da Ülkü Ocakları'nın kurulmasında görev dahi almıştır:

1970. Tokat öğretmen okulu. Müdürüne hatta "küçük Türkeş" diyorlardı yapısı da benzer ona. Okulda öğretmenlerden birçoğunun yakalarında gümüş bozkurt rozeti vardı. Ha etkilenme şöyle oldu, bütün arkadaş grubumuz sağcı yani. Taşova'ya geldiğimde, sonrasında MHP binası da oldu orası, Ali Rıza abinin matbaası vardı o zaman, oraya uğramaya başladım. Bir arkadaşım vardı çok sevdiğim, Fatih Celep, benim hem çocukluk arkadaşım hem de biraz akrabam olur. Fatih'le ilkokulda sıra arkadaşlığım vardı, yakındık. İşte onla görüştüm "ya bu adamlar da doğru söylüyorlar bir yerde, işte bunlar öbürleri şudur budur, biz işte Türk'üz, ülkücü olmamız gerekiyor" o şoven duygularla "tamam" dedik... Yani bizim bilgiler "Tanrı dağı kadar Türk, Hira dağı kadar Müslüman" sloganıydı. İşte "Türk'üz, komünistler Moskova'ya" falan filan. Tam böyle bir sürü psikolojisi. Hem okuldaki dışlanmışlığı gidermek, çünkü okulu bitirmek zorundaydım ben, yaşamımı idame ettirmem lazımdı. Çünkü dışlanmışlık tek başına yetmiyor, sizin yaşamınızı da etkiliyor. Yemek yerken, yemek bırakılmıyor, nöbetlerde size en kötü yerde nöbet tutturuyorlar, yatakhane 16 kişilik yerde gece kalkıp uyandırıyorlar falan. Yani uykuyu tam alamıyorsam, sonraki gün çok sağlıklı olamıyorum. Yemek yiyemezsem yine öyle. (Celal)

Ülkücü sağcı gençlerin ağırlıklı olduğu, öğretmenlerin ve idarenin sempaticanlığını gizlemedikleri bir okulda CHP'li bir ailenin çocuğu olarak okumanın zorluklarını ve dışlanmışlığı yaşamının Celal için bu kararı almakta itici faktörler olduğu görülmektedir. Celal'in "okulu bitirmem lazım", "dışlanmışlık yaşamımı etkiliyor" sözlerinden ülkücü hareketin baskın düşünce olduğu bu okulda başka bir tercihte bulunmanın onun eğitim hayatını zorlaştıracığı ve kendisi adına bu harekete dahil olmasının zorunluluk haline geldiği anlaşılmaktadır. Celal her ne kadar yaşadığı sorunların da etkili olduğunu söylese de ülkücülüğün Türklük üzerinden kurduğu anlatıdan etkilendiğini de reddetmemektedir. Onun için bu Türklük anlatısı, *Dokuz Işık* öğretileri ve ülkücüler arasındaki bağlılık onun sağcı düşünceler çevresinde siyasallaşmasını sağlamıştır. Yine Celal'e benzer şekilde önce ülkücülerin güçlü olduğu bir okulda başta Ülkü Ocakları'na yönelen Ömer'in siyasallaşma süreci de benzer bir yol izlemiştir. Ömer için de sonradan onun yönelimini

değiştiren şey *abi* faktörü olmuş, onun yönlendirmesi üzerine Ülkü Ocakları'ndan uzaklaşmıştır:

Ortaokuldan sonra Amasya Ticaret Lisesine kaydoldum, yıl olarak 1975... İlk dönem sonuna kadar bazı etkilerle Ülkü Ocağına dahil oldum. Okula döndüğümde solcu öğrencilere sempati ve yakınlaşma başladı, birdenbire olmadı tabi bu. Benden önce Amasya Ticaret Lisesine gelen Taşovalılar vardı. Bunlar sol devrimci gençlik öğrencileri. Onlara yavaş yavaş yakınlaştım. 2. yılla birlikte solcu arkadaşlara yakınlaşma arttı. Siyasi örgütlenmeleri yoktu, teneffüslerde sohbetlerde onlarla birlikte olurdum. Okul ülkücülerin ağırlıklı olduğu bir okuldu. Solcu ve Taşovalı olduğunu bildiğim insanlarla yakınlık kurmaya başladım (Ömer).

Türkiye genelinde gençlerin en çok siyasallaştığı yerler hep üniversiteler olurken taşrada siyasallaşma mekânının liseler olduğu görülmektedir. Rıfat bu durumu “O yıllarda bizden önceki kuşak, 68 kuşağı, üniversitelerde daha aktifti. Bizim dönemde aktiflik liselerde başlıyordu” diyerek anlatırken taşrada siyasallaşma mekanı olarak liseleri işaret etmektedir. Zaten üniversitelere erişimin zor olduğu, hatta liselerin bile küçük ilçelere yeni yeni açıldığı 1970’lerde, birbirinden etkilenen ya da aynı görüşte olan gençlerin sürekli vakit geçirebildikleri mekan olarak üniversite yerine liselerin öne çıkması beklenir bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasal sosyalleşme mekanlarından biri olan liselerdeki baskın siyasi görüş, gençlerin hangi düşünceyi sahipleneceği konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bilgi ve birikim düzeyinin düşük olmasının yadırganmayacağı ve baskın siyasi görüşe yönelimin doğal karşılanabileceği bu yaşlardaki gençler için “çevre” önemli bir belirleyici haline gelmiştir. Yukarıdaki iki anlatıda da ortak olan ülkücülerin ağırlıklı olduğu liselerde gençlerin sağ milliyetçi düşüncelere yakınlık beslemeleridir. Bu durumun solcu gençler için benzeriyle de Taşova Lisesi’nde karşılaşılmaktadır. Mustafa Y. her ne kadar öncesinde sorgulayıcı bir tavrı olsa da lisedeki solcu arkadaşların onu mücadelenin içine çektiğini anlatmaktadır:

Örgütle temasım, Taşova lisesinde bu olaylar yavaş yavaş başladığı zaman, ben Halkın Kurtuluşu fraksiyonunu seçmek zorunda kaldım, toplantılara katılıyordum aslında ama işte arkadaşlarımız vardı Orhan Taş gibi, Ahmet Özdemir vardı. Bunlar Amasya Ticaret Lisesi’nden geldi, tabi dışarıdan geldikleri için, şey gözüyle bakıyor insan, “bunlar daha bilinçli daha iyiler” sanki diyorduk saygı duyuyorduk. Daha ileride görüyorduk, aktiflerdi, arkadaşlıklarını hissettirdiler. Bize göre daha hareketlilerdi biz öyle görüyorduk onları (Mustafa Y.)

Mustafa Y. HK’ye dahil olmasının bir “zorundalık” olduğu vurgusunda baskın siyasi görüşten öte baskın fraksiyonun da onun yönelimini etkilediğini görmekteyiz. Taşova

Lisesi'ndeki solcu ağırlığın yanı sıra HK'nin sahip olduğu güçlü konumun da gençlerin örgütlü hareketle temasını etkilediği görülmektedir. Mustafa Y.'nin anlatısında dikkat çeken bir diğer vurgu da “dışarıdan gelen” tanımlamasıdır. Taşova'yı merkez-çevre dikotomisi çerçevesinde Amasya'nın çevresi olarak konumlandırabileceğimiz bu durumda Taşova'daki solcu gençler, Amasya'dan ilçeye gelenleri daha ileri ve daha bilgili olarak konumlandırıyor, bu konumlandırma Amasya'dan gelen Orhan Taş, Ahmet Özdemir gibi isimleri doğal lider haline getiriyor. Bu şekilde bir konumlandırmanın oluşmasını taşrada kendiliğinden gelişen hiyerarşik bir ilişki olarak okumak ve liderliğin hem doğal hem de feodal bağlamda oluştuğunu görmek mümkündür. Köylerden lise okumak için ilçeye gelen kişi açısından ilçedeki öğrenci; ilçedeki öğrenci için de Amasya'dan gelen öğrenci kendiliğinden daha bilgili ve bilinçli bir konuma yerleşmektedir. Bu durumun meydana gelmesiyle “lider” olanın bu liderliği kendi tercihi olmadan benimsediği, kişilerin kontrolünden bağımsız olarak bir “doğal lider” pozisyonunun ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yukarıda ismi geçen Orhan Taş ve Ahmet Özdemir gibi isimler ilçeye gelir gelmez bir liderlik beklentisine sahip olmazken, karşılaştıkları kitlenin onlara attığı bu görevi doğal olarak üstlenerek mücadeleye liderlik etmeye başlamışlardır. Bu durumun varlığı Taşovalı gençlerin, Amasya'dan gelmiş olanları sırf şehirde bulundukları için kendilerine oranla daha bilinçli olarak gördükleri, kendilerinden daha ileri bir konuma koydukları bu liderlerin etrafında kümelenmesi sonucunu doğurmaktadır:

Daha sol fraksiyonları bilmiyoruz tabi ailenin CHP'li olması önemliydi. O arada Aydın Şimşek'le tanıştım. O bizi örgütliyordu orada, bize sol bilgileri anlatırdı, sol kitaplar verirdi. Ondandır etkilenip sol görüşü benimsedik Aydın Şimşek her hafta toplardı bizi sınıflarda. Sol fikirleri anlatırdı. Solun emekten yana olduğunu, sağcı milliyetçi akımların düzenden yana olduğunu anlatırdı. O daha sonra Taşova Lisesine gitti. Sürekli irtibattaydık. Bizim de Taşova lisesinde okumamızı önerdi liseye geçtik (Rifat).

Okunulan lisenin dışında sosyal çevrede bilinen, tanınan ve sözleri değerli bulunan kişilerin varlığı da gençlerin siyasallaşma süreçlerinde belirleyici olmuştur. Aslında bir noktada popüler düşüncenin ve baskın siyasi eğilimin bölgedeki ağırlığının da gençlerin sosyal çevrelerini oluşturduğunu, bu sosyal çevrenin de siyasi tercihlerde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür:

Çocukluk yıllarımız zaten. İnsan önce ne yapıyor, çevresine bakıyor. Arkadaş gruplarına bakar, ailesine bakar, büyük abim de Halkın Kurtuluşu içindeydi o zamanlar. Evde örgüt dergileri olurdu o zaman, ne yapardık onları okurduk. İnsanlar

neye daha çok fazla ilgi gösteriyorsa o yolda ilerlemek de gayet doğaldır zaten. Bizden büyük abilerimiz vardı, amca diyeceğimiz kişiler de vardı. Mesela o zamanlar TİP iyi bir konumdaydı. Milletvekilleri vardı. Mesela Uluköy'den Naci abimiz vardı, Taşova'dan TİP'liler vardı ve dışarıdan gelen lise öğretmenlerimiz vardı. Bunlar hep 68 kuşağında yetişmiş insanlardı. Bunların zaten halk üzerindeki aydınlatıcı etkisi çok fazla oldu. Onlardan aldığımız esinlenmeyle biz daha çok o yollara çıktık yani. Aydın kişilerdi onlar. (Nevzat)

Sonuçta bizim o dönemlerde onlar Halkın Kurtuluşu taraflarındaydı. Hayati, Ömer, Orhan Taş. Biz de bunlardan etkilenecek Halkın Kurtuluşu saflarına geçtik. Bizim safımız onların sempatisiyle Halkın Kurtuluşu saflarındaydı. Yakın olduğumuz kişilerden etkilenecek Halkın Kurtuluşu saflarına geçtik. (Rıfat)

Sosyal çevrede var olan *solcu abilerin* ya da *dışarıdan gelen* ileri kimselerin etkisi bir yana, bilgi birikimi, ilçedeki saygınlığı ve gençleri düşünsel ve kültürel açıdan etki altına alabilmesiyle *köy enstitülü öğretmenlere* de bu çalışmada yer verme zorunluluğu doğmuştur. Bunun öncelikli sebebi kuşkusuz katılımcıların kendi anlatılarını sunarken, sorunun içeriğinde olmasa dahi bir şekilde köy enstitülü öğretmenlerin bölgedeki olumlu görünümünden bahsetmeleri olmuştur. Katılımcılar köy enstitülü öğretmenleri hem Taşova için hem de kendileri için büyük bir şans olarak görmektedirler. Enstitülü öğretmenlerin verdiği eğitimin oldukça kaliteli, öğretmenlerin etki alanının da oldukça geniş olduğunu söyleyen katılımcılar, özellikle siyasallaşma süreçlerinde siyasal mekanlarda karşılaştıkları öğretmenlerinin, kendileri için o mekanları daha çekici kıldığını, öğretmenlerin o mekanlarda olmasının bulundukları yerin doğruluğunun kanıtı olduğunu söylemektedir. Enstitülü öğretmenlere duydukları saygının ve öykünmenin, onlarla bulundukları ortak mekanların ve onlarla birebir ilerlettikleri siyasi sohbetlerin, gençlerin sol sosyalist mücadeleye katılım süreçlerinde önemli yer sahibi olduğu görülmektedir.

Köy Enstitüleri'nin kurulması ülke nüfusunun çoğunluğunun köylerde olması ve devletin köylere hizmet götürmekte zorlandığı 1930'ların sonlarında Türkiye'de bir eğitim seferberliğine ihtiyaç duyulması sonrasında gerçekleşmiştir. Devlet, kentlerden köylere öğretmen göndermek konusunda, köylere giden az sayıda öğretmen de köylerin şartlarına uyum sağlamakta sorun yaşamaktaydı. Türkiye'de birbiri ardına gerçekleştirilen devrimler, değişen yönetim yapısı ve rejim köylerde yaşayan insanlara ulaştırılamayınca yeni bir aydın tipine ihtiyaç duyulmuş, Köy Enstitüleri bu ihtiyacın, köylerde büyümüş insanlara verilecek doğru eğitimle giderilmesini amaçlayan bir kurum olarak ortaya çıkmıştır (Aysal, 2005: 270). Köy gerçeklerine uygun şekilde eğitim gören köyün

çalışkan ve zeki çocukları kendi köylerinde öğretmenlik yapmalarının yanı sıra köyün gereksinimlerinin giderilmesi, mesleklerin öğretilmesi, kültürel bilgi haricinde tarım ve teknikle ilgili bilgileri aktarması ve köylüye yapılan işlerde rehberlik etmesi gibi görevleri üstlenmiştir. Köylerde doğup büyümeleri ve doğru eğitimi almaları sonucunda de köylüyle sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri ve onlarla anlaşabilmeleri onları köylerin doğal aydınları konumuna yükselterek bölge halkının onlara saygıyla bakmaları sonucunu beraberinde getirmiştir (Şeren, 2008: 224).

Gerek aldıkları kaliteli eğitim gerekse de köylerde tanınan, bilinen kişiler olmaları nedeniyle Köy Enstitülü öğretmenler, eşraf ve özellikle de gençler üzerinde olumlu etkiler bırakmışlardır. Taşranın gençleri için Köy Enstitülü öğretmenler bilgili, aydın, söylediğinin doğru kabul edildiği; duruşları ve anlattıklarıyla gençleri rahatlıkla etkileyebilen kişiler olarak görülmüşler ve bu etkileri birçok gencin düşüncelerine de doğrudan sirayet etmiştir. Yaptığım birçok görüşmede birçok katılımcının anlatılarında, sorulan herhangi bir sorunun parçası olmasa da köy enstitülü öğretmenlerden bahseder, onlara büyük bir saygı beslediklerini ve onlardan büyük oranda etkilendiklerini söylemişlerdir. Bu olumlu etki aynı zamanda bir köy enstitülü öğretmenin oğlu olan Vedat'ın anlatılarında büyük yer bulmaktadır:

Ben öğretmen çocuğuyum. Babam Köy Enstitülü bir öğretmen. Tabi oradan aldıkları eğitim, oradan aldıkları kültürle bunlar Anadolu'ya öğretmen olarak atandılar. O dönemlerde sanırım herkes kendi bölgesine yani kendi memleketine tayin oluyordu ki babamla beraber mezun olan birçok arkadaşı da Amasya'ya tayin olmuşlardı. Biz de doğduğumuzda öğretmen çocuğu olduğumuz için her zaman okul bizim için çok yakındı (Vedat).

Yine bir başka şekilde köy enstitülü öğretmenlerin bölgedeki gençler üzerinde büyük etkileri olduğunu, öğretmenlerin büyük çabalar gösterdiğini düşünen Hüseyin bu durumu şu sözlerle anlatmaktadır:

Öğretmenlerimiz, hep Köy Enstitüsü kökenli. İlkokulda bütün öğretmenlerimiz Köy Enstitülü. Yani Köy Enstitüsü korkunç idealist hocalar, bize hakikaten çok emek veriyorlardı, yani öğretmek için, eğitmek için. Kayınpederim, amcam Köy Enstitüsü mezunu. Hatta sana sohbet ediyoruz burada; dedem... babamda da at hastalığı var, at arabası da var, hatta babam buğday da çekmiş Amasya'ya at arabasıyla. İşte 57-58-59 o yıllarda. Babam buradan, Rıdvan Kara, kayınpeder; buradan 4-5 tane öğrenciyi toplayıp at arabasına bindirip atlarla Köy Enstitüsüne dedem götürüyormuş. Topluyorlarmış köyden, "kaç öğrenci var, tamam gelsin" bilmem ne; Köy Enstitüsüne öğrenciler böyle götürülüyormuş. Hepsi de çok değerli insanlar (Hüseyin).

Nevzat, öğretmenlerin kalitesinin taşra gençlerinin yetişmelerine olumlu anlamda çok büyük katkı sağladığını söylemektedir. Köy Enstitülü öğretmenlerle birlikte eğitimde yüksek bir kalite düzeyine erişilmiş, bu düzey taşrada birçok gencin ufkunun genişlemesini sağlamıştır:

Şu an tabii zaten benim öğretmenimin de bir Köy Enstitülü olması benim için çok büyük bir avantajdı. Eğitim çok iyiydi, kaliteliydi şunu söyleyebilirim, mesela 75 veya 76 yılı benim ilkokulu bitirdiğim yıllarda ilkokuldan çıkan öğrenciler o zamanlar Köy Enstitüleri daha sonra Köy Öğretmen okullarına dönüşmüştü. Ben Yeşilirmak İlkokulunda okuyordum mesela, 2 kişi Ladik Köy Öğretmen okulunu kazanmıştı. Onlardan bir tanesi de bendim, bunu da şeye bağlıyorum öğretmenlerin Köy Enstitüsünde yetişmesinden dolayı verdiği katkı, eğitim çok kaliteliydi. Bizi yetiştirdiklerine inanıyorum yani bu konularda. (Nevzat)

Öğretmenlerin gençler üzerindeki olumlu etkisinden bahseden Hüseyin ve Nevzat'ın yanı sıra Mustafa T. eşrafın bilinç düzeyini artırması ve yaptıkları işleri daha iyi şekilde yapmaları konusunda olumlu etkisinden bahsetmektedir. Mustafa T. Taşova'nın köylüsünün bilgili olduğunu, bunun da bölgedeki Köy Enstitülü öğretmenlerden kaynaklandığını vurgulamaktadır:

Taşova'nın konumu, yani nasıl diyeyim, Taşova daha aydın, gözü kara, köylüsü de öyleydi... Aydın kişiler çoktu, bu Taşova'da devrimci hareketin başlamasını erken bir tarihe çekti aslında. Örneğin Köy Enstitüsü mezunu bir hayli öğretmen vardı. Onların büyük etkisi oldu. TÖS'lü daha sonra TÖB-DER'li çok öğretmen vardı ve onların aydın düşünceleri etkileri karizmaları oldukça etkili oldu (Mustafa T.)

Vedat, Köy Enstitülü öğretmenlerin hem donanımlı olduklarını hem de bölge için bir ayrıcalık olduğunu söylüyor. Onun için Köy Enstitülü öğretmenlerin bölgede olması o yöre insanının daha önce bilmediklerini fark etmesine de sebep oluyor. Vedat öğretmenlerin donanımlı oluşları ile birlikte üretim metalarında çeşitlilik sağlandığını, daha önce bölgede yetiştiği bilinmeyen birçok ürünün Enstitü eğitimi sayesinde yetiştirilmeye başlandığını söylemektedir. Bu durum kuşkusuz bölgedeki üretim çeşitliliğini beraberinde getirmiş, yeni üretim metalarıyla beraber eşraf ekonomik getirisine göre farklı seçeneklere sahip olmuştur:

Şimdi şöyle, ayrıcalıklığını şöyle söyleyeyim. Köy Enstitüsü eğitimi sadece pedagojik formasyon anlamında düşünmeyin. Sadece öğretmenlik eğitimi, yani eğitimle alakalı değil, öğretimle de alakalı. Öğretmen okulundasınız, siz köye gideceksiniz, köyde dini bilgin olacak, çiftçilikle alakalı bilgin olacak, müzikle alakalı bilgin olacak, her şey donanımlı yani. Onlar oradan çok donanımlı mezun olduğu için bu bize de yansyordu. Atıyorum mesela babam arıcılık yaptı yıllarca, köyde ilk arı kovanları bizdeydi... Sonra tarım ile alakalı. O zaman tarım, Alpaslan'da kiraz fidanı yok. Bir tane bile yok! Şu anda Alpaslan bölgeyi bırakın, Karadeniz ve Orta Anadolu'ya kiraz sevkiyatı yapan bir kasaba şu anda. Ama o

zaman ilk fidanı diken, ilk bahçeyi kuran babam. Köyde bizim tütün ektiğimiz, buğday ektiğimiz tarlayı terasladılar, oraya kiraz fidanı diktiler. Hatta amcam, babamın amcası, o zaman demiş ki: (dedemin adı Ali) Ali'nin oğlu Fehmi demiş, “tarlaya mazuluk dikti” demiş. Yani o ağaçlar büyüyecek de kağıya mazı yapılacak. Halbuki bunlar kiraz fidanı... Hep ürettiğini yiyorsun ve bizde de o anlamda bir şey vardı. Tabi ben ustalık mesela, keser tutmayı biliriz. Ben, amca çocukları benim yaşında olanlar, benden büyükler keserle iş yapabilirler. Niye? Babamdan öğrendik. (Vedat).

Taşova’da siyasallaşmanın önemli kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkan Köy Enstitülü öğretmenler, bölgede hem bir aydın tipi olarak varlık göstererek hem de sahip oldukları siyasi fikirleri ve davranış kalıplarıyla çocukları ve gençleri etkilemiştir. Gençler onlara gıpta ile bakmış, onların bulundukları TÖS gibi TÖB-DER gibi derneklerde bulunmaya çalışmış, kimi zaman da onların devletle yaşadıkları sorunlardan etkilenecek rejime ve mevcut sisteme karşı rahatsızlık duymaya başlamıştır. Onların öğretmenlerinin etkisiyle başladıkları sorgulamaları arkadaş çevrelerini belirlemiş ve bu çevrelerin etkisiyle de siyasal sosyalizasyon sürecini yaşamışlardır.

Taşova’da gençlerin siyasallaşma süreçlerini ülkedeki genel eğilimin yanı sıra bulundukları mekanlar ve etkileşim içerisine girdikleri sosyal çevreleri büyük oranda etkilemiştir. Bu doğrultuda gençler, okudukları okulun baskın siyasi düşüncesinden ya da çevresinde saygı duyulan, aydın olarak değerlendirilen kişilerden, köy enstitülü öğretmenlerden veyahut şehirden gelen solcu abilerin cesaretlerinden ve mücadelenin içerisinde oluşlarından etkilenecek siyasallaşmaya başlamışlardır. Taşova’da başlayan örgütlenme sürecinde de sempatizan ya da militan olacakları örgütleri de aslında siyasi düşüncelerinden bağımsız şekilde, içerisinde bulunan kişilere olan yakınlıklarına göre belirlemişlerdir.

3.1.4. Siyasallaşmada Taşra Milliyetçiliği ve “Taşovalılık” Etkisi

Siyasi yönelimlerini etkileyen birçok faktörün dışında, mülakatların çoğunda katılımcıların yaptıkları “Taşovalılık” vurgusu taşra milliyetçiliği bağlamı üzerinden bir değerlendirme yapmanın kapısını aralamaktadır. Tanıl Bora’nın²⁵ “Yaşanan yere ve hayat tecrübesinin paylaşıldığı somut insanlara, hemşerilere duyulan ilgi ve sevgi anlamında

²⁵ Bora, Tanıl. 2005. *Taşraya Bakmak*, İstanbul, İletişim Yayınları.

‘memleket’ hassasiyeti” sözleriyle anlaşılabilir taşra milliyetçiliği Taşova’da sol sosyalist mücadeleye katılan gençlerin eğilimini belirlemede önemli bir yere sahiptir. Örneğin Amasya’da lise okumaya başlayan Ömer, içlerinde Taşovalı gençlerin bulunduğu bir arkadaş çevresini tercih ettiğini, bu tercihle beraber sol sosyalist mücadeleye yakınlaştığını söylemektedir:

Okula döndüğümde solcu öğrencilere sempati ve yakınlaşma başladı. Birdenbire olmadı tabi, benden önce Amasya Ticaret Lisesine gelen Taşovalılar vardı, sol devrimci gençlik öğrencileri... Onlara yavaş yavaş yakınlaştım (Ömer)

Ömer’in sözlerinden sol devrimci gençlik önderlerinin bulunduğu gruba dahil olmasındaki ilk etkenin bu grubun devrimcilerden oluşmasından çok içlerinde Taşovalılar’ın bulunması olduğu anlaşılmaktadır. Ömer, öncesinde dahil olduğu Ülkü Ocakları’ndan ayrılmış olsa da onun sol sosyalist mücadeleye dahil olmasını sağlayan şeyin Amasya’daki Taşovalılar’a yönelmesi olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Mülakatın başka bir kısmında devrimci gruba yakınlaşmasını sağlayan ve mücadelesinin başlamasına sebep olan şeyin de Taşovalı ‘abi’lerinde gördüğü cesareten etkilenmesi olduğunu açıklamaktadır:

TÖS’ün TÖB-DER olma kurultayında, Amasya’da, Taşovalı bir abimiz linç edilerek öldürüldü. Bulduğum okulda olaylar falan oldu. O zaman Taşovalı devrimcilerin o mücadelede, o kavgada öne çıkmaları, cesur davranışları onlara yakınlaşmamı hızlandırdı ve o şekilde başladı aslında (Ömer).

Anlaşılmaktadır ki, Taşovalı bir gencin Amasya’ya gittiğinde etrafında Taşovalı kimseleri araması ya da onların bir mücadelede aktif şekilde rol almaları ve cesaretleriyle ön saflara atılmaları; devrim düşüncesi, devrim algılamaları, politik yaklaşımlar ya da siyasi bilgi birikimden önce gelmektedir. Taşrada siyasallaşma ve bir örgüt içerisinde aktif rol alma, öncesinde hemşerilik etkilerinin olduğu, bu etkilerle beraber mücadeleye katılma ve sonrasında kendi cesaretiyle ön saflarda bulunma şeklinde ilerlemektedir.

Cesaret, kavgada güçlü olma ya da kavgaya girmekten çekinmeme, kendini sakınmama gibi durumların bir övünç kaynağı olduğunu, Taşovalılar’ın pratik mücadelede kendilerini öne atmalarının teorik gelişkinliğin önünde görüldüğü Vedat’ın sözlerinden anlaşılmaktadır. Vedat sözlerinde Taşovalılar’ın konumunun ‘kavga’ anlamında Amasya’nın diğer bölgelerine göre daha iyi yerde olduğunu anlatmaktadır:

Amasya’da nerede olay var, sanki polis karakolu gibi biz oraya müdahale ederdik, hepimiz de Taşovalı’yız. Amasya’da Taşovalılar’ın konumu da farklıdır yani.

Amasya’da sağcıların da solcuların da Taşovalılar’ı hep iyi kavga eden insanlardır, mücadelesine sadık insanlardır. Bunu Merzifonlular’da, Amasya Merkezçiler’de pek öyle göremezsın yani, o duruşu.” (Vedat)

Ömer ve Vedat’ın anlatılarından taşrada mücadeleye katılma süreçlerinde sol sosyalist düşüncenin varlığı ve anlattıklarından daha çok ‘hemşeriliğin’ etkisi olduğu görölmektedir. Sol sosyalist düşünceye yönelim olsa bile, mücadeleye aktif katılım süreçlerinde düşünsel yakınlıktan önce hemşerilik gelmekte, bu durum kişinin hangi fraksiyona dahil olacağını da belirlemektedir. Mustafa T. Taşova’daki fraksiyonların hangileri olduğunu anlatırken, bu fraksiyonlar arasındaki ayrımı hangisinin nasıl bir bakış açısına sahip olduğu ya da devrim algılamaları ve teorik tartışmaların düzeyi gibi konular çerçevesinde değil, içlerinde bulunan Taşovalılar’ın ağırlığına göre belirlemektedir:

Halkın Kurtuluşu oldukça güçlü kalabalık şekilde vardı. Onun dışında Emeğin Birliği vardı. Dev-Yol nerdeyse hiç aktif değildi. Taşovalı olup Ankara’da okuyan arkadaşlarımızdan Dev-Yolcu olduğunu bildiklerimiz vardı. Kurtuluş’tan tek tük vardı. Ama ağırlık Halkın Kurtuluşu, Emeğin Birliği, daha sonra Halkın Kurtuluşu’ndan ayrılan TİKB. (Mustafa T.)

Fraksiyonlar ve onlara dahil olan kişiler hakkında verdiği bilgilerde Taşovalılık vurgusu yapan Mustafa T.’nin yanı sıra Ömer, kendisini mücadeleye iten şeyin Taşovalı devrimcilere öykünmesi, onların cesaretlerinden etkilenmesi olduğundan bahsetmektedir. Ömer, bir fraksiyona dahil olmanın en önemli faktörünün, içlerinde bulunan kişiye duyulan ‘imrenme’ olduğunu vurgulamaktadır:

Ben o sırada önde olan biri değildim, fikir olarak da etkilendim ve sol düşüncelere hazırlanma eğilimindeyim. En çok da solcu abilerin ortaya koydukları cesaret bizim gibi yerlerde, kırsalda çok önemlidir örgütlenmede. Ya da bir şey olduğu zaman onun seni koruyacağı hissine kapılırsın, onlar çok etkilidir. Bizim Taşova’da öne çıkmamızda da insanlar, köylerdeki insanlar bizlere imrenerek onlar da hemen fraksiyon sahibi olurdu. Hiçbir şey bilmeden bir örgüte dahil olurlardı. (Ömer)

‘Solcu abilerin’ korumacılık konusunda verdikleri güven, anlaşılmaktadır ki birçok liseli gencin, sol sosyalist fraksiyonlara dahil olmalarını kolaylaştırmıştır. Sol düşüncelere kendini yakın hisseden ancak fraksiyonlar hakkındaki bilgisi o fraksiyonların devrim algılaması değil; içlerindeki Taşovalılar’ın hissettirdiği güven duygusu olan gençler için, mücadele adına kavga eden, kavgada geri durmayan ‘solcu abilerin’ varlığı sol sosyalist mücadeleye katılmak için yeterli olmuştur. Bir yandan bu mücadeleyi hemşerisiyle birlikte verecek olma hevesi, diğer yandan da öykündükleri devrimci gençler gibi olma arzusu, birçok taşralı gencin aktif olarak fraksiyonlara katılımını kolaylaştırmış olmalıdır.

Bu noktada Birdal'ın 60'lar ve 70'ler Türkiye'sinde insanların devrimci mücadeleye sürüklenmesini ve bir araya gelmesini sağlayan şeyin yalnızca ortak sınıfsal çıkarlara sahip kişilerin yaşadığı bilinçlenme ve aydınlanma süreci ve bu sürecin çıktısı olan güçlü bir iktidar talebinden ibaret olmadığı düşüncesine ek olarak (Birdal, 2020: 39); gençlerin birbirini ardına devrimci mücadeleye katılmasındaki önemli faktörlerden birinin 'cesaretle kavgaya katılma arzusu' olduğu tespiti yapılabilir. Bu kavgaya katılma arzusunda ise kuşkusuz taşra milliyetçiliği çerçevesinde hemşeriliğin perçinleyici unsur olduğu söylenebilir.

Mustafa T. diğer katılımcıların aksine Taşovalılık'tan da öte, hatta sadece Taşovalı olmanın yeterli olmadığı, bir hemşerilik vurgusu yaparak etnisitenin de siyasi yönelimlerde etkili olduğunu anlatmaktadır. Küçük bir ilçe olmasına rağmen etnisite ayrımlarının mevcut olması, bu ayrımların siyasi yönelimlerin belirlenmesinde de baskın olması sonucunu getirmiştir:

Taşova'nın şöyle bir konumu vardır. Lazlar vardır, muhacirler vardır. Bakırcılar çarşısı örneğin komple Laz'dı. Onların arasından tek tük solcu çıkmıştır. Hepsi hatta bazıları en ileri sağcılardı. O grup komple sağcıdır. Muhacirler vardır, o da mesela sağ ağırlıklıdır. Yemişenliler vardır, sağ az da olsa vardır ama ağırlık soldur. Onun dışında da köylerden gelip yerleşen insanlar. Ama Laz, muhacir ve Yemişenliler belirleyicidir Taşova'da (Mustafa T.)

Katılımcıların anlatılarından anlaşılmaktadır ki, Taşovalılık solculuğun pekiştirici konumundadır. Siyasallaşma sürecinde gerek ailelerinin gerek yakın çevredeki baskın kişilerin gerekse de lise ve dernek gibi mekanların etkisi varken; sol sosyalist mücadeleye katılım aşamasında hemşerilik ve taşra milliyetçiliğinin büyük bir etkisi vardır. Bu etki, birçok farklı etken ile siyasallaşmakta ve sol düşünceye eğilim göstermekte olan taşra gençliğinin, mücadeleye katılımını ve sol sosyalist örgütlenmelere dahil olmasını perçinlemekte, bulundukları örgüte ideolojik kavram setleri ve devrim algılamaları perspektifinden daha çok mücadele arkadaşlarına duydukları hemşerilik bağıyla bağlanması sonucunu doğurmaktadır. Böylelikle bir örgüte dahil olmanın ve aktif şekilde mücadele vermenin, hatta gerektiğinde ön saflarda yer almanın anahtarı örgütün nesnel koşulu ya da düşüncesinden çok taşra milliyetçiliği bağlamında değerlendirilebilecek hemşericilik, bu çalışma ekseninde de Taşovalılık'tır.

3.2. TAŞOVA'DA ÖRGÜTLENME DÖNEMİ

Türkiye’de 1960’larla beraber sol sosyalist düşünce giderek dergiler, gazeteler, siyasi partiler, işçi sendikaları, gençlik örgütleri etrafında yükselişe geçmiş ve hem aydın çevrede hem de gençlik arasında güçlü bir hareketlenme meydana getirmiştir. 12 Mart rejimi bu yükselişin önünde durmayı başaramamış, özellikle 1974 sonrasında Türkiye, birçok farklı sebeple sol örgütlenmelerin yeniden, güçlü ve yaygın şekilde ortaya çıktığı ve çeşitlendiği bir döneme girmiştir. Bu dönemde köyden kente göçün hızlanarak artmasının beraberinde getirdiği sosyal eşitsizlikler ve özellikle büyük şehirlerin çeperlerinde kalabalıklaşan nüfus, DİSK’in öncülüğünde artan işçi hareketleri, 1968’e kıyasla sadece büyükşehir ve üniversite çevrelerinden çıkarak ülkenin her noktasında politize olan gençler ve sağ silahlı şiddetin artması gibi birçok faktör ülkede siyasallaşmanın yükselmesine sebep olmuştur. Köklerini 68 kuşağından alan yeni legal ve illegal sol sosyalist örgütlenmeler, ülkenin her noktasından sempatizan kazanmış, bu yayılım ile birlikte sadece şehirler değil, şehir çeperleri ve taşra birimlerinde de siyasal hareketlenme ve şiddet yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu taşra birimlerinden biri olan ve bu birimlerle birçok benzerlik taşıyan Taşova’da da gençler, özellikle de lise öğrencileri, siyasal sosyalizasyon süreci geçirmiş; bu süreçte kimi sol kimi sağ düşünce ile örgütlü hareketlerle temas etmeye başlamıştır. Büyükşehirlerden şehirlere, şehirlerden de ilçelere ve köylere doğru uzanan hiyerarşik yapılanmalar oluşturan örgütlere, taşra gençleri önder, militan ya da sempatizan olarak dahil olmuş ve devrimci mücadelede sorumluluklar üstlenmişlerdir.

1970’li yıllarda Taşova’da, öğretmenler önce TÖS, ardından da TÖB-DER’de etkin olurken, yerel liderler bölgenin üretim unsuru olan tütün üreticilerinin haklarını korumak için dernekler kurmuşlar, öğrenciler de Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği, Halkevleri gibi legal derneklere gidip gelmeye başlamışlardır. Bir önceki başlıkta anlatıldığı üzere gençler, siyasallaşma süreçlerinde aile, kişi, arkadaş çevresi ve derneklerin çekiciliği ile devrimci mücadeleye dahil olmaya başlamış, solcu arkadaş çevreleri ve ağabeylerinin etkisiyle de fraksiyonlarda aktif roller üstlenmişlerdir. Katılımcıların birçoğu mücadeleye katılımın ve bir fraksiyona dahil olmanın siyasal bilinçle değil daha çok mekanların çekici yanları ya da örgütlerde bulunan *abilerin* ya da arkadaş çevresinin etkili olduğunu söylemektedirler. Katılımcıların anlatılarına göre önce birbirlerinin solcu olduklarını

bildikleri sohbet ortamlarında ya da derneklerde çevreler edinilmiş, bu süreçte sağ milliyetçi çevrelere karşı birliktelik korunmuş; fraksiyonlaşma ise daha ileri dönemlerde ortaya çıkmıştır. Taşova’da fraksiyonların henüz varlık göstermediği ve solcu gençlerin ayrı hareket etmeye başladıkları dönemden önce legal dernekler gençlerin uğrak mekânı olmaya başlamıştır.

3.2.1. TÖB-DER ve Halkevleri

TÖB-DER, mirasını Türkiye demokrat öğretmen hareketlerinden alan, 1900’lere dayanan bir örgütlenme sürecinden gelen ve özellikle 1971 yılından beri insanları bilinçlendirmeyi, emek mücadelesi verenlerin çıkarlarını savunmayı, insanların mutlu bir gelecek hakkına sahip olduğu inancıyla hareket etmeyi amaçlayan bir dernek olarak öne çıkmaktadır (Atasoy; Bican, 2010: 225). Halkevleri de 1960’lı yılların sonuyla beraber yükselmeye başlayan işçi ve öğrenci hareketlerine paralel olarak, halkın toplanacağı ve birbirleri arasında bilgi alışverişinde bulunacağı mekanları oluşturarak toplumsal muhalefetin örgütlenmesine yardımcı olmaya çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Ülke çapında sayıları giderek artan şubeleriyle, merkezden çevreye doğru bir atılım yapan bu iki sivil toplum örgütü Taşova’da bulunan şubeleri ile de öğretmenlerin ve gençlerin ihtiyaç duyduğu siyasal sosyalleşme ortamlarını sağlamıştır. Bu mekanların oluşmasıyla ve henüz bir nüve halinde olan devrimci kitlenin buluşacağı çatıyı oluşturması açısından önem arz eden TÖB-DER ve Halkevleri, bölgedeki varlığıyla sosyal ve siyasal sosyalizasyonun önünü açmıştır.

Babasının hem bir Köy Enstitülü öğretmen olması hem de TÖB-DER üyesi olmasının onun çocukluk yıllarına önemli ölçüde katkıda bulunduğunu söyleyen Vedat, onun siyasi fikirlerinde bu durumun etkili olduğunu vurgulamaktadır:

O dönemde bizim köyümüzde liseye başladığımız yıllarda yok, daha öncesinde babamlar da burada TÖB-DER üyesiydi, Taşova’da. TÖB-DER üyesi olunca köyde herkes bize “bu komünistin çocuğu” söylerlerdi. Hatta bir keresinde 1969 yılıydı, babamlar Kayseri’ye TÖS’ün mitingine gittiler. Türkiye Öğretmenler Sendikası’yı o zaman. TÖS’ün mitingine gittiler. Sanırım orada iki üç gün kaldılar. Daha sonra basında ‘Öğretmenler cami taşladı’, ‘öğretmenler devlete karşı geldi’ gibi yazılar çıktı ve babam geldiğinde çok geçmedi, babam okul müdürüydü, okul müdürlüğünden aldılardı, o zamanki o TÖS’ün mitingine katıldı diye. Ağlayarak geldim çoğu kez eve ben. ‘Bunun babası komünistmiş, solcuymuş’, ‘bunun babasını

müdürlükten almışlar' falan derlerdi. Ben de o zaman işte 8 yaşındayım. Yani 8 yaşındaki bir çocuğun psikolojisi ne olur? Ağlayarak eve gelirdim. O nedenle bizde bir şeye karşı bir altyapı oluştu o yıllarda... Ve bu altyapı sonrasında sisteme karşı bir şey oluşturdu ister istemez. (Vedat).

TÖB-DER, Vedat için babasının uğradığı haksızlığın adresi ve kendisinin siyasallaşmasının ateşleyicisi olurken, Celal için siyasallaşmakta olan öğretmenlerin buluştukları ve gündem üzerine konuşmalar yaptıkları bir yer haline gelen; Taşova'da henüz fraksiyonların ortaya çıkmasından önce böyle bir ortam sağlamış olması açısından önemli olan bir mekan olarak görülmektedir:

TÖB-DER Taşova'da önemliydi bence. Orası demokrat öğretmenlerin gelip gittiği toplanma yerliydi, çay içtikleri sohbet ettikleri. Onlardan etkilenirdim. Balıca'ya geldiğimde, Taşova'ya geldiğimde öğretmen olarak. Sonra öğretmenlerin örgüt yönetimine geldikleri gruplar buralar. Daha fraksiyonlar oluşmadan önce. TÖB-DER yönetiminde işte CHP'ye yakın olan Demokratlar, TİP'in Öncü Birlik gibi bir grubu TÖB-DER'de yönetime gelmek için rekabet halindelerdi... TÖB-DER'e her gün yayın gelirdi, gazete. Oraya gelen insanlar, ister istemez, orada otururken, çay içerken, bu gazetelere yayınlara göz atardı. Bu yönden çok önemli görüyorum (Celal).

Taşrada karizmatik aydın tipi olarak ortaya çıkan ve hem gençleri hem de bölge insanını etkileme gücüne sahip olan öğretmenlerin TÖB-DER gibi örgütlenmelerde bir arada bulunarak gündemi takip eder olmaları, politikleşmeye teşne olan gençlerin kimi öğretmenlere yakınlık beslemeleriyle sonuçlanmıştır. Mustafa T. bu durumu, "TÖS'lü daha sonra TÖB-DER'li çok öğretmen vardı ve onların aydın düşünceleri etkileri karizmaları oldukça etkili oldu." sözleriyle vurgulamaktadır. Celal TÖB-DER'i; anlattıkları, duruşu ve karizması beğenilen öğretmenlerle gidip konuşulan bir mekan olması yönüyle değerlendirmektedir:

Öğretmenlerinle bir arada olurdunuz. Onların fikirlerinden güncel haberlerle ilgili yorumlarından etkilenirdiniz. Ben o dönemde gençler üzerinde etkili olan isimlerden Mete Tekin çok öne çıkıyordu. Lisede. Onun etkili olduğunu düşünüyorum öğrenciler üzerinde. Taşova Lisesinde ben okumadım tabi lisedeki etkilerini güçlerini bilmiyorum. Ama gruplar olduğunu gençlerin bu minvalde yöneldiklerini biliyordum. Gençler bir ahbap çavuş ilişkilerinden dolayı bir yere gelmek, iki aileden gelmeyle bir yere girmek, üç birtakım yaşanmışlıklarla gelmek. Bu açıdan kuşkusuz okulda dinlediğin öğretmeninle bir de gidip sohbet edebilmek seni mücadelede bulunmaya ister istemez itiyor (Celal).

Celal için bir arada olmaktan mutluluk duyduğu bir mekan olarak önemli olan TÖB-DER, Ömer'in kendisini devrimci olarak nitelendirmesine sebep olan olayın başrolü olması açısından önemlidir:

TÖS'ün TÖB-DER olma kurultayında, Amasya'da, Taşovalı bir abimiz linç edilerek öldürüldü. Bulunduğum okulda olaylar falan oldu. O zaman Taşovalı devrimcilerin o mücadelede, o kavgada öne çıkmaları, cesur davranışları onlara yakınlaşmamı hızlandırdı ve o şekilde başladı aslında (Ömer).

Taşova'da siyasallaşmakta olan gençlerin toplanma mekanlarından bir diğeri de Halkevleri olmuştur. 1970'lerde Türkiye'de geniş bir örgütlenme ağı kurmayı başaran Halkevleri, birçok taşra biriminde olduğu gibi Taşova'da da gençler için çekim merkezi olan legal örgütlenmelerin başını çekmektedir. TÖB-DER'e göre gençlerin daha aktif oldukları ve birbirleriyle daha çok iletişim içine girdikleri Halkevleri, Taşova'da sol sosyalist düşünceye eğilimli olanların, fikirleriyle onları etkileyen kişilerle etkileşime girdikleri bir mekan olarak öne çıkmaktadır. Vedat Halkevi'ni ilk kez bir örgütlenme deneyimi kazandığı mekân olarak değerlendirmektedir. Ona göre Halkevleri, gençlerin daha sonra örgütlerle teması sağlamalarının yolunu açan bir oluşumdur:

Daha sonra işte ortaokulu bitirdiğimiz yıllarda da veya orta sonda, o dönemde, köyümüzde abilerimiz vardı. Onlar Halkevi'ni kurdular. İşte Halkevi'ni kurdukları zaman, bizim gençlik yapılanmamız, örgütlenmemiz ta o zamanlara dayanır yani kısaca... Halkevi'nde de şöyle. O zamanki biliyorsunuz Türkiye'deki gençlik yapılanması yeni başladı. Köylük yerdesiniz ve tabi bizden büyük abilerimiz bunu, mesela İrfan Sancı'nın önderliğinde kurulmuştu. O zaman nüfus kalabalık, 550-600'e yakın öğrenci vardı. Şimdi bunlar İstanbul'a gitmiyordu o zaman, İzmir'e, Ankara'ya çalışmaya gitmiyordu ve okulu bitiren herkes köydeydi. Onun için akşam olduğu zaman bu gençlik enerjisini bir yerde harcayacak. Ne yapıyorduk? Yan yana geliyordu gençlik. Biz o zaman 13-15-18 yaşındaki gençsin, ne yapacaksın? İşte bu Halkevinin kurduklarında, orada seminerler verilmeye başladı. (Vedat)

Vedat, Halkevi'nin birçok genç için aynı zamanda bir toplanma alanı ve sosyalleşme mekanı olduğunu söylemekte; seminer veren gençlere öykünmenin başladığı yer olarak da öne çıktığını vurgulamaktadır:

Çay içiyorsun mesela, para vermeden. Yine o zaman tavla, domino gibi oyunlar oynanırdı. Ama en önemlisi akşamları bir konuşmacı, bir konu hakkında konuşuyordu. İnsanlar da gençler de dinliyordu onu. Tabi daha sonra bu eğitim şeylerimiz farklı yerlere, şehirlere gidince orada da diğer derneklere daha yakın bir pozisyon almamıza sebep oldu Halkevi kökenli olmamız belki de... Şöyle, özenirdik mesela İrfan abiye. İrfan abi mesela o zaman bizden yaşça büyük, iyi de eğitim almış. Dernekçiliği de çok iyi bilen bir insandır. Bize çok güzel böyle örnekler verirdi, somut, yaşadıklarından, dünya gerçeklerinden. Biz o zaman hep ona özenirdik. "İrfan abi gibi olsak" diye yani. Ben öyle hatırlıyorum. (Vedat).

Halkevi'ni gençler açısından bir eğlence mekanı olarak değerlendiren Vedat'ın yanı sıra Celal ve Hüseyin kitap okuma eğiliminin ve alışkanlığının en önemli sebebini

Halkevi'nin kurulması olarak yorumlamaktadır. Siyasi olarak da aslında sol bir ağırlığın olmadığını, daha çok gençler için bir toplanma mekanı olduğundan bahsetmektedir:

Orada kitaplar okumaya başladım o yıllarda. İlk hatırladığım mesela Lenin'in ölümü ve hayatının anlatıldığı bir kitaptı. Halkevi kurulunca oraya da gidip gelmeye başladık yani. Mesela Edirne'de akademisyen bir arkadaşım var o diyordu "ya senin ne işin var burada". Yani iki tarafta da bir arada kalma durumu vardı ama baktık ki oraya gelen arkadaşlar da çok siyasi değiller. (Celal)

Zaten Lise 1'e başladığımda ben Halkevleriyle tanıştım Amasya'da. İşçi Partisi vardı o zaman. Hatta o zamanlar TÖB-DER, o Dünya Sineması'nın olduğu binadaydı. Üçü de: Halkevi, TÖD-DER, İşçi Partisi. O yıllarda, 71-72'de... Halkevlerine gidiyordum. Kitap okuma alışkanlığı filan orayla birlikte başladı. Romandır bazı şeylerdir falan oradan başladı... Orada en çok şey var roman olarak, yani dergi falan okuyorduk da, yaz tatilinde İstanbul'a gidiyordum. *Müfettiş*, *Üç Kağıtçı*, Orhan Kemal'in, Adana yöresini anlatıyor. Ondan sonra gerisi geldi zaten bütün klasikler dahil okuma alışkanlığı devam etti... Tabi sohbetler, toplantılar çok katıldım. 70'li yıllar düzenli gidiyordum ben. Yine orada Denizler, Mahirler anlatılırdı zaten çok popüler isimler, gençler için efsaneleşmiş isimler, ilgi çekici konulardı yani. Bunlar anlatılırdı bunları dinlerdik, etkilenirdik de (Hüseyin).

Halkevi'nin kurulmasından sonra gençler için TÖB-DER çekiciliğini yitirmiş, birçok genç Halkevi'nde daha çok vakit geçirmeye başlamıştır. Kuşkusuz henüz sol sosyalist örgütlenmelerin meydana gelmediği ve siyasallaşmanın başlamadığı dönemlerde Halkevi'nin varlığı, birçok gencin her şey başlamadan önce birbirini tanınması ve bir arada olmaya başlamasını sağlamıştır:

TÖB-DER'e fazla gitmezdik. Çünkü öğretmenler genelde yaşlı da olurdu zaten yaş itibariyle bizi almazlardı da oraya. Halkevine giderdik mesela, köylerde çok olurdu Alpaslan'da, Uluköy'de. Bilirim yani arkadaşlar toplanıp Halkevi'nde toplanıp kitap okuduğumuz günleri bilirim yani... Yok orası bir dernek gibiydi. Halkevleri dernek gibiydi, orası bir toplanma merkezi gibiydi yani. Akşam olduğu zaman... gündüz zaten öğrenciler okulunda, diğerleri okula gitmeyenler merada, tarlada, işte. Akşam olduğu zaman genellikle yoğun olurdu yani. (Nevzat)

Rıfat, Halkevi'nin içindeki isimlerin daha sonra Taşova'daki fraksiyonların kuruculuğunda aktif rol aldığını, gençlerin de oradaki arkadaşlıklarından etkilenerek bu fraksiyonlara dahil olduğunu vurgulamaktadır:

Halkevi Alpaslan'da vardı, Belevi'de vardı Halkevleri. Ama Belevi'de varken ben daha küçüktüm. Asıl gücü Alpaslan'daydı, orada örgütlenmişlerdi. Mesela sol hareketin en güçlü militan adamları Alpaslan'daydı. Mesela Halkın Kurtuluşu'nu Taşova'ya getiren büyüten İlhan Sancı'ydı. İlhan Sancı zaten THKO uzantısı bir isim. Bir de şey vardı siyasetten ziyade ahbap çavuş ilişkisi çok vardı, arkadaşçılık. İşte "ben bu arkadaş çok seviyorum bundan dolayı buradayım" gibi (Rıfat).

Taşova'da katılımcıların anlatılarına bakarak gençlerin siyasallaşmasını takip eden süreçte öne çıkan mekanların Halkevleri ve TÖB-DER olduğunu gözlemlemek

mümkündür. Bu mekanlar hem gençlerin sosyalleştiği mekanlar olmuş hem de henüz yeni siyasi fikirleri öğrenme aşamasındayken kendilerinden daha bilgili olarak gördükleri kişilere öykünmeleri başlamıştır. Bu öykünmeler sonrasında bölgede *önder* denebilecek kişiler, siyasallaşmış olan gençleri ilerleyen dönemlerde fraksiyonlara dahil etmişlerdir. Yine bu iki mekânda bulunan gençler, kurdukları arkadaşlık ilişkileri ve edindikleri çevreyle birlikte de örgütlü hareketlere daha kolay şekilde dahil olmuşlardır. Halkevi'ne gidenler için orada bilgi birikimini anlatılarıyla aktaran kişiler, TÖB-DER'de de Köy Enstitülü öğretmenler aydın konumunda değerlendirilmiştir. Katılımcılar, bölgede aydın olarak nitelendirdiği bu isimlerin etrafında geçirdikleri zaman neticesinde hem bilgi birikimlerini artırmış hem de siyasal olarak konumlanmaları gerektiği yerleri belirlemiştir. Türkiye'nin genelinde siyasallaşmanın arttığı 70'lerin ikinci yarısında taşrada siyasallaşma süreçleri bu tip mekanların aktifliklerine paralel olarak ilerlemiş, bu süreçlerin sonlarında taşra gençleri kendilerini *devrimci*, *solcu* olarak nitelendirmeye başlamıştır.

3.2.2. Legal Dernek Çatıları Altında Örgütlenmeler

Taşova'da fraksiyonların legal dernekleri olarak çalışmış olan iki dernek karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Emegın Birliği'ne yakın olan *Tütün Üreticileri Derneği*, ikincisi de Halkın Kurtuluşu'na yakın olan *Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği'dir*. Bu iki dernek de legal yapılanmalar olarak ileriki zamanlarda fraksiyonların içerisine katılacak sempatizanların uğrak mekanları olmuşlardır.

Taşova halkı için önemli geçim kaynaklarının başında tütünün gelmesi ve Tekel'in işçi istihdamı açısından bölgede önemli olması; tütün üretimi ve üreticilerin sorunlarının mücadelenin şekillenmesi ve çeşitlenmesine katkıda bulunması sonucunu doğurmuştur. Taşova'da tütünün hem işçiler hem de köylüler açısından önemli olması tütün üreticilerinin hak taleplerinin dile getirilmesini amaçlayan derneklerin oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Bu dernekler Taşova'da henüz sol fraksiyonların ortaya çıkmasından önce siyasal mücadelenin de verildiği yerler olarak öne çıkmıştır:

Taşova'da örgütlenmenin temelinde aslında öğrenci örgütlenmesi yatıyor, özellikle lise öğrencilerinin ve birtakım abilerin öncülük ettiği bir öğrenci örgütlenmesi var Taşova'da. Öğrencilerin sorunlarından ziyade ise öncelik köylülük, yani köylülüğü

örgütlenme.... Tütün Üreticileri Derneği ve Gençlik ve Kültür Derneği gibi yerel örgütlenmeler vardı fraksiyonlardan önce. O örgütlenmelerin çatısı altında sol bir mücadele verilirdi. (Ömer)

Gençlik örgütlenmeleri 74-75'ten 78-79'a kadar hız kazanıyordu, Türkiye genelinde de böyleydi zaten. Burada da temelinde işte Üreticiler Derneği ve daha sonra da işte gençlik içindeki siyaset, bölünmeler, onun tarihçesini de bilirsin; işte 68 kuşağından, o dönemden gelen işte bölünmelerle birlikte; siyasal yayın organları çıkınca *Emeğin Birliği* yayın organını okumaya, o tür çalışmalar yapmaya başladık. Ama ağırlıklı olarak benim burada bulunduğum çalışmalar, köyleri gezmek. Tütünle ilgili. (Hüseyin)

Bu derneklerin kurulmasında öncülük edenlerden Fazlı, bu ihtiyacın sebebinin ve örgütlenme sürecini şöyle anlatmaktadır:

Tabi TÖB-DER örgütlenmesi vardı öğretmenlerin. TÖB-DER örgütlenmesiyle birlikte, biz gençlik olarak yeni bir örgütlenme biçimini ortaya çıkardık. Tabi bu komşu illerden gelen insanların deneyim ve tecrübelerini paylaşarak olan şeyler. Örneğin 'Taşova Gençlik ve Kültür Derneği'ni kurduk. Dernekte seminerler sürekli biçimde verdik. Ardından tabi bunu gençlikle sınırlandırmayalım, üretim ilişkilerinden kaynaklı olarak örneğin 'Tütün Üreticileri Birleşme ve Dayanışma Birliği'ni kurduk. Bu derneği kurduk, yer bulamıyoruz. Yer verilmiyor. Aynı 'Gençlik ve Kültür Derneği'ni panolarla böldük, ikiye ayırdık aynı yeri. Adresleri o eksende verdik. (Fazlı)

Fazlı'nın anlatısından Taşova'da gençlerin TÖB-DER ve Halkevleri dışında daha aktif olabileceği bir dernek olan Taşova Gençlik ve Kültür Derneği'ne ve köylünün sorunlarını dile getirebilmek için Tütün Üreticileri Derneği'ne bir ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Fazlı, bu derneklerde gençlere seminerler verildiğini, gençlerin de bu seminerleri dinlemek konusunda istekli olduğunu anlatmaktadır. Bu durum, taşradaki gençlerin artık siyasal olarak hem daha girişken hem de bilgi birikimlerini artırmak konusunda istekli olduklarını işaret etmektedir. Fazlı TUD'ün faaliyetleri ve seminerlerinin bölgede önemli bir adım olduğunu söylemektedir:

Tütün Üreticileri Derneği'nin kurulmasıyla birlikte üretimin içinde olan insanlarla yan yana gelmeye başladık. Tütün üreticileriyle birlikte. Hatta bir şey anlatayım. Tekel'in açılmasıyla birlikte. Tekel'i işgal ettik. Yani orada tütün üreticileriyle birlikte, orada mitinge dönüşen bir pozisyona dönüştü Tekel'in içinde. Konuşmacı da benim ve öyle bir şeye girildi ki tütün üreticilerinde çok farklı bir ruh hali şekillenmeye başladı. Burada sinema vardı Ömer Caba'nın sineması. O sinemada geniş katılımlı, aşağı yukarı 200-300 kişinin katıldığı, tütün üreticisinin katıldığı, bir kapalı salon toplantısı yaptık. Konuşmacı da mikrofonda bendim. Ve çok farklı bir pozisyona doğru giren süreci başlattık Taşova'da. Tabi bu ayrışmalar falan dedim ya fraksiyonel ayrışmalar vardı. Yani tütün üreticilerini haklarını savunmayla birlikte, o iletişim ağını köy toplantılarıyla falan öne çıkardık. (Fazlı)

Fazlı'nın anlatısında Taşova'da henüz fraksiyonların olmadığı ve sol sosyalist örgütlenmelerin ortaya çıkmadığı dönemlerde dahi işçilerin bilinçlendirilebildiğini,

örgütlenerek eylem ve grev haklarını kullanabildiklerini görmek; işçilerin kendi haklarını öğrenmek için açık hava toplantılarına katıldıklarını ve bu anlamda Taşova’da güçlü hale gelebilecek bir nüvenin var olduğunu anlamak mümkündür.

TÜD’ün içerisinde aktif rol alan Hüseyin dernek faaliyetlerinin daha çok birkaç kişi ile yürütüldüğünü, derneğin bir siyasi fraksiyona dönüşmekten çok gençlerin ve köylülerin örgütlenmelerinde katalizör işlevi gördüğünü anlatmaktadır:

Siyasi faaliyetlere evrilmedi aslında, şu; zaten o derneği taşıyan bizdik. Şey vardı, Fazlı vardı, ben vardım Mustafa Celep vardı. Bunun taşıyıcısı gene bizdik. Yani köyleri gezen, dolaşan, tanıtan hep bizdik... fraksiyonlara dahil olma şeyi, bak şimdi TÜD, bildiri dağıtırken biz lise öğrencilerini falan, bu Ömer’le Mustafa hafta günü alırdık bildiriye elimize dağıttırdık. Yani gençleri, o tür şeylere pek almıyorduk; köy gezmelerine falan. Burada lisedeki aktiflik, dernekte bizim çalışmamız bir de MHP’li gençler vardı. Kavga dövüş ağırlıklı olarak böyle gidiyordu burada... Yok şimdi TÜD’ün içinden insanlarla Emegın Birliğinden olanlarla ilişkiler kuruyorduk mesela, onlar da gençlerdendi. Gençlerin yanındaydık onlara da destek verme onları sahiplenme, o şekildeydi. Mesela Mustafa Celep hem derneğin içindeydi hem de Kurtuluş’un burada çalışmalarının içindeydi, önde olan birisi. (Hüseyin)

Hüseyin’in aktardıklarından TÜD’ün fraksiyonlarla iletişim halinde olan kişilere sahip olduğu, ancak hiçbir zaman bir fraksiyon olarak ayrışmadığı anlaşılmaktadır. TÜD gençlerin siyasi bilince sahip olduğu mekanlardan biri olmanın yanı sıra daha çok köylünün üretim sorunlarının çözümünü ve köylünün bilinçlendirmesini misyon edinmiştir. Fazlı ve Ömer derneğin misyonunu değerli bulmakla birlikte köylüye yani tütün üreticisine temasın sağlıklı şekilde sağlanamadığını söylemektedir:

Ama genelde Türkiye’nin... mücadelenin önemli bölümü küçük burjuva ailelerin çocuklarından oluşan bir gençlik hareketi zaten. Taşova’da da aynı böyleydi. Köylü örgütlenmesini sağlamak adına Tütün Emekçileri Derneği kuruluyor ancak içerisinde köylü yok. Oradaki sömürüyü taşımaya çalışıyorlar. O anlamda mücadele vardı ama köylülük örgütlenmedi. (Ömer)

Köylü pek ilgi göstermiyordu. Şuydu, ben Tekel işgalinde özellikle Dereli, Belevi’ye tütün satmaya geldiğinde, babam da tekelerde çalışıyordu, konuşmaları falan yaptık işgal zamanı. Tabi Tekel’in müdürü personeli falan kaçmaya çalışıyor. Tekelde tütünü satmaya gelince tütünün fiyatının artmasını sağlamak için attığın slogan veya konuşmalar onların ilgisini çekiyor ama onun dışında bir ilgisi şeyi yoktu yani. Biz tabi, bir de genç olduğumuzdan kaynaklı, üretimde bulunanlarla direkt diyalog kurulmasını da yapamıyorduk... Değişik geceler falan yapıldığı zaman özellikle burada tütün üreticileriyle ilgili yaptığımız kapalı salon toplantıları artı tekel işgali artı köy toplantılarında pek verim alamıyorduk. Köylü dinlemiyordu bile. Gençlikle orta yaş kesimi arasında bağ istenildiği düzeyde kurulmuyordu. (Fazlı)

Tütün Üreticileri Derneği ve Taşova Gençlik ve Kültür Derneği, başta aslında herhangi bir siyasi oluşumla organik bağı olmayan, ancak kendini sol ve devrimci çizgide gören

gençlerin önderliğinde kurulmuş; siyasallaşan gençleri mücadeleye dahil edip köylü sınıfının ihtiyaçlarını ve sorunlarını gidermek gibi misyonları üstlenmiştir. Bunların yanı sıra bu dernekler, tıpkı Halkevi ve TÖB-DER gibi bölgede henüz fraksiyonlaşmanın başlamadığı dönemde devrimci mücadeleyi üstlenen çatı örgütler haline gelmişlerdir. Bu derneklerin varlığı taşra gençlerinin kendilerini mücadelenin bir parçası olarak değerlendirdikleri ve *devrimci* olarak gördükleri siyasallaşma sürecinin bir aşaması olmuştur. Bu yönleriyle 1970’lerde taşrada siyasal mücadele anlamında bu mekanlar ön plana çıkmışlardır.

Taşova’da gençlerin TUD dışında dahil oldukları bir diğer legal dernek olarak Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği (YDGD) öne çıkmaktadır. YDGD, Taşova’da diğer fraksiyonlara göre daha güçlü konuma sahip olan Halkın Kurtuluşu’nun legal yapılanmasıdır. Bu dernek, aynı zamanda çoğu katılımcının anlattığı üzere arkadaşçılık ve ahbap çavuş ilişkileriyle mücadeleye dahil oluşun da bir örneğidir. Çünkü Taşova’da sola eğilimli olan gençlerin, sosyal çevrelerinin etkisiyle dahil oldukları birçok farklı mekan, dernek ve oluşumdan biri de YDGD’dir. YDGD, Halkın Kurtuluşu’nun *gençliği örgütleme faaliyetlerinin* bir fazını oluşturmaktadır. Bu faaliyetlere göre gençlik üç farklı şekilde örgütlenebilmektedir. Komünist gençlik ‘Gençlik ve Kültür Derneği’ içinde, işçi-köylü gençlik antifaşist ve antiemperyalist oluşumlar içerisinde, “tüm kitlelerin kucaklanması” amacıyla da farklı gençlik kesimleri ülkenin çeşitli noktalarında kurulacak mesleki örgütlerde örgütlenebilirdi. YDGD, üçüncü tip örgütlenme tanımına uymaktadır ve bu tip örgütlenmenin sağlanması amacıyla geniş ve legal olan Yurtsever Devrimci Gençlik Dernekleri ülkenin birçok noktasında faaliyete başlamıştır (Yurtsever, 2008: 326).

Gençliğin yavaş yavaş örgütlenmelere dahil olmaya başladığı, solculuğun ise daha radikal bir aşamaya ilerlediği Taşova’da YDGD, toplantıların, seminerlerin hız kazandığı; siyasi dergilerin ve yayınların da okunmaya başlandığı bir mekan olarak öne çıkmaya başlamıştır. Legal bir örgütlenme olması açısından taşra gençliği açısından da çekici olan YDGD, siyasal bilgi ve bilincin aktarılmaya çalışıldığı bir dernek olmasıyla da önem kazanmıştır.

Halkın Kurtuluşu olsun Emeğin Birliği olsun şeylerimiz vardı dernek binalarımız vardı. Legal derneklerdi bunlar, tabelası asılıydı bunların. Ülkücülerin de vardı, TÖB-DER vardı, polisin de vardı POL-DER vardı mesela. Yani yasal bir şeydi bu

dernek dediğimiz olay kendimizin gidip de tabela asacağımız bir olay değil, devletten izin alınarak açılan adrese dayalı bir yer yani. Halkın toplanabileceği bir yer. Bunlar gayri resmi değil, resmi kuruluşlardı bunlar. (Nevzat)

Taşova’da siyasallaşan ve sol sosyalist düşünceye yakınsayan gençlerin ileriki dönemde fraksiyon seçimlerinin ve Taşova’daki siyasal ağırlığın belirlenmesinde de bu iki legal dernek önemli rol sahibi olmuştur. Tütün Üreticileri Derneği’nde bulunanlar Emeğin Birliği Taşova kadrolarını, Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği’nde bulunanlar da Halkın Kurtuluşu Taşova kadrolarını oluşturmuşlar ve bu durum Taşova’daki örgütlü mücadelenin bu iki fraksiyon ağırlıklı olarak ilerlemesi sonucunu beraberinde getirmiştir.

3.3. TAŞOVA’DA FRAKSİYONLAŞMA

Türkiye’ye paralel şekilde hatta kimi katılımcıya göre daha da erken bir zamanda politize olmaya başlayan gençlik, özellikle de lise gençliği, 1970’lerin ikinci bölümüne gelindiğinde farklı fraksiyonlar içerisinde sol sosyalist mücadeleye dahil olmuşlardır. Halkevleri ve TÖB-DER gibi mekanlarda ya da Amasya’dan Taşova’ya gelen yerel gençlik önderlerinin öncülüğünde başlayan örgütlenme süreci sol sosyalist düşüncedeki birçok genci dahil ederek genişleyip büyümüştür. Birinci Bölüm’de devrim algılamaları, örgütlenme süreçleri ve siyasi tahlilleri çerçevesinde değerlendirilen sol fraksiyonlar tıpkı birçok çeper ve taşrada olduğu gibi Taşova’da da karşılık bularak örgütlenmişlerdir.

Katılımcılara fraksiyonlara nasıl dahil oldukları sorusunu yönelttiğimde ağırlıklı olarak bunun siyasi bilinç ve devrim algılamasından kaynaklandığı değil, içerisinde bulunduğu kişilere duydukları yakınlığın etkisiyle gerçekleştiği görülmektedir. Taşrada ilişkilerin bu şekilde ilerlediğini ve insanların siyasi bilinç düzeyine uygun şekilde değil, ahabap çavuş ilişkileri ile bir araya geldiğini bu nedenle de bir siyasi fraksiyona dahil olma konusunda önceliğin arkadaş çevresi ya da yerel önderlerde olduğu söylenebilir. Mustafa Y. Taşova’da tüm solcu gençlerin ilk başta bir arada olduğundan, fraksiyonlaşmanın ilerleyen zamanlarda gençler arasında çıkan görüş ayrılıkları sonrasında meydana geldiğinden bahsetmektedir:

Şimdi ilk başta hepimiz zaten solcu devrimci gençler olarak birlikteydik. Ayrılımlar şöyle olmaya başladı. Sovyetler birliğinin yapısını biz kabul etmiyorduk. Emeğin birliği veya diğer fraksiyonlar, kimisi efendim işte komünist ülke olarak bakıyorlardı. Sosyalizmin tamamen aşıldığını söylüyorlardı. Biz de “hayır efendim SSCB, sosyal emperyalisttir, yani emperyalisttir. Amerika gibi. SSCB’de sosyalizm

inşa edildi ama beklenmeyen bir sosyalizm inşa edildi. Bu şekilde bakıyorduk. Başarısız değilse de işçi sınıfının önderliği olacak bir siyasi hareket İngiltere ya da Fransa'da beklenirken Rusya'da oldu. Ve Lenin'in dediği gibi çocuk erken doğdu ne yapalım bizim çocuğumuz sokağa mı atalım? (Mustafa Y.)

Celal ve Rıfat, fraksiyonların belli görüş ayrılıkları sonrasında ortaya çıktığını kabul etseler de bu örgütlere dahil olan gençlerin bu fikir ayrılıkları etkisiyle değil içlerinde bulunan kişilere duydukları yakınlık nedeniyle dahil olduğunu söylemektedir:

Bu arada arkadaşlarım Taşova'da faklı örgütlerde yer almaya başlamışlar. Kurtuluş, daha çok Mahir Çayan grubu diye geçirdi, Halkın Kurtuluşu ve sonra Halkın Kurtuluşu'dan ayrılan ve grup olan Emeğin Birliği daha etkiliydi. Dergiler gelirdi her hafta birileri getirirdi birilerine verirdi. Kurtuluş dergisi okurduk mesela, ben aralarında fark olduğunu düşünmezdim Halkın Kurtuluşu dergilerini de görürdüm. Sonradan fraksiyonlar gündeme geldi. Nerede burada etkili olan? Daha çok sizin buradaki çevrenizdi, ilişkilerinizdi. Benim arkadaşım Fazlı Kuru, Fatih Celep'ti. Onlarla arkadaş olmam etkili oldu tabii. (Celal)

Mesela, Yemişen mahallesinin ağırlığı neredeydi, kim var orada Fazlı Kuru var değil mi? Fazlı Kuru Yemişenli olduğu için Fazlı Kuru'ya bakarak Emeğin Birliği'nin gücü daha fazlaydı Yemişenliler içinde. Fazlı yani ideolojik olarak değil de abi, ahabap olarak onun peşine takılıyorlardı. Mesela Ahmet Özdemir de Yemişenliydi. Fakat onun ağırlığı olmuyordu, kişilik olarak her yönüyle Ahmet daha bir insandı ama ağırlığı olmuyordu. (Rıfat)

Mustafa Y. fraksiyonların ortaya çıkışını solun güçlenmesine bağlıyor, solun lisede güçlenmesi sonrasında devrim algılamaları farklı olan grupların mücadelelerinin sertleştiğini anlatmaktadır:

Okulda en başta aslında birlik beraberlik vardı. Okuldaki MHP'liler el birliğiyle atıldı örneğin. Okulda artık uğraş kalmadı sonrasında. Gençlik hareketi bu, gençlik her zaman macera arar. Bu sefer işte fraksiyon çatışmaları başladı. O çatışmalarda en çok Emeğin Birliği ile mücadele ettik. Ha bana kişisel olarak soruyorsan ben bu çatışmaları yanlış buluyordum. Olmaz diyordum, bu şekilde biz tabanı kaybederiz diyordum. Halk "bunlar birbirleriyle geçinemiyor ki işte bize yardımcı olsunlar" demeye başladı. Ben baştan beri yanlış olduğunu söylüyordum. Hepimizin hedefi bir fakat farklı yollardan gidiyorsak, yollarımız farklı diye çatışmaya dövüşmeye gerek yok gibi bakıyordum olaylara. Ha zaman içinde şu anki yapıya bakıp benim dediğim gibi olduğunu da görüyoruz. Şu an herkes birbirine saygı duyuyor. Çünkü her fraksiyon her yapı kendine göre bir bedel ödedi. Herkes benzer acılar yaşadı sonuçta. (Mustafa Y.)

Mustafa Y.'nin anlatılarından şu anlaşılmaktadır ki, birçok genç sol sosyalist düşünceye çeşitli faktörler etkisiyle yakınsamış olsalar da, Taşova'da aktif şekilde mücadeleye dahil olmaları büyük oranda sol düşüncenin baskınlığı üzerinden okunabilmektedir. Gençler, Taşova'da ülke genelindeki siyasallaşmaya paralel olarak oluşan havanın etkisiyle fraksiyonlara dahil olma kararını almakta güçlük çekmemiştir.

Katılımcılara yönelttiğim sorulara verilen cevaplara göre, Taşova’da feodal ilişki ağlarının kuvvetli olması gençlerin fraksiyonlarını belirlemede ana faktörlerden biri olmuştur. Taşova’da kuvvetli ve etkili olan feodal ilişkilerin Türkiye taşralarının genelinde de bu şekilde gelişmiş olması çıkarımı yapılabilir:

Fraksiyon seçme konusunda da, küçük yerlerde feodal ilişkiler ağır basar. Solcusun, sen de solcusun ben de solcuyum ama kimiyle alışkanlıklarımız, sohbetimiz uyuşmuyor. Sohbetin uyuştğu insanların fraksiyonunda sen de otomatikman oluyorsun. Artık ideolojik altyapını o fraksiyonun yayınlarına göre geliştiriyorsun. (Ömer)

Şimdi şöyle, çocukluk yıllarımız zaten. İnsan önce ne yapıyor, çevresine bakıyor. Arkadaş gruplarına bakar, ailesine bakar, büyük abim de Halkın Kurtuluşu içindeydi o zamanlar. Evde örgüt dergileri olurdu o zaman, napardık onları okurduk. İnsanlar neye daha çok fazla ilgi gösteriyorsa o yolda ilerlemek de gayet doğaldır zaten. (Nevzat)

Türkiye’de siyasal şiddetin giderek artmaya başladığı dönemlerde Taşova’da da aynı doğrultuda taraflar arasında silahlı çatışmaya varan gerilimler ortaya çıkmıştır. MHP’lilerle girdikleri mücadelenin nasıl gerçekleştiğini sorduğumda katılımcılar, bu çatışmaların sebebinin MHP’liler olduğunu söylemektedirler. Nevzat Taşova’da çatışma ortamının MHP’li gençlerin silahlandırılması sonrasında oluştuğunu söylemektedir:

Ülkü ocaklarının silahlanmalarını zaten devlet destekliyordu. Silahlanma ilk karşı tarafta başladı, devletin, polisin desteğiyle gençler silahlandırıldı. Hem de iyi silahlandırıldı. Bizim cephede olan insanların zaten ekonomik durumları kötüydü, silah alacak paraları yoktu cebinde. Çoğunun silahı zaten çakaralmaz deriz o zamanların tabiriyle; bir tane atarsa bir tane atmaz. O seviyedeki silahlardı zaten. Karşı taraf silahlanmaya başlayınca insanlar tabi kendi tedbirini almak zorunda kaldı. (Nevzat)

‘Silahlandırma’ kelimesi üzerinden silahlı sağın devlet tarafından desteklendiği iddiası, Taşova’daki bu örnek üzerinden bakıldığında, taşradaki durumun ülke geneliyle bu konuda paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmasını sağlamaktadır. Anlaşılmaktadır ki sol sosyalist mücadelenin yükseldiği hemen her yerde silahlı sağ desteklenerek bir mücadele ortamının oluşması istenmiştir. Bu durumun oluşması kimi genç için mücadeleye katılımı hızlandırmış ve ateşleyici unsur haline gelmiştir. Örneğin Rıfat her ne kadar öncesinde fraksiyona dahil olmuş olsa da onun mücadeleye daha da bağlanmasının sebebinin MHP’li gençlerin saldırısına uğraması olduğunu söylemektedir:

İlk kemikleşme olayım nasıl oldu ben sana anlatayım. Liseye geldiğim zaman bu dergileri okurdum, fraksiyon çatışmalarından dolayı daha da kemikleştim. Mesela dediğim gibi Orhan Taş grubun lideriydi, o geldi dedi ki “akşam faşistler gelecek bize saldıracak” ben de Halkın Kurtuluşu taraftarıydım yani yöneticisi falan

değildim o güne kadar ya da örgüt içinde belirli bir ağırlığım yoktu. Ondan sonra TÖB-DER'in önüne çıkarken İlhan'la beni dövdüler tamam mı, sonra kendimi iyice bu hareketin içinde buldum. Mücadelem de harekete katkım da gün geçtikçe daha da fazlalaştı. (Rıfat)

1970'lerde solun tarihinin incelendiği kaynaklarda MHP ve Ülkü Ocakları'nın solun karşısında belli ölçülerde hükümetler tarafından desteklenmesi, antikomünizm kampında bulunan ülkelerden biri olan Türkiye'de yükselen solun karşısında bir güç olarak Ülkü Ocakları'nın varlığı ve gücünün yükseltilmeye çalışılması doğal bulunmaktadır. Aytürk²⁶, "Ülkücü hareketi anti-komünizmden ve dolayısıyla Türk solundan bağımsız düşünmek imkansızdır." dedikten sonra Türkiye'de hükümetlerin, özellikle de Milliyetçi Cephe hükümetlerinin, Ülkü Ocakları'nı paramiliter bir güç olarak kullandığını söylemektedir. Katılımcılar da anlatılarında ülkücülerin eylemlerinde desteklendiklerini, polis ve jandarmanın çoğu zaman bu eylemlere göz yumduklarını anlatmaktadırlar:

O dönemde, devletin faşistleri kullanıldığı bir kere çok iyi biliniyordu. Amasya'da ben Üçler Mahallesinden aşağı indim, bir çatışma vardı, o çocuğu da Sivas'ta vurdular sonra, POL-DER'li polis vardı pijamayla çıktı o da. "Ne oldu?" "Valla ben iniyorum aşağı" dedi, ona sıktılar işte. Orası Alevi ağırlıklı, polisi sokmadılar içeri. Polis bile o zaman şey yapıyordu. (Hüseyin)

Bunların tüm ilişkileri emniyet üzerinden yürüyordu. Yani şimdi burada bir örnek anlatayım. Arpadere'li birini vurmuşlar, faili meçhule giriyor ama bunların tüm ifadelerini filan vurdu şu vurdu Yunus Kılıç vurdu diye üzerine yıkıyorlar suçu. Ben cezaevindeyken de benim üzerime ifade vermişler, nasıl olsa bu çıkamaz diye, "bunun üzerine verelim de biz kurtulalım" anlamında vermişler. Bu yani bilmemezlikten kaynaklı ifade biçimleri. Benim karşıma dizdiler adamları, ben tanımıyorum. Bu gençleri, Alpaslan'lı bilmem nereli falan. O esnada ifadeleri alan polis, birebir kaldık, benim ifademi alıyor dedi ki "Fazlı, ben TKP'liyim" dedi. "Ya ne arıyorsun o zaman burada" dedim. Ya dedi "ben işkencelere katılmıyorum ama sadece bu ifadeleri düzüyorum" dedi. "Sana bu müjdeyi de veriyim, Yunus Kılıç'ın üzerine yıkılan cinayeti de ben çözdüm, filan vurmuş" dedi. "Filan Konyar" dedi. Anladık ki "Yunus'un üzerine verilen ifadeleri, polisten başkası düzemez öyle" dedi. Yani polisle ülkücüler arasındaki iş birliğini orada görüyorsun. (Fazlı)

Ama örneğin bir olay var ki, jandarma sağcılarla birlikte Taşova'yı yerle bir etti bir gece. TÖB-DER binası basıldı. Evimin üstünden bakıyorum, köşeyi jandarma tutuyor, sağcılar saldırıda bulunuyor. Gündüz vakti o dönemin savcısını vurdular, demokrat bir savcıydı solcu da değildi. İşlerine gelmediği için gündüz gözüne jandarmanın gözü önünde vurdular. Ve vuran da biliniyordu ne o an ne sonrasında yakalandı. Kaçaktı geçenlerde ölmüş. Fransa'da zaman aşımı bittiğinde döndü örneğin o. Biliniyordu savcıyı öldüren ama kimse bir şey yapmadı. (Mustafa T.)

Hüseyin, Fazlı ve Mustafa T.'nin anlattıkları örnek olaylardan MHP'li gençlerin gerçekleştirdiği eylem ve saldırılarda kolluk kuvvetleri tarafından desteklendiği, sol

²⁶ Bkz. İler Aytürk. 2020. Yetmişli Yıllarda Ülkücü Hareket ve Komünizmle Paramiliter Mücadele, *Türkiye'nin 1970'li Yılları*, İletişim Yayınları

sosyalist örgütlenmeler karşısındaki bu gücün sol mücadeleyi ülkenin birçok noktasında sindirmenin amaçlandığı anlaşılmaktadır. İki kamp arasındaki ayrımcılığın yalnızca darbe öncesi süreçte değil, 12 Eylül sonrası hapishane günlerinde de devam ettiği anlaşılmaktadır:

Yani burada kapitalizm kendi hukuk sistemini kurarken o iletişim ağlarını da sisteme muhalif kesimlere yönelik daha farklı bir saldırgan tavrını ister istemez gösteriyor. Ülkücülerin öyle bir dertleri yok. Çünkü sisteme muhalif değiller, onlar antikomünizm propagandası ve antikomünist olmalarından kaynaklı o tür bir yönelimleri falan var. Tabi onlarla birlikte Amasya cezaevinde Taşovalı gençler yığıldı. Tabi Halkın Kurtuluşu’ndan birini revirde bıçaklamışlar. Bir patladı ortalık, isyan başladı. Sorumluluk ve isyanı çıkaran ben olmamama rağmen sorumluluk benim üzerime yıktılar. Ve faşistlerin koğuşuna girebilmek için, onların koğuşundakileri alıp kadın koğuşuna taşıdılar, idarenin daha yakınına. Ama yani ben orda gördüm şeyi. Kalın duvar 5 dk’da 10 dk’da delinir mi? Delinip öbür koğuşa geçip bunlarla kapışma yönüne giriliyor. İnsanlarda düşünüyorum şöyle “ya ben burada ne yaparım ne ceza alırım?” öyle bir ruh hali yok. Yani hiç düşünmüyör bile geleceğini, yani sonucunun ne olacağını. Ve kadın koğuşuna daldılar ama bu sefer idareye aldılar faşistleri yani koruma amacıyla. Çünkü devletin oradaki davranış biçimi de ayrımcılığı gündeme getiriyor... Yani öyle destekçileri vardı bunların. Devlet gücünden gelen bir destektir bunlarınki. Onlar kabul etmezler de, çok aleni bir destek bu. Yani, geçen de gene tartıştık. Türkesçiyiz bilmem ne diye övünen bir öğretmen var. Onunla tartıştık. “Lan” dedim, devletin desteğini alarak yapanlar bunlar. “Hangi ülkücünüz işsiz kaldı. Hepsi işe yerleşmedi mi?” dedim, “yerleşti” dedi. Ne kanalıyla yerleşti bunlar? Devlet kullandığı insanların elbette ki iş taleplerini karşılar. Çünkü kullanmış seni. Sen nasıl buluyorsun kişisel ilişkilerinle iş? (Fazlı)

Nevzat da ülkücü gençlerin ve ailelerinin daha çok çıkar odaklı bir mücadele içinde olduklarını, içlerinde neredeyse kimsenin okuma, araştırma gibi bir gayesi olmadığını; solun kendine göre amaçları varken sağ düşüncede bunun olmadığını anlatmaktadır:

Zaten solun üzerinde sürekli bir devlet baskısı vardı. Devlet baskısını da mesela polis olsun, sağ grupların, dinci gruplar o zaman çok fazla yoktu tabi de, hep beraber sol grupların üzerinde baskıları çok fazlaydı. Solun da amacı neydi: buradaki insanları bilinçlendirmek, bunları iş yaşantısında olsun, ekonomik yaşantılarında olsun daha iyi seviyelere gelmesini sağlamaktı. Amaç buydu zaten. Ama karşıdaki insanlar da, tabi bizim kendi düşüncemize göre, onların kullanıldığı kanısındaydık. Çünkü karşıdaki insanlar fazla bilinçli değildi. Okuma kültürleri çok düşük, yazma olsun hayat yaşantıları olsun. Sadece böyle nasıl deyim? Dışarıdan gelecek, dışarıdan derken yani hükümetten gelecek, devletten gelecek maddi manevi yardımlarla ayakta kalmaya çalışan, kendi çocuklarını kendi şeylerini iyi yerlere götürüp, devlet kurumlarına elleriyle verip, maddi ekonomik olarak daha iyi yere getirme ve bunu zahmetsizce yapma çabasında olan insanlardı diye düşünüyorum. (Nevzat)

Taşova’da 1970’li yılların ikinci yarısıyla birlikte ortaya çıkan fraksiyonlaşma, solun buradaki hareketini ve yönünü de büyük ölçüde değiştirmeye başlamıştır. İlk zamanlarda kimi dernek ve toplantı mekanlarında görece pasif bir rolde olan gençler, fraksiyonlara

dahil olduklarında artık öne çıkmaya, örgütlerin sempatzanları, militanları ya da öncüleri olmaya başlamış; mücadelenin içerisinde aldıkları aktif rollerle devrimci mücadelenin bölgedeki taşıyıcıları haline gelmiştir.

3.3.1. Taşova’da Halkın Kurtuluşu:

Halkın Kurtuluşu (HK), tezin birinci bölümünde kısaca anlatıldığı üzere, Devrimci Yol ile birlikte gerek yayınların dağıtımı gerekse de ulaştıkları üye sayısı ile 1970’lerdeki en büyük örgütlenmelerden biri olarak öne çıkmıştır. THKO geleneğinden gelen yönetici kadrosunun görüşleriyle şekillenen fikirlerin *Halkın Kurtuluşu*, *Parti Bayrağı* gibi süreli yayınlarla aktarılan; bu süreli yayınların ülkenin çeşitli yerlerine ulaştırılması amacıyla kurulan ağlar ile gücünü artıran HK, bu örgütlenme ağını şehirlerle sınırlı bırakmayarak birçok taşra biriminde genişletmiştir.

Katılımcıların anlatılarına göre Taşova’da en güçlü örgütlenmeyi sağlayan HK, özellikle lise gençliği üzerinde büyük bir tesir sağlamış; halihazırda bir nüve olarak bulunan sol sosyalist gençliği önemli oranda örgütlemeyi başarmıştır. Çoğu katılımcı fraksiyon seçimlerinde devrim algılamalarının ya da siyasal bilinçlerinin etkisi olmadığını, fraksiyonlara solcu, devrimci gençler oldukları için dahil olduklarını, sonraki süreçte yayın organlarının ve yerel önderlerin fikirlerinin etrafında düşüncelerini şekillendirdiklerini vurgulamıştır:

Bir şekilde dahil olduk aslında bir seçim yapmak gibi bir durum söz konusu değildi. Halkın Kurtuluşu güçlüydü zaten hem Taşova’da hem Amasya’da. Öyle olduğu için ben zaten bu saflarda kendimi buldum. Ki ben ilkin Halkın Kurtuluşu’nda olsam da ilerleyen süreçte bazı şeyleri beğenmeyip ayrıldım. (Mustafa T.)

Evrensel, genel sol literatürü elbette okuyorsun. Marx’ın *Kapital’ini*, Lenin’in *‘Emperyalizm Devlet Tahlili’*ni onları hep okuyorsun. O kitapları okuyorsun ama genel anlamda bağlı olduğun fraksiyonun yönlendirmesine göre altyapın geliyor. Devrim nasıl gerçekleşir? Kentlerden kırlara mı? Kırdan kente mi? Kesintisiz sosyalist devrim mi yoksa milli demokratik devrim mi gibi. Mesela biz MDD yani ‘Demokratik Halk Devrimi’ dediğimizi savunuyorduk. Türkiye’de ulusal burjuvazi kapitalizm gelişmemiştir. Feodal yapı ağır basar, köylülük daha ağır basar. Önce devlet kapitalizmi gelişmeli, işçi sınıfı gelişmesi gerekiyor, önce bir milli demokratik devrim olmalı. Toprak devriminin yaşama geçmesini savunuyordu Halkın Kurtuluşu. Mao’nun ideolojisinden ki daha sonra Mao da reddedildi. Yani ideolojik alt yapımızı bağlı olduğumuz, içinde olduğumuz sempatize olduğumuz fraksiyon içinde onun gönderdiği yayınlarla oluştururduk. (Ömer)

Taşova’da HK gücünü büyük oranda Taşova Lisesindeki öğrencilerden almıştır. Siyasallaşmanın en fazla olduğu ve en hızlı şekilde geliştiği mekanların başında gelen lise gerek solcu öğrencilerin gerekse de solcu öğretmenlerin ağırlığı sayesinde örgütlenmenin gerçekleşmesini kolay şekilde sağlamıştır.

Ancak ikinci sene Çorum ticaret lisesine sürgün edildim kararla, o da mümkün olmadığından tasdiknameyle Taşova’ya döndüm. Taşova Lisesi de o sırada devrimci gençliğin eline geçmişti, öğretmen kadrosu da çok sağladı bizim adımıza.... Komple devrimci bir öğretmen kadrosu... Onların da etkisiyle Taşova Lisesi devrimci gençliğin eline geçmiş oldu. (Ömer)

Oldukça üst seviye bir ağırlığımız vardı lisede. Dedğim gibi yani millet sağ sol mücadelesi ederken lisede fraksiyon çatışması yapılıyordu. Lisede sol o denli güçlüydü. (Mustafa T.)

Katılımcıların anlatılarına göre Taşova’da görece daha güçlü olan iki örgütten biri olan HK’nin militan ve sempatizanlarının büyük çoğunluğunu lise öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılar örgüte dahil olmalarında mekânsal olarak en büyük etkiyi *lisenin* yaptığını, lisedeki hareketlilik ve solun gücünün onları bir örgüte dahil olmak zorunda bıraktığını söylemişlerdir. Onlara yaptıkları eylemleri sorduğumda Mustafa Y. lafa “Tabi Taşova Lisesi tamamen soldu neredeyse.” diyerek başlıyor:

Halkın Kurtuluşu güçlüydü evet ama onun yanı sıra Emeğin Birliği vardı. Devrimci Yol vardı, ama güçlü olan Halkın Kurtuluşu idi. Taşova Lisesi’nde eylem yaptığımız zaman, 800 kişiyiz. Lisede ne kadar öğrenci varsa bizimle beraber bildiri dağıtır sokağa dökülürdü. Yani bu kadar güçlü hissediyorduk kendimizi (Mustafa Y.)

Mustafa T. ve Rıfat Taşova’da HK’nin proaktif eylemler gerçekleştirdiğini, bunların yanı sıra dünya gündeminin takip edildiğini ve gündemle ilgili yazılamalar ve afiş çalışmalarının da yapıldığını anlatıyor:

Büyük o zaman şöyle bir şey vardı. 78’de Türkçe öğretmenimiz Mete Tekin vardı, yeğeni gelmişti Muzaffer Mutlu. O yakın arkadaşımızdı. Muhtemelen Taşova bağlantılı olduğundan İstanbul’da öldürüldü. Biz o öldürüldükten sonra Taşova’da büyük bir yürüyüş yaptık. Yazılamasıyla şeyiyle. Artı İran’daki şah dönemine karşı yazılamalar dahi yapardık. Politiktik biz o dönem. Yani sadece Taşova’yla, köyle ilgili değil; dünyayla da ilgilenirdik. O zaman şah döneminde biz şaha karşı yazılamalar yapıyorduk. (Mustafa T.)

Ha tabi yazılamalar gece bildirileri; bunlar illegal olanlarıydı. Ama o zamanki şeylerde günümüz çağındaki gibi internetler telefonlar olmadığı için ne yapıyorduk insanlara? Duvarlara yazı yazarak, bildiri dağıtarak, broşür dağıtarak, kitaplarla ve örgütlerin kendi yayınlarıyla bilgilendirme, bilinçlendirme olaylarıydı bunlar. (Nevzat)

Yakın olduğumuz kişilerden etkilenererek Halkın Kurtuluşu saflarına geçtik. Bunların süreli yayınlarını okuduk dergi gazete. Bunun için mücadeleler verdik. Mesela o dönemde Maraş katliamı oldu biz lisedeyken. Protesto mitingleri düzenledik. Korsan mitingdi bu. Maraş'ta katliam oldu, Orhan Taş öne çıktı bir anma yapıldı. İşte Maraş'ta işçilerin, emekçilerin, solcuların katledildiğini ve bunun da sorumlusunun MC hükümeti olduğunu anlatırdı (Rıfat)

Taşova'daki sol sosyalist mücadelede reaksiyoner davranışların belirleyici olduğu, mücadelenin bir noktada etki-tepki doğrultusunda ilerlediği anlaşılmaktadır. Gençliğin politikliğini, teorik bilgi birikim veya devrim stratejisi gibi tartışmalar değil, Mete Tekin gibi öğretmenlerin, solcu çevrelerde etkisi olan ajitatörlerin ya da bölgede veya ülkede gerçekleşen siyasi cinayetlerin şekillendirdiği görülmektedir. HK saflarında mücadele eden katılımcılar, eylemliliklerin bir yandan rutin yazılama, afiş çalışmaları ya da dergi dağıtımını olduğunu söylemekte, teorik seviyeyi yükseltme gayretinin pratik mücadeleden daha geride olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda Taşova HK'nin yapısı ve rutin eylemleri incelendiğinde, şehir yapılanmalarına benzer eylemlilikler karşımıza çıkmaktadır:

Ya eskiden ne yapıldı mesela. Öncelikle her akşam, dışarıdan gelme öğrenci kesimimiz daha fazlaydı, bunlar öğrenci evlerinde toplanırdı mesela; hangi sokakta, hangi duvarda yazılama yapılacak? Veyahut da bildiri dağıtılacak. Gece bildirileri de vardı o zaman. Evlerin kapılarına bahçelerine bırakılırdı ya da ev toplantıları olurdu mesela, ev toplantılarına gidilirdi. Burada ev toplantılarında bir kitap olurdu mesela ortada. Atıyorum klasiklerden, onlar okunur, öğrencilere bilgi verilir, gündeme uyarlanmaya çalışılırdı. Daha iyi bilen arkadaşlarımız, teorik olarak daha iyi bilen abilerimiz, oradaki öğrencilere yardımcı olurlardı mesela. Dergi gelirdi büyük şehirlerden, onlar hep birlikte okunurdu, tartışılırdı. (Nevzat)

Eylemlerde birlik olma anlayışı ve kolektivitenin sürekli kılınmaya çalışıldığı; fraksiyon üyelerinin aynı evlerde zaman geçirmeleri, geçirdikleri bu zamanda toplu okuma etkinlikleri yapmalarıyla ve Nevzat'ın tabir ettiği gibi 'iyi bilen abilerin' seminerler vermesiyle anlaşılmaktadır. Toplu etkinliklerin gündelik hale gelmesinden yalnızca kavgada birlik olmadığını, bu birlikteliğin sürekli kılınmaya çalışıldığı sonucu çıkarılmaktadır.

Fraksiyonda oluşan birliğin yanı sıra HK'nin örgüt şeması incelendiğinde hiyerarşik bir yapının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu aslında o dönemki bütün örgütlenmeler için geçerli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşova'da bu hiyerarşik yapı ideolojik altyapının oturmasından siyasi fikirlere, iletişimin sağlanmasından dergilerin dağıtım işlemlerinin tamamlanmasına kadar katı şekilde işleyen bir yapıyı işaret etmektedir. Örnek vermek gerekirse Amasya HK, Ankara'yı merkez olarak isimlendirirken, Taşova

HK ise Amasya'yı *merkez* olarak nitelendirmektedir. Katılımcılar, merkez diyerek bahsettikleri her anda Ankara'yı değil Amasya'yı kastetmekte, Amasya HK'yi hem iletişim kurdukları kanal olarak, hem de kendilerinden gerek hiyerarşik gerekse de bilgi-birikim-bilinç düzeyi olarak ileride görmektedirler:

Eylemden çok, bu tip şeylerde bizim yaşlarımız çok genç. O tip kişilerin bağlantısı sadece Amasya'daki belli konumda olan insanla belli bir seviyede görüşürsün. Ankara'daki herhangi birini kimse bilmezdi. Gazete belli bir yerden gelir, Ankara'dan Amasya'ya gelir oradan da Taşova'ya. Orda da Şeref Hoca vardı yiğit bir arkadaşımız, onun önderliğinde olurdu... Ortak eylem tarihlerinde örneğin 1 Mayıs'ta Amasya'ya gidiliyordu. Esas o Ankara'daki yürüyüşte bir tane Taşovalı öldürüldü, tabi biz o zaman küçüktük. (Mustafa T.)

Merkezi yapıya ve hiyerarşiye büyük oranda bir bağlılık olduğu, özellikle Mustafa Y. ve Ömer'in sözleriyle kendini göstermektedir. İkisi de çok net bir şekilde hiyerarşiye bağlı olmanın 'zorunluluk' olduğunu, herhangi bir şekilde alınan karara ya da belirlenen siyasi çizgiye sorgulama getirilemeyeceğini peşinen doğru olarak kabul etmektedir. Taşova HK, bir noktaya kadar bölgedeki eylemliliğini kendisi belirlemekte iken hiyerarşik olarak bağlılığı bozacak herhangi bir şey yapmamakta ve merkezden, bilinci yüksek önder kadro tarafından çizilen ideolojik çizgileri reddetmemektedir. Dergiler ve yerel önderler tarafından anlatılan bu ideolojik fikirler doğrudan örgüt sempatizan ve militanlarının devrim algılamalarını da oluşturmaktadır.

Merkezi yapı olduğu için, o hiyerarşiye bağlılığımız oluyordu. Çünkü merkezden gelen bir şey olduğu zaman biz zorunluyduk artık, merkezden geliyor çünkü. Bireysel hareket edemezsin. Merkezi yapı olduğu için. Biz Taşova olarak üste bağlıydık, Amasya'ya. Üsttekilerin gönderdiği yayın organlarını şunları bunları okuyunca biz o yayın organlarıyla kendimizi pekiştiriyorduk. (Mustafa Y.)

Yok. Sorgulama, yukardan gelen kararı sorgulama, karşı çıkma, muhalefet etmek olmazdı. Herhangi bir harekette bu böyle olmaz, kabul etmeyelim olmuyordu. Sadece yereldeki eylemleri yaparken kendi içimizde tartışmalar yapardık. Eylem, seminer çalışmaları, konuları, miting, korsan miting ya da daha radikal bir eylem önerisi yaparken kendi aramızda tartışmasını yapardık. Herkes görüşünü söylerdi muhalefet eden olurdu ama genelde karar çıktığı zaman riskli olsa bile gerçekleştirilirdi. (Ömer)

İdeolojik gelişmenin sağlanabilmesi için gençlerin sığındığı en önemli kaynaklar olarak *Halkın Kurtuluşu* ve *Parti Bayrağı* süreli yayınları öne çıkmaktadır. Nevzat ve Ömer, bu yayınların okunarak bilgilerin pekiştirildiğini, öğrenilen bu bilgilerle bilinç düzeyinin

artırılmaya çalışıldığını; ancak herhangi bir şekilde bu yazılara eleştiri ya da reddiyat getirilmediğini ya da sorgulama yapılmadığını bahsediyorlar:

Büyük şehirlerden bu genelde posta yoluyla değil de elden ele gelirdi. Veyahut da örgütler arasında dağıtım da olurdu. Taşova’da her fraksiyonun bir başkanı vardı. Taşova’ya geldiği zaman derlerdi ki mesela Halkın Kurtuluşu’ndaki yetkili kim? A kişisi, B kişisi. Dergilerin kime geleceği, kimlerde toplanacağı, kimlere dağıtılacağı, onlar zaten öğrenciler arasında yapılan bir imece vardı, herkes katkısını sunardı zaten. (Nevzat)

O tartışmaları örgütün içerisinde kademe kademe takip ediyorsun. Yukardan bunlar tartışılarak gelmiş olduğundan biz belirlenmiş tartışılmış, yazılmış çizilmiş, bizim Taşova’da yaptığımız bu tahlili kitleye aktarmaya çalışıyorduk. Yazılamalar buna uygun olurdu. Fraksiyonun merkez komitesinden gelen dokümanlar ve dergilerden fikirler geliyordu hem yayını dağıtmak suretiyle hem de öğrenci evleri.... Köylerden gidiş geliş yapamayan öğrenciler Taşova’da kalıyorlardı, bu evler örgütleniyordu. O evlerde toplanır seminerler olurdu, yazılama ya da afişleme çalışması yoksa. İlçede hiyerarşik yapı ister istemez oluşurdu. Doğal örgütlenme, ufak yerlerde doğal önderlik ortaya çıkardı. Mücadelenin gerektirdiği yükümlülükler şartlar, birini ya da birkaç kişiyi öne itiyordu. Halkın Kurtuluşu deyince Ahmet Özdemir Ali Aytaç Orhan Taş Ömer Sayan gibi sıralama oluşuyordu. Köyden gelen arkadaşlar bu isimleri bilirdi. (Ömer)

Ömer’in “yukarıda belirlenmiş, tartışılmış, yazılmış, çizilmiş” diyerek yaptığı vurgu, Taşova’da mücadeleye katılan kişilerin sorgulamayı neden yapmadığını açık etmektedir. Kendilerini mücadelenin bir parçası olarak gören gençler, ideolojik olarak tek amaçlarının örgütün belirlenmiş ideolojisini kendi kapasitelerince kavrayabilmek ve bunu yöre halkına onların anlayacağı şekilde aktarabilmeyi başarmaktır. Böylelikle anlaşılmaktadır ki yerelde sol sosyalist mücadele veren kişiler, pratik mücadele alanlarında aktifken, teorik olarak bir üretime ihtiyaç duymamakta, hiyerarşik yapı gereği merkez kadrolarca bunun tartışmasının en doğru şekilde yapıldığını kabul etmektedirler. Böylelikle taşrada sol mücadele veren kadroların yapması gereken şey, dergilerde çizilen ideolojik hattı doğrudan kabul etmek ve buna uygun şekilde davranmaktır.

Ömer, örgütün görev dağılımı içerisinde yayın sorumluluğu yaptığını, bu süreç boyunca kendi görevinin dergileri teslim alıp getirmek, örgüt üyelerinin görevinin ise bu dergileri bir yandan ulaşabileceği en geniş alanlara ulaştırabilmek bir yandan da bağış olarak dergilerden para kazanmayı sağlamak olduğunu anlatmaktadır:

Biz okumak zorundaydık. *Parti Bayrağı*’nı ve gazeteyi okumalıydık. Çünkü senin fraksiyonundan biri gelip sana soruyordu “bu ne?” Ona cevap vermek zorundasın. Bilgili olma zorunluluğun vardı. Sana bir şey sorulduğunda kem küm etmeyecektin. Kendini disipline ediyordun. Genel ideolojiye yönelik diğer kitapları takip etmek zorundaydın. Ama genel anlamda bazı arkadaşlar katlardı gazeteyi, *Halkın*

Kurtuluşu yazısı dışı gelecek şekilde cebine koyar gezerdi. Okuldaki gücün de dağıttığın gazete kadardı. Bazı köyler paralarını veremezdi biz Amasya'ya derneğe borçlanırdık sürekli suçluyordu. Para merkeze giderdi Ankara'ya. Şunu çok iyi biliyorduk bu dergileri gazeteleri bastırabilmek için kan sattıklarını biliyoruz. O da zaman zaman merkezden bize denirdi. Yayın ücretlerine dikkat gösterelim, yoldaşlarımız bunun için kan satıyorlar diye söylerlerdi. (Ömer)

Ömer, fraksiyonda oldukları için dergi ve gazeteleri okumanın bir mecburiyet olduğunu, bu mecburiyetin en başta teorik altyapılarını geliştirmek ve bilgi dolgunluğuna ulaşmak amacıyla gerektiğini söylemektedir. Tıpkı Ömer gibi yayınların ulaşım ağı üzerinde görev alan Mustafa Y. için de bu görevi dışında yerel liderler tarafından verilen tüm görevleri de yapma zorunluluğu hissettiğini anlatmaktadır:

Öncü gördüğümüz arkadaşların verdiği bazı görevler olurdu, onları yerine getirirdik yani. Örneğin ben, *Halkın Kurtuluşu* gazetesi toplu gelirdi, ben gazetenin Erbaa'ya gidecek kısmını, TÖB-DER'e ben götürürdüm. Bunun dışında başka görevler verildiği zaman da yapardım. Ama şunu söyleyim, hiçbir silahlı eyleme katılmadım. Silah bile taşımadım mücadele içinde. (Mustafa Y.)

İki ismin anlatılarından, taşra kadrolarınca sorumluluk hissedilen şeyin “üst kadrolar” tarafından verilen görevleri yerine getirmek olduğu anlaşılmaktadır. Yine hiyerarşik yapının oldukça baskın hissedildiği bu durumda, taşra solcuları kendilerini “görev alan” merkezi de “görev veren” konumunda görüp, mücadelede aldıkları görevi yerine getirmeyi yapılması gereken birinci iş olarak değerlendirmektedir.

Katılımcılara gençlerin yayınlara ve teorik kaynaklara gösterdiği ilgiyi sorduğumda genelde bu ilginin az olduğunu, gençlerin daha çok mücadeleciler yanlarının baskın geldiğini söylemişlerdir. Çoğu katılımcı örgütün yayınlarının takibi dışında kitap okuma eğilimleri ve bilinç düzeyini artırma çabalarının düşük olduğunu aktarmışlardır. Örneğin Mustafa T. kendisinin ve birkaç kişinin bu yayınlara ilgi gösterdiğini ancak çoğunluğun okuma alışkanlığına sahip olmadığından bahsetmektedir:

Gazete dağıtılırdı o zaman. Bireysel olarak arkadaşlarla konuşulurdu. Sempatizan insanlarla konuşurduk, kendimizi geliştirmeye çalışırdık. Yaşımız çok küçüktü en nihayetinde 15-16-17 yaşlardan bahsediyoruz, dolu da değildik elbette. Kendimizi geliştiriyoorduk. Yayın okuyup eksik yanlarımızı tamamlamaya çalışıyorduk kendimizce. Gazete sürekli geliyordu zaten. *Cumhuriyet* okunurdu. Hatta paralel olarak *Tercüman*, *Cumhuriyet* karşılaştırması yapardık, karşılıklı okunurdu. Kitap okuma alışkanlığı zayıftı, hala da öyle. Kitap okunuyordu ama alışkanlık olarak yoktu; olan arkadaşlarımız vardı ama onlar sayılıydı. Mesela bir arkadaşımız şu an yayınevi var. Okuma alışkanlığı olan çok nadirdi. (Mustafa T.)

Mustafa Y. örgüt üyesi olan gençlerin Taşova'daki yönelimin sola dönük ve solun baskın düşünce olmasından dolayı örgütlere dahil olduklarını, tam tersi bir durum olsaydı çok az kişinin bu mücadeleye dahil olacağını söylemektedir:

Çoğunluk kitap okumazdı. Gençlik maceracıydı. Demin de söyledim ya 800 tane öğrenci vardı, sorsan hepsi devrimciydi. 12 Eylül'den sonra 8 tane kalmadı. Okuldaki ağırlık devrimcilerin elinde olduğu için, gençlik de maceracıdır, akıntıya kapılıp gider yani. Bu doğanın gereğidir. Dere ne tarafa akıyorsa, ufak suları toplar götürür zaten. Öyle de oldu. Ha ondan sonra bir ara MHP'lilerin eline düştü, onlar çoğunluk hale geldi bu sefer de. Bizim devrimcileri atmaya başladılar. Bu bir süreçtir yani. Ha herkes bizim gibi okumuş olsaydı, bilincine varmış olsaydı, teori olarak güçlü olsaydı, belki Türkiye'deki devrimci hareket şu anda farklı yerde olurdu. (Mustafa Y.)

Mustafa Y.'nin solun güçlü olmasının nedeninin gençliğin “akıntıyı” takip etmesinden kaynaklandığını söylemesi, taşrada sol sosyalist mücadelenin ortaya çıkmasındaki en önemli sebebin çevresel faktörler olduğunu göstermektedir. Saygı duyulan, iyi ajitatörlük yapan ya da söylediklerinin doğru olduğuna inandıran kişiler öncülüğünde başlayan siyasallaşmanın çeşitli mekanlara sıçraması, belli sosyal çevreler etkisiyle gençliğin bu mekanlara dahlinin gerçekleşmesi ve sonucunda bölgede baskın bir sol düşüncenin meydana gelmesi, o bölgeyi “sol baskın” hale getirmekte ve gençler etrafındakilerin etkisiyle sol sosyalist mücadelenin bir parçası haline gelmektedirler.

Bu baskınlıktan olumlu anlamda en iyi şekilde faydalanan örgüt ise HK olmuştur. Köylülük temelli devrim algılamasına sahip olmasından çok bölgede Dev-Yol ya da Kurtuluş'a oranla daha geniş bir kitle bulmasındaki en önemli faktör ilk örgütlenenlerin HK'ci olması ve ‘akıntı’nın HK’ye doğru akmasından gelmektedir. HK, Taşova’da önemli bir kitlesel güce ulaşmış, bunu da yerel önderlerin ağırlığı ve lisedeki gücü sayesinde başarmıştır. Hiyerarşik bağlara sıkı sıkıya bağlı bir anlayış içerisinde örgütlenmesini gerçekleştiren HK, Taşova’da bu anlayışı tüm üyelerine yansıtmıştır. Merkezden gelen dergilerde yazılan fikirlere göre kendi siyasal bilinçlerini oluşturan gençler bu bilgileri doğruluğunu sorgulamadan kabul ettiklerini; bu kabulün gerekçesini de şehirdeki öncü kadronun doğal olarak daha bilgili olacağını düşünmeleri olarak göstermişlerdir. Görüştüğüm kişiler HK’nin aktif isimleri olarak okuma alışkanlığı, yayın takibi ve öğrenme açlığına sahip olduklarını söyleyeler de Taşova HK’nin diğer üyeleri için bunun geçerli olmadığını; onların çoğunluğa uymak adına örgüt içine dahil olduklarını, gücün kaybedilmesi ve dönemin değişmesiyle birlikte de zaten çoğunun sol düşünceyle alakasının kalmadığını söylemişlerdir.

3.3.2. Taşova’da Emeğin Birliği

HK ile birlikte Taşova’da en güçlü sol örgütlenmeyi oluşturan Emeğin Birliği (EB) üyeleri, ilk bölümde anlatıldığı üzere tıpkı merkezdeki kadroları gibi ilk başta HK içerisinde bulunmuş, İkinci Bölüm’de anlatılan ayrışma sonrasında Taşova’da örgütlenmeye başlamışlardır. Katılımcılar bu ayrışmadan sonra Taşova EB’yi oluşturarak sol mücadelenin diğer kanadı olarak varlık mücadelesi vermiştir. Özellikle Tütün Üreticileri Derneği kurucu ve üyelerinin daha yakın olduğu EB, bölgeye örgütün yayın organının getirilmesi dışında bir yandan sol bilincin artırılması öte yandan da bölgenin ekonomik ve siyasi sorunlarını gidermek konusunda mücadeleler vermiştir. EB’nin yerel önderleri olarak öne çıkan Fazlı ve Hüseyin örgütlenme sürecini şöyle anlatmaktadır:

Örgütsel ilişkiyi şöyle yaptık. Bu bahsettiğim Şeref Gürle kanalıyla, önce Halkın Kurtuluşu ile bağımız vardı bizim. Şeref Aydın vardı yine, o Taşova’ya gazeteyi getirirdi. Halkın Kurtuluşu içerisindeki sosyal emperyalizm tartışması sonrası bir ayrışma yaşandı. İlk hatta Teslim Töre ayrılırken bunlar bir mutabakat imzalamışlardı işte ‘birbirimizi suçlamayacağız’ diye. Halkın Kurtuluşu’nun karşısında Emeğin Birliği kuruldu. Teslim Töre’yle bizim yan yana gelmemiz son TKEP kongresinde olmuştur. Örgütsel ilişkilerde bu yörede de ister istemez Emeğin Birliği’nin çalışmasının, gelişmesinin sağlanması yönünde adımlar atılmaya başlandı. Amasya Merkez’de, Suluova Çeltekte işçi hareketlerinin olduğu yerde, özellikle Taşova’da ve Amasya’da vardı Emeğin Birliği. Erbaa’da ve Amasya’da güçlü bir taban bulamamıştı. Yani biz Şeref Gürle kanalıyla Suluova ve Taşova öndeydi. (Fazlı)

Valla şimdi, Emeğin Birliği’nin iletişim şeydi zaten, dışarıdan gelen arkadaşlar oluyordu, yüz yüze yani. Daha çok onlar gelirdi. Ha burada Turhal’da miting olurdu, Niksar mesela. Erbaa’da o kadar gelişmiş bir hareket yoktu, orası zayıftı. Genellikle Turhal, Zile, Niksar, Suluova, hep buralar. Taşova’da Halkın Kurtuluşu daha yoğunluklu olmakla birlikte Emeğin Birliği de güçlüydü. (Hüseyin)

Taşova’da sol sosyalist düşünceye veya bir örgüte dahil olmak genellikle feodal ilişkiler ile gerçekleşse de Hüseyin için bu süreç farklı seyretmiş, o yayın organlarını okumaya başlamasıyla beraber mücadeleye ve örgütlenmeye dahil olmuştur. Kendini zaten ‘devrimci’ olarak nitelendirdiğini söyleyen Hüseyin, EB’ye katıldığında ideolojik olarak belli bir konumda olduğunu, bunu da dergilerin sağladığını söylemektedir:

Burada da temelinde işte Üreticiler Derneği ve daha sonra da işte gençlik içindeki siyaset, bölünmeler, onun tarihçesini de bilirsin; işte 68 kuşağından, o dönemden gelen işte bölünmelerle birlikte; siyasal yayın organları çıkınca Emeğin Birliği yayın organını okumaya, o tür çalışmalar yapmaya başladık. Ama ağırlıklı olarak benim burada bulunduğum çalışmalar, köyleri gezmek. Tütünle ilgili. (Hüseyin)

Tıpkı Hüseyin gibi Celal'in fraksiyonlara katılımında da farklı bir durum gözlemlenmektedir. Katılımcıların çoğu dahil oldukları ilk fraksiyonda kalmayı tercih eder hatta farklı bir yere geçmeyi bir *sapma* olarak nitelendirirken; Celal bir istisna yaratarak, önce HK saflarında yer almış, daha sonra dergileri okuyarak belli yanlışlıklar olduğunu fark etmiş ve fikirleri ile bakış açısını değiştirerek EB saflarında mücadeleye devam etmiştir:

Benim sorgulamam her dönem var, Allah bunu verdiyse bana yapacağım bunu. Böyle bir akla sahipsem. Ben bana uygun olmayan bir şeyin içinde çok rahat olmuyorum. O yüzden önce *Halkın Kurtuluşu* dergileri, sonra *Kurtuluş* dergileri, sonra *Emeğin Birliği* dergileri okuduğumda bana daha yakın olduğunu, görüşüme daha yakın olduğunu gördüğüm için Emeğin Birliği'nde oldum... Yahu öyle bir şey var, o yüzden fraksiyon ayrımlarının çok fazla bunu etkilediğini düşünüyorum. Ya işte o tamamen insanların bir nebze rekabet etmelerinden, taraf tutma durumuna gelmelerinden kaynaklı. Fraksiyona bağlanıp diğerlerini eleştirme durumu var yani herkeste. Diyorum ya ben akıl sahibiysem bu yorumları yapıp bana uygun değilse değiştirmeliyim. (Celal)

EB kadrosu büyük oranda TUD içerisindeki kişilerden oluştuğundan ve bu kadrolar henüz Taşova'da sol mücadele genişlememişken köylülerin temel geçim sorunlarına odaklandığından, Taşova EB, başlayan bu sürecin devamı olarak köylerle iletişim kurmayı sürdürmüş, çeşitli geceler ve etkinlikler düzenleyerek köylü kitlesini bilinçlendirmeyi amaçlamıştır:

Değişik geceler yapılıyordu. O gecelerde benim özellikle şiir okumada ve bir konuşma metnini, ajitatörlük falan da vardı bende, onları yapardım. Suluova'da bir gece düzenlemiştik, bir de dediler ki "polis seni alacak, seni farklı bir kıyafette çıkaralım." Şapka getirdiler falan bizi değiştirdiler, gizlice çıkardılar şeyden. Oradan buraya geldik. Hatta orada evinde kaldığımız bir öğretmen vardı sonradan öğretmenlikten de ayrılmış. Öyle her yerde gece yapmaya başladık toplumu çekmek için. Biz burada bir gece yaptık, o zaman Süleyman Bursa belediye başkanıydı. Halk eğitim salonu vardı burada, salon tıka basa doldu örneğin. (Fazlı)

Hüseyin de EB'nin Taşova'daki diğer örgütlenmeler gibi seminer, toplantı ve okuma çalışmalarını yaptığını belirtmiştir. Hüseyin'in yanı sıra Fazlı; yaşça büyük oldukları için gençler kadar fevri olmadıklarını, hatta onlara yanlışlarını göstermek konusunda çabalar sergilediğini anlatmaktadır. Yaş vurgusunun yapılması ve HK'nin yapısını çoğunlukla lise gençlerinin, EB'nin yapısını ise görece daha ileri yaşlardaki gençlerin oluşturması iki örgütlenme arasında bir başka ayrımı daha işaret etmektedir. Her ne kadar popüler kültür tartışmaları 21. Yy.'ın, gündemi olsa da, 1970'lerdeki bu duruma bakarak gençlerin *popüler olanı* tercih ettiklerini ve bu nedenle HK saflarında bulunduklarını söylemek yanlış olmayacaktır:

Valla ne gibi faaliyetler yapıyordu. Gençler kendi içinde çalışmalar yapıyordu. İşte okuma, seminer, genellikle bu tür şeylerdi. Bunu yapıyorlar ağırlıklı olarak. Diğerleri de benzer şeyler aslında, siyasi tartışmalar da çok sağlıklı, kavga dövüş yürüdüğü de oluyordu. Birbirleri arasında. Bunu biz önlemeye çalışırdık. Bizim ağırlık verdiğimiz şey, gene gençlerin yanındayız, gençlerle sohbet ediyoruz. Sen buna abilik de başka de, Fazlı olsun ben olsun yanlış şeylerin karşısındaydık. Yukarıda ahıra yazı yazmışlar bilmem ne haberim oldu bir akşam oraya gidip “silerseler bilmem ne hepsini vuracağım” diye ne olacak oğlum “silerseler bir daha yazarlar” diye yaklaşımım oluyordu. Yani bunlar Türkiye genelinde böyleydi, burada da oluyordu. (Hüseyin)

Burada ben bir örnek anlatayım. Bizim biraderle Yunus, lise faşistlerin eline geçince, cezaevinde yanıma geldiler. “Biz, ya Deli Nazmi’yi vuracağız, ya da lise müdürünü”. Dedim ki “lan, altından kalkamazsınız. Komple mahalleye saldırırlarsa ne yapacaksınız? Sen gizlenmeye zorlayacaksın, çünkü cinayetten yakalanmayım diye. Kesinlikle olmaz” diye ben öyle bir iletişim ağıımız vardı, yönlendirme anlamında. (Fazlı)

Taşova EB de tıpkı HK gibi hiyerarşik bir yapıya bağlı şekilde örgütlenmiş, *merkez* ile bağlantılarını kişilerin bağlantıları üzerinden kurmuş ve bu bağlantılarla gerek örgütün yayın organı olan *Emeğin Birliği’nin* Taşova’ya ulaşması sağlanmış gerekse de örgütün geniş çapta katılım sağladığı mitinglere gidilmiştir. Fazlı, mitinglere yapılan bu katılımın aynı zamanda kendi bilgi ve bilinç seviyesine de katkıda bulunduğunu, bu bilgilerin taşıyıcısı olarak Taşova’da da aktarımını sağladığını söylemektedir:

Bu bağlantının kurulması özellikle örneğin toplu etkinlikler falan olduğu zaman oralarda haberleşme oluyordu. Örneğin 1 Mayıslar’da biz buradan bir minibüs göndermiştik İstanbul’a, o katliamın olduğu mitinge. O mitinglerdeki ilişki ağları ister istemez çok değişik kesimlerle yan yana gelince, bilgi aktarımı da oluyordu. Oradan bilgi dolgunluğuyla da dönmüş oluyorsun, bir de pratik faaliyetle teorik birikimi bütünleştirme süreci de oluyordu. Ankara’da çok değişik mitinglere katılmışım ben. Yani benim en ilginçime giden, Tandoğan’da bir miting yapılmıştı. Şeyin, ‘İki üç daha fazla Vietnam, Ernesto’ya bin selam!’. O sloganı orada duymuştum ben. Bir de Kürt hareketiyle o dönemde temaslarımız olmuştu. Burada Mete Hoca vardı, Mete Tekin, onunla gitmiştik bir mitinge ve bir evde kalmıştık gece. Bana dedi ki “bu, müftü” dedi. Kürtlerden müftüymüş. Baktım ki politik. Yani o anlamda Kürtlerle de orada temas kurmuştum ben. (Fazlı)

Fazlı, Hüseyin ve Celal Taşova’daki siyasal mücadelelerini büyük oranda EB hareketi içerisinde geçirmiş, bu süre zarfında köylülük sorunları, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve silahlı sağ ile mücadeleyi gündemlerine almışlardır. Özellikle Fazlı ve Hüseyin, içerisinde çoğunluğu lise gençliği olan HK’nin üyelerine bir noktada *abilik* yapmışlar ve onların yönlendiricisi konumunda bulunmuşlardır.

Taşova’da kitlesel tabanı bulması açısından Dev-Yol ya da Kurtuluş gibi diğer sol örgütlere göre EB ve HK’nin öne çıkmasını iki sebeple açıklamak mümkündür.

Bunlardan ilki kuşkusuz merkezle yani Amasya'yla, oradaki sol sosyalist mücadeleye dahil olan kişilerle kurulan bağlantılar ve bilgi alışverişinin varlığı, ikincisi ise HK ve EB devrim algılamasının köylü temelli bir algılama olması ve Taşova'daki mücadelenin de bu minvalde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Özellikle öncesinde mevcut olan iki legal dernek YDGD ve TÜD'ün belli kadroları meydana getirmesi, Köy Enstitülü öğretmenlerin varlığı ile TÖB-DER ve Halkevleri gibi mekanların çatı görevi görmesi de gençlerin gerek köylü sorunlarına daha çok odaklanması gerekse de bu mekanlarda meydana gelen sosyal çevrelere dahil olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu çevrelerin meydana gelmesi ve taşrada feodal bağların güçlülüğü ve kimi yerel önderlere duyulan bağlılık etkisiyle de HK ve EB güçlü örgütlenmeler inşa etmişlerdir.

3.3.3. Taşova'da Diğer Örgütlenmeler

Katılımcılara Taşova'daki örgütlenmelerin hangileri olduğunu sorduğumda HK ve EB'nin güçlü olduğunu, her ne kadar kalabalık ve güçsüz olsalar da Kurtuluş, TİP ve Dev-Yol'dan isimlerin de Taşova'da örgütlenmeye çalıştıklarını anlatmışlardır. Ancak bu örgütlenmeler kitlesel bir destek bulmaktan uzak kalmış ve Taşova'da birkaç kişiden öteye gitmemiştir. Genellikle bu örgütler Amasya, Samsun gibi şehirlerde daha fazla kitleye hitap etmiş, Taşova'da örgütlenme Halkın Kurtuluşu ve Emeğin Birliği ağırlıklı gerçekleşmiştir. Dev-Yol, Kurtuluş ya da TİP çevresinin bu bölgedeki örgütlenmelerinin küçük ilçelere ulaştıramadan şehirlerle sınırlı kalması, yerel önderlere hitap edememiş olmaları ya da daha şehir merkezli yapılanmalar kurabilmiş olmaları sonucunu çıkarmamıza neden olmaktadır.

Türkiye genelinde artan siyasallaşmanın Taşova'da da büyük oranda karşılığını bulması, sol sosyalist düşünceye sahip olan gençlerin yukarıdaki paragraflarda saydığım birçok etmen neticesinde farklı fraksiyonlara dahil olmasıyla sonuçlanmış, solcu gençler ilk başta her ne kadar birlikte bir konuma sahip olsalar da kimi yerel önder ve çevrelerin etkisiyle tıpkı Türkiye'de olduğu gibi farklı gruplara dahil olmuşlardır. Bu çerçevede Taşova'da Halkın Kurtuluşu, Emeğin Birliği kitlesel bir destek alarak güçlü yapılar oluştururken; Kurtuluş, TİP ve Dev-Yol örgütlenmeleri bu kitleselleşmeyi başaramamış ve birkaç kişiyle sınırlı kalmışlardır:

Halkın Kurtuluşu oldukça güçlü kalabalık şekilde vardı. Onun dışında Emeğin Birliği vardı. Dev-Yol nerdeyse hiç aktif değildi. Taşovalı olup Ankara'da okuyan arkadaşlarımızdan Dev-Yolcu olduğunu bildiklerimiz vardı. Kurtuluş'tan tek tük vardı. Ama ağırlık Halkın Kurtuluşu, Emeğin Birliği, daha sonra Halkın Kurtuluşu'ndan ayrılan TİKB. (Mustafa T.)

Bir de şöyle bir şey söyleyim TİP vardı, Taşova'da. Taşova'da yerleri vardı, onların da merkezi örgütlenmeleri vardı ama kitle hareketleri yoktu. TİP'in kitle olarak köylerde sadece Balıca'da vardı 15-20 kişi. (Rıfat)

Katılımcıların anlatılarına göre Halkın Kurtuluşu ve Emeğin Birliği Taşova'da kitle hareketi denebilecek bir seviyeye ulaşmış olsalar da Devrimci Yol, TİP ve Kurtuluş Taşova'da bir taban bulamamış, kadro hareketi olmanın ötesine geçememiştir. Halkın Kurtuluşu çevresinin çok önce oluşmuş olması gençlerin doğal olarak bu fraksiyona yönelmesi sonucunu doğurmuş, bu sayede Halkın Kurtuluşu ve ondan ayrılan fraksiyonlar Emeğin Birliği ve TİKB varlık gösterebilmiştir. Katılımcılar diğer örgütlerde başka şehirlerde tanıdık Taşovalılar'ın olduğunu ancak Taşova'da örgütlenemediklerini, güçlü bir taban bulamadıklarını anlatmaktadırlar:

Baskın olmadı, örgütlenme hareketi yoktu. Bölgede bir merkezi örgütlenmesi yoktu Dev-Yol'un, Taşova'da. Mesela bir Emeği Birliği gibi Rasim Dalcı falan merkezi örgütlenmeleri vardı. Halkın Kurtuluşu'nun yine merkezi örgütlenmeleri vardı, Amasya, Taşova yöresinde. Dev-Yol güçlü olmadı Taşova'da. Mesela Amasya'da çok güçlüydü, Karadeniz'de çok güçlüydü. Taşova'da kadro hareketleri yoktu, merkezi örgütlenmeleri yoktu. Lisede olsa da birkaç kişiden ibaretti, yayılamadı yani. (Rıfat)

3.3.4. Taşova'da Sol İçi Tartışmalar

Taşova'da gençlerin siyasallaşma süreçleri; aile, yakın çevre, ekonomik durum ve bulunulan mekanlar etkisi ve Türkiye'nin de giderek sertleşen politik iklimine paralel şekilde ilerlemiş, özellikle 1970'lerin ikinci yarısında fraksiyonların taşra birimlerinde de örgütlenmeye başlamasıyla bir ileri aşamaya taşınmıştır. Bu aşamada sol sosyalist düşüncede olan gençler farklı devrim algılamalarına sahip olan fraksiyonlara dahil olmaya başlamışlardır. Mücadelenin ilk zamanlarında bir arada duran sol sosyalist gençlerin farklı fraksiyonlara dağılmaları, yine Türkiye'deki iklime paralel olarak Taşova'da da sol içi tartışmaların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiş ve fraksiyonlar arasında mücadele giderek artmıştır.

Taşova’da sol fraksiyonların belirgin hale gelmesinden önce solcu gençler özellikle MHP’lilerle mücadele edilirken birliktelik sergilemişler; bu birliktelik Taşova’da MHP’nin ve Ülkü Ocakları’nın gücünü yitirmesiyle yok olmaya başlamıştır. Ömer, ilk başlarda sol içinde kimsenin birbirine farklı bir şekilde bakmadığını ve ideolojik olarak herhangi bir bölünmenin var olmadığını söylemektedir:

Ama... bir sol ideolojik mücadele, tartışmalar falan değil, solcusun solcu; ülkücüsün ülkücü, sürekli de itiş kakışla. Karşıt grup güçlü olarak da varsa, sol grup içerisinde fraksiyon ayrışımı öne çıkmıyor. Saldırıya karşı birlikte hareket etmen gerekiyor. İllaki o zaman da Dev-Yolcular vardı, söyleniyordu, Emeğin Birliği gibi Halkın Kurtuluşu gibi ben lisede görmedim. (Ömer)

Katılımcılar çoğunlukla fraksiyonların henüz tam anlamıyla ortaya çıkmadığı dönemlerde solcu gençlerin sağ ülkücü gençlerle mücadele konusunda bütünleşik bir tavır aldığını, bu tavrın özellikle ülkücü gençlerin sinmeye başladığı döneme kadar devam ettiğini söylemektedir. Katılımcıların anlatılarına göre henüz sağ ile çatışmalı döneme girilmeden önce fikirlerin tartışıldığı ortamlar da oluşmuştur:

Yani bu ilk önce biz MHP’lilerle iyi tartışıyorduk. O birdenbire kesildi. Birden keskinleşti. Hatta sonradan Ali rıza “o tartışmaları sürekli kılsaydık, bu gerginlikler, bu tartışmalar bu şeyler olmazdı” dedi. “Bunu biz değil, siz kestiniz” dedim, o da “biz de sizden buluyoruz bunu, siz kestiniz” dedi. Şimdi örneğin, Taşova Kültür Dayanışma Derneği’nde biz gençlerle oturuyoruz. Ya birden Deli Nazmi geldi. Gençler ne yapacağını sapıtıyorlar. Dedim “aman, ses etmeyin, yani burada oturur konuşuruz gider o.” Orada şimdi onu dövmek, Deli Nazmi’yi vurmak doğru değil. Yani öyle yumuşatıcı birtakım ilişkiler ağını kurmaya zorladık ama kuramadık. (Fazlı)

Taşova’da sağ ülkücü gençlerle solcu gençler arasındaki mücadelenin ya da fraksiyon ayrımlarının oluşmasından fraksiyon kitleleri arasındaki tartışmanın; Türkiye’de keskinleşen mücadele ortamının henüz var olmadığı zamanlarda sert bir seyir izlediğini, bu keskinleşmenin sol için yayın takibi ve yerel önderlerin etkileriyle, sağ için ise silahlanmanın başlamasıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye genelinde siyasi iklimin giderek sertleşmesi, ülke genelinde tartışma ve çatışmaların yerinin sokağa yönelmesi taşrada da aynı ortamı yaratmış olmalı ki, özellikle 1970’lerin ikinci yarısıyla beraber mücadele keskinleşmeye başlamıştır.

Fazlı ve Ömer solcu gençler arasındaki ideolojik ayrılıkların MHP’nin gücünün zayıflamasıyla birlikte başladığını söylemektedir. Nevzat, en başta sağa karşı ortaklaşa bir mücadelenin olduğunu; bunun Türkiye’ye paralel olarak Taşova’da zaman içerisinde bozularak yerini fraksiyonlar arası mücadeleye bıraktığını söylemektedir:

Zaten liseye başladığınız zaman, orada bir kitle var. Okulda zaten 73-74'lerden gelen bir mücadele var okulda sağ ile sol arasında. Fraksiyonlardan önce ülkücüler ve solcular arasında bir mücadele var lisede. O çatışmada ne olurdu? Her gün kavga olurdu okulda. Daha sonra şey olarak sol grup daha güçlendi zaman geçtikçe ve sağ grup okuldan atıldı yani. Bunlar okuldan atılınca ne oldu? Sol daha da güçlendi. Sol iyice güçlendikten sonra fraksiyonlar çıkmaya başladı. İlk başta sağ sol ayrımı vardı sadece. Çünkü örgütler birbirlerine karşı faşist mücadeleye karşı birlikte hareket ediliyordu yani. Emeğin Birliği olsun Halkın Kurtuluşu olsun diğer fraksiyonlar olsun hep beraber karşı cepheye karşı bir kavga vardı ortada. Onlar gittikten sonra kendi aralarında artık bu fraksiyon olaylar, Türkiye çapında da gerçi büyüdü de, bizim aramızda da aynı şeyler çıkmaya başladı yani. (Nevzat)

Nevzat'ın sözleriyle, solun güçlenmesi sonrasında 'sağ-sol' ayrımının yerini 'sol-sol' ayrımına bıraktığını gözlemlemek mümkündür. Nevzat'ın dediğine paralel olarak Vedat, bu ayrılıkların ideolojik tartışma düzeyinde kalmaktan ziyade kavgaya dönüştüğünü söylemektedir:

Ama tabi zamanla kendi aramızda kavgalar falan da oldu. Hatta buradan Amasya'ya gittik, Amasya'ya gittiğimizde de dernekte bir gün otururken, oraya geçelim, orada bir anımız var. Dediler ki "TİP'liler bizim arkadaşları dövmüşler." Amasya'nın içinde de Halkın Kurtuluşu da güçlü, TİP de güçlü sayılır o dönemler. Biz sopaları aldık elimize, dernekten indik aşağıya vardık TİP'in önüne, kimse yok. Hiç kimse yok, ama biz 15-20 kişi varız. Bunlar hep mahalle, ara sokaklara dağılmışlar; bizi bir çevirdiler orada, biz 15 kişi, onlar belki 50-60 kişi var. Biz bir güzel kavgaya tutuştuk ve çoğu da Taşovalı biliyor musun? Taşovalı, Taşovalı'yla kavga ediyor. (Vedat)

Özellikle 70'li yılların sonlarına doğru, dünya genelinde işçi hareketleri arasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) ve Çin Komünist Partisi (ÇKP) arasında meydana gelen ayrışmalar Türkiye'deki sol sosyalist mücadeleye de yansımış, Maoocu ve Sovyetçi kamplaşmalar başlamıştır. Bu mücadele MHP'lilere, silahlı sağa karşı mücadeleden dahi daha sert bir hüviyete bürünmüş, örgütlenmeler arasındaki bu ayrışmalar zaman içerisinde sol içi çatışmaların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Vural, 2011: 148).

Ülke genelinde giderek şiddetlenen bu çatışma ortamı, örgütlerin yayın organlarında da sıkça dillendirilmiş; taşraya yayın organları aracılığıyla aktarılan ideolojik düşünceler solcu gençler arasında mücadele ortamını meydana getirmiştir. Katılımcılar "zaten sol kendi içinde fraksiyonlara ayrıldığı için bugün bu halde değil miyiz?"²⁷ sorusunu yerel ölçekte sorarak zamanın ruhunun getirdiği heyecanın etkisiyle bu yanlış mücadelenin verildiğini söylemektedirler:

²⁷ Ölümlü Dünya filminde Feyyaz Yiğit'in canlandırdığı karakter tarafından söylenen replik.

Yani o dönemde Halkın Kurtuluşu ve Emeğin Birliği vardı zaten. Aralarındaki ya işte nasıl bir sızıntıdır, gerilmedir, slogan yarışı bilmem nesi; yani bunun olmaması gereken şey. Faşistlerle kapışmamız gerekirken her iki örgüt arasında gerilmeler yaşandı... Burada yoğun, hem yazılmalarda gerilmeler yaşıyor, yani gençlik ruhunun verdiği heyecan daha farklı olduğu için, her şeye müdahale de edemiyorsun. (Fazlı)

Bu kavganın şiddetli oluşunu gençlik ruhunun heyecanına ve rekabet ortamının getirdiği gerilime bağlayan Fazlı'nın aksine Celal, örgüt kadroları arasındaki iletişim kopukluğu ve çatışmaların sebebinin demokrat olamamak olduğunu iddia ederken, olması gerekenin ayrılmak yerine güç birliği yapmak gerektiğini söylemektedir:

Köyde bile TİP'liler ya çok ilginç bir şeydi ya, ben dıştan gelmişim, o köyde gençler vardı, yani bir arada olmuyorduk. Böyle bir ayrım, işte fraksiyon dediğin şey ayrım demek. Derdim ki arkadaş "neyin ayrılığı?" "Ya işte sen örgüttensin." "Tamam, yani bir güç birliği yapmak gerekirken, niye?" Bunu hep sorardım ben. Bu soğukluk devam etti yıllarca. Yani aynı dönem beraber öğretmenlik yaptığım arkadaşlarım var, hep soğukluk, mesafe hala devam eder. Cevabını arayıp bulduğum şey de buydu en sonunda. Biz demokrat olmayı başaramamıştık. Yani önce demokrasiyi bilmiyorduk. Babam benden çok daha demokratı. Düşünüyorum yani, evdeki duruşuna, bana bakışına. Düşünüyorum yani. (Celal)

Taşova'daki fraksiyon ayrımlarının gençleri giderek daha radikalleştiğini, mücadelenin artık bir devrimci mücadeleden öte, bir rekabete, kavgaya ve çatışmaya evrildiğini söylemek mümkündür. Tıpkı Yılmaz Erdoğan'ın kült filmi Vizonte Tuuba'da²⁸ işlenen, DEKD ve DFKD örgütleri arasındaki kavganın benzerlerinin Taşova'da da gerçekleştiğini görmek mümkündür.

Farklı fraksiyonlar arasındaki mücadelenin getirdiği küskünlük ve soğukluğun sadece o dönemle sınırlı kalmadığı da 1970'li yıllardaki mücadelenin sonuçlarından biridir. Rıfat, iki fraksiyon arasındaki tartışmaların artık geri dönülemez bir noktaya doğru ilerlediğini, iki tarafın da birbirini ciddi suçlamalarla itham ettiğini ve bu oluşan kavgaların meydana getirdiği soğukluk ve mesafenin halen devam ettiğini söylemektedir:

Emeğin Birliği ile aramızda çok büyük mesafeler oluştu ideolojik olarak. Türkiye'ye dünyaya bakış açılarımız çok değişik boyutlara ulaştı. Mesela onlar Sovyetler'in sosyalist olduğunu biz de sosyal emperyalist olduğunu savunuyorduk. Bir de devrim açısından farklarımız vardı. Bizler MDD'yi savunuyorduk onlar SD'yi. Onlar ülkenin kapitalist olduğunu bizler de yarı feodal bir ülke olduğunu savunuyorduk. İdeolojik olarak ayrımlar bunlardan oluşuyordu. Ki birbirimizle adeta çatışmaya kadar ilerlendi. Nasıl ama biliyor musun? Keskin bir sınıf mücadelesi var, MHP'ye o kadar hınçları yok adamların. (Rıfat)

²⁸ 2003 yılında vizyona giren Vizonte: Tuuba filmi gerek taşrada sol mücadelenin nasıl olduğunu gerekse de 12 Eylül'e giden süreçteki politik salınımları görmek konusunda fayda sağlayabilecektir.

Rıfat'ın "MHP'ye o kadar hınçları yok" cümlesi taraflar arasındaki düşmanlığın hangi boyutlara geldiği konusunda bilgi vermektedir. Kavga ve düşmanlık öyle bir noktaya gelmiş ki, iki taraf gençleri için de ideolojik olarak başlayan tartışma kavgaya evrilmekte başka bir yerde gerçekleşen bir ölümün sorumlusu olarak karşı tarafın yerel önderi doğrudan hedef alınmaktadır. Silahlı sağ ile mücadelenin ötesinde iki sol sosyalist taraf da birbirine karşı düşmanca bir tavır takınmaya başlamış, takınılan bu tavır ise mücadeleyi giderek keskinleştirmiştir. Fraksiyonlar arasında oluşan bu tartışma ortamı verimsiz ve sığ tartışmaların gerçekleştiği ortamlar meydana getirmekte; iki taraf için de olumlu sonuçlar doğurmayacak tartışmalar ortaya çıkarmaktadır:

Şimdi okulda tartışmalar oluyordu, çok uzun süreli olmasa da. Veyahut da bazen birkaç siyasi görüşten insanlar TÖB-DER'de. O zaman TÖB-DER vardı. TÖB-DER'de oturup böyle siyasi tartışmalar yapılırdı. Ama bunlar pek sağlıklı olmuyordu bence. Çünkü orada üç dört tane konuşmacı var, yani kimsenin de kimseyi ikna ettiğini sanmıyorum. Atıyorum Rusya konusunda, Halkın Kurtuluşu'nun görüşleri belli Emegın Birliğı'nin görüşleri belli. O tartışmanın sonucunda yani kimsenin kafasında bir şey değişmiyordu. Yine biz Rusya'ya sosyal faşist diyorduk, onlar da bize Maocu diyordu, yani değişmiyordu olay. (Vedat).

Vedat'ın kimsenin fikirlerini değiştirmedeği için sığ olarak yorumladığı bu tartışmaların neden sığ olduğunu Rıfat'ın sözlerinde görmek mümkündür. Rıfat, bu ayrımların sebebinin aslında Taşova'daki solcu gençlerin kendi düşünceleriyle elde ettikleri bir çıkarımdan ziyade örgütlerin liderlerinin düşünceleri ve kariyer mücadelelerinin eseri olduğunu iddia ediyor. Bu çıkarıma taşradaki sol sosyalist mücadelenin; sorgulamaktan uzak, hiyerarşi ve örgüt yapısına katı katıya bağlı ve yukarıdan yani 'merkezden' gelen bilgilerin doğrudan kabulü ile meydana gelmesi ile ulaşmak mümkündür. İki tarafın da ellerindeki dergileri okuyarak ya da Amasya'daki liderlerin aktarımlarından öğrenerek edindikleri teorik bilgilerin koşulsuz kabulü, karşılıklı kavgaları çözümü olmayan kavgalar haline getirmekte, içinden çıkılamayan tartışmaların kavgayla sonuçlanmasına sebep olmaktadır. Taşovalı solcu gençler teorik bilgi birikim veya kendi aldıkları kararlarla değil bağlı oldukları örgütler arasındaki mücadele ve çatışma ortamı nedeniyle birbirlerine karşı düşmanca bir tutum sergilemektedir:

Tabi bu mücadele Taşova'daki kişilerden bağımsız olarak merkezdeki, tepedeki önderlerin birbirine duydukları düşmanlıkla alakalı bir şey. Nasıl izah edeyim onu da biliyor musun? 70 hareketinde Emegın Birliğı ve Halkın Kurtuluşu'nun kökeni birdir. THKO'dan gelme hareket. Mesela Sinan Cemgil, Nurhak'ta, Teslim Töre Nurhak'ta yine Mustafa Yalçınur Nurhak'ta ağır yaralı olarak ele geçirildi bugün *Evrensel'de* yazar şu anda. Ondan sonra bunlar kariyer meselesi yaparak 71

hareketinde Teslim Töre Emeği Birliği hareketini kurdular. Mustafa Yalçın'ın katıldığı grup geçmiş çizgiyi eleştirerek o günkü Halkın Kurtuluşu, bugünkü EMEP'i kurdu. Bu hat THKO'dan gelen bir hat. Zamanla hepsi kariyer meselesi yaptı. Hatta bu sosyal emperyalist tezi kadroda sunuluyor. Kadroda kabul ediliyor. Teslim Töre bile kabul ediyor bunu. Aradan 5-6 ay geçtikten sonra Teslim Töre "ben hastaydım, zatürreydim hareket kabul etti diye ettim" diyor. Sadece ne biliyor musun? Sadece orada kendine bir pay çıkarıp farklı bir grup oluşturup kariyer meselesi haline getirmektir, başka bir şey değildi. (Rıfat)

Yayın takibi ve yerel önderlerin etkisi ve dahil oldukları fraksiyonun düşünceleriyle ideolojik altyapılarını ve bilinç düzeylerini belirleyen katılımcıların anlatılarından, Taşova'daki fraksiyonlar arası sert mücadelenin sebebinin dahil oldukları örgütlerin birbirlerine karşı geliştirdikleri *karşı devrimcilik* suçlamalarının sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. İki örgütün merkez yapıları ve öncü kadrolarının yürüttükleri teorik tartışmalar çıkarılan yayınlara yansımakta, taşra örgütlenmelerindeki gençler bu dergiler aracılığıyla öğrendikleri bu suçlamalar etkisiyle karşı örgütlenmeyle mücadeleye tutuşmaktadır. Temelde THKO geleneğinden gelen, hem devrim algılamaları hem de SBKP-ÇKP ekseninde Halkın Kurtuluşu ve Emeğin Birliği isimleriyle oluşan ayrılıklar Taşova'daki örgütlenmelere de büyük oranda etki etmiştir.

3.4. TAŞOVA'DA SOL SOSYALİST HAREKETİN YÜKSELİŞ VE DÜŞÜŞÜ

Özellikle 1970'li yılların ortasına gelindiğinde Taşova'da fraksiyonların belirgin hale gelmesiyle fraksiyonlara dahil olan gençler de yoğun şekilde devrimci mücadelede aktif rol üstlenmeye başlamışlardır. Halkın Kurtuluşu ve Emeğin Birliği gibi iki güçlü fraksiyon, gerek MHP'li ülkücü gençlikle mücadele etme konusunda gerekse de bölge halkının geçim sorunları ve ekonomik problemlerinin giderilmesi ya da iyileştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütmüştür. Bu çerçevede önceki başlıkta belirtildiği gibi fraksiyonların kendi dergilerinin dağıtım ağını oluşturmak ve bu dergilerin okunmasını sağlamak dışında, Taşova'da kitleleşmeyi sağlamak adına yazılamalar, boykotlar ve mitingler tertiplenmiş, Taşova'nın bölgedeki özgül ağırlığını hissettirmek adına bölgesel ve ulusal mitinglere katılım göstermeye çalışılmıştır.

3.4.1. Köylülerle İletişim

Taşova’da köylülük, nüfusun önemli bir oranını oluşturan, bu nedenle de devrimci mücadele adına önem sahibi olan bir konuma sahiptir. Bu sebeple, devrimin köylü ve işçilerin öncü sınıf olmasıyla gerçekleşeceğine inanan THKO ardılı iki örgütlenme olan Halkın Kurtuluşu ve Emeğin Birliği’nin güçlü olduğu Taşova’da örgütlenmeler siyasi mücadelelerinde köylülüğün sorunlarını birincil mesele haline getirmişlerdir. Taşova’nın nüfusu olduğu gibi, örgüt kadrolarının da önemli kısmının köylerden gelen gençler tarafından oluştuğu düşünülürse mücadelenin bu yönde olması beklenebilir bir şey olarak karşımıza çıkmaktadır. Nevzat, fraksiyonlara köylü gençlerin dahil olmasının köylülerle iletişimin sağlanması anlamında önemli kolaylıklar sağladığını anlatmaktadır.

Dışarıdan gelen arkadaşlarımız da oluyordu tabi. Kendi bölgemizdeki arkadaşlarımız da bunun bilincine varmıştı. Kendimiz de bütün işini yaptığımız için, köydeki arkadaşlarımız da örneğin zaten bu işi yapıyorlardı. Böylelikle dışarıdan gelip birinin anlatmasına gerek duymuyorlardı işin içinde oldukları için. Buna gerek duymuyorlardı fazla. Sadece ne yapmak gerekiyordu. Köydeki bilinçsiz yaşlı kesimi aileleri bilgilendirmek gerekiyordu. Çünkü aile desteği çok önemliydi yani sadece gençlerin desteği önemli değildi yani. Aileler bilgilendirildi. (Nevzat)

Nevzat’ın birçok gencin köylü ailelerden gelmesi ve bu nedenle üstlenilen misyonun köylü aileleri ikna etmek olduğunu söylemesinin yanı sıra Mustafa T. de Taşova’nın köylerinin ilçe merkeziyle iç içe olduğunu, bu nedenle de çoğu kişinin zaten birbirini tanıdığını söylemekte, ailelerinin köylüler tarafından tanınıyor olmasının daha rahat bir diyalog ortamı sağladığından bahsetmektedir:

Köylüyle iletişim de sürekli yapıyordu. Tabi öyle toplanalım gidelim diye değil de, birebir iletişim daha çok ağırlıklıydı. Köy ve ilçe genelde iç içeydi zaten. Mesela köylerden lise öğrencileri Taşova’ya geldiklerinde öğrenci evlerinde kalırlardı. O insanlar zaten köyüne dönüyorlardı ve köylülerle diyalog kuruyorlardı. Yani kopuk değildi ilçeyle köyler. Sürekli git gel olmadığı için her köyden 3-5 insan mesela Alpaslan’dan gelen öğrenciler hafta sonuna kadar kalıcı kalır. Bu kız da olur erkek de olur. Şöyle diyeyim. Bizim orası iç içe dedim ya, senin aileni sülalenin biliyor. Bireysel bir saygısızlığın olmadığı sürece sana bakışları kötü değildi. Ama belli köyler daha sempatik bakıyordu. Mesela ben kendi köyümden çok Alpaslan’a gitmişimdir. Belli bir arkadaş çevresi olduğu için, Esençay keza öyle... Karşı fikirde insan da olsa çamur atamıyor, çünkü herkes biliyor, tanıyor herkes, iç içe yani. Kişiliğinde bir yanlışlık varsa onu değerlendirir. Ama duruşu varsa, farklı siyasi görüşte de olsa çamur atamazdı sana. Sadece solcuyuz diye kötülendiğimiz olmamıştır. (Mustafa T.)

Mustafa T.'nin anlatısına göre Taşova'da sadece 'solcu' olmanın beraberinde olumsuz bir etiket getirmediğini, köylülerin farklı görüşte olsalar da gençlere karşı negatif bir tutum takınmadığı anlaşılmaktadır. Cemaat yapısının beraberinde getirdiği doğal aile ilişkilerinin etkisiyle köylülerle iletişim kanalları kurulabilmiş, bu kanallar aracılığıyla gençler bilgi aktarımını gerçekleştirebilmiştir. Mustafa T.'nin aksine Ömer, iletişim kanallarının kurulabildiğini ancak bilinçlendirme konusunda aktarımın sağlanamadığını söylemektedir. Ömer; konumları ve üretime daha aktif şekilde katılım sağlamalarından dolayı tütün üreticisi köylerle daha fazla iletişim kurulduğunu ve bu köylerdeki nüfusun daha fazla bilinçlendirilmeye çalışıldığını, ancak bunun köylüde pek de karşılık bulmadığını anlatmaktadır:

Özellikle tütün üreticisi köyleri, tütüncüler genelde CHP kökenli ailelerdi, bize yoğun destek verdiler. Ama bazı tütün köyleri ideolojik olarak uzaklardı dinlemediler. Bize "komanez" derlerdi. Ama köylerde iyi karşılanıyorduk. Bana 'ince oğlumuz geldi' derlerdi. Köye gidip bunları anlatıyorduk. Perşembe günleri bağırarak gazete satardık. Mesela ben gazete satarken "Herkes iş köylüye toprak halka hürriyet için Halkın Kurtuluşu okuyun" diye bağırdığım zaman birisi "Yürüyün gidin yedi dönüm tarlam var alıp başkasına vereceksiniz!" diye söylenirdi. Onu öyle algılardı. Gazetelerimizi almıyorlardı bile. Zaman zaman bildirileri merkez ya da bizim hazırladığımız olduğunda hafta günleri pazarda dağıtır ya da kahvelere bırakırdık. Kitleye daha çok gazete dergi ya da bildiriler aracılığıyla ulaşmaya çalışırdık. Burada ulaşmak istediğimiz öncelikli kitle zaten öğrenci kitesiydi. Ona bir şekilde gazete vermek ya da seminer suretiyle onu bilinçlendirme faaliyeti oluyordu. Vatandaşa yönelik bilinçlendirme faaliyeti ancak gazete ya da mitingler aracılığıyla olurdu. Vatandaş da şu nedenle biraz karşı duruyor, ya da mesafeli duruyordu. Şöyle anlatayım: Biz mesela anlatıyorduk da orası kırsal olduğu için genelde şöyle bir gelenek var: Partililik. Ben Halk Partiliyim, Demokratım, şuyum buyum. Biz köylere gittiğimizde de anlatıyorduk ama bize "iyi diyon da güzel diyon da başkanınız kim?" derdi. Onlar çünkü alışmış. Bir parti görmek istiyor. Ben bir isim söylesem Amasya'dan tatmin olmayacaktı. O bilindik bir isim duymak istiyor. Biz daha gençlik örgütlenmesiyiz. (Ömer)

Mustafa Y.' de tıpkı Ömer gibi, hem bazı köylerin ön planda olduğunu, hem de çoğu köy tarafından sevilerek karşılandığını anlatmaktadır. Köylülerle kurdukları iletişim belki ideolojik olarak başarılı olmasa da arada kurulan sağlıklı ve samimi bağı bir kazanım olarak görmektedir:

Bizim Taşova'nın belli köyleri zaten öne çıkardı. Örneğin biz 80 köye gidiyorsak 60'ında sevilirdik. Hangi köye gidersek gidelim bizi o köye alırlardı. Saygı duyarlardı. Toplum seviyordu bizi. Sevilirdik yani, niye? Siyasetimizi onların talepleri doğrultusunda yapıyorduk. "Zamlara hayır!", "Paskal tonga istiyoruz!" toplum da bunu görüyordu. Biz hani "vuralım kiralım dövelim" demiyorduk ki. Toplumsal yine dedim yani, politika toplum için yaparsan bi şeyler kazanılır.

Toplum için yapamazsan zaten yok olur gidersin, bir şey veremezsin topluma. Toplumun talepleri doğrultusunda bir şey yaparsan ancak siyasi yaşamını sürdürebilirsin ve yükselbilirsin. Onun dışında toplumun talepleri dışında bir şey yaparsan, zaten bir hiçsindir. (Mustafa Y.)

Nevzat köylüyle kurulan iletişimin farklı bir yönü olduğundan daha bahsetmektedir. Bilinçlendirme için köylere gitme, dergi ve broşür dağıtma gibi faaliyetlerin dışında örgütlü gençler olarak yapılacak işlere yardım edildiğini söylemektedir. Köylünün yapacağı en ufak işte bile o yardımlaşma ağının içine dahil olduklarını, bu işlerde aktif şekilde rol almaya çalıştıklarını anlatmaktadır. Birlikte iş yapılmasının ve köylülere yardım etmenin bir görev olarak görülmesi, taşrada sol sosyalist mücadelenin başka bir yüzünü daha göstermektedir. Feodal ilişkiler ve cemaat yapısının sürdüğünü, sol sosyalist mücadelenin devrim algılaması ve devrimi gerçekleştirme dışında yöre halkı ile birlikte iş yapma gibi bir misyon üstlenmesi, taşradaki mücadeleyi kentlere göre farklı bir konuma getirmektedir. Kentli kadroların yoğunlukla ideolojik çalışmalara, yayın faaliyetlerine ve örgütlenmeyi genişletmeye zaman ayırdığı dönemlerde taşra örgütlenmeleri, yörenin gündelik hayatına ve işlerine dahil olmaya, cemaat ilişkilerini sağlam tutmaya çalışmış ve belki kasten olmasa da mücadelenin kitleleşmesini sağlama yönünde ilerleme kat etmiştir:

Köylere gidilirdi. Mesela nasıl diyelim, bir arkadaşımızın köyde işi varsa, oraya hep beraber gidilir, ekin olabilir tütün olabilir veya tarla işi olur. Hep beraber gidilir, yardımcı olunur, hep beraber yapıldıktan sonra geri gelinirdi. Şey vardı yani bir paylaşım vardı o zamanlar, yardımlaşma çok büyük vardı. Ev yaptıracak mesela gidersin hep birlikte yaparsın. Ya da köylüye gidersin, tütün mesela. Bizim oranın bir numaralı şeyi tütündü. O zaman biz de giderdik tütün işine yardım ederdik mesela. (Nevzat)

Katılımcılar köylülerle iletişim kurmak için yaptıklarını anlatırken, genelde sevildiklerini ancak pek önemsenmediklerini; dergilerinin okunmadığını ve anlattıklarının çoğunlukla karşılık bulmadıklarını anlatmaktadırlar. Katılımcılar, köylerde de öncelikli hedeflerinin o köyün gencini ideolojik olarak etkilemek olduğunu, köylü gencin fraksiyona dahil olmasıyla beraber bulunduğu köyü etkileyebileceğinin düşünüldüğünü; zaten köylerle iç içe olan Taşova'da köylülerin bir şekilde o siyasal ortam içerisinde ideolojik gelişim sağlayabileceğini düşünmüşlerdir. Özellikle tütün üreticisi köylerle iletişimin kurulmaya çalışılması, Taşova'da sol sosyalist örgütlenmelerin üretici köylülerin emeklerinin karşılığını almak konusunda bir amaç edindiklerini göstermektedirler.

3.4.2. Tütün Mitingi

Tütün, özellikle sanayileşmenin başladığı Geç Osmanlı Döneminden beri tütün üreticisi ile merkezi idare arasında anlaşmazlıkların yaşandığı, tarih boyunca sol örgütlenmelerin de bu nedenle odağına aldığı bir konu olmasıyla dikkat çekmektedir. Örnek vermek gerekirse Osmanlı'nın ilk ve gelişkin sanayileşmiş kentlerinden biri olan Selanik, tütün üretiminin gerçekleştiği, tütün üreticisi ile idare arasında sorunların yaşandığı bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Tütün üreticisi, özellikle ambar yapımı, ruhsatname ya da düşük fiyat verilmesi gibi konularda idare ile sorunlar yaşarken; birçok sol örgütlenme, tütün işçisinin bu sorunlarının çözümü adına mücadeleler vermiştir (Dıgıroğlu, 2014: 237). Geç Osmanlı Döneminde başlayan tütün işçilerinin sorunlarının Cumhuriyet Döneminde de devam etmesi, sol sosyalist hareketlerin yükseldiği her dönem örgütlenmelerin odaklandığı konulardan birini oluşturmaya devam etmiş; birçok örgütlenme tütün işçisi ve üreticisinin sorunlarının çözümü için çalışmalar yürütmüştür.

Taşova'da temel üretim metalarından biri olarak öne çıkan tütün, bölgedeki sol sosyalist örgütlenmeler için mücadeleye kaynaklık etmiş, özellikle tütün üreticilerinin sorunlarının giderilmesi adına çalışmalar yürütülmüştür. Bu çerçevede tütün uygulamalarının değişmesi, özellikle denk demet yönteminden paskal tonga yöntemine geçişin sağlanmasının neden gerektiği köylülere anlatılmaya çalışılmıştır. Temel üretim metası olan tütünün işlenme süreçlerinde uzun uğraş ve zahmet gerektiren denk demet yönteminin birçok yerde uygulamadan kalkmasının karşısında Taşova'da devam etmesi buradaki gençlik örgütlenmelerinin odaklandığı sorun olarak öne çıkmış, bu problemin giderilmesi adına Taşova'da büyük katılımın sağlandığı bir bölgesel miting düzenlenmiştir.

Tütün mitinginin gerçekleşmesinden ve yarattığı etkiden bahseden katılımcılara tütün üretim aşamalarındaki bu yöntem farklılığını sorarak; denk demet ve paskal tonganın neler olduğunu, aralarındaki farkları ve köylünün neden buna ihtiyaç duyduğunu anlamaya çalıştım. Celal, denk demet yönteminin aşamalarında köylülerin büyük bir emek verdiğini ve bu aşamalarda göstermeleri gereken itinanın büyük zorlukları beraberinde getirdiğini söylemektedir. Denk demetin ne olduğuyla ilgili sorduğum soruya

verdiği ayrıntılı cevapla da hem tütün mitinginin neden önemli olduğu hem de bu yöntemin nasıl gerçekleştiğini anlamak mümkün olacaktır:

Tütün yetiştikten sonra, artık belli bir ergenliğe gelince, her sabah tütün kırılır. Bu kırılan tütünler, iplere dizilir, öğleye kadar. Sabah da erken gitmek zorundasınız tütüne, çünkü güneş doğduktan sonra, güneş fazla ısıdıktan sonra börter yani, canlılığını kaybeder o yapraklar bozulur. O yüzden gün doğmadan gidilir, gün doğunca getirilen tütünler öğleye kadar dizilir, dizilmek zorundadır. Asılır askılara, kurutulur. Bunlar kuruduktan sonra, yani mart sonu nisanda başlayan işlemlerden bahsediyorum, kuruduktan sonra, kış aylarına denk gelir genelde, kış aylarında aralık, ocak, şubat aylarında tek tek, kadınlar, bunları, kurumuş tütünleri iplerden sıyırıp, boylarına göre ayırır, demet yaparlar. Beşer, onar tanesini birleştirip mısır koçanlarından ip gibi kullandıkları mısır koçanlarından bunları yeniden demet haline getirirler. Boylarına göre, iyiliğine göre, kalitesine göre, çürümüşlüğüne göre tasnif edilir. Sonra bu işi yapan ustalar vardı, yoksa başka bir köyden gelir, bu demetler, denk dediğimiz dikdörtgen, kare sandık içine seçilerek yerleştirilir. Demetler tek tek denk haline getirilir. Denk ağaçları, bunları Tekel verir ağaçları, sıkıştırılır, yani tütünler büyük bir tütün koçanı haline gelir. Ne diyebiliriz ona, bir balya haline gelir. Tekel'in alım zamanı, eksper gider bakar, rastgele bir tane çeker dengin içinden ve ona göre bir fiyat verir. O fiyata itirazınız da yoktur. Alır gelirsiniz. İlk açıldığı gün bir toplantı yapılır. Köylüler, her köyden ayrı ayrı giderler, ama kalitelilerinden götürürler ki baş fiyat belli olsun. O gün siyasilerden de gelenler olur oraya. Orada bir açılış konuşması yapılır. Fiyat belirlenir, söylenir, rastgele göstermelik bir denk tütüne 'baş fiyat, en iyisidir' denir, köylüler de dağılır gelir. Benim oradaki mücadele de çok isteyerek, çok da olumlu bulduğum, o zamana kadar buna benzer eylemler daha fazla yapılsaydı diye düşündüğüm eylemlerin başında bu gelir. (Celal)

Tütündeki bu yöntemin ne kadar büyük zorluklara sahip olursa olsun köylülerin geçim kaynağının başlıca unsuru olan tütüne köylülerin muhtaç olduğunu, bu işi sürdürmek adına bu itinanın gösterilmeye devam edildiğini söyleyen Hüseyin, üretim süreci bir yılı aşan tütünün köylü için ikamesi olmayan ürün olduğunu söylemektedir:

Tütün şöyle, köylüye rahat nefes aldırıyordu. Tütün çok zahmetli bir iş. Özellikle böyle onu ekmesi, fidesinin yetiştirmesi; tek tek bir de o denki yapması, tek tek yaprak ayırması, paskal yapması, ikinci işleme koyup tekrar denge dizmesi; yani 12 ayı geçiyordu hemen hemen. Sen birini elden çıkarmadan öbürünün fidesini yetiştirmeye; yani öteki senenin ürününü yetiştirmeye başlardın. (Hüseyin)

Birçok açıdan Taşova'nın yerel halkı için vazgeçilmez olan ki Enver Gökçe'nin şiirinde²⁹ de geçen *Taşova'nın Tütünü* kuşkusuz bölgedeki sol sosyalist örgütlenmeler için de mücadelenin ana unsurlarından birini oluşturmuştur. Taşova'da sol örgütlenmelerin mücadelesi, özellikle Ege Bölgesi'ndeki tütün yetiştiriciliğinde faydalanılan ve Amasya'nın bazı ilçelerinde de yapılmaya başlanan paskal tonga hakkının Taşova'ya da verilmesi gerektiği konusuna odaklanmıştır. Paskal tonga, denk demet yöntemine göre

²⁹Bkz. Enver Gökçe, *Dost*.

hem daha az vakit isteyen hem de daha az itina gerektiren bir yöntem olarak tütün yetiştirme sürecinde köylü açısından önemli avantajlara sahiptir:

Nasıl yapıldı başka bölgelerde Ege’de, Akdeniz’de mesela ‘paskal tonga’ dediğimiz şeyler vardı. Onlar daha temizdi. Paskal tongalar denge nazaran daha basit. İpler kesiliyor, aradan tütünler ayıklanıyor, yine baskılanarak, bezlerle baskılanarak, iplerle sıkıştırılmış olan balyalardı yine. Ama denk gibi ince ayrıtısına girilecek bir şey değildi. Çok zaman almayacak bir şeydi yani... Şimdi bizim bölgemizde tütün alımı Tekel’di. Tekel bizim bölgeden denk istiyordu. “Siz denk yapacaksınız” diyordu. Ege bölgesinde diyordu ki mesela, paskal tongayı oradaki yetiştiriciler, üreticiler kabul ettirmişler. O bölgedekiler öyle veriyorlardı tütünlerini. Ama bizim bölgemizde insanlar bilinçlenmediğinden dolayı, Tekel’in de daha fazla işlenmiş tütünü almak işine geldiğinden, çünkü paskal tongada aldığı tütünü tekrar işlemek zorunda kalıyor Tekel. Tekel paskal tonga olduğunda daha fazla işçiliğe ihtiyaç duyuyor, işçiye tekrar ücret ödemek zorunda. Ama bizim gönderdiğimiz, denk yaptığımız ürünler, onları işlemek çok daha basit. Çünkü birçok aşaması tamamlanmış zaten. O denkler ufak bir elden geçirmeden sonra direkt büyük fabrikalara gönderiliyordu. Bizde bütün bu yük, zahmet, köylüye biniyordu. Biz de bunları köylüye, büyüklerimizden işte okuduğumuz şeylerle, bunların işte nasıl yapıldığını, nasıl yapmamız gerektiğini köylüyü bilinçlendirmek babında... Ne yapardık? Köylere gidip bunları anlatırdık. “Bakın biz bunu böyle yaparsak daha iyi olur, daha basite indiririz. Sen o zaman ne yapacaksın? Köyde tek işin tütün değil ki, başka işlerin de var. Köyde iş bitmez, odun işin olur, ahır işin olur, diğer işlerle ilgilenmek olur. Yani köy yerinde işin bitmesi mümkün değildir zaten. Ama tütünü denk demetle yapan ailede başka işe zaman yoktur. O işi yapmak zorundasın. Bütün gününü zamanını, sabah kalkıp gece yatana kadar bu iş yapılır yani. Bu şeylerle ilgili köylerde bilinçlendirme toplantıları yapıldı. Köylere gidildi, köylü aydınlatıldı. Köylüler bu işi benimsediler. (Nevzat)

Bir yıl süren, köylünün gün doğumuyla birlikte tarlaya gitmesini gerektiren, tasnifinin zor bir şekilde yapıldığı, baş fiyatın belirlenmesi için bu zorlu süreçlerin itina içerisinde yürütüldüğü bir yetiştiricilik türü olan denk demet uygulaması; Taşova’daki sol örgütlenmelerin tümünün ilgisini çekmiş ve köylünün başlıca sorunu olarak belirlenmiştir. Taşova’da sol örgütlenmelerin motivasyonunu bölgedeki köylü ve işçinin bu temel problemine yönlendirmesi ile; gençlerin içerisinde olduğu fraksiyonun dergi, gazete, yerel önderler ve solcu abiler aracılığıyla öğrendiği ideolojik bilgi birikimini, taşradaki çelişkilere odaklanarak ve bunu çözmeye çalışarak kullandığını görmek mümkündür. Sol fraksiyonlar arasında ülke genelinde MDD-SD, SBKP-ÇKP tartışmaları yapılırken taşrada sömürü ve emek mücadelesinin, sınıfsal çelişkinin somut bir şekilde eyleme geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Celal, fraksiyon içerisinde herkesin temel çelişkiler üzerine bilgi sahibi olduğunu ancak bunun aktarımının köylüye uygulamalar üzerinden yapılmasının daha kolay olduğundan bahsetmektedir:

Köylüye bunu anlatmanız da kolay. Köylüye siyasi literatürden “efendim, emek, üretim ilişkileri, emeğin yüceliği” falan anlatmak, kitaptan bir şeyler vermek, çok şey olmuyor. Katamıyorsunuz, örneklerini koyamıyorsunuz. Şimdi bununla ilgili köylüye “bakın, aslında bu başka ülkelerde var, bizim ülkemizde de böyle olması lazım. Bu tütünü bu şekilde değil de, paskal tonga dediğimiz, koyuyorsunuz çuvallara, yani demetlemiyorsunuz, dizdikten sonra ayırmıyorsunuz, dengini yapmıyorsunuz. Biraz daha az emekle, yani bolca emek vermişsiniz, tarlada kırıp getirmişsiniz, kurutuyorsunuz, kuruttuktan sonra bunları iplerle götürüyorsunuz, tütün aynı tütün, çok daha kolaydı. Ben anlattığım yerde yine karşı çıkıldı tabi. “Sen solcusun. Sen işte oraya götürüp bize eylem yaptırtacaksın. Biz buna karşıyız” diyenler oldu ama pek çoğu da mantıklı buluyordu. (Celal)

Tütün yetiştiriciliğindeki yöntem değişikliğinin gerekliliğinin köylülere anlatıldığı sürecin devamında tütün üreticisi köylülerin geniş ölçüde katılımının amaçlandığı bir miting düzenlenme kararı alınmıştır:

Biz Taşova’da tütün mitingi örgütledik. “Tütünde Pancarda Sömürüye Son” yerel bir eylem bu. Bu tip eylemler için herhangi bir şekilde merkeze danışılmazdı. Paskal hakkı emeği çok olan denkleme için kolaylaştıran bir şeydi. Denkleme çok uzun ve masraflı iş ama paskal öyle değil.... Ancak bu hak Taşova’ya verilmedi. Amasya’nın tüm ilçelerine verildi Taşova’ya verilmedi. Biz de ondan sonra paskal hakkıyla ilgili bir miting düzenleme kararı aldık. Önce propagandasını yapacağız, anlatacağız, Tütünde Pancarda Sömürüye Son altında bir miting yapma kararı aldık. Onun bildirilerini hazırladık, uzun bir çalışması yapıldı. Köylere gittik anlattık. (Ömer)

Tütün mitinginin hazırlık safhalarında, özellikle bu mitingın gerçekleşmesi konusunda düzenleyici gruplar çeşitli baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Taşova’da sol düşüncenin giderek güçlenmesini, ama bu güçlenmenin sadece kendi dar çevresi arasında değil Taşova genelinde de hissedilmeye başlamasını; Mustafa Y. miting öncesi dağıtılan bildirilerin polis tarafından engellenmeye çalışıldığını ve miting tertip etmenin tepki çektiğini söyleyerek belirtmektedir:

Ben Amasya’da bildiri bastırttım, buraya getirdim. Hafta günüydü, perşembe günü. Hafta dağılmadan köylüye bildirileri dağıtalım dedik. Emniyette bana şey dedi komiser “Şerefsiz! Sen kimsin ki köyün hakkını savunuyorsun?” falan dedi. “Ben” dedim, “köylüyüm” dedim, “köylü olduğum için hakkımı savunuyorum, sen buna engel olamazsın” dedim. Ömer de yanımdaydı. “Gidin” dedi, “hakim imza atsın”. Hakim evindeydi, onu da anlatayım. Ömer’le biz hakimin evine gittik. Biz dedik “bildiri dağıtacağız, hakimin imzasının olması gerekiyor.” Hakim kapıya çıktı bildiriye okudu. Demirel hükümeti o zaman iktidarda. Dedi ki “burada” dedi “faşist Demirel demişsiniz. Bunu silim imzalayayım, beni Demirel’le uğraştırmayın” dedi. “Burada emekliliğime 6 ay kalmış benim burnumdan getirirsiniz.” Ben şey dedim o zaman “siz 6 aylık emekliliğinizi düşünüyorsunuz, ya bizim geleceğimiz ne olacak? Bak biz bu yaşlarımızda gençliğimizi ortaya koymuşuz, siz 6 aylık emekliliğinizi söylüyorsunuz” dedim. Eşi şunu dedi “Gençler haklı, imzala” dedi. İmzaladı, ama adamı hemen sürdüler, gitti. (Mustafa Y.)

Mustafa Y. miting sürecinde yerel idare ve kolluk kuvvetleri tarafından yansıtılan baskıdan bahsederken Nevzat mitingın hazırlıklarının ve duyurularının yapıldığı zamanlarda polisin yanı sıra MHP’li Ülkücü gençler tarafından da baskı gördüklerini, mitingın yapılmasının engellenmeye çalışıldığını anlatmaktadır:

Daha sonra işte bir miting günü belirlendi. Miting günü belirlendikten sonra, bu izinli tabi. Taşova’nın hafta günü Perşembe’dir. Köylüler o gün gelir alışverişini yapar, o gün bütün köylerden insanlar geldiği için miting bildirilerinin o gün dağıtılması daha çok şey olurdu tabi. O gün miting bildirisi dağıtıldı. Bunu sağ gruplar istemiyordu tabi, halkın bu konuda bilinçlenmesini istemiyorlardı ve çatışmalar çok çıkardı bu yüzden zaten. Hatta bir gün büyük çatışma da olmuş zaten arkadaşlarımızdan ölen yaralananlar oldu. Sadece bu bütün mitingine çağrı pusulalarını dağıtma meselesi nedeniyle. Bu polisler tarafından da suç görünüyordu, karşı sağ görüşlü grup tarafından da istenmiyordu yani. Halbuki bu yapılan işi sağ da olsa sol da olsa herkesin ailesi yapıyordu. Bunu biz kabul ettirdiğimiz zaman kendileri de faydalanacaklarını çok iyi biliyorlardı. Bu tür baskılar vardı yani. (Nevzat)

Bu mitingın, polislerin yanı sıra Ülkü Ocakları’ndaki gençler tarafından da engellenmeye çalışılması, yapılanın yerel halk lehine bir iş olsa da baskıyla karşılanması, polisin ülkücü gençlerle ülkenin taşrasında dahi aynı beklentiler içerisinde olduğunu, bu durumun ülke genelindeki anlayışla paralel şekilde ilerlediğini göstermektedir. Sol sosyalist mücadelenin yalnızca şehirlerde ve yoğun nüfuslu yerlerde değil, küçük şehirlerin küçük ilçelerinde de baskılandığını, mücadelenin önüne Türkiye’nin her yerinde set çekilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Hem polis hem de Ülkü Ocakları’nın baskılarına rağmen gerçekleştirilen miting hakkında Mustafa Y. mitingde gördüğü katılımı beraber köylüye büyük oranda temas edildiğini, bunun karşılığının alındığını fark ettiğini; yapılanların bu nedenle çok değerli olduğunu düşünmektedir. Mitingde yoğun bir katılımın gerçekleşmesi, katılımcıların “solcu gençlerin kötü bir etiketi olmadığı” tezini de doğrulaması açısından önemlidir. Aynı zamanda bu şekilde moral gücü artıracak eylemlerin gerçekleşmesi kuşkusuz taşra örgütlenmelerinin motivasyonunu korumalarına ve solun yükselişinin devam etmesine de yardımcı olmaktadır:

Yani yine diyorum, biraz önce de anlattım. Taşova tarihinde görmedik bir kitleyle miting yaptık biz burada. Ve köylerden insanlar, şimdi sevilmesek köylerde iyi bir imaj bırakmasak, o kadınlar işçi tulumlarıyla tarlada çalıştıkları elbiselerle mitinge katıldılar. Traktörlerle geldiler.... Bizim bir prensibimiz vardı, toplumu. Bu tür şeyleri düşünüyorduk ve toplum için bir şeyler yaptıklarımıza inanıyorlardı. O zaman inanmasalar da daha sonra inandılar. İstersen bir olay daha anlatayım. Bizim köy yolun kenarında olduğu için, Esençay’dan gelen minibüslere binerdim. Birinde bindim minibüse, tabi bu okuldan sonra olan olaylar. Minibüse bindim diyorum

arkadan konuşuyorlar, “eskiden bu zamanlar denk demet yapıyordunuz, kimseyi görmüyorduk. Şimdi bak rahat rahat Taşova’ya iniyoruz, eskisi kadar işler yoğun değil.”, “ama yapılan işin karşısında aynı parayı alıyoruz falan”. Biri dedi ki, Hacıbeyli muhacir, “ya dedi bu solcular dedi işte paskal tonga istiyoruz, tütünde paskal tonga olsun diye bar bar bağırırlarken dedi, hatta dedi bir garibanın oğlunu da vurdular dedi, biz karşı çıkıyorduk. Adamlar biliyorlarmış bu işleri” dedi. Beni görmeden konuşuyorlar bunu, ben en önde duruyorum dinliyorum. Yani toplum verilen bir şeyin, yani doğru bir izlenim bıraktıysan, toplum bunu kabulleniyor. Önce bilmeseydi sonrasında anlıyor. (Mustafa Y.)

Katılımcılar, tütün mitingine giden süreçte köylüyle kurulan temasın önemli olduğunu, devrimci mücadelenin her ne kadar sol içi tartışmalar olsa da her fraksiyon tarafından toplum sorunlarının giderilmesi amacıyla yapılması gerektiğine inanmaktadırlar. Yerelin sorunlarının ele alındığı ve çözülmeye çalışıldığı; yerel halkın bilinç düzeyinin ancak bu yolla değiştirilebileceği düşüncesi taşradaki fraksiyonların temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Tütün üreticiliği açısından kurdukları sınıfsal çelişki ve tespit ettikleri emek sömürsünün pratikteki karşılığı olan tütün mitingine olan katılımın yüksek olması, Taşova’daki sol örgütlenmelerin büyük bir yol kat etmiş olduğunu göstermesi açısından da önem arz etmektedir.

3.4.3. Taşova’da Gündelik Siyasi Yaşam

Taşova’da solun güçlenmesi ve sol fraksiyonların giderek daha aktif hale gelmeleriyle birlikte, köylü ve işçilerin örgütlenmesi, bölgede kitlesel bir taban bulmanın amaçlanmasıyla birlikte; yerel liderler öncülüğünde birçok miting, seminer, basın yayın ve salon toplantıları gibi faaliyetler düzenlemiştir. Bu faaliyetlerle her örgütlenme bir yandan nicel olarak genişlemeyi hedeflemiş, öte yandan da bölge halkını sahip oldukları sol bilgi birikim düzeyleri oranında etkilemeye çalışmıştır. Bu amaca ulaşmak adına gençler tarafından bildiriler basılmış, afiş ve yazılama gibi çalışmalar yapılmıştır:

Tabi, biz Alpaslan’da olduğumuz için Taşova’daki o dönemdeki afiş olsun, bildiri, kuşlama, mitinglerde o tür etkinliklere Alpaslan’dan üç beş arkadaş veya 10 kişi sürekli olurduk içerisinde. Hatta bu işlerde, biraz da bu işlerin hazırlanmasında yeteneğimiz olduğu için, biraz da kolayımıza giderdi o işler. Herkes bir de kendi bölgesinde yapardı. Biz mesela Alpaslan’da yapardık o yazılama işlerini. Mitingler oldu mu? Oldu. Samsun’da, Çorum’da, Amasya’da olan mitinglere de katılıyorduk tabiki. (Vedat)

Okula giderdik, belirli gün veya forum düzenlenmesi gerekiyorsa o düzenlenirdi. Anma günü ya da sürekli kendiliğinden gelişen olaylar olurdu. Akşamları da belli

aralıklarla yazılamalar yapıldı. Eğer merkezi eylemlilik varsa, 1 Mayıs gibi önemli gün varsa onların propaganda çalışmaları yazı yazma afiş çalışmaları yapılır, afişler yırtılmasın diye başında beklenirdi. (Ömer)

Fraksiyonların öncü kişileri sadece bölge halkının bilgilendirilmesi için değil, aynı zamanda fraksiyona dahil olan gençlerin bilgi düzeylerinin artırılması adına seminerler vermişlerdir. Bu seminerle amaçlanan başlıca şey, giderek kalabalıklaşan örgütlenmelerin üyelerini belli oranda sol bilinç ile donatmaya çalışmaktır. Kendilerinin sol bilinç ve bilgi birikim anlamında daha iyi konumda olmaları gerektiğini düşünen gençler için de bu seminer, ya da yayın takibinin yapılması ilgi çekici faaliyetler olarak ön plana çıkmaktadır:

Mesela benim evimde 15-20 kişi her evde toplaşırdık öğrenci evleri vardı falan. O evlerde seminerler verildi. Mesela o seminerlerimizde Ahmet Özdemir, Orhan Taş, Ali Aytaç seminerler verirdi... Merkezden isimler gelmezdi hep Taşova'daki kişiler anlatıyordu çünkü siyasi olarak Halkın Kurtuluşu'nun merkezi bir yapısı vardı Taşova'da. Mesela gidiyorduk Ali Aytaç'a, Ahmet'e, Orhan'a hangi kitapları okuyalım diye soruyorduk. Ha herkes okur muydu dersin mesela ben okuyordum, arkadaşlarımızın çoğu okuyordu, okumayanları da biliyorduk zaten hep kimlerdir diye. Mesela şey yapanlar da oluyordu okumasa da, lisede okuyabilmek rahat edebilmek için derginin adı görünecek şekilde cebinde gezdirenler oluyordu. (Rıfat)

Rıfat gibi Fazlı da birçok fraksiyonun evlerde seminerler aracılığıyla sol bilgileri aktarmaya çalıştığını, ancak kitap okuma eğilimlerinin çok da fazla olmadığını söylemektedir. Kitap okuma eğilimi yükselmedikçe ve seminerlerden de verimli sonuçlar alınmadıkça bilinç düzeyi yükselmeyen gençler, yerel önderlere bilgi birikim anlamında yetişememekte, bunun sonucu olarak da Taşova'da pratik eylemlilik daha ön plana çıkmaktadır:

Kitap okuma falan çok azdı. Dergiyi de doğru dürüst okumuyorlardı zaten. Gösteriş anlamında cepte dergi adı görünecek şekilde koydum mu bitiyordu. Yazıların içeriğini okusalar daha iyi olurdu da tabi Halkın Kurtuluşu'nun Amasya'dan veya başka yerlerden gelen insanlarla öyle bir seminerleri illegal anlamda oluyor muydu bilmiyorum ama bizde bunlar oluyordu. Evde toplanılıyordu 8-10 genç. Evde toplanılıyordu. Kapitalizmin geldiği nokta, sınıf mücadelesi ve bunlar üzerinden değerlendirmeler yapıp gençliği bilgi dolgunluğuna ulaştırma yoluna gidiliyordu. Bir de çelişkilerin çok ayyuka çıktığı bir süreci yaşıyoruz. O tür zamanlar, tartışmaların, seminerlerin yapılabilmesi çok zordu. Pratik eylem vardı, teorik çok yoktu. (Fazlı)

Fazlı'nın sözlerinden, Türkiye'de de giderek şiddetlenmekte olan sokak hareketlerinin Taşova'ya yansıdığını, böyle bir mücadele ortamının mevcudiyetinin de teorik gelişkinliği sağlama çabalarını bir noktada gereksiz kıldığını anlamak mümkündür. Ülke

genelinde mücadelenin artık sokaklarda devam ediyor olması, taşrada da aynı sonucu doğurmuş; Taşova sokak hareketlerinin yükseldiği günlerle karşı karşıya kalmıştır.

Rıfat ve Fazlı'nın aksine Nevzat gençlerin anlamakta zorlansalar bile kitapları okumak konusunda hevesli olduğunu, her örgütün kendi fikirlerini öğretmek amacıyla kitaplar okuttuğunu söylemektedir:

Felsefi kitaplar vardı, pek anlamasak da okumaya anlamaya çalışırdık. Bunlar dernekte olan kitaplar tabi. Siyasi kitaplar çok fazlaydı o zaman. Her örgütün kendine ait basmış olduğu kendi fikirlerini empoze etmeye çalıştığı kitapları vardı, onları okurduk. YDGD. Derneğe giderdik, dernekte dergi okurduk. Kitaplar vardı, kitaplıklar vardı. TÖB-DER'e fazla gitmezdik. Çünkü öğretmenler genelde yaşlı da olurdu zaten yaş itibariyle bizi almazlardı da oraya. Halkevine giderdik mesela, köylerde çok olurdu Alpaslan'da, Uluköy'de. Bilirim yani arkadaşlar toplanıp Halkevi'nde toplanıp kitap okuduğumuz günleri bilirim yani. (Nevzat)

Kitap okuma ve seminerler ile bilinçlendirme faaliyetlerinin yanı sıra bütün fraksiyonlar yerel gündem ya da ülke gündemi konusunda afiş ve yazılama çalışmaları yapmakta, Amasya'dan teslim alınan dergilerin köylere, derneklere, halkın toplanma alanlarına dağıtımını sağlamaya çalışmaktadır. Vedat ve Rıfat çoğu fraksiyonun dergilerin getirilmesi ve afiş ile yazılama faaliyetlerine önem verdiğini, çalışmaların genelde bu alanda yoğunlaştığını anlatmaktadır:

Halkın Kurtuluşu'nu getiriyorduk, okurduk ve köye de getirirdik, dağıtırdık gelirdik; parasını alırdık, derneğe geri dönerdik. Amasya'ya geldiğimiz zaman da birkaç sefer Çorum'a gazeteyi almaya gittiğimiz olmuştuk. O zaman tabi buraya 30-40-50 gazete geliyorsa Amasya'ya 2 bin 3 bin gazete geliyordu. Orada da tabi bulunduk içerisinde. Mesela burada da yazı, afişleme, belki resim yeteneğimiz olduğu için de kolayımıza giderdi yapardık. Bir de Amasya'da, mitinglere afiş hazırlardık. Onu da nasıl? Bir otelde kalıyorduk 15 kişi. 15 kişi de Halkın Kurtuluşu'na giderdik hep birlikte. Orası potansiyel güçtü. (Vedat)

Tabi canım mesela gazeteler geliyordu yüz tane 200 300 tane HK gazetesi geliyordu. Sana diyelim 50 tane gazete köylere dağıt diyordu Belevi ve yakın köylerine; Akınoğlu vardı, Geydoğan vardı, Dereli, Ballica... Bu köylere dağıtıyordum oradaki insanlarla görüşüyordum. Mesela ihtiyacımız var para olarak çoğu mesela bir gazete 5 liraysa, 20 lira veriyor bir gazetenin bedeli olarak. Tabi bunu da biz yönetici arkadaşlara gazete getiren arkadaşlara teslim ediyorduk, o da Amasya'ya götürüyordu. Taşova'da biriken bir şey olmuyordu parayı doğruca veriyorduk. Amasya da kadroya veriyordu, Ankara'ya gidiyordu. Şimdi, *Halkın Kurtuluşu* gazetesi çıkıyordu, *Ulusal Demokratik Devrim* broşürleri vardı, *Parti Bayrağı* vardı, bunları okuyorduk. (Rıfat)

Ömer, fraksiyonun sahip olduğu fikirlerin doğruluğu yanlışlığının Taşova'da herhangi bir şekilde tartışılmadığını; hiyerarşik bir şekilde ulaşan bu bilgilerin doğal olarak doğru kabul edildiğini ve tek amacın bu fikirlerin kitlelere aktarılacak olduğunu söylemektedir. Yapılacak eylemler konusunda ise Taşova HK kadrolarının bağımsız kararlar aldığını;

yalnızca bölgesel mitingler varsa buna katılım göstermeye özen gösterildiğini anlatmaktadır.

Okul açıldığı zaman yeni gelenleri tüm fraksiyonlar kapmaya çalışırdı. Fraksiyonlar arasında böyle bir rekabet oluşur zaman zaman kavgaya da dönüşürdü... Bunların dışında Amasya’da mitingler olduğunda buradan minibüsler ayarlayıp oraya gidip katılıyorduk. Bölgesel mitinglere de Taşova’dan kitlesel katılımı sağlıyorduk. Yaptığımız eylemler, “merkezden Türkiye çapında Halkın Kurtuluşu şunu yapacak” tarzında eylemlilik kararı gelmiyordu. Herkes kendi yöresinde, kendi örgütlenmesine göre, kendi bilinç düzeyine göre, ya da yöresel sorunlarına göre eylem ve etkinlikler, propaganda faaliyetleri, gazete satışları yapıldı. (Ömer)

“Seminerler sohbetler yapıldı sürekli olarak, öğrenci evlerinde olduğumuz için sohbetler o ağırlıklıydı.” diyerek seminerlere ilgi gösterdiğini söyleyen Mustafa T. Taşova’da solun giderek güçlendiği dönemlerde lise boykotuna varan bir eylemlilik döneminin yaşandığını anlatmaktadır. Mustafa T. genç yaşta olmalarına rağmen bölgede sahip oldukları gücün onlara her eylemi yapabilecek cesareti verdiğini düşünmektedir:

Bizim esas yaptığımız o zaman okulda boykotlar vardı. Türkiye genelinde bir Vefa Lisesi’nde vardı galiba benim bildiğim bir de Taşova Lisesi. MC dönemlerinde acayip baskı vardı. Okullarda valiler aracılığıyla öğretmenler eksiliyordu, kaloriferler yanmıyordu, siyasi baskılar oluyordu. Onlara karşı o dönemde aktif bir boykot eylemi yapmıştık. Vali ağırlıklı, hatta o dönemde vali, hiç unutmuyorum bizi laboratuvara topladı, öğrenci liderleri olarak gördüklerini. Bize, ‘kırarım kafalarınızı ederim bilmem ne’ tehditler, tabi biz sonrasında boykot başlattık ve ben bu boykotun etkili olduğunu düşünüyorum, çünkü o dönemde 16-17 yaşında insanlarsın, lisede bir baskıya karşı başkaldırıyorsun, bunu da okulca yapıyorsun, gelen giden yok. Bu kararı da kendi başına alıyorsun üstelik. Öyle merkeze danışalım öyle yapalım diye bir şey yok, kararı alıyoruz ve uyguluyoruz. O dönemde ihtiyaçlar gerektiğinde 3-4 temsilciyle birlikte, yanlış hatırlamıyorsam, Orhan, Selim ve ben müdürün karşısına çıkıp talepleri iletmiştik. Tamamen öğrencilerin yaptığı bir şeydi. (Mustafa T.)

Taşova’da solun güçlenmesinin ve örgütlenmelerin nicelik olarak genişleyerek çeşitli eylemler ve faaliyetler yapmasının gençler üzerinde yanlış ve erken algılamalara da yol açtığı gözlemlenmektedir. Hüseyin, solun giderek güçlendiği dönemlerde herkesin hala bu olayları her açıdan yorumlayabilecek kadar olgun olmadığını; gençliğin verdiği cesaretin belli başlı yanılgıları ve hızlı şekilde güçlenen örgütlenmelerin temelde eksiklikleri de beraberinde getirdiğini düşünmektedir:

Emeğin Birliği yayınlarını okuyordum zaten. Siyasi kitapları da okumaya çalışıyordum. Manifestodan tut, şuyundan tut, Marx falan herkes bir şey okuyor, nedir ne değildir diye, okuyabildiğimiz, anlayabildiğimiz kadar, onu o şekilde okumaya çalışıyorduk ya da birilerine anlatmaya. O dönemde bizim eksikliğimiz şuydu, ben dedim ya; sendikal faaliyeti de sendikalı örgütlenmeler bu işi daha iyi yapıyordu, hızlıydı sendikal örgütlenmeler. Onların imkanları vardı, kitlelerin içerisine çok daha rahat giriyorlardı, özellikle metropollerde. Şimdi biz, o zaman

gençliğin getirdiği bir şey, biz şimdi öyle bir inanıyoruz ki affedersin kıçımızda tabancayla devrim yapacağımıza inanıyorduk. Birdenbire balıklama yok işte “sosyalist devrim” yapacağız “demokratik devrim” yapacağız, “o tamamlanmadan öbürü tamamlanmaz!” biz şeyi atlادık. O cumhuriyeti nasıl daha iyi birtakım demokratik alana taşıyabiliriz? Asıl mücadelenin özü o olmalıydı. Buna kooperatif de sendikal de öğretmenlerin TÖB-DER’i, yani gençlik ağırlıklı olarak buralarda olmalıydı belki de. Nasıl anlatayım ben sana, eksik yanı buydu! Birdenbire sen sosyalist oluyorsun. “Sen nereden sosyalist oluyorsun?” inanıyorsun ki bir de devrim yapacaksın. Bizim sorunumuz bak Tütün Üreticileri Derneği derken şimdi şu var, bizim ağırlık verdiğimiz insanlar, aklımız erdiği kadar. (Hüseyin)

Hüseyin’in anlatılarından dönemin getirdiği hava ve gençlerin üzerindeki cesaretin mücadeleye yansıdığını, ancak bu mücadelenin henüz neyin ne olduğu anlaşılmadan yürütüldüğünü gözlemlemek mümkündür. Solun giderek güçlendiği Taşova’da fraksiyona dahil olan hemen herkes, dergilerden, gazetelerden okuduğu ya da yerel önderlerden ve ajitatörlerden dinlediği kadarıyla edinebildikleri sol bilinç çerçevesinde devrimin şartlarının oluştuğuna ve gerçekleşeceğine inanmaktadır. Devrime inançlarının ne düzeyde olduğunu sorduğum Mustafa T.’nin “Üst seviyede. İnancımın kırıldığı tek bir an bile olmadı. Yani eksik gördüğüm şeyler sonradan oldu.” cevabı da bu düşüncüyü desteklemektedir.

Tıpkı Hüseyin gibi Celal de o dönemlerde gerçekleşen bir eylemde farklı fraksiyonlardan gençlerin birbiriyle girdiği rekabeti biraz da hicvederek şu sözlerle anlatmaktadır. Celal hem Taşova’da basın yayın faaliyetlerinin bir noktadan sonra artık ilgi çekici olmaktan çıktığını hem de eylemlerin tekdüze bir hale geldiğinden bahsetmektedir:

Bir anımı anlatayım, destek istendi, ÇelteK Kömür İşletmelerinde bir eylem olduğu söylendi. Yani eylem de çok fazla değil Taşova’da. Aslında yazı yazmaktan başka bir eylem de çok fazla olmuyordu, fraksiyonlar olmasına rağmen. Sadece kişiler, şu fraksiyonlar, dergi sat, dergi topla falan. Yani okuyan da az olunca, bu okuyan fazla olmayınca çok siyasi bir şey de gündeme gelmiyordu. Eylem olarak onu düşünüyorum, EskiçelteK’e gittik Kömür İşletmesi’ne bir eylem var. İşçiler orada, maden işçileri, bir eylem yapıyorlar, direnişler. Ben de gittim dahil olduğum grupta. Ya çok ilginç, 10-15 kişi bir yerde, 5-10 kişi bir yerde, 3-5 kişi bir yerde; çıkıyorlar, slogan atarak biraz yürüyorlar, duruyorlar. Diyorum ki ne bu? Yani biz atınca bu sloganı, o direnişteki madenciye nasıl bir destek vermiş oluyoruz? Ne yaptık şimdi? Onu yapacağımıza belki ekmek getirseydik daha faydalı olacaktık. Yani tamamen nitel değil nicele bağlı bir gövde gösterisi, ele geçirme, “biz buyuz” deme çabası. (Celal)

Celal’in eleştirilerinden yola çıkılarak, sol sosyalist mücadelenin güçlendiği dönemlerde, bu güçlenmenin daha çok nicel anlamda olduğunu, nicel güçlenmenin de Ülkü Ocakları’nın gücünün yitirmesi sonrasında sol baskın ortam sayesinde gerçekleştiği anlaşılmakta; taşradaki bu sol sosyalist mücadelenin dergi satmak, broşür basmak ve

slogan atmak kısılcasına daralan ve bir işçi eylemine bile güçlü bir desteği verebilecek güce erişemediği görülmektedir.

Basın-yayın faaliyetleri konusunda çoğunlukla fraksiyonların Amasya'dan Taşova'ya getirilerek dağıtımının gerçekleştiğini ancak daha ileri dönemde elle yazılan bildirilerin teksir makinasında çoğaltılarak Taşova'da da yapılmaya çalıştığı görülmektedir:

Afiş çalışması yapılmazdı. Genelde merkezden gelen afişler kullanılırdı. Sadece yerelde bir eylem yapılacağı zaman kendi bildirilerimizi hazırlardık. Bunu da kendimizi liseye kapatarak okulun teksir makinesini kullanarak yapardık, bildirimizi çıkarırdık... teksir makinesinin çalışmadığı zamanlarda kendimiz kasnakten mürekkep dökmek suretiyle mumlu kağıda bastırarak bildiri kağıtlarımızı hazırlardık. Kullanılabilecek tek olanak okuldaki teksir makinesiydi, herhangi bir başka olanağımız yoktu. (Ömer)

O zamanki siyasi mücadele içerisinde 76-77 yani benim görebildiğim kadarıyla dışarıdan destek diye bir durum yoktu. Çünkü Türkiye'nin her tarafındaki sol gruplar aynı sıkıntılar içerisindeydi zaten. Ta Denizlerin zamanına dönersek, zaten örgütler kendi ceplerinde sigara alacak paraları yoktu ama mücadelenin gereğini yapmak zorundalardı. Mücadele vermek zorundalardı. Bu Taşova'da da aynıydı, Amasya'da da İstanbul'da da. Her bölgede her şehir, her kasaba kendi mücadelesini veriyordu. Sadece dayanışma nerede vardı? Büyük olasılıkla maddi değil de işte gazete dergi, bu tür iletişim araçlarıyla kendilerine daha iyi bilgilendirme babında faydalanma oluyordu yani. (Nevzat)

Katılımcılara hem eylemlerin neler olduğunu hem de fraksiyonların Taşova'da nasıl faaliyetlerde bulunduğunu sorduğumda verdikleri cevaplardan aralarında hem nicel anlamda büyümeyi amaçlayan bir rekabet olduğunu hem de örgütlerin bu büyümeyi sağlarken kitleselleşmeye çalıştıklarını anlamak mümkündür. Kitleselleşmek ve bölge sorunlarını takip etmek öncelikli mesele yapılmaya çalışılsa da mücadelenin bir noktada tekdüzeleştiğini; yazılama, afiş ve kavgaya varan tartışmalara dahil olmanın daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Bu da zaman içerisinde niteliksel olarak büyümenin bir ihtiyaç olmaktan çıktığı, somut ve pratik eylemlerin ön planda olduğu bir dönemi beraberinde getirmiştir.

3.4.4. Sol Hareketlerin Legal Siyasete Bakışı

Taşova'da fraksiyonlar gerek legal dernek gerekse de illegal örgütlenme çatıları altında mücadele verdikleri dönemde, özellikle yerel seçimlerde aktif olmaya özen

göstermişlerdir. Kuşkusuz birçok gencin CHP tandanslı olması, onların CHP'nin adayını destekleme ve o adayın seçimi kazanması için mücadele vermeleriyle sonuçlanmış; fraksiyonlar legal siyasette aktif rol üstlenmişlerdir.

Taşova'da ailelerin siyasi yönelimi 1970'lerde ülkenin güçlü iki partisi olan CHP ve AP arasında salınmaktadır. Çoğunluğu CHP'li ailelerin çocukları olan sol sosyalist gençlerin ailelerinin aksine CHP'ye karşı eleştirel bir tutum sergilediği anlaşılmaktadır:

O kadar birbirimize bağlılığımız vardı ki Sinan, herhangi birimizin örneğin cezaevine düştük; lisenin hepsi o arkadaşımızla görüşmeye giderdi, yardımlaşma yapıldı ve "biz bunu başaracağız" diyorduk. 18 20 yaşında olduğumuz halde bunu biz başaracağımızı söyledik annelerimize babalarımıza bunu anlatıyorduk. Hatta daha da ileri giderek CHP'yi reformist teslimiyetçi parti olarak görüyorduk. (Rıfat)

Mustafa Y. mücadele yıllarından bu yana CHP'nin yapısını beğenmediğini, birçok mücadele arkadaşının aksine 12 Eylül sonrasında siyasi mücadelesini CHP içerisinde devam ettirmediğini söylemekte, CHP'ye karşı sahip olduğu eleştirel tavrını da devam ettirmektedir:

Ben orada da işte hala aynı çizgimden taviz vermedim, onlar CHP'nin içindeydi falan. Yok dedim yani beğenmiyorum CHP'nin yapısını. Reformist bir yapısı var dedim. İçinde dedim ilerici unsurları kendi potasında eritiyor ben oraya girmeyeceğim dedim. Erimeyeceğim dedim. Yani Halkın Kurtuluşu siyaseti içinde yer almamızın sebebi, Halkın Kurtuluşu siyasetinin getirmiş olduğu tezler, yani kafama daha uygundu. (Mustafa Y.)

Fazlı, CHP'nin yapısı gereği hiçbir zaman sol sosyalist düşüncede olmadığını, bu nedenle bu düşünceye sahip kimselerin CHP içerisinde olmaması gerektiğini söylemektedir. Ancak kendisi içinde olmasa da yerel seçimlerde adayların durumuna göre en yakın olduğu partinin de CHP olduğundan bahsediyor:

Türkiye'de bizim bu Taşova'da özellikle, geçmişte CHP'nin tabanını geçmişteki sosyalist hareketlerin tabanından almıştır. Gençlik anlamında, teori üretenler de yine oradandır zaten. CHP de doğru dürüst bir sol şey üzerine oturtamadı kendisini. Mesela Avrupa sosyal demokrat partileriyle CHP arasındaki farkı koyduğun zaman, CHP çok geri. Şimdi CHP, ben Kemalist falan değilim. Çünkü Kemalizm, anti emperyalist; anti kapitalist değil. Yani, anti emperyalist olunca sistemde kapitalizmi gerçekleştirmeyle ilgili yöntemlere girmiş. Kendine göre burjuvazi yaratmış, elit bir tabaka, orduyu yaratmış; o haliyle devam ediyor. Hala politikasını tam böyle emekçi kesimlerle bağlantılarını kuramıyor, yapamıyor. Nasıl bir sosyal demokratlık bu? Onu da anlamakta zorlanıyor insan. O açıdan CHP ile biz burada sadece yerel seçimde aday çıkarmadığımız zaman CHP'ye veririm. (Fazlı)

Yerel siyaset, taşra birimlerinde genel seçimlerden çok yerel seçimlerin daha çetin geçtiği mücadele dönemleri yaratmaktadır. Taşova gibi ilçelerde, partililik önemli olmakla birlikte, zaman zaman şahıslar ön plana çıkarak parti ağırlığını aşmayı başarırken, zaman zaman da ülkede daha baskın olan partilere oranla zayıf olan partiler seçim zaferleri kazanabilmektedir.

1970'lerde de yerel siyasetin önemli olduğu, örgütlenmelerin yerel seçimlerde onlara daha rahat hareket alanı yaratabilecek partilere yöneldiği görülmektedir. Örneğin Mustafa T. fraksiyonların; CHP-AP çekişmesinin olduğu Taşova'da seçimin CHP lehine kazanılması için çalışmalar yürütüldüğünü, her ne kadar CHP'de siyaset yapılmısa da yerel seçimlerde çoğu fraksiyonun birlikte çalıştığını söylemektedir:

Bu arada, orada CHP'nin kazanmasında da devrimci gençliğin çok büyük etkisi olmuştu. Biz biliyoruz mesela bir seçimde 9 oyla kazanıldı, o 9 oyu biz evlerden hasta yaşlı kişileri evlerinden taşıdık, sandıkları koruduk; ta o zaman vardı sandıkları koruma işi. Hatta sandıkta denge bozuldu, sandığın başında da biri babandı, Fazlı Kuru vardı, Deli Nazmi vardı MHP'liydi. O sandığın savunulmasıyla seçim kazanıldı. Ama sonra yönetim sağlıklı yürütülemedi. Bu nedenle de daha sonra yönetim AP'ye kaydı. O kaydıktan sonra da 79'da devrimci gençliğe yapılan toplu tutuklanmadan sonra Taşova'da ağırlık sağa kaydı. Ama bu nerde yaşandı, belediye seçimlerinden sonraki kötü yönetimden sonra genele yansıyan bir nefret oluştu. Bizim hiç sorumluluğumuz olmadığı halde sola da vurdu bu tepki. Olumlu anlamda sorumluluğu vardır solcuların. Bu emeği verdiğimiz insanlar, seçilen insan doğru yönetmedi. Yani dönüşü iyi olmadı. Ne oldu, olumsuzluk sola da yansıdı. Oranın insanı solcu-CHP diye de ayırmıyordu. Biz ne kadar kendimizi CHP olarak görmesek de halk CHP'yi sol olarak görürdü ona göre davranırdı. (Mustafa T.)

Her ne kadar çoğunun ailesi CHP'li olsa da içlerinde bulundukları fraksiyonların düşünceleriyle siyasi fikirlerini oluşturan gençler, çoğunlukla CHP'yi eleştirmiş, CHP'nin içerisinde bulunmayı çeşitli eleştiriler nedeniyle reddetmişlerdir. Yine TİP'in de hem Taşova'da çok zayıf olması hem de legal siyasetin bir parçası olması partiyi gençlerin ilgi alanı olmaktan çıkarmıştır. Bu çerçevede yerel seçimlerde aktif rol alan ve CHP'nin AP karşısında seçimleri kazanması için mücadele eden gençler, bu mücadelenin dışında CHP veya herhangi başka bir legal siyasi partiyle bağ kurmamışlardır. Kendi fraksiyonlarının, EB'ye bağlı olanlar için TKEP, HK'de olanlar içinse TDKP, partileşme aşamalarını önemli bulmuşlar, bu süreçlerin devrimin gerçekleşmesi için gerekli süreçler olduğuna inanmışlardır.

Tabi, şöyle bir şey oluyor, TDKP vardı Türkiye Devrimci Komünist Parti İnşa Örgütü kuruldu bu aşamada. Ben lise 3'teydim mesela bu inşa örgütü kuruldu. Bunun amacı da kitlelere inebilmeyi sağlamaktı. Böylelikle büyük bir aşama kat

edilmiş oldu devrim için. Partileşme mesela nerelerde önderlik etti kurulduktan sonra; Maraş'ta, Çorum'da Sivas'ta önderlik etti TDKP. Diğer sol örgütler de vardı mesela DY ile ittifak halinde davranılıyordu. Bizim en büyük dayanağımız o dönemde, eylem birliği yaptığımız hareket DY idi. (Rıfat)

Parti oluşumu zaten henüz yok, Türkiye'de sosyalist mücadeleyi illegal süreçte veren fraksiyonların parti aşamaları henüz yok. Biz bunu 1979'da TDKP olarak gerçekleştirmiştik. Bunun gerçekleşmesini önemli görüyorduk. Çünkü hem şehirlerde hem taşrada örgütlenmelerimiz güçlüydü. Bunu takip eden süreçte partileşmemiz gerekiyordu, onu da başarmıştık. Devrim için tek gereken şeyin artık büyük şehirlerde başlayacak olan örgütlü işçi ayaklanmalarıydı. Devrime yaklaştığımızı hissediyorduk. (Ömer)

Taşrada sol sosyalist mücadelede aktif olan katılımcılar, legal siyasete yerel seçimler dışında ilgi göstermemiş, legal siyasi partileri çoğunlukla yozlaşmış, geri ve teslimiyetçi olarak değerlendirmiştir. Legal siyasete bu olumsuz bakış, TİP'in de dışlanması sonucunu doğurmuş, çoğu yerel önder kendi fraksiyonlarının partileşme aşamalarını, partileşmeyi ülke çapında bir kitleselleşme olarak ve bu kitleselleşmeyi de devrimin bir aşaması olarak gördüklerinden desteklemişlerdir. Yerel seçimler mevzu olduğunda sahip oldukları insan gücünü kendi lehlerine fayda sağlayacağını düşündükleri CHP adına kullanarak günümüzün de önemli tartışma alanı olan sandık güvenliği konusunda mücadele etmişlerdir.

3.4.5 Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin Taşova'da Etkileri

Taşova'da sol hareketler, 1975'le beraber bir yandan nicelik olarak büyür ve genişlerken, bir yandan da MHP'li ülkücü gençlerin geri çekilmeleriyle güçlü bir konuma gelmişlerdir. Bu güçlü konum beraberinde hem Taşova'nın her noktasında siyasi faaliyetlerde bulunmayı, hem de giderek gelişen örgütlenme ağı sayesinde geniş çapta mitinglerin gerçekleştirilebilmesini sağlamıştır. Sol sosyalist hareketler güçlendiği dönemlerde kendilerini tartışma ortamlarının içerisinde bulmuş olsalar da gerek yazılama, afiş gibi çalışmalar gerekse de tütün ve Yeni Çelték³⁰ gibi eylemler Taşova'da solu güçlü bir konuma getirmiştir. Ancak 1970'li yılların sonuna gelindiğinde, ülkenin genelinde olduğu gibi Taşova'da da MHP ve Ülkü Ocakları güçlenmiş, iki karşıt görüş arasında

³⁰ 12 Eylül Darbesi öncesinde Amasya'da maden bölgesi olarak öne çıkan Yeni Çelték'te sonrasında askerlerin müdahale etmesiyle büyüyen grev ve direniş. Bu direniş için ayrıntılı bir bilgi için Dostluk Yardımlaşma Vakfı tarafından hazırlanan "Yeni Çelték" belgeseli izlenebilir.

silahlı mücadeleler artmış ve mahalle ayrımları ortaya çıkmıştır. Merkezi yönetimin Milliyetçi Cephe'ye (MC) geçmesi ve böylelikle ülkenin her yanına bu yönetim anlayışının sirayet etmesi Taşova'yı da etkilemiş; Taşova'da sol sosyalist mücadele üzerindeki baskı artmıştır. Bu gibi etkenler örgütlü mücadeleyi zayıflatmış ve sol sosyalist hareket gerilemeye başlamıştır.

Taşova'da fraksiyonların güçlenmesi ve kalabalıklaşmasında en önemli faktör olan Taşova Lisesi'ndeki sol sosyalist ağırlık, katılımcıların anlatımıyla 'lisenin ele geçirilmesi', Milliyetçi Cephe Hükümetinin kurulmasıyla birlikte tersine dönmeye başlamıştır. Bunun gerçekleşmesi için ilk önce okul yönetimine müdahale edilerek solcu öğrencilerin okuldaki hareket alanı daraltılmaya çalışılmıştır:

Başka liselerden sürgünler başlamıştı, Niksar'dan Suşehri'nden gelenler vardı. Ben burada Okul Aile Birliği yönetim kurulundaydım ve 50'ye yakın öğrencinin velisiydim. Ve o dönemi değerlendiriyorum da tabi, o yıllarda okul burada mesela öğrenciler öyle bir pozisyonlardalardı ki, bir miting yaptılar okulu boykot ettiler, aşağı yukarı 700-800 öğrenciyle birlikte çarşının içinde slogan atarak tur atıldı. Tabi biz kenarda sadece koruma anlamında, öğrencilere saldırı olmasın diye durduk. Ondan sonra MC hükümeti kuruldu, okulun yönetimi değişti oraya bir faşist bir müdür getirdiler. Ben cezaevindeydim tabi o sıra. O müdür okuldaki tabloyu değiştirdi. (Fazlı)

Mustafa Y. MC kurulduktan sonra lisedeki baskınlığın giderilmesi için valinin okula gelerek kendilerini tehdit ettiğini, ağır laflar söylediğini ve devletin baskısını hissetmeye başladıklarını anlatmaktadır. Vali'nin de bu sürece dahil edilmesi, MC Hükümetinin sol sosyalist mücadeleyi ülkenin en küçük noktasına kadar, devletin her biriminin gücünü kullanarak baskıya almaya çalıştığını kanıtlamaktadır:

Devlet burada özel kendi gücünü kurmaya çalıştı. Vali geldi liseye, vali lisede ağza alınmayacak kelimeler konuştu. Biz yuhalayarak gönderdik ama, gerekirse her sınıfa her öğrencinin başına jandarma dikerim dedi. Burayı dedi "size yedirttirmem." Hatta çok terbiyesiz, ahlaksızca konuştu. Laboratuvara sokmuşlardı bizi 40-50 kişi. "Lenin alçağının Mao şerefsizinin ideolojisini burada yayamazsınız." Marx'ın şerefsizini falan. Benim çoktan içim içimi yiyor ama, terbiyesizlik ahlaksızlık olarak nitelendiriyorum ama benden önce söz hakkı sahibi arkadaşlar olduğu için, onlar söyleyecek konuşacak diye bekliyorum ama, yok! Bana göre Marx, bir felsefeci alçak olamaz ki. Yani Edison'un ampulünün kabul ediyorsam Marx'ın da Kapital'ini kabul edeceksin yani. Halen bugün günümüzde geçerliliğini koruyor. Yani burada devlet buraya özel olarak davrandı. (Mustafa Y.)

Mustafa Y.'nin söze girmek istemesine rağmen, ondan önce söze girmesi gerekenler olduğu için kendini tutmasından yerel önderliğe ve hiyerarşiye duyulan güçlü bir saygının varlığını; kimsenin bir şey dememesinden duyulan hayal kırıklığından da lisedeki önder

sol sosyalist gençlerin devletin baskısını hissettiklerinde korku-endişe benzeri bir duygu yaşadıklarını anlayabilmek mümkündür. Taşova’da her ne kadar güçlü ve kalabalık örgütlenmeler kurulmuş olsa da bu yapı aynı zamanda kırılmaya müsait bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nevzat ve Rıfat, lisedeki yönetim baskısının giderek arttığını ve solcu gençler olarak artık okula gidememe noktasına geldiklerini anlatmaktadır:

Devlet, okul yönetim gücüyle ülkücüler okulu ele alınca sol görüşlü öğrenciler okula da gidemedik biz. En son mesela ben orta 3’te ara vermek zorunda kaldım. Okula gittiğim zaman 20-30 kişi arasında kaldık, dayak yedik. Ondan sonra okula daha gidemedik. (Nevzat)

Tamamen bir de MC’nin baskısı çok fazlaydı. Hükümette onlar vardı 78-79 yıllarında. MC hükümetinin baskısı çok fazlaydı. En başta okul yönetimi değişti örneğin. Adamlar Erbaa’dan Amasya’dan Samsun’dan Tokat’tan MHP’li militanları getirip okula yerleştirdiler. MC hükümeti geldiğinden okul yönetimi de değişti. Her birimiz yine mücadelemize devam ettik Sinan. Ama... (Rıfat)

3.4.6. Ölüm ve Tutuklamaların Etkisi

1970’lerin sonuna doğru gelinirken Taşova’daki sol örgütlenmeler devlet baskısı neticesinde lisede güçlerini yitirirken artan polis baskısı ve MHP’li gençlerin güçlenmeleri sonrasında da önemli kırılımlar yaşamışlardır. Öne çıkan birkaç olay sonrasında gerçekleşen tutuklamalar ve yerel bir önderin öldürülmesi Taşova’da solun hareket alanını daraltırken, niceliğini ve niteliğini düşürmesine sebebiyet vermiş; bu olayların etkisiyle sol büyük oranda güç kaybetmiştir.

Katılımcılarla yaptığım görüşmelerde hemen hepsinin değindiği ve sonrasında solun büyük oranda güç kaybettiğini söylediği iki temel olay öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki “düğün olayı” diye adlandırdıkları bir olay, diğeri ise mücadelede öne çıkan arkadaşlarından biri olan “Hayati’nin öldürülmesi”. Düğün olayından sonra çok fazla tutuklamanın gerçekleştiğini, bu tutuklamalar sonrasında Taşova’da sol örgütlerin büyük oranda geri çekilmek zorunda kaldığı; Hayati’nin öldürülmesi sonrasında ise örgüt önder ve üyelerinin duygusal olarak olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Böyle olayların taşrada solu zayıflatması, şehir örgütlenmelerine göre daha kolay etkilenen yapıların mevcut olduğunu, taşra birimlerinde insan ilişkilerinin mücadeleye bağlılığı daha fazla etkilediği görülmektedir. Sol sosyalist mücadeleye katılma ve

fraksiyonlara dahil olma süreçlerinde sosyal çevrenin büyük oranda etkisinin olduğu düşünülürse, bu sosyal çevrede yer alan isimlerin süreç içerisinde karşılaştıkları baskı ve bu baskıyla birlikte tutuklanma ve ölümlerin gerçekleşmesi, ayrı ayrı birçok gencin mücadeleye bağını zayıflatmaktadır. Tutuklama ya da ölümlerin artış eğilimi göstermesi, haksız suçlamaların ve ihbarların giderek yükselmesi, ön saflarda olan arkadaşlarının saldırıya uğraması gibi olaylar, fraksiyonlara dahil olan gençler açısından endişe ve belirsizlik duygularının baskın hale gelmesine neden olmaktadır.

Katılımcılar, Hayati'nin ölümünden önce gerçekleşen 'düğün olayı'nın Taşova'da solun o güne dek aldığı en büyük darbe olduğunu düşünmektedirler. Düğün olayıyla birlikte olayla doğrudan ya da dolaylı hiçbir bağlantısı olmayan, ancak Taşova'da sol mücadelede adı bilinen hemen herkesin bir anda tutuklandığını ve bu olayın mücadeleye büyük hasar verdiği katılımcıların hepsinde ortak kanı olarak öne çıkmaktadır. Fazlı düğün sonrası gerçekleşen çatışmanın sol sosyalist mücadeleye büyük zarar verdiğini söylemektedir:

Hatta bu şeyin düğünü vardı, Faruk'un düğününde. Yanlış yapılmış tabi bizim gençlerin yaptığı şey. Kalabalık gençlik bir grup caddeden, ülkü ocaklarının caddesinden geçelim diye davulcuya dayatıyorlar. Onların oturduğu kahvenin önünde de birkaç kişi içerde de vardır. Laf mı atmışlar, taş mı atmışlar artık, o çatışma kopuyor, bir kişi ölüyor, yaralananlar var, tabi 20 kişi tutuklanmıştı o şeyden sonra. Taşova'daki solun çöküşü ondan sonra başladı zaten. Neyse cezaevine gelince "ya, bunu biriniz üstlenin. Sizi şeye kadar yatırırılar. Çünkü kimse vurduğunu söylemiyor, kimse silah da teslim etmemiş, silah teslim etmeyince kimin silahından çıktığı da belli değil Ülkü Ocakları'nın tabelasını indirmişler falan. (Fazlı)

Katılımcıların tamamının değindiği bu konu, hepsi için solculara karşı tahrik ve provokasyonu içeren, solun güç kaybetmesinin amaçlandığı bir tertip olarak düşünülmektedir. Ancak öte yandan hemen hepsi bu provokasyona gelmeyi ve bu çatışmaya dahil olmayı solcu gençler adına büyük bir hata olarak nitelendirmektedir. Olayların başlangıcı ile birlikte MHP'li gençlerin olduğu bölgeye kalabalık şekilde gidilmesi, bu durumun bir fırsat olarak görülmesini sağlamış, ortaya çıkan bu fırsatın değerlendirilmesiyle de bir çatışma durumuyla karşı karşıya kalınmıştır. Nevzat bu olayı "oradaki topluluk 'hadi işte şuradan yürüyelim, buradan yürüyelim' derken sağ bölge dediğimiz, ülkücülerin olduğu yerden geçiyorlar. Orada herkesin oturduğu kahvesi restoranı farklıdır zaten. Oradan geçerken karşı taraftan kişiler de işte 'buradan geçemezsiniz! Buradan sizi koymayız' diyorlardı." sözleriyle anlatmakta ancak bu durumun bir mazeret olmadığını da belirtmektedir. Hemen tüm katılımcılar da karşı

tarafından bir tahrikin varlığını kabul etmekte, çatışmanın meydana gelmesini kendileri açısından bir 'hata' olarak değerlendirmektedir.

Celal, gençler olarak Taşova'da yaygın olan bir geleneği yerine getirdiklerini söylerken, esas sorunun geleneğin yerine getirilmesi değil, Taşova'nın mevcut yapısının buna uygun olmaması olarak göstermekte; bu sebeple de o gün herkesin daha düşünceli ve ihtiyatlı olması gerektiğini düşünmektedir.

Taşova'da bir adet vardır. Perşembe gününden düğün başlar, ailenin durumuna göre, köylerde de öyleydi o zamanlar, yemek verilir gençlere. Damadın arkadaşları da gelir, eğlenirler falan. Ama öyle bir yerde ki, bizim evin tam karşısı, iki tane takım vardı. Bir, cümbüş takımı bir de davul zurna takımı.... Ama Taşova'nın demin dediğim olay zamanı. Taşova ikiye bölünmüş durumda. Bizim bahsettiğim tarafta Ülkü Köy, altında kıraathane, Ülkü Ocakları ayrı, Ülkü Köy ayrı... Şimdi o düğünde, olayda, akşamları çalgı çengi, benim masamda da jandarma, karakol komutanlığı yapmış bir arkadaşım, yine öğretmen arkadaşım vardı. Gençler davul zurna ile ilçeyi gezmek istediler. Yani vardır işte çıkarlar davul en önde, düğünün başladığını anlatmak için yapılan bir şey. Bunun çok doğru olmadığını söyledim ben. Yani Taşova çok berbat durumda, bu dönemde kalkıp orada bunu kaşımamak gerekirdi. (Celal)

Tıpkı Celal gibi Rıfat da gerçekleşen bu olayda payeyi büyük oranda devrimci gençlere vermekte, olay her ne kadar münferit bir olay olsa da düşüncesiz ve öngörüsüz davranıldığı için büyük sonuçlar doğurduğunu düşünmektedir.

Taşova'nın belli bir devrimci militanları vardı, mesela Çetin, Çakır, Hasan Kaya gibi devrimci militanları vardı. O düğüne geldi mi aslında provokatörlük oluyor MHP'liler tarafından. Devrimci arkadaşların çoğu düğüne katılıyor, orada içiyorlar işte biliyorsun solun içmemesi olmaz, biliyorsun sen de bunları. Orada dağıldıktan sonra slogan atarak geliyor hepsi... Orada hiç olmaması gereken bir adam, hiç de ölmemesi gereken bir adam... Kurşunun birisi de gidiyor tesadüfen suçsuz birine çarpıyor adam oracıkta ölüyor. (Rıfat)

Olayın gerçekleşmesini takiben gelişen süreçte, hızlı bir soruşturma başlatılmış, Taşova'da olayla bağlantılı olup olmadığı önemsizmeden birçok sol sosyalist genç seri şekilde tutuklanmıştır. Bu tutuklamalarla o güne dek Taşova'da güçlü konumda olan sol doğal olarak gerilemeye başlarken, MHP'li gençlerin bölgedeki ağırlığı artmıştır. Bilinen ve tanınan birçok ismin tutuklanması, bir süredir devam eden baskının sonuç vermeye başladığını, bu durumun da dışarıda kalan sol sosyalist gençlerin sinmeye başladığını göstermektedir:

Bu olaydan sonra en az 20-25 civarında devrimcinin ismi verildi, hepsi cezaevine dolduruldu. Taşova'nın durumu artık MHP'lilerin eline geçmeye başladı.

MHP'lilerin eline geçti. Öyle oldu. Onların yokluğundan MHP'lilerin ağırlığı olmaya başladı. İşte Taşova'ya gelen sol görüşlülere dövüyorlardı, solculara saldırıyorlardı, haraç alıyorlardı... o pozisyonlara kadar gelindi. (Rıfat)

Amasya'da bir sürü genç çocuk, tanıdıklarım da var. Sayı 24. Düşün yani. Taşova'da 24 tane genci alırsanız Taşova bitmiş gibidir sol açısından. Orada artık at oynatırsınız. Yani bunun sağ sol diye düşünüyorsanız, Taşova sağın eline geçmiş olur. (Celal)

Düğün olayı ve tutuklamaların devamında baskı giderek artmış, fraksiyonlara dahil olan gençler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu olayın bir başka sonucu da sağda silahlanmanın giderek artması olmuş, MC Hükümetinin baskıcı tutumu ve Taşova'da sol sosyalist gençlerin mecburen geri çekilmeleri MHP'li gençlerin giderek güçlendiği bir ortamı meydana getirmiştir.

Karşı tarafın silahlanması daha yükseldi ve biz biraz daha geri çekilmek zorunda kaldık o dönemde. Çünkü karşımızdaki taraf artık çok güçlüydü. Silahlıydı yani. Mahallelerin tam ayrılması düğün olayından sonra oldu zaten. Düğün olayları ve çok büyük çoğunluğun içeri alınmasından sonra güç olarak zayıfladı Taşova'da sol. Sol zayıflayınca ne oldu: o zaman işte mahalleler, sokaklar ayrılmaya başladı. Meydan onlara kaldı diyeyim yani. Ne oldu? Daha çok yaş grupları küçük olan gençler savunmaya çekilmek zorunda kaldı, önder kişiler olduğu gibi cezaevine girmeye başladı. Kendi sinemize, kabuğumuza çekilmek zorunda kaldık, kendi küçük bölgelerimizi korumak zorunda kaldık. Çünkü akşamları sürekli baskılama, çatışma, bombalama eylemleri yapıyorlardı yani. Evlere bomba atmalar, silah atmalar ülkücüler tarafından ve bunu yaparken de yanlarında polisle beraber yapıyorlardı zaten. Ben kendi evimizin kurşunlandığını biliyorum. Polisle beraber, ülkücüler tarafından evimizin kurşunlandığını biliyorum. Evdeydim. Daha fazla ne söyleyim yani bu konuda? Kendi evim kurşunlanmış ve polis ülkücülerle birlikte kurşunluyor. Güç var. Devlet gücü var, insan gücü var, silah gücü var. Yani bizim kendi kabuğumuza çekilmekten, kendimizi savunmaya almaktan başka bir çaremiz kalmadı son zamanlarda. (Nevzat)

Nevzat'ın anlatılarından Taşova'da Ülkü Ocakları'ndaki gençlere kolluk kuvvetlerinin de yardım ettiğini, devlet baskısının artık örtülü değil açık şekilde hissettirilmeye başlandığını anlamak mümkündür. Türkiye'nin taşrasında dahi sol sosyalist örgütlenmeler artık ciddi şekilde engellenmeye çalışılmış, bunun yapılması için MHP'li gençleri silahlandırılarak gerçekleştirdikleri saldırılara destek sağlanmıştır. Solun sinmesi, geri çekilmesi ve sönümlenmesi adına baskının dozajı günden güne artırılmıştır.

Olay sonrası süreçte büyük oranda bir devlet baskısının gerçekleştiğini Fazlı'nın sözlerinden anlamak mümkündür. Fazlı, Taşova'da gerçekleşen bu seri tutuklamaların en önemli sebebinin devletin sol-sosyalist mücadele üzerinde kurmak istediği baskının

ürünü olduğunu, doğrudan tutuklama kararının veren savcının itirafı üzerinden anlatmaktadır:

Taşova'daki sol gençler özellikle hepsini tutukladılar. Tutuklayan savcı da Bolu Düzce'de biriyle karşılaşıyor daha sonra. Öğretmen bir arkadaş. Soruyor "Niye, hepimizi tutukladın? Hiç bizim bağlantımız bir şeyimiz yoktu." Bana "Kim geldiyse tutuklayacaksın soldan diye baskı yaptılar" diyor savcı. Baskıyı tabi devlet kanalıyla yapmışlardır (Fazlı)

Düğün olayının gerçekleşmesi ve sonrasındaki süreçte 20'yi aşkın solcu gencin tutuklanması, Taşova'da solun hareket alanının daralması ve MHP'li gençlerin Taşova'da önceki dönemlere kıyasla daha aktif ve baskın olması sonucunu doğurmuştur. Belki şehirlerdeki örgütlenmelerde böyle keskin dönüşümler mümkün olmasa da ya da bu tip olaylardan sonra yapılmış tutuklamalar örgütlerin merkez yapılarına ciddi oranda zarar vermese de Taşova gibi taşra birimlerinde gerçekleşen bu olaylar hem meydana gelen korku ve endişe iklimi hem de ortaya çıkan çatışma ortamı nedeniyle sol mücadeleye ciddi anlamda zarar verecek sonuçları beraberinde getirmektedir.

Düğün olayı dışında solun zayıflamasına sebebiyet veren bir diğer önemli olay da harekete önder olabilecek kişilerden biri olan Hayati'nin öldürülmesi olmuştur. Yine neredeyse tüm katılımcıların değindiği bu konu, Taşova'da sol sosyalist mücadelenin sönümlenme süreçlerine etki etmesiyle öne çıkmaktadır. Sağ-sol mücadelesinin kızıştığı, sokağın giderek hareketlendiği ve çatışmaların gerçekleşmesinin pamuk ipliğine bağlı hale geldiği Taşova'da sol fraksiyonlar sürekli emniyetli olma ihtiyacını üzerlerinde taşımaktadır.

Biz sonrasında bildiriye dağıtmaya başladık. İlkü ocaklarının önünden geçiyoruz. Ben arkadaşlara sürekli şunu diyorum, bakın buralardan geçiyoruz gerekli önlem alındı mı? Bakın bunlar saldırabilir. Hesabını yapın. Ve şeye geldik. Arkadaşın vurulduğu şeyi anlatacağım. En son görüşen benim, Hayati'yle... Lisenin hepsi arkamızda. Yani ortaokul lise hepsi orda. Bir sürü çocuk var. Hayati dedim, "Napıyoruz" dedim. "Sen git kitlenin önünü durdur, ben buradan çıkanları bekleyim, çok dağıldık daha fazla dağılamayalım" dedi. Hayati de orda ağaç vardı ağacın dibindeydi. Ben oradan ayrıldım üç adım falan attım. Demokratik Parti vardı ve Osman Keleşler'in MHP'lilerin elindeydi. Komiser oradan bana pis pis baktı güldü. Komiser oradaydı. Ben üç adım attım, Hayati'nin yanından ayrıldım ve silahlar patlamaya başladı. Yani organize bir olaydı. Polisin içinde olduğu organize bir olaydı. (Mustafa Y.)

Mustafa Y.’nin “organize olay” olarak nitelendirdiği bu saldırı, polisin MHP’lileri desteklediği gerçeğinin ayyuka çıktığı bir olay olması açısından dikkat çekicidir. Hükümetin ciddi anlamda solu baskı altına aldığı ve Türkiye’nin hemen her yerinde gerçekleşen olaylara göz yumduğu bu dönemde, Taşova’da da bu durumun görülmesi, hükümet-polis-MHP bağlantısını gözler önüne sermekte, solu yıldırma politikasının sürekli hale geldiğini göstermektedir.

Rıfat ön saflarda yer alan kişilerden biri olan Hayati’nin öldürülmesinin yarattığı sonuçlardan bahsederken, bu ölümün Taşova’daki sol mücadeleyi yıprattığını, sempatizan ya da militanların yanı sıra yerel önderlerin dahi bu olay karşısında büyük bir sarsılma yaşadığını söylemekte, geri çekilmelerin meydana geldiğini vurgulamaktadır:

Şöyle oldu bak. Dediğim gibi bu bir gençlik hareketi. Gençlerin her biri 18-19-20 yaşlarında. En büyüğü 20 yaşında. Ki bunun ölümünden sonra mücadeleye devam ettik. Değerli arkadaşlarımızın bir kısmı yaralandı, bazısında harekete önderlik yapacak güç kalmadı. Mesela Hayati öldü, o önderlik yapabilecek bir arkadaşımızdı. Orhan Taş psikolojik olarak kötü etkilendi, çekti kendini köye, arkadaşının ölümünden sonra, birçoğumuz da cezaevindeyiz. (Rıfat)

Yerel önderlerden olan ve sol sosyalist mücadelede aktif rol alan birçok gencin her açıdan bilgisine danıştığı Orhan Taş’ın bu ölüm ertesinde köye çekilerek adeta mücadeleyi bırakması, taşrada kırılmanın ne denli yüksek olduğunu göstermektedir. Bu olay çerçevesinde kent örgütlenmelerine göre taşra örgütlenmelerinde görülen en büyük farkın mücadeleyi sürdürme kararlılığı konusunda olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aynı zamanda bir sözlü tarih çalışması olarak da değerlendirebileceğimiz nehir söyleşisinde Oğuzhan Müftüoğlu’ndan örnek vererek bir karşılaştırma yapmak mümkündür. Müftüoğlu hem yakın arkadaşı hem de sol mücadelenin önderlerinden olan Ulaş Bardakçı’nın ölüm haberini aldıktan birkaç saat sonrasında Denizler hakkında verilen idam kararının engellemesi için yapılacak eylemin planlaması için arkadaşıyla buluşmak için evden çıktığını ve bu üzücü olaya rağmen eylemliliğini sürdürdüğünü anlatmaktadır (Müftüoğlu, 2011: 94). İki örgütlenme arasındaki bu temel fark, taşra örgütlenmelerinin ölüm ya da tutuklama gibi süreçler nedeniyle yakın arkadaşlarını kaybetmeleri sonrası dağılmaya teşne yapılar olduğunu göstermektedir.

Hayati’nin ülkücüler tarafından silahlı saldırıya uğrayarak öldürülmesini izleyen günlerde sol örgütlenmelerin önder, militan ve sempatizanları üzerinde büyük zihinsel yıpranmalar meydana gelmiş; bu durum MHP ve Ülkü Ocakları’nın giderek baskın olduğu bir

Taşova'yı da meydana getirmiştir. Taşrada etki-tepki üzerine reaksiyoner bir mücadele alanına sahip olan sol mücadelenin, aynı nedenle bu sefer negatif anlamda bir tepki verdiğini ve pozisyon aldığı; alınan bu pozisyonun ise geri adım atmak olduğu görülmektedir. Ömer, yerel bir önderin öldürülmesi sonrası korku ve endişe ortamının meydana geldiğini, başta kendisi dahil henüz tutuklanmamış olan gençlerin can tehlikesinin giderek yükseldiğini anlatmaktadır:

Hayati'nin ölümüyle zaten buradaki gençlik devrimci mücadelesi biraz korkuyla, panikle, sinmeyle... bir de şöyle sahada, sokakta bu mücadeleyi götürecek insanların yok denecek kadar azalmış olması büyük bir gerilemeyi beraberinde getirdi. Ben de mesela son 3 ayı Ankara'da geçirmiştım. Burada yoğun saldırılar altında, birkaç kere saldırıya uğramıştım falan, ondan sonra anlattığım gibi dayımın kızı geldi "Ben götüreyim Ömer'i bu böyle olmayacak" demesiyle. (Ömer)

Öldürme ve tutuklanmaların sonrasında Taşova'da sol sosyalist mücadele, henüz 12 Eylül gerçekleşmeden büyük bir yenilgi yaşamış, daha önce hakimiyetinde olduğu ilçeyi, mahalleleri ve mekanları kaybetmiştir. Bu yenilgi, hükümet eliyle gerçekleştirilen baskı ve bu baskıya eşlik eden silahlı sağ ile meydana gelmiştir:

Lisenin düşürülmesi, işte, öğretmen müdür ataması ve daha sonra polisle birlikte oraya yerleştirilen öğrencilerin lisede devrimcilere saldırarak devrimcileri okuldan atmasıyla Taşova zaten şeyin eline geçmişti son dönemde, ülkücü hakimiyeti altındaydı zaten. Özellikle de devrimci gençlik, buradaki öğrenci gençlerden oluşan devrimci gençlik hareketi zaten büyük ölçüde geri adım atmıştı. Neredeyse kimse kalmamıştı. O işi götüren çocukların yüzde 80'i zaten cezaevindeydi. Daha darbe gelmeden, anlaşmalı hep; polisle beraber, yanlış ifade, iftirayla beraber "bu da vardı bu da vardı, bu bunu etti" diyerek tezgahlayarak toplatıldı. Üstüne bir de Hayati'nin öldürülmesi solun iyice zayıflamasına sebep oldu. (Hüseyin)

Fazlı, Hayati'nin öldürülmesini bir başka açıdan da yorumlamaktadır. Silahlı sağ mücadelenin, Türkiye genelinde ideal bir düzeni meydana getirmek, taşra özelinde ise yerel halkın sorunlarını çözümlmekten farklı olarak bir "kahraman olma" amacını taşıdığını söylemektedir:

Şimdi Hayati ile Ali'nin vurulmasında, ben cezaevindeydim o zaman ama, hatta o dönemin ruh halinde; MHP'liler'de şu tür bir pozisyon vardı: Kahraman olma! Yani ne için vurduğu önemli değil. Ben onlara dedim ki onların yakınındakilere: "Hayati'nin vurulmasında, Hayati ne iş yapıyordu ne yaparken vuruldu, bunun hesabını sordunuz mu hiç kendinize?" dedim. Hayati 'Paskal tonga istiyoruz, bütün üreticilerini haklarını savunuyoruz' diye bildiri dağıtıyordu. "Peki bu yavaşak ne diye vurdu bunu?" Nam salmak için vurdu, yani kahraman olmak için. (Fazlı)

Düğün olayı sonrası gerçekleşen seri tutuklamalarla fraksiyon kadrolarının büyük oranda zayıflaması, sonrasında da Hayati'nin öldürülmesi, Taşova'da solon kırılma yaşaması ve

geri çekilmesiyle sonuçlanırken; ilçede idare ve kolluk kuvvetlerinin kurduğu baskıya eşlik eden silahlı sağın giderek yükselmesi Taşova’da sol sosyalist mücadelenin düşüşü ve sönümlenmesiyle sonuçlanmıştır. Katılımcıların hemen hepsinin MC Hükümetini işaret ederek baskının adresi olarak orayı göstermeleri, bu hükümetin kurulması sonrası Taşova’daki idarecilerin değişmesiyle sola bakışın da büyük oranda değişmesi; Türkiye’de sol örgütlenmelerin sadece merkez yapılanmalarının değil, taşra yapılanmalarının da zayıflatılmasının amaçlandığını göstermektedir. Tıpkı, 1970’lerin ikinci yarısında Türkiye’nin şehirlerinde gerçekleşen olaylarda polis kuvvetinin silahlı sağa verdiği desteğin benzerinin taşra birimlerinde de görülmesi, bu yıllarda solun karşısında konumlanan sağa verilen desteğin bir devlet politikası haline geldiğini işaret etmektedir. Rıfat’ın “Mücadelemizi ettik ama gücümüz yetmedi” sözlerinden solun uygulanan baskı neticesinde ciddi anlamda sönümlendiği, devletin ve MHP’lilerin baskınlığı karşısında artık sadece kendi alanlarını korumaya mecbur bırakılan ve alanı giderek daralan bir solun meydana geldiği anlaşılmaktadır.

3.4.7. Silahlı Mücadelenin Şiddetlenmesi ve Mahalle Ayrımı

Silahlı mücadelenin artık giderek yükseldiği ve silah kullanmak zorundalığının her iki taraf için de ortada olduğu bu dönem aynı zamanda mahallelerin ayrıldığı, artık iki tarafın da güvenli şekilde diğer tarafın alanına giremediği bir ortamı meydana getirmiştir. Can güvenliğinin öncelik haline geldiği, düşünsel tartışmaların yerini tamamen sokaklara hakim olma savaşına bıraktığı 1970’lerin sonlarında Taşova; sağın ve solun sahip olduğu mahalleler olarak ikiye bölünmüştür.

Tabi orada daha da gerginleşti iş. Yani mahalleden mahalleye gidilmiyormuş artık. Burada sıkışan öğretmeni bilmem nesi bizim mahalleye kaçıyormuş zaten. Yani onların giremediği mahalle olarak. Hatta bir tanesi bir anısını anlatıyor: “Beni sıkıştırdılar, Yemişen mahallesine kaçtım, onu görünce korkup vazgeçtiler hemen” diyor. Yani öyle bir ayrışma; kendiliğinden mi oldu yoksa onlar Yeşilirmak’ta güçlü biz burada mı güçlüydük, onu tam çıkaramıyorum. (Fazlı)

Mahallelerin ayrıldığı sürecin nasıl oluştuğunu, bu mahallelere girildiğinde nelerle karşılaşıldığını ya da ortak alanlar kullanılmak zorunda kalındığında neler yapıldığı sorularına Vedat şöyle cevap vermektedir:

Ya şimdi şöyle, aslında yaşamın merkezinde de bu var. Herkes muktedir olduğu bölgenin sınırlarını belirler ve o sınırları ihlal eden herkes düşmandır. Bu belgesellerde de izlersin. Aslan nereye sidiklerse orası aslanın bölgesidir. Taşova da böyle ayrılmış işte mahalleler üzerinden. Sen o mahalleyi geçersen o dönem, sen düşman sınırına girmiş oluyordun. Biraz abartı mı bu? Yoo, abartı da değil, böyleydi yani. Buradan tek başına, sağcıların etkin olduğu sokaklara git, 100 m gittin hadi 105. m yakalanabilirsin. Ya kaçtın ya da sopa yedin, öldürme değil de sopayla kovalıyorlardı. Onlar da bizim mahalleye giremiyordu... Şimdi Amasya'dan otobüse bindin geldin, girmeyecek misin Taşova'ya? Nereden ineceksin? Yazıhaneye indir. Hadi gel bakalım bu tarafa! Ya şekil değiştireceksin, birisini çağıracaksın, ortada birisi ama, sen solcuysan solcu biri değil. Sağcı bir akraba, sağcı bir tanıdık bulacaksın. Bu bizim için de öyleydi onlar için de öyle. Onların şeyiyle geçiyordun. Burada çok sopa yiyen oldu, sağdan soldan otogardan gelip de. O zaman her gün çatışma çıkabilecek gibi idi. Kavgasız gün yoktu. (Vedat)

Fazlı'nın ve Vedat'ın anlattıklarından MHP'nin güçlenmesinin Taşova'da sol içi tartışmaları da sonlandırdığı çıkarımı yapılabilir. Sağın güçlenmesi ve silahlanması sonrasında hem savunma içgüdüğü hem de birlikteliğe duyulan inanç, bir süre önce birbirine karşı kavgaya, çatışmaya giden farklı fraksiyondaki gençleri bir araya getirmiş, MHP'lilere karşı birlik olma fikrinde buluşulmuştur. Mustafa T. evinin sağcılarının olduğu mahallede kalması nedeniyle evine gidemediğini, başka yerlerde kalmak zorunda kaldığını anlatmaktadır:

Taşova'nın belli bir mahallesinden alt tarafı sol, üst tarafı sağ idi. Benim asıl bahçeli olan evimiz sağın merkezinde kalıyordu. Eve gidişim gelişim çok nadirdi ben onun için öğrenci evlerinde kalıyordum. Olan birkaç olay örneğin, kendiliğinden gelişmiştir. 79'da savcı ölmeden önce bir sağcı öldürüldü. Orda insanlar gezerken sataşma oluyor, sağcı genç ölüyor. Sonra yine birdenbire sağcılarla çatışma çıkıyor, iki üç arkadaş yaralanıyor. Öyle planlı olaylar olmazdı. (Mustafa T.)

Nevzat, fraksiyonların bilindik isimlerinin birbiri ardına tutuklanması veya geriye çekilmelerinden sonra daha önce geride olan kendi gibi isimlerin ön plana çıktığı dönem olarak değerlendirdiği 1970'lerin sonunda mahalle ayrımlarının beraberinde can güvenliğini sağlamak adına silahlanmayı getirdiğini, buna mecbur kaldığını, herkesin kendi mahallesi ve kendi ailesini korumak mecburiyetini hissettiğini anlatmaktadır:

Tabi, bizim aktifliğimiz daha çok 78'den sonra daha bir akıllı olduktan sonra kitleler içinde yer almaya başladık işte. Zaten ister istemez herkeste bir silah oluyordu, bulundurmamak zorundaydık, kendi müdafaamızı kendimiz sağlamak zorundaydık. Okula gidemedik, gidemedikten sonra dediğim gibi mahalleler ayrıldı, gruplar oldu. Biz artık kabuğumuza çekilip mahallemizi, ailemizi, evimizi korumaya başladık. Akşamlardan sabaha kadar uyumazdık mesela. Ne yapardık? Sokak girişlerinde, mahalle girişlerinde, herkes kendi sokağının başında pusuda yatardı. Çünkü gelenler ya evi bombalayacak ya silahlayacak ya dinamit atacak buna benzer şeyler, yani zarar verecek bize. Bunun için geceleri uyumazdık, sabaha kadar nöbet tutardık mahallelerde. Hatta ben kendi evim aşağıda olduğu halde

giderdim yukarı mahalledeki arkadaşlara yardımcı olmak için orada nöbet tutardım. Sabaha karşı da kendi evime geçerdim. (Nevzat)

Mahalleler ayrılmış olsa dahi, yan yana gelmek zorunda kalınan zamanlar, ya da ortak kullanılması gereken alanlar olduğunda, iki taraf da birbirini sürekli olarak kontrol etmek, ulaşım araçlarına binilen, inilen zamanlarda bile temkini elden bırakmamak zorundalığı hissetmektedir. Rifat, Taşova'dan giriş çıkışlarda ya da ortak alanların kullanımının mecbur olduğu zamanlarda iki tarafın da kendine göre önlemler aldığını söylemektedir:

Bak, Sinan o konuları da söyleyim ben sana. Şöyle bir durum oluyordu, mesela ben Amasya'ya gideceğim değil mi? Taşova'ya inmiyordum, Dörtöl'ü iniyordum; bakıyordum arabanın içerisine MHP'li var mı yok mu ona göre biniyordum tek kişiysen. İki kişi olsan sıkıntı yok zaten birbirinizden güç alıyorduk. Bir de şöyle bir şey oldu gidiyor biri 12 Eylül askeri darbesine kadar kıyasıya mücadele edildi bir şekilde. MC hükümetinin kuruluşundan sonra onların belli bir ağırlığı oldu MHP'li militanların. (Rifat)

12 Eylül öncesinde mücadelenin giderek yükseldiği zamanlarda mahallelerin, kahvehanelerin ya da ortak alanların ayrılması darbe gerçekleşikten sonra dahi bir süreliğine devam etmiştir:

Tabi burada çok sıkıntılar oldu. Biz mezun olduktan sonra, o yıllarda, okul tekrar sağcıların eline geçti, bu sefer bölündü; sağcılar çoğunlukta oldu, atıyorum liseden Yemişen Mahallesi'ne doğru solcuların; liseden köprüye doğru da sağcıların elinde. Yani şu anda oturduğumuz yer sınır. Aşağıya gidemiyorsun, onlar da yukarı gidemiyor. Her akşam silahlı çatışma veyahut da silah atılıyor. Öyle bir dönemdi yani o dönem. Sonrasında ben mezun olduktan sonra da okurken de bu arada devam etti buradaki o durum, ben mezun olduktan sonra da devam etti. 79'da mezun oldum, 81,82,83,84 o yıllarda da devam etti. (Vedat)

Fazlı, mahallelerin ayrıldığı dönem ramazan davulcusunun bile mahallelere uygun şeyler çaldığını söylemektedir:

Ondan dolayı şimdi o dönemin şeyinde, iki mahalle arasında, onlar bizim mahalleye giremiyor biz de onların mahallesine giremiyorduk. Bir anımı daha anlatayım; ramazanda davulcular sahura kaldırıyorlar ya, Kemal diye bir zurnacı, davulcu bağıyor ki "Lan Kemal! Fazlı Kuru'nun oradan geçiyoruz. 'Memet Emmi'yi çal". O tarafta şeyi çalıyor 'Çırpınırdı Karadeniz'i, bizim buraya gelince 'Memet Emmi'yi. Demek ki o zaman o tutuluyormuş. (Fazlı)

1970'li yıllarda sokak mücadelesinin günbegün kızıştığı Türkiye'de mekanlar, sokaklar ve mahalleler ayrılırken, bu durum benzer şekilde Taşova'da da gerçekleşmiş ve güçlü olunan yere göre sol ya da sağcılar kendi mahallelerini korumak üzerine bir siyaset geliştirmiştir. Bu dönemde sol fraksiyonların birbirleriyle olan tartışmaları; savunma içgüdüleri ve MHP'ye karşı birleşme zorunluluğu nedeniyle sona ererken, çeşitli olaylar sonrasında kadro olarak zayıflayan sol giderek güç kaybetmiştir.

Türkiye’de solun teslimiyeti ve yenilgisi olarak belirlenmiş olan 12 Eylül 1980 tarihine henüz gelinmeden Taşova’da sol mücadelenin büyük oranda bastırıldığını, birçok yerel önder ve militanın tutuklandığını, dışarıda kalanların ise büyük oranda geri adım atmak zorunda kaldığı görülmektedir. Bu da demek oluyor ki, henüz darbe gerçekleşmeden önce, özellikle MC hükümetinin uyguladığı organize baskı ve kadrolaşma ile solun üzerinde bir tahakküm kurulmuş, solun taşra birimlerinde geri adım atmasıyla sonuçlanacak adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda Taşova’da seri tutuklamalar ve MHP’lilerin giderek güçlenmesi sonrasında sol sosyalist düşüncedeki gençler ya tutuklanmış ya da Taşova’yı terk etmek durumunda kalmıştır. Böylelikle Taşova’da sol sosyalist düşünce henüz 12 Eylül darbesi gerçekleşmeden büyük bir yenilgi ile karşılaşmıştır.

4.BÖLÜM:

1980 SONRASI DÖNEM

4.1. 1980 SONRASI DÖNEME BAKIŞ

12 Eylül 1980 darbesi, Türkiye solu için alınan büyük bir yenilgi ve meydana gelen bir geri çekilme zorundallığını işaret etmektedir. Bu tarihle beraber Türkiye’de ekonomik³¹ anlamda yeni bir döneme girilmiş, Ronald Reagan³² ve Margaret Theatcher’ın³³ öncülüğünde refah devleti anlayışının terk edilerek yönelinen neoliberal modele uyum sağlamayı amaçlamıştır. Bu yeni düzen arayışının sebebi temelde kapitalist ülkelerin verimliliklerinin giderek yavaşlaması ve bu ülkelerin artık refah devleti anlayışında yönetilmelerinin yeni krizler yaratacağı düşüncesi idi. Bu tehlikenin var olması sermaye birikim süreçlerinin devam ettirilmesinin amaçlandığı yeni arayışları beraberinde getirmiş ve dünya nüfusunun büyük bölümünü oluşturan az gelişmiş ülkeler ile Reagan-Thatcher yönetimleri başta olmak üzere neoliberalizmin yükselişte olduğu sanayileşmiş ülkelerin entegre edildiği bir dünya ekonomik sistemine geçiş düşünülmüştür. Az gelişmiş ülkelerin bu sisteme entegrasyonunun sağlanmasıyla hem kapitalist sistem karşılaşılabileceği engelleri aşabilecek, hem de bu ülkelerin sosyalist bloka dahil olması engellenecekti (Şenses, 2004: 3). 1970’lerin sonlarında ortaya çıkan bu yönelim üzerine Türkiye’de de dışa dönük ekonomi anlayışının güç kazanmasına yol açmış ve yayınlanan 24 Ocak Kararları³⁴ ile Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu sağlamak amaçlanmıştır. Birbirini takip eden bir dizi kararları içeren bu program, iç ekonomiyi ilgilendiren konularda serbest piyasa ekonomisinin hakimiyetini; büyüme modeli olarak da dışa yönelmeyi ihtiyaç olarak benimsemektedir (Altıok, 1991: 124). 12 Eylül askeri darbesinin de bu kararları takip eden dönemde gerçekleşmesi ve sonraki

³¹ 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasını takip eden süreçte gerçekleşen darbe, ekonomik anlamda neoliberal düzene entegrasyonun sağlanmasını işaret ederken, bu kararların hazırlayıcısı olan Turgut Özal’ın iktidarda olduğu yılların da başlangıcı olarak değerlendirilmektedir.

³² Dönemin ABD başkanı.

³³ ‘Demir Lady’ olarak bilinen, dönemin İngiltere Başbakanı.

³⁴ Daha sonra cumhurbaşkanı olacak olan Turgut Özal’ın Başbakanlık müsteşarlığı görevindeyken yürürlüğe soktuğu ve devalüasyon ile yeni bir ekonomik modele geçişi işaret eden ekonomik program. Aynı zamanda birçok sol sosyalist tarihçi ve mücadelecinin 12 Eylül darbesinin gerçekleştirilmesinin en önemli gerekçesi olarak değerlendirdikleri bu program, darbe sonrası ortamda hızlı bir entegrasyon fırsatı yakalamıştır.

süreçte alınan mali ve iktisadi kararların bu doğrultuda verilmesi de darbenin bu geçişi hızlandırmak, geçişi engelleyebilecek baskıları susturmanın bir yolu olarak görülmek ve değerlendirilmektedir.

1980’lerde hakim olmaya başlayan bu ekonomik sistem, zaten büyük hasar almış ve yıpranmış olan sol-sosyalist düşüncüyü dışarda bırakan, kitleselleşmeyi değil bireyselleşmeyi önceleyen bir sistem olarak var olmuştur. Özellikle 1980’lerin ilk yarısını baskılar, yasaklar ve devlet şiddeti oluşturmuş; devlet yasaklayıcı bir söylemden faydalanmıştır (Gürbilek, 2001: 13). 12 Eylül’le beraber asıl amaçlanan şey olan devlet kadroları içerisindeki renklerin ve seslerin silinmesini İslamcılar, ülkücüler ve DP-AP çizgisinin merkezdeki politikacılarından oluşan kadrolar, eski günlerin bir daha yaşanmamasını isteyen eğilimin desteğiyle devlet yönetimine gelmişler, bu süreçte sol-sosyalist düşünceye sahip olan *eski günlerin failleri* dışlanma süreçleriyle karşılaşmıştır (Kozanoğlu, 1995: 31).

12 Eylül sonrasında Taşova’ya döndüklerinde nasıl bir tabloyla karşılaştıklarını sorduğumda katılımcılar, yukarıdaki paragraflarda anlattığım dönüşümün benzerinin Taşova’da da olduğunu, solun büyük oranda bir kayıp ve düşme yaşadığını, insanların da bakışlarının olumsuzla döndüğünü söylemektedirler. Rıfat, Taşova’da insanların onlara terörist gözüyle baktıklarını, bu nedenle artık Taşova’da barınmanın zorlaştığını söylemektedir:

Şöyle bir şey söyleyim. Şunu gördüm eski arkadaşlarımla dayanışmalarımızın daha da sıcak olduğunu, bağlılığın daha da yoğun olduğunu gördüm. Mesela babanla gördüğüm zaman hemen temaslarımız devam etti. Mesela Mustafa Yolaçan gibi arkadaşlarla hep iletişime devam ettik. Ha bölge halkı olarak mesela onlar hep farklı gözle bakıyordu. Terörist görürlerdi bizi biz de terörist olmadığımızı ispat etmeye çalışıyorduk. Taşova’dan ayrılmanın en büyük gerekçesi de ekonomi oldu zaten. İşimiz yok gücümüz yok, insanların yüzde 80’i bize terörist gözüyle bakıyor. Mesela benim amcam, cezaevinden çıktım 1 ay oldu hiç ‘geçmiş olsun’a gelmedi. 1 ay sonra çıktı geldi dedi ki “Türkiye’yi siz mi kurtaracaksınız” dedi. Aradan yıllar geçti FETÖ davası, bunu aldılar mı FETÖ’den içeriye. Amca dedim “senin yolun mu kurtaracaktı Türkiye’yi ya” dedim. “Haklıymışsın yeğenim” dedi. (Rıfat)

Vedat, 12 Eylül sonrası baskı nedeniyle hem insanlara şiddetli bir tutuklanma korkusunun verildiğini hem de insanların bu korku etkisiyle sinerek birbirleriyle bile iletişim kurmadığını anlatmaktadır:

“Şimdi ne değişti? 12 Eylül’den sonra ben 83’e kadar yoktum. 83’ten sonra biz buradaydık, ta 89’a kadar. 5-6 yıl burada oldum o dönemde ben. O dönemde ben

burada öğretmenlik yapmadığım zaman da esnaftım. Zirai ilaç bayimiz vardı, kırtasiye dükkanımız vardı. Yani ne değişti siyasi olarak? İnsanları zaten baskı altına aldılar. Benim köyde 1-2 tane arkadaşım, sadece Kenan Evren'e küfrettiği için televizyon izlerken, bekçi tarafından, köyün bekçisi tarafından ihbar edildi: 6 ay yattı. "Ben küfretmedim" diyene kadar tuttular içeride. Onun için, birisi gidiyordu "bu küfretti Kenan Evren'e". O zaman Kenan Evren'e küfretmek bir bekçinin şikayetiyle 5-6 ay hiç mahkemeye çıkmadan cezaevinde kalıyordun. Çok arkadaşımız öyle cezaevinde kaldı küfürden dolayı. Ama onun dışında da o kadar değişim olmadı şey anlamında. Baskılar hep devam etti yani. Öyle kendi açımdan öyle bir şey olmadı ama o dönemlerde şunu gördüm. Şimdi burada biz görevden alındık, geldik. Burada da o zaman sol bir siyasi oluşum da var. Bana o zaman hiçbirisi gelip "yahu hoca geçmiş olsun, ne oldu, ya sen görevden alınmışsın. Niye görevden alındın, hayırdır? Sana sahip çıkalım" gibi bir şey kimseden görmedim açıkçası. Hep kendi ayaklarımızın üstünde durmaya çalıştık. İnsanlar biraz da sindirilmişti korkuyordu. Bize bakış açısı, işte "bu görevden alınmış, bununla gezmeyin, işte buna kız vermeyin" böyleydi o zamanlar. (Vedat)

12 Eylül sonrasındaki baskının ve ekonomik kaygıların etkisiyle çoğu genç, Taşova'da bir süre barınmayı denedikten sonra başka şehirlere gitmek durumunda kalmış. Fazlı ve Nevzat'ın anlatılarından 12 Eylül sonrasında sola uygulanan baskının sağa uygulanmadığı, Taşova'da sol-sosyalist mücadelede olanların iş bulamadığı, dışlandığını ve bu yüzden de ilçeyi terk etmek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır:

Sıfırdı. Büyük düşme vardı. Onu benim hadep'ten aday olmamla canlandırmaya çalıştık ama yok. Aşılamadı. Bir de o dönemin gençleri hep şehir dışına gittiler. İş buldular, yaşam farklı. O ihtiyaçlarına göre göç edince burada da sıfıra düştü. Şununla da ilişkilendiriyorum, MHP'liler burada işlerini bulup, burada yerleştiler. Yani bizim buradaki etkimizin, sosyalistlerin etkisinin zayıf olması, onunla da bağlantılı. Sol işini buldu gitti. MHP'liler burada yerleşik kaldılar. Orman dairesine girmişler, Milli eğitime girmişler bilmem ne olmuşlar. Devlet destekli birtakım iş bulma imkanları onlarda daha farklıydı. (Fazlı)

Sonrasında Taşova'ya geldik yine. Okula devam etmek istedim. Askerlik olayını bir müddet uzattırdım tekrar İstanbul'a geldim. İstanbul'da bir liseye kayıt yaptırdım bir müddet devam ettim. Ekonomik şartlardan dolayı bir de o arada babamı kaybettim. Babamın vefatı bir de ekonomik sorunlardan dolayı ben okulu bırakıp tekrar geri dönmek zorunda kaldım. Okulu o yüzden bıraktım yani. Tekrar döndüm. Askere gittim ondan sonra. Askerden dönüşte de Taşova'da birkaç yıl öylesine takıldım. Ondandan sonra da her çocuğun yaptığı gibi bizim bölgemizde var zaten o, ülkenin yapısında var; büyükşehirler, yaşamımızı idame ettirmek adına, oraya açılmak zorunda kaldık. (Nevzat)

Fazlı, 1970'lerde örgütlenmelerde aktif şekilde bulunan hemen herkesin 12 Eylül sonrasında geriye çekildiğini, aktif olanların da büyük oranda CHP çizgisine yöneldiklerini söylemektedir:

Sonrasında çıktık, sosyalist hareketin, gençlik kesiminin, o baskı ve zulüm arttıkça ister istemez gençlik de bir geriye düşüşler başladı. İletişim ağları yok olmuş. Yoğun biçimde artık politik anlamdaki düşmeyle birlikte okumayan insanlar süreci nereye

dayatır CHP'ye kanalize oldular. Bunların içinde baban da var. CHP'ye kanalize olmalarının altında yatan neden odur. Sürecin bir de baskı ortamı bir de işsizlik konusu olunca, böyle bir süreci bize yaşattı. Ama toplumsal olarak yani Samsun'daki Ankara'daki olay buraya yansıyor. Ankara'daki olay buraya yansıyor. (Fazlı)

Celal, 12 Eylül sonrasında sağın güçlendiğini, solun gerilemesin tek nedeninin ise baskı olmadığını söylemektedir. Ona göre bunun en büyük sebebi öncesindeki fraksiyon ayrımlarının bu denli fazla ve sert olması; her fraksiyonun da nitelikten daha çok niceliğe önem vermesidir:

12 Eylül'den sonra Taşova'da, sol büyük bir darbe aldı, sağ da aldı bir şekilde ama sağın güçlendiğini düşünüyorum. Şeye döndük sonraki dönemde, geçmişteki fraksiyonların zarar verdiğini, çalışmaların yapılmasının çoğunun önünü kestiğini, sol örgütlerin birbirine düşmekte hata ettiğini... ya vurulan, ölen arkadaşlarımız oldu bizim. Sırf fraksiyonu ayrı oldu diye vurulan arkadaşlarımız oldu. Nereye geldik döndük dolaştık, baştan beri düşündüğüm bir şey vardı, bugün de hala aynı şeyi düşünüyorum. Siz ülkede hangi siyasal yapıyı oluşturmaya çalışırsanız çalışın, önce onunla ilgili bilinç kazanmanız lazım. Eğer bu bilinciniz yoksa işte böyle sürülür gider, bir yerlerde zarar da görürsünüz, sonra hop oturursunuz. Baştan da dediğim şey vardı. Önce demokrat olabilmek önemli. Bu demokrat kişilik, sonra sizi daha ileri bir sol anlayışa sürükler. Biz bunu sağlayamadık... Ama bazen işte "Emeğin Birliği nicel olarak çok zayıf" dediklerinde diyorum ki "nitel olarak iyi durumda olmalıyız. Nitelik olarak daha iyi durumda olursak, bu nicel olarak diğerlerini çekecektir. Ama olmadı." (Celal)

Ömer de Celal'e benzer bir şekilde, solun yenilgisinin tek sebebinin darbe değil, yeniden yapılanmayı sağlayacak şekilde güçlü yapıların var olmaması olduğunu söylemektedir:

78 kuşağının genel anlamda özeleştirisi şu olabilir, bizler bir gençlik hareketiyle sadece bu devrimin yapılabileceği hayaline kapıldık, yani bunu çok fazla bilinç düzeyi genel anlamda evrensel sosyalist ideoloji literatürü örgütlenmeyi çık fazla özümsemeden biraz heyecanla gençliğin verdiği taze kanla... Mesela Tarih direnişi oldu. Devrimin olma aşamalarında... Önder partidir: partinin kurulması genel kurulun olması kadroların oluşması, grev ve işyeri işgallerinin olması... şöyle düşündüğümü hatırlıyorum. Parti kuruldu, kongresini yaptı, işgaller grevler başlıyor, 'lan herhâlde bir haber gelecek haydi bakalım' diye, bir düdük çaldı hiçbir şey kalmadı. Sonuna mı yaklaşıyoruz diye düşündük ama öyle değilmiş. Yapı yokmuş çünkü. 12 eylül öncesi sıkıyönetime direniş genel anlamda vardı. Grevler işgaller yapıyordu. Darbe olduğu zaman mesela bir slogan vardı "sıkıyönetim sökmedi cunta da sökmeyecek" ama cunta söktü. (Ömer)

Taşova'da sol-sosyalist mücadele darbe henüz gerçekleşmeden önce organize bir devlet baskısına maruz kalmış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. 12 Eylül'den önce zaten örgütlerin önde gelen isimleri tutuklanmış, darbenin gerçekleşmesiyle birlikte de dışarıda kalanların cezaevi dönemi başlamıştır. Süreç tamamlandığında Taşova'da sol-sosyalist mücadeleye katılan 14-26 yaş arasındaki gençlerin büyük çoğunluğu hapis cezalarını

tamamlamış halde Taşova'ya döndüklerinde, bu sefer devam eden devlet baskısının yanı sıra toplum tarafından da dışlanma ve soyutlanma süreçleriyle karşı karşıya kalmış; bu süreç ekonomik kaygıları ve iş sahibi olma sorunlarını beraberinde getirmiştir. Böylelikle 1970'lerde örgütlü mücadelede bulunan sol-sosyalist gençlerin çoğu Taşova'yı terk etmek zorunda kalarak başka şehirlerde iş sahibi olmuşlardır.

4.2. MÜCADELENİN SÜREKLİLİĞİ: FAZLI KURU

Türkiye'de sol-sosyalist hareket hem aydınlar hem de gelişip güçlendiği yerler olarak merkezle, merkez konumdaki bu şehirlerle kökensel bir bağa sahiptir. Bu hareketin öğrenci ağırlığını şehirlerde üniversiteler ve önde gelen fakülteler oluştururken taşrada lise öğrencilerinin oluşturması göze çarpan bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 1970'li yıllarla birlikte sola kitlesel bir yönelişin olması, taşradaki lise öğrencilerinin bu harekete daha hızlı şekilde bağlanması ve sol örgütlerin taşralarda daha kolay şekilde örgütlenmesi sonucunu doğurmuştur (Bora, 2005: 31). Taşova gibi taşra birimlerinde sol sosyalist örgütlenmelere dahil olanların lise öğrencileri olmaları, mücadelede aktif olanların yaşlarının doğal olarak 14 ila 18 arasında salınması sonucunu beraber getirmektedir. Tezin önceki bölümlerinde anlatımımı gençlerin siyasal sosyalleşmeleri, sol-sosyalist mücadeleye dahil olmaları ve bu süreçler boyunca taşrada bu mücadeleyi nasıl verdikleri üzerinde kurmuştum. Bu dahil olma süreçlerinde etkili olan birçok farklı etkenin yanı sıra, yaşları henüz 18'e gelmemiş olan 'genç' devrimcilerin doğal önder olarak görebilecekleri, onlardan daha önce bu mücadelenin içinde olduğu için de daha yetkin olarak değerlendireceği bir isim olan Fazlı Kuru isminin de etkisi olmuştur.

Fazlı Kuru'nun bu teze konu olmasının sebebi ise sadece "taşrada da var büyük solcular!" demeye çalışmak değil. Bunun en önde gelen sebebi, bir taşralının, gençliğinin ilk günlerinden başlayarak hayatının tamamını; yaşadığı o 'küçük ilçe'nin sorunlarının duyurulması mücadelesine adanmış bir ismi, mücadelede sürekliliğin ne olduğunu göstermesi adına anlatmak istememdir. Fazlı Kuru ismi, tezin hemen her başlığında, verilen birçok cevapta, Taşova'nın *solcu abisi*, *ajitatörü* ve *yerel önderi* olarak öne çıkmıştır. 1970'lerde Türkiye'de henüz siyasallaşma süratlenmemişken Tütün Üreticileri Derneği ve Taşova Gençlik ve Kültür Derneği çatısı altında bölge sorunlarını duyurmaya

alışan Fazlı Kuru, ilerleyen dönemde Emeğın Birliğı fraksiyonun Taşova'daki önderi olmuştur.

Fazlı abi, o zamanlar bizim gruplaştığımız zamanlar Emeğın Birliğı'nin beyin takımından birisiydi. Ama bizim ideoloji olarak farkımız neydi: Biz HK onlar EB, her iki kesim de devrimci olmasına rağmen, böyle fraksiyonlar vardı. Pek yan yana gelemiyorduk çünkü bizim fraksiyonumuzdaki büyüklerimiz farklı yerlerde toplanırdık. Farklı derneklerimiz, farklı oturduğumuz kahvelerimiz vardı ya da ğrenci evlerimiz vardı. Biz orada gruplaşırdık, onlar farklı yerde gruplaşırdık. Ama faşizme karşı mücadele olduğu zaman Emeğın Birliğı olsun, Kurtuluş olsun, Halkın Kurtuluşu olsun, bütün devrimciler olarak mücadele verdik. Sokak savunmalarında, çatışmalarda, diğerk eylemlerde hep beraber, kitlesel olarak, dayanışma içinde mücadele verilirdi yani. Burada da Fazlı Abi'nin genliğı önderlik ettiğı çok zamanlar olmuştur. Aydınlanma konusunda olsun, diğerk konularda olsun, Taşovamızın nder, aydın kişilerinden birisidir bana göre. (Nevzat)

O da THKO hareketinden gelme birisi. Fazlı Kuru aynı o şey Sinan Cemgil'in geleneğinden gelme. Mesela adamlar bu yörede örgütlenmeye başladılar. Emeğın Birliğı bir kitle hareketi değıldi o zamanlar bir kadro hareketiydi. Fazlı da Taşova'da en önde gelen isimdi. iyi bir devrimciydi, iyi bir mücadeleciydi, halkla dayanışmayı iyi biliyordu. (Rıfat)

Fazlı'nın 1970'li yıllarda Taşova'nın ne çıkan isimlerinden olması, birçok farklı olayın hem doğrudan sanığı olması hem de uzun süren tutukluluk dönemleri yaşaması sonucunu getirmiştir. Fazlı, 78 kuşağının bilinç seviyesini hapishanede geçirdiğı zamanlarda artırdığını söylemektedir:

Elit bir kesim de vardı 68'in içinde. Bu 78'de de aynıydı canım. 68 kuşağında olanlardan gelenler vardı, onlarla zaman zaman tartışılırdı, ama biz herhangi bir birikim, bilgi dolgunluğuna sahip olmadığımızdan kaynaklı; onların anlattıklarını dinlemekle kalıyorduk. Onları da beyne ne kadar nüfuz ettiğinin tartışması ayrı olur zaten... Yani mesela ben 78'de içeriye düşmüştüm. Benim okuma alışkanlığım da cezaevinde oldu. Cezaevine düşenlerin daha yetkinleşmesi ve seminerlerin olması daha yoğunluk kazanıyordu. Özellikle içeriye girenlerin oğunluğuydu. (Fazlı)

Hapishanede bulunduğu zamanlarda sistemli işkencelere maruz kalmış olan Fazlı, 78 kuşağının geçirdiğı tutukluluk süreçlerinde 68 kuşağına göre daha deneyimli polislerle karşılaştığını söylemektedir:

Yani deneyim ve tecrübe 78'de fazlaydı. 68'de o kadar yoktu. şimdi düşünebiliyor musun? Onlara yapılan işkenceyi ben sıradan bir şeydi. Mamak'ta yapmışlar zaten. Biz Et Balık Kurumu'nda grdğmşz işkencenin boyutunu onlara onda birini yapmadılar. Polisler bizde artık tecrbelilerdi. şimdi ben birinciye et balıkta kaldım. Kaba dayaktı, kfrd bilmem neydi işkence. İkinci alınmamda, ya öyle bir sistemli işkence yapıyorlar ki, DAL grubu gelmiş sorgulamaya. Neyse falaka bilmem ne yaptılar. Ben bayılmışım falakada. Elektrik veriyorlar. Bir de beni kaldırdılar kollarımı, odunu geriyorlar iple sarıyorlar orada da kanca var takıyorlar. Yukarı takmadan ziyade iki tane dolap var dolaplara yerleştiriyorlar. Hem penisten elektrik hem bir tane daha elektrik var, ben onu bulaşık teline benzetiyorum. Patır patır

yoluyor vücuttaki tüyleri. Tabi onu da yaptıktan sonra bana dediler ki, önümde bir metre genişliğinde çukur var, “Bu çukurdan atlarsan bir şey olmaz.” Yani beni öyle sıçratacaklar karşı duvarda kendimi vuracağım. Kendi kendime işkence etmiş olacağım, ya da kafamı vurup tepelenirim bilmem ne. Ben hiç şey yapmadım, yavaşça geçtim. Bir de insan darbeyi yiyeceği zaman, vücut kendini hazırlıyor kendine göre tedbirini alıyor. Ben hiç vurmazlar hesabıyla normal geçtim ama, geçerken “o.. ç.. sezdi işi” dediler ve belime bir şey vurdular balta saplığı, ben düştüm yere; düştüm ve hemen ayak ucumda uyuşma başladı. Demek ki omurilikte zedelenme oldu. Neyse eller tutmuyordu doğru dürüst zaten. Bir de dediler ki, asker çağırdılar. Demek ki o dönemki askerler de biraz iyiymiş ki, beni sırtını aldı ama benim kollarım tutmuyordu sarılamıyordum. Asker diyor ki bana “sen iyice kendini ver düşme, ben seni kucakladım, sırtımda götürüyorum” diyor. Abi “konuşmayaydın” diyor. “Lan benim ne biliyorum da ne konuşayım. Yani benim bir şey bildiğim yok”. “Yahu neyse sen kimsenin ismini verme” diyor asker bana akıl veriyor. Yani demek ki demokrat da bir çocuk, onun için. Şeye indirdiler Et Balık Kurumu’ndaki koğuş kısmı. Hayvan kesilip de kancalara taktıkları koğuşlar onlar. Çay gibi bir şey getirdiler ama, benim el tutmuyor. Şöyle iki elimle tutarak kaldırmaya çalışıyorum, içemedim tabi çayı. Baraboy’da yakalanan bir herifle benim aramda bağ kurmaya zorluyorlar, o da beni tanımıyor ben de onu tanımıyorum. Neticede beni bir hücreye attılar, onu da bir hücreye. Hücre dedikleri de tuvalet zaten. Kapatmışlar hücreye dönüştürmüşler. Ama sürekli su akıyor, altından su akıyor oturamıyorsun. Soğuktan dış cam açık, çenen takır takır titriyor. Kaç gece kaldığımı da bilmiyorum, ama çok soğuktu! Öyle bir deneyim ve tecrübesi olan işkencecileri getirmişlerdi. İlk şeyde acemiymiş onlar, sille tokat vuruyorlardı. Yani sorgu öyle yapılıyordu, burada öyle yapılmadı gözlemlediğimiz. İkincide İstanbul’da yakalandım. 82 Anayasasına hayır bildirgesinden dolayı. Kaçağa düştük. Aşağı yukarı 4 ya da 5 yıl kaçak gezdim İstanbul’da. İstanbul’da yakalanınca Gayrettepe’de. Oradaki daha farklı sistemdeydi. O şeyin içine, buz küvet vardı. Küvetin içine buz atmışlar, seni çırlıçıplak sokuyorlar, su iletken olduğundan elektriği oraya verince; o buzlar nasıl dokunuyor biliyor musun? Bıçak saplanır gibi insan vücuduna. En sistemli işkenceyi Gayrettepe’de gördüm. (Fazlı)

Fazlı Kuru, maruz kaldığı bu sistematik işkenceler sonrası aldığı kalıcı hasarlar sonrası mücadelesine tekerlekli sandalye ile devam etmektedir. 12 Eylül sonrası dönemde de üzerindeki baskılar sürmeye devam etmiş, legal siyasette adaylık sürecinde geri çektirilmek istenmiş:

Ben cezaevinden çıktıktan sonraki pozisyonumda, ta lise dönemlerimden aldığım kültür ve birikimle geri adım atmadık. Kahve açtım ben, orası sosyalistlerin solcuların topladığı bir saha alanına döndü. 94 yerel seçimlerinde bağımsız sosyalist aday olarak adaylığımı koydum. Biz propagandayı belediye hoparlöründen yapıyorduk sürekli biçimde. Ben konuşurken bütün esnaf çıkar dinler ama oy vermez. Konuşmayı yapıp aşağı indiğim zaman “çok iyi konuştu bilmem ne ettin”, “e oyu ne yapacağız diyordum”. “Ya oraya da karışma, dinledik seni yeter” diyordu. Sonrasında genel seçimler oldu, o zaman Hadep vardı, bana bir yerlerden şey geldi ki, dediler “Hadep’ten aday ol, Amasya’da yerli aday bulamıyoruz.” “Tamam ben olayım” dedim olduk. Sonrasında bir tehditler, emniyetten şuradan buradan, yani evi telefonla arayıp hatunu ağır ağır küfürlerle birlikte “geri çekilsin, kocanı vuracağız” bilmem ne. 95-96 dönemi biliyorsun faili meçhullerin en yaygın olduğu dönemler. Tabi biz hem belediye mikrofondan konuşuyoruz hem televizyonda yerel televizyona çıkarak propaganda ve röportajlar yapıyoruz. Bir akşam böyle televizyon

sahibi cesarettin dedi ki “bu akşam seni yayına çıkaralım.” Çıktık. Röportajı yapan kız da bir polisin kızı. Burada istihbarat işlerine bakan bir polisin kızı. Sorular soruluyor telefonla, sorulara cevap verilecek. Bir soru çıktı, dediler ki bana “sen PKK’lı mısın?” polis sorusu tam. Ben de “Taşovalı’yım” dedim. Yayın bitti o polis kızını almaya geldi. Ben de kızıyla beraber indim aşağı. Dedi ki yav “aha şimdi alacaklar, aha şimdi alacaklar diye panik içindeydim. Benim kıza da bunu bulaştıracaksın” falan. “E napayım senin kızın burada çalışmak için geldiyse”. Öyle bir süreci yaşadık ve ben o 96’daki veya 95’teki seçimlerde Amasya’nın tüm ilçelerini dolaştık. Bir minibüs tuttuk, propaganda yaparak bilmem ne ederek. Düşünebiliyor musun o zaman 2500-3000’e yakın oy almıştım. Hadep’ten. Yani o dönemin ruh haliyle birlikte, devlet yönetim mekanizmasının baskılamalarıyla birlikte toplumsal muhalefetin dozajı biraz düşmeye başladı tabi. Biz o zaman gençlikle dolaşıyorduk bütün ilçeleri. Hatta ben yine bastonlaydım, beni birtakım STK’lara sırtında çıkarıyorlardı, orada konuşmalar yapıyorduk, toplantılar yapıyorduk. Yani o anlamda o dönemin ruh hali hala 95’te... Ve öyle tedbirler alıyordum ki kendime göre kahveyi kapatınca aynı gittiğim yoldan gitmiyorum, değişik yollardan giderek eve ulaşıyordum. Tabi benim de tedbirim var ama devletin faili meçhul politikasını alt edecek bir tedbir değil bizimkiler. Öyle bir pozisyon değildi. Öyle bir süreci falan yaşadık. Sonradan ÖDP’nin kurulum süreci başladı. ÖDP’nin Amasya kurucular kurulu üyesi oldum Ankara’da. Ondan bu sefer aday olduk, bu sefer sabıkan var. Hadep’teyken sabıka meselesini öne çıkarmadılar. Şu anımı anlatayım. O zaman sabıka kayıtları falan Amasya’dan veriliyordu, Taşova’dan değil. Amasya’ya vardık “ne için almak istiyorsun” dediler. “Milletvekili adayı olmak için”. Yani herhangi bir partiden falan demedik. Amasya’nın çıkışında tuttuğumuz taksi bu tarafa geliyoruz durdurdular taksiyi. “Aha dedi Fazlı, in aşağı” dedi. “Ben” dedim, “inemem aha oradan ne arama yapıyorsan yap!” çünkü bastonlarla geziyorum ya. Niye dedi “çekilmiyorsun sen adaylıktan” dedi. Komiser geldi dedi ki “ya sen aptal mısın ya” dedi. “Lan seni vururlar” dedi, “kim vuracak beni” dedim. “Devlet vurur, polis vurur beni başka kim vuracak” dedim. Tabi bıraktılar eve geldik ama, hatuna çok telefon ediyorlar, o telefonlarla birlikte hatunda panik başlıyor. O ayrı sıkıştırıyor. Geri adım atmadık tabi biz. O adaylıkla birlikte 2500-3000’e yakın oy almıştım. O oyu niye değerlendiriyorum biliyor musun? Yani 12 Eylül’ün baskılamalarından yılmış insanlardan ziyade o gençlik pozisyonunun hala diri olmasıyla bağlantı kuruyorum. Yani zamanla tabi o sönümlendi bilmem ne oldu da o döneme kadar geldik, ama psikoloji, nörolojik açısından insanlardaki o yönelimlerdeki düşme şuna yorumlamıyorum ben. ‘İhanet ettiler’ anlamında değerlendirmiyorum. Okumamanın verdiği psikolojik düşüş olarak yorumluyorum. Kültürel birikimi düşünce ister istemez onun mücadele hareketliliği de düşüyor. O anlamda çok yoğun düşüşler falan başladı. Yani biz o dönemde SHP’nin kurulum süreci başladı. Hatta sosyalist partilerden falan aday olmayınca biz SHP’ye yüklendik. Oy verilmesi bazında. Onlarla birlikte yüründü. (Fazlı)

1990’lı yıllarla birlikte legal siyasette bölgenin önde gelen ismi olarak sorumluluk alan ve mücadelesini sürdüren Fazlı Kuru, sonraki yıllarda özellikle Taşova’nın ekolojik sorunlarına odaklanmış, gerçekleştirilmesi planlanan HES projelerinin bölgeye vereceği zararların önüne geçmek için çalışmalar yürütmüştür:

O şundan kaynaklı, eylemin içinde olduğun için bir de örneğin kitle içinde konuşmada ajitatörlük yanı da bende fazla olduğundan dolayı etkileme, şimdi ben cezaevinden çıktıktan sonra neye yöneldim? Bu muhtar seçildim Yemişen

mahallesinde iki dönem. Onunla birlikte Ziraat Odası yönetimine girdim, onunla birlikte HES'lere karşı mücadeleye girdim, bu çevre hareketlerine falan daldım. O çevre hareketleriyle birlikte, davalar açtık bilmem ne ettik, bununla ilgili Umutlu'da 1000 kişinin katıldığı panel yaptık, Değirmenli köyünde iki panel yaptık, kalabalık biçimde. Oraya bilim adamlarını falan getirdik, jeoloji mühendislerini ve onlarla birlikte tartışmalarını daha ülke genelindeki ilişki ağlarımı genişletmiş oldum. Onlarla hala ilişkilerim sürer...Biz eski dönemlerde bu çevre sorununu şunu bunu çok bilmiyorduk. Şimdi bu Umutlu'da Ali Ağaoğlu, tabi bir keşif şeyleri yapıyorlar, köylüler de tavır koyuyorlar falan. Burada da ziraat odasında olduğum için köylüler “niye siz ilgilenmiyorsunuz” tarzı laflar edince, yahu bizim bir bilgimiz yok, hiçbir becerimiz de yok. Yani bize o dönemde 12 Eylül öncesinde çevre sorunlarıyla ilgili herhangi bir tartışma ortamı olmadı. Ben Umutlu'da böyle bir şeyle karşılaşınca Ertuğrul Kürkçü'yü aradım. Dedim “böyle böyle bir sorun var, ne yapacağız, kiminle ben bağlantı kuracağım?” bana iki isim verdi, onlarla hala hukukum sürer, avukat kendisi zaten. Onlarla tartışarak ve davayı, düşünebiliyor musun? Şeyi kazandık, Ağaoğlu'nun davasını yapıldığı halde kazandık, yıktırma pozisyonuna gireceğimiz zaman Çevre Bakanlığı devreye girdi, yeniden bir ÇED toplantısı yaptılar. Bu toplantıyı yaparak, kilit vurulan yeri yeniden açtılar. Öyle bir süreçler yaşadık. Şimdi çevre sorunu çok ayrı bir sorun. Ben İstanbul YTÜ'de Beyza Hoca orada profesördü jeolog. ‘Suyun Ticarileşmesine Hayır’ platformunun düzenlediği bir panele katıldım konuşmacı olarak. Özellikle orada söylediğim şeydi: Kapitalizme karşı mücadeleye çevre mücadelesini içselleştiremezsek sorunu çözemeyiz. Çünkü AB, Avrupa Parlamentosu, aldığı kararlarla sermayenin çevreye yönelik saldırılarının önünü açıyor. Yeşil kapitalizm diye bir şey açtılar şimdi. Yeşil kapitalizm, kapitalizmin kendisi zaten, çevreci falan değil. Örneğin Ankara'da TMMOB'un düzenlediği panele katıldım. Geniş katılımlı bir toplantıydı, oraya da konuşmacı olarak katıldım. Hatta orada plaket de vermişlerdi bana. Yani buradaki çevre mücadelesinin deneyim ve tecrübelerini oraya aktarımla ilgili görevimiz vardı, ama teorik formasyon açısından tabi birtakım öğretim üyeleri de vardı, onların anlatımlarından çıkardığım sonuçlarla biz birlikte yürüme ve anlatımlara giriyorduk.”

Fazlı Kuru, 1960'lardan günümüze kadar Taşova'da sol-sosyalist mücadeleye öncülük etmiş, 12 Eylül hapishanelerde işkencelere maruz kalmış, sonraki dönemde legal siyasette aktif olmuş ve günümüzde hala bölgenin sorunlarının çözümü için ajitatörlük yapmaya, kampanyalar yürütmeye ve hala etki edebileceği insanlara temasını sürdürmeye devam etmektedir. Fazlı Kuru'yu hapishaneler, işkenceler, ölüm tehditleri, kullanmak zorunda kaldığı bastonlar ve tekerlekli sandalyeler engellememiş; mücadelesi kesintisiz şekilde sürmüştür. Fazlı Kuru'nun kesintisiz mücadelesi, Taşova'da gençlerin siyasallaşmasını ve aktif katılımını sağlayarak Taşova'da sol-sosyalist mücadelenin güçlü şekilde var olmasını sağlamış; ileriki dönemlerde gerek kurduğu iletişim kanalları gerekse de kendi öncülük ettiği eylem ve toplantılarla bölgenin sorunlarına çözüm arayışında bulunmaya devam etmiştir.

4.3. SOL TARİH YAZIMININ GÖLGEDE KALAN KISMI: YERELDE SOL MÜCADELE

Taşova örneğini ele alarak sözlü tarih metoduyla elde edilen veriler ışığında ortaya çıkarılan bu çalışma, mevcut sol literatürün anlatısında hak ettiği yeri görmediği düşünülen yerelde mücadelenin nasıl olduğunu anlatmaktadır. Bu anlatıyla birlikte görülmesi beklenen şey örgütlerin devrim algılamasında büyük bir yere sahip olan taşranın ana akım tarih yazımında genel olarak örgütlerin nicel gücünü göstermek adına kullanılmasının yetersiz kaldığı fikrinin açığa çıkmasıdır. Birçok başat kaynak Türkiye solunu çoğunlukla örgütlerin merkez yapısı ile düşünsel altyapılarını anlatırken lider/önder/kahraman tipolojisini kullanmaktadır. Bu anlatının dışına çıkıldığı nadir taşra birimi olarak Fatsa'nın yerel yönetim deneyimi karşımıza çıkmaktadır.

12 Eylül sürecinin taşra insan tipleri ve yaşam biçimlerine özellikle 2000'li yılların başında çıkan birkaç romanda rastlamaktayız. Orhan Aydın'ın *İkinci Durak*, Mehmet Türkkan'ın *Ölüm Aşıp Giderken* veya Güler Buğday'ın *Annemin de Başını Ezerler mi?* romanları taşradaki solcu insan tiplerini görebileceğimiz kitaplar olarak öne çıkmaktadır. Bu kitapların dışında akademik literatürü incelediğimizde ise anlatının içerisinde *sıradan solcunun* kendine yer bulamadığını görmekteyiz. Ana akım sol anlatı, Türkiye solunu dönemselleştirdikten sonra, olaylar, örgütler, devrim algılamaları, kahraman ve önder kişiler, fraksiyonların fikir ayrılıkları gibi temel başlıklar üzerinden bir anlatı sunmaktadır. Bunun adeta bir taslak gibi alışlagelmiş olması ve üzerinde zımni bir konsensusun meydana gelmesi, Türkiye'de sol mücadelenin anlaşılması ve tarihinin anlatılması konusunda sık bir zemin oluşturmaktadır. Mevcut literatürde, Türkiye'nin sol fikir akımlarının tartışmalarının tikanıklığına benzer şekilde dar kalıplar içerisinde kalması, geçmişte ortaya çıkmış sorunların güncel dönemde aşılmasını zorlaştırmakta, bu zorluk Türkiye solunun bugününde neler yapılması gerektiği sorularına cevap üretmenin önüne geçmektedir. Türkiye solunun; gerek sol mücadelede aktif kişilerin hikayelerinin otobiyografik, biyografik ya da nehir söyleşi tarzında ele alındığı kitaplarda, gerekse de literatürde kendine başat yer edinmiş kaynaklarda ele alınış tarzının merkezde konumlanması, mücadelenin aydın, önder ya da kahraman kişiler üzerinden anlatılması, çevrenin/yerelin/taşranın öneminin göz ardı edilmesi sonucunu beraberinde

getirmektedir. Oysaki, 1970’li yıllarda taşra örgütlenmelerinin büyük artışı ve sol mücadelenin ülke genelindeki yayılışı, sol örgütlerin devrim stratejilerinde kırsal nüfusa verdikleri önemi artırmalarına yol açmış ve hem yerel önderlerle kurulan iletişim kanalları hem de basın yayın faaliyetleriyle sıradan solcunun mücadelede aktif rol almasına çalışılmıştır. Böyle bir tablo ortadayken, bu yüksek lisans çalışmasında görüldüğü gibi Amasya’nın küçük bir ilçesinde dahi fikir tartışmalarından, halkın sorunlarının çözümü için yapılan mitinglere; teorik çalışmalardan sokak mücadelesine kadar sol mücadelenin varlığı Türkiye solunun tarihine taşradan bakma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

SONUÇ

1970’ler birçok farklı açıdan Türkiye’nin en hareketli yılları olarak öne çıkmaktadır. Sol sosyalist mücadelenin önceki on yıla oranla daha geniş kitlelere ulaşması bir yana; silahlı sağın yükselişi, ekonomi ve iktidar krizlerinden Milliyetçi Cephe hükümetlerine kadar birçok farklı olayın gerçekleştiği 1970’ler Türkiye’de sosyalist sol mücadele için ayrı bir yere sahiptir. Murat Meriç’in “umut”³⁵ kelimesiyle tarif ettiği bu on yıl devrimin gerçekleşeceği umudunu adeta kendileri için bir realiteye çeviren birçok farklı fraksiyonun var olduğu ve mücadele verdiği bir on yıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

1970’li yılların özellikle ikinci yarısıyla birlikte Türkiye’de geniş bir hareket alanı ve sempatican kitleleri bulmasıyla Sol, Türkiye’de yükselen trendi işaret etmekteydi. Devrimci-Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş, Emeğin Birliği gibi birçok örgütte vücut bulan sosyalist sol mücadele önceki dönemlerden farklı olarak bu sefer kentli-aydın-üniversiteli üçgeni içinde sıkışmamış; şehir çeperleri, küçük şehirler ve o küçük şehirlerin küçük ilçelerine kadar yayılım alanı bulmuştur. Hem örgüt anlamında hem de profil³⁶ anlamında çeşitliliğe sahip olan 1970’ler solu, bu çeşitliliğini siyaset bilimi ve tarih gibi bilim dallarına da aktarmıştır. Böylelikle birçok farklı siyasi görüşten birçok farklı disipline akademisyenler ve yazarların üretimleriyle geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Oluşan bu geniş literatürde Türkiye’de solun yükseliş yılları iki darbe arası olarak dönemselleştirilmiş, ki bu 1960 ile 1980 arasını işaret etmektedir, bu yirmi yıllık süreç birçok farklı kişi, grup, lider, fikir akımı, sosyalizm yaklaşımları ve tartışmaları üzerinden anlatılmıştır. Bir yandan silahlı sağ ve sol arasındaki mücadelenin seyri, bir yandan da sol içi tartışmaların varlığı bu literatürün giderek çeşitlenmesini sağlamıştır.

Türkiye’de 1970’li yıllarda oluşan fikir akımları ve sol sosyalist örgütlenmelerin yapıları ve kadroları mirasını önceki on yıldan almıştır. 1960 Anayasası ile tanınan özgürlükler sayesinde önceki yıllarda baskılanan sol düşünce geniş bir hareket alanı bulmuş, bu hareket alanı ile birlikte üç farklı çevre, farklı devrim algılaması ve anlayış ortaya

³⁵ Meriç, Murat. (2018). *Yetmişli Yılların Popüler Müziği: Umut ve Çelişki Arasında Bir Yolculuk*. Türkiye’nin 1970’li Yılları (s. 885-901), İstanbul, İletişim Yayınları.,

³⁶ Burada profil kelimesi devrimci özne anlamında kullanılmıştır. 1970’lerde üniversite gençliğinden gazetecisine, lise öğrencisinden köy öğretmenine geniş bir profil çeşitliliği ortaya çıkmıştır.

çıkarmıştır. Bunlardan ilki Doğan Avcıoğlu öncülüğünde oluşan Yön ve Devrim Hareketi, ikincisi Mihri Belli öncülüğünde Milli Demokratik Devrim ve sonuncusu Mehmet Ali Aybar öncülüğündeki TİP çevresidir. 1965 seçimlerini, TİP'in sosyalist düşünceyi kazanılan 15 milletvekiliyle parlamentoda temsil edeceği için bir başarı olarak yorumlayan Aybar'ın aksine Avcıoğlu Adalet Partisi'nin birinci parti çıkması nedeniyle başarısızlık olarak yorumladıktan sonra sol sosyalist fikir akımlarının parlamenter siyasete bakışında farklılıklar meydana gelmiştir. Böylelikle 1960'ların ilk yıllarında birbirine yakın görünen sol sosyalist aydın çevreler bu on yılın sonlarına doğru pratik ve teorik olarak ayrışmaya başlamıştır. Parlamenter siyaset yoluyla sosyalizm hedefine ulaşmaya inancını sürdüren TİP çevresinin aksine Avcıoğlu ve Belli çevreleri legal alanların dışına çıkmayı daha makul bir yol olarak görmeye başlamışlardır. Özellikle 1968'den sonra üniversitelerde artan siyasallaşmayı DİSK'in kurulduğu günler takip etmiş, böylelikle sokak, üniversite ve fabrikalar sosyalizm için bir mücadele alanı olmaya başlamıştır. Birbiri ardına kurulan örgütlerin ve Mahir Çayan, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve Deniz Gezmiş gibi gençlik önderlerinin ülke çapında tanınır olmalarıyla birlikte 1970'li yılların başında devrim inancı yükselmeye başlamıştır.

Seçim sisteminin değişmesi³⁷ sonrası gidilen 1969 seçimlerinde TİP'in başarısız olması ve sonrasında Aren-Boran liderliğinin oluşması ile birlikte partide Sosyalist Devrim anlayışı hakim anlayış haline gelirken, popüler gençlik önderleri Mihri Belli etrafında toplanarak Milli Demokratik Devrim anlayışını sahiplenmiş; Avcıoğlu ve çevresi de devrimin gerçekleşmesi için “zinde kuvvet” olarak değerlendirdikleri asker-sivil aydın zümreyi etki altına almaya çalışmışlardır. 1971 devrimciliği, farklı kollardan devrimi gerçekleştirmeye çalışırken 12 Mart 1971 muhtırasıyla yenilgiye uğratılmış, THKO ve THKP-C'nin liderleri öldürülürken, kadroları da tutuklanarak saf dışı bırakılmaya çalışılmıştır. Böylelikle 1968 yılı ile başlayan ve hızlı şekilde güçlenen gençlik/üniversiteli hareketi 1971 yılı ile birlikte büyük oranda geriletilmiş; özellikle büyükşehirlerde kurdukları ağlarla büyümüş olan örgütlenmeler kısa sürede tasfiye edilmiştir. Bu tasfiye süreci sonrası 1971 devrimciliği askeri müdahale ile yenilgiye

³⁷ 1969 seçimleri birlikte milli bakiye sistemi terk edilmiş, bakiyesiz, barajsız D'Hondt sistemi uygulanmaya başlamıştır. Bu yeni sistemle birlikte artık oylar sayesinde yüksek sayıda milletvekili çıkarma şansı ortadan kalkmış ve düşük oy oranlı partilerin parlamentodaki temsiliyet şansları azalmıştır.

uğrarken, bir askeri darbe ile oluşabilecek sosyalizme gidiş yolu arayışları da hüsrana uğratılmıştır.

Bir süreliğine yenilgiye uğratılmış olarak görünen ve popüler isimlerin yitimiyle sindirilmiş olduğu düşünülen Sol, kısa sürede ayağa kalkmanın ve yeniden örgütlenme ağları oluşturmanın yollarını aramıştır. Eski kadroların yeni örgütlenmeler oluşturacağı ve sosyalizme geçiş arzusunu bir kez daha diriltecekleri 1970'lerin ikinci yarısı aynı zamanda ülke çapında bir mücadeleyi işaret etmektedir. Türkiye'de sol sosyalist mücadele adına bu fırsat muhtıradan birkaç sene sonra ortaya çıkmıştır. 1974 yılı ile birlikte eski kadroların aften yararlanarak tekrar örgütlenmeleri, TKP'nin bir atılım gerçekleştirmesi ve Türkiye'de özellikle gençlerin siyasallaşmaya başlamaları ile birlikte sol sosyalist hareket güç kazanmaya başlamıştır. 68 kuşağının geride kalan üyelerinin sahip oldukları düşünsel altyapılarını geliştirerek devrim için yeni bakış açılarının üretilmesi, bu düşüncenin etrafında Türkiye'nin birçok noktasında gençlerin toplanması yeni ve dinamik bir sol mücadele ortamının yaratılmasını sağlamıştır. THKO ve THKP-C ardılı örgütlenmeler geçmişin özeleştirilerini vererek yeni devrim stratejileri belirlemiş, bu örgütlenmeler 1971 devrimciliğinden farklı olarak ülkenin birçok noktasına yayılmaya başlamıştır. Birçok farklı fraksiyonun meydana gelmesiyle devrimin gerçekleşmesi adına farklı düşüncelere sahip öncü kadrolar yapılan yayın çalışmalarıyla ülkenin dört bir yanındaki sempatizan, militan ve yerel önderlere örgütlerin siyasal düşüncelerini yaymaya çalışmışlardır. 1970'li yılların sonlarına doğru sayıları ve örgütlenme ağları giderek artan sol fraksiyonlar, hem silahlı sağ ile mücadeleye girmek durumunda kalmış hem de Milliyetçi Cephe hükümetleri tarafından uygulanan devlet baskısıyla karşılaşmıştır. Silahlı mücadele, devlet baskısı ve sıkıyönetim uygulamalarıyla kısa kısa geri adımlar atmak zorunda kalan ve sinmeye başlayan sol sosyalist mücadele 12 Eylül askeri darbesi ile kesin şekilde yenilgiye uğratılmıştır.

Yeni devrimci kuşak önceki dönem sol sosyalist kuşak ve örgütlenmelerden farklı birçok özelliğe ve birçok farklılığa sahiptir. Bunların başında ise kuşkusuz devrimci kitlenin değişen profili ve ülke genelindeki yayılımı gelmektedir. 1971 devrimciliği üniversiteli gençlik önderleri ve kentli aydınların ön planda olduğu bir süreci oluşturmuş; mücadele dar bir alanda gerçekleşmiştir. 1960'lı yıllarda sol sosyalist fikirler daha çok aydınlar, üniversite hocaları ve üniversitedeki düşünce kulüplerinde bulunan gençler tarafından şekillenmiştir. Bu durum da çoğunlukla anlatımın kahraman odaklı olmasını,

devrimcilerin düşünsel taraflarından ve mücadelenin yayılım alanlarından çok liderlerin kültleştirildiği bir miras bırakmıştır. 1974 sonrası sol sosyalist mücadelenin kadroları bir yandan mirası sahiplenmiş, öte yandan bu mirasın üzerine kurdukları yeni devrim algılamasıyla ülke çapında geniş bir yayılım alanı yaratmıştır. Yeni devrimci kuşak üzerinde eski kuşaktan popüler isimlerin ise etkisi devam etmiştir. Mücadeleye ya da fraksiyonlara katılım konusunda 1971 devrimcilerinin popülerliği itici faktör olarak öne çıkmıştır. Ancak bu durum sol literatürün oluşmasında da çoğunlukla anlatımın önder kadrolar ve örgütlerin şehir merkezli ele alınması sorunsalını beraberinde getirmiş, özellikle 78 kuşağı ele alınırken mücadelenin ülke çapındaki yayılımı geri plana itilmiştir.

Sol düşüncenin hem ülke çapında hem de nicel olarak genişlemesi, şehirlerden çıkarak yerele yayılması, mücadele alanlarında çeşitliliğin oluşması ve bölgesel sorunların mücadeleye dahil olması, tanınan kahramanların yanı sıra yerel önderliklerin sol düşüncede faktör haline gelmesi gibi nedenlerin varlığı, sol sosyalist tarih yazımında da yeni alanların oluşması zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu bağlamda artık majör anlatının içerisine minör anlatıların eklenmesi Türkiye’de sol sosyalist düşüncenin daha geniş bir perspektiften ele alınarak daha kapsamlı şekilde dillendirilmesini sağlayabilmektedir. Bu geniş perspektifin sağlanması ile 1970’li yılların siyasi tarihi genişleyebilir, böylelikle ana akım literatür sahip olduğu bu yeni çeşitlilikle farklı bakış açılarını içeren bir sol anlatı sunabilir.

Tarih alanında yapılan çalışmalarda, tarihin akışının nesnel koşullar ele alınarak incelenmesi ve bu incelemelerden elde edilen çıktıların sosyoloji, siyaset bilimi gibi disiplinlere uygulanmasıyla olayların gerçekleşmesi ve ortaya çıkan sonuçların neleri etkilediği sorularına cevap aranmaktadır. Ancak tarihi olayların incelenmesi amacıyla yapılan literatür taramaları, incelenen arşiv belgeleri ve temel kaynaklar olayların gerçekleşme süreçlerinde aranan gerçeklerin doğru şekilde ortaya çıkarılması için yeterli olmamaktadır. Birçok çalışmada büyük olaylar ve büyük isimler üzerine kurulan anlatılar, olaylardan etkilenen toplum ve insanların gündelik hayatlarını görmezden gelmekte, zamanın akışının ve meydana gelen değişimin fark edilememesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle günümüz çalışmalarında uygulanan yöntemler, istenilen amaca ulaşmak konusunda büyük önem taşımaktadır. Ezberlenmiş bir sürecin anlatıldığı çalışmalarda seçilen araştırma yöntemi, süreç boyunca gerçekleşen değişimleri daha

kolay görmeyi, olaylara eşlik eden gündelik hayatı ve kişilerin tekil olarak bütün olay karşısındaki konumunu tespit etmekte doğru sonuca ulaşmayı sağlayabilmektedir.

Bu bağlamda yaşanan tarihin aktarılması için seçilen araştırma yöntemi büyük önem arz etmektedir. Mevcut literatürde ardı ardına çıkan benzer şablonlara sahip çalışmalarda okuyucular eserlerin çoğunda benzer hikayeleri tekrar tekrar okumakta, yeni çıkan eserlerde farklı olan çok az bilgiye rastlamaktadır. Bu da nicel olarak artış devam ederken nitel genişlemenin daha zayıf olduğu bir literatürü ortaya çıkarmaktadır. Yöntem olarak arşiv taramaları, başat eser okumaları, basılı yayım incelemeleri gibi çalışmalarla oluşturulan her yeni eser benzer anlatıları ortaya çıkarmakta; yeni ve farklı bakış açılarına sahip olsalar da bu benzer anlatılar okuyuculara yeni bilgiler aktarmada güçlük çekmektedir. Bu nedenle çalışmalarda farklı yöntemlerin devreye sokulması, aynı dönemle ilgili farklı bilgilerin ortaya çıkması olumlu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Nehir söyleşiler, sohbetler, biyografi ve otobiyografiler, tarihi romanlar gibi farklı yöntemlerin kullanıldığı çalışmalar ile ele alınan dönem farklı açılarla ve yeni bilgilerle okuyucuya aktarılmaktadır. Bu çalışmalarda yöntem olarak öne çıkan sözlü tarih yöntemi de incelenen dönemle ilgili bilgileri hem birinci ağızdan elde etmesi hem de olayın içinde bizzat bulunan kişilerin duygu ve düşüncelerini aktarması açısından tarih anlatısına büyük katkı sağlamaktadır.

Wood³⁸, “Herhangi bir zamanda ve yerdeki toplumsal pratikleri ve kültürel ürünleri anlayabilmek için, insanların yaşamın maddi koşullarına ulaşım biçimleriyle, üreten insanlar ile o üretimi sahiplenenler arasındaki ilişkilerle ilgili bir şeyler bilmemiz gerekir” sözleriyle toplumsal tarih yazımıyla ilgili ipuçları vermektedir. Yani bir dönemde gerçekleşen yakıcı siyasi tartışma ve olaylar incelenirken, toplumsal dönüşüm ve gerginliklerin meydana getirdiği toplumsal ilişkiler de dikkate alınmalıdır. Tarihi dönemlerin incelendiği çalışmalarda sadece ‘olay’ ve ‘olgu’ odaklı bir araştırmanın yapılması ve incelenmesi, bu olay ve olguların etrafında gerçekleştiği kişilerin değişen ve dönüşen hayatlarını görmezden gelme sonucunu beraberinde getirme riskini barındırmaktadır. Bu riski en aza indirme adına olay ve süreçlere dahil olan kişilerin etkinlikleri çalışmalara dahil edilmelidir. Bu nedenle tarih yazımı; nehir söyleşiler,

³⁸ Wood, Meiksins. 2016. *Yurttaşlardan Lordlara, Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*. İstanbul, Yordam Kitap.

biyografiler ya da belgeselleri içeren sözlü tarih yönteminin kullanıldığı çalışmalarla çeşitlenmelidir. Sözlü tarih yönteminin mevcut anlatıya yapacağı eklemelerle sağlayacağı faydalar hem yeni tarihçilerin ya da siyaset bilimcilerin mevcut literatüre eklemlenmesine, hem de farklı okuyucu kitlelerinin ilgilerini çekmesine fayda sağlayacaktır. Günümüzde okumaya duyulan ilginin azaldığı ve birbirinin tekrarı haline gelen çalışmaların zaman kaybı yarattığı düşüncesini ortaya çıkardığı düşünülürse, mülakatlarla ve sözlü aktarımlarla ilgi çekici hale gelebilecek eserlerin bu algıyı değiştirmesi de farklı bir olumlu etki olarak değerlendirilebilir.

Sözlü tarih yönteminin kullanıldığı birçok çalışma, araştırmacılar açısından temel kaynaklarda ulaşılabilecek bilgilerin fazlasını vaat etmektedir. Örneğin Atilla Akar, sosyalist solun geçmişi üzerine yaptığı çalışmasının³⁹ önsözünde “Bu kuşaktan kalan herkesle konuşacak, onların anı ve değerlendirmelerini tarihi bir belge olabilecek şekilde ortaya koyacaktım.” dedikten sonra “Zaten tarihi araştırmak, o tarihi yapanları bilmek değil midir?” sorusunu yöneltmektedir. Tarihi araştırmak için, birbirini tekrar eden ve temel tartışma ile mücadeleleri konu eden birçok farklı kitap ve incelemenin yerine; tarihin aktörlerinin anlatılarını tarihi belge haline getirebilmek, olayların ve yaşanan değişimin birçok farklı açıdan değerlendirilmesi sonucunu beraberinde getirecektir. Örneğin Devrimci Yol’un hangi süreçlerden geçerek, hangi zorluklarla karşılaştığını anlayabilmek için Oğuzhan Müftüoğlu⁴⁰ ile yapılan nehir söyleşi *Bitmeyen Yolculuk*’u okumak, birçok kaynaktan daha fazla bilgi sahibi olmayı sağlayacaktır.

Sözlü tarih yönteminin kullanılmasıyla mevcut literatürde çeşitliliğin artmasının yanı sıra, çalışmalarda içeriklerin değişmesi ve ana akım anlatımın dönüşmesi de tarih yazımını olumlu anlamda etkileyecek sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda çoğunluğunu kent merkezli okumalar ve çalışmaların oluşturduğu ana akım anlatıya, minör eklentilerin yapılması hem mevcut literatüre yeni pencereler ekleyecek hem de olayların ve tarihin farklı bakış açılarıyla değerlendirmesini sağlayacaktır. Böyle bir farklı anlatıyı içerdiğini düşündüğüm bu çalışmada kent merkezli bir anlatım yerine mekan olarak bir “tarım taşrası” olan Taşova ilçesi seçilmiş; Taşova’da yürütülen sol sosyalist mücadelenin hangi yollardan geçtiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Sözlü tarih yöntemiyle mülakatlar

³⁹ Akar, Atilla. 1989. *Eski Tüfek Sosyalistler*. İstanbul. İletişim Yayınları

⁴⁰ Devrimci Yol hareketinin kurucusu.

yapılarak yürütülen bu çalışmada, 1970’li yıllarda mücadeleye aktif olarak katılmış olan yerel önder, militan ya da sempatizanların anlatılarıyla bu taşra biriminde hangi bağlamda bir sol sosyalist mücadelenin gerçekleştiğini anlamaya çalışılmıştır.

Gerçekleştirilen mülakatlarla, “taşralı solcuların” devrime bakış açıları, algılamaları, sol sosyalist düşüncüyü yorumlamaları ve mücadeleyi yürütüş biçimleri tespit edilmiş; mücadeleye dahil oldukları günden 1980 sonrası döneme kadar kendi hayatlarında ve çevrelerinin gündelik yaşantılarında gerçekleşen dönüşümler anlaşılmıştır. Yereldeki sol sosyalist mücadelenin büyük kentlerde ve üniversitelerde gerçekleşen mücadeleyle farklılıkları, mücadeledeki kırılmalılıkların düzeyi, hayata bakışları ve kendi çevrelerine etkileri gibi durumlar tespit edilmiştir. Yerelde sol mücadeleyi ana akım tarihe eklemlenmeyi amaçlayarak taşrayı incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın olumlu özelliği olarak yeni çalışmalara yol açabileceği ve ‘bilinen solcu’ anlatısına ‘sıradan solcuyu’ ekleme gayesine sahip olması gösterilebilecekken, eksiklik olarak Taşova’nın bir ‘tarım’ taşrası olması gösterilebilir. Geçim kaynakları açısından birbirinden farklılaşan, bu nedenle “taşra” dendiğinde tüm birimlerin aynı sosyoekonomik koşullar ve yaşam biçimlerine sahip olamayacağı, örneğin sanayi ürünleriyle geçimini sağlayan taşralarda farklı siyasi pratikler ve mücadelelerin gerçekleşebilecek olması, bu çalışmayı kendi başına tüm taşraları genelleyen sonuçlara sahip bir çalışma olmaktan çıkarmaktadır. Bu nedenle Taşova’dan birçok özellik açısından farklılaşan taşra birimlerinde gerçekleşen mücadelenin anlatımının yapılmasıyla da sol sosyalist tarih çalışmaları giderek çeşitlenebilir, majör anlatıya minör birçok farklı anlatı eklemlenebilir.

Bu çalışma, taşrada var olan sol sosyalist mücadeleye dönemin aktörleriyle yapılan sözlü mülakatlar aracılığıyla ışıık tutmayı amaçlarken, merkez-çevre arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu, aradaki bağlantının nasıl kurulduğunu, farklılıkların ve mücadeleye bakışın nasıl değerlendirildiğini anlatılar üzerinden sunmayı amaçlamaktadır. Sol literatürün sol tarihi ele alış biçimi değerlendirildiğinde, merkezden bir anlatımın ağır bastığı, sol sosyalist mücadelenin çevrede, yani Türkiye’nin taşrasındaki karşılığının geri planda kaldığı görülmektedir. Bu eksikliğe vurgu yapmak amacıyla yola çıkılan bu çalışmada; mücadelenin sadece *bilinen solcular* tarafından değil *sıradan solcular* tarafından da yürütüldüğü, taşradaki örgütlenmelerin motivasyonunu neyin belirlediği, sol örgütlerin hiyerarşik iletişim ağlarının nasıl olduğu ve yerelde sol mücadelenin nasıl gerçekleştiği mülakatlar aracılığıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan bu sözlü tarih

alışmasıyla kuşkusuz tüm soruların cevaplanacağı ve eksikliklerin giderileceği iddia edilmemekte, yeni çalışmaların da olacağı beklentisiyle eşitlenebilecek bir yerel sol tarih literatürüne katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağtaş, Ö. (2008). Ortanın Solu: İsmet İnönü'den Bülent Ecevit'e. M. (ed.) Belge içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cilt 8 Sol* (s. 194-262). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akar, A. (1989). *Eski Tüfek Sosyalistler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akbulut, E. (2020). *TKP MK Genel Sekreteri İsmail Bilen Belgelerle Yaşam Öyküsü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Alkan, M. (2020). Yetmişli Yıllarda Günlük Hayatın Siyasetine Dair. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (s. 825-863). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altıok, P. (1991). *24 Ocak Kararları, Dışa Açılma ve Uygulanan İktisat ve Maliye Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- Atılğan, G. (2002). *Yön-Devrim Hareketi*. İstanbul: Yordam.
- Atılğan, G. (2009). *Behice Boran Öğretim Üyesi, Siyasetçi, Kuramcı*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Atılğan, G. (2015). Sanayi Kapitalizminin Şafağında. G. Atılğan içinde, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat* (s. 501-657). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atılğan, G. (2015). *Türkiye'de Siyasal Hayat*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Aydın, S. (2008). Türkiye Solunda Özgüçülük ve Milliyetçilik. M. (GYY) Belge içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol* (s. 543-585). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, S., & Taşkın, Y. (2018). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayvaz Kızılgül, Ö. (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 88-101.
- Babalık, N. (2005). *Türkiye Komünist Partisi'nin Sönümlemesi*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Bora, T. (2005). *Taşraya Bakmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, K. (2005). *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Bostancıoğlu, A. (2011). *Bitmeyen Yolculuk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozarslan, H. (2008). İbrahim Kaypakkaya. T. ed. Bora içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol* (s. 517-524). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çelik, A. (2017). Saraçhane'den 15-16 Haziran'a İşçi Sınıfının Müstesna Yılları: Altmışlı Yıllar. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (s. 633-701). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çubukçu, A. (2008). TDKP- "Halkın Kurtuluşu": Gerilladan Partiye. T. ed. Bora içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünceler Cilt 8: Sol* (s. 724-743). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, S. (1987). *THKP-C Doğuşu ve İlk Eylemleri*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- ed. Kürkçü, E. (1988). *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt 7*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ersan, V. (2014). *1970'lerde Türkiye Solu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fırat, H. (1990). *Devrimci Demokrasi ve Sosyalizm: TDKP Eleştirisi*. İstanbul: Eksen Yayınları.
- Gürbilek, N. (2001). *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Iggers, G. (2000). *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İzan, İ. (1973). *İlimiz Amasya ve İlçelerimiz*. Ankara: Ağaç-İş Matbaası.
- Karaca, E. (2004). *Eski Tüfeklerin Sonbaharı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Korkmaz, E. (1992). *68 Güncesi*. İstanbul: Arba Yayınları.
- Kozaklı, S. (2008). Mahir Çayan'ın Mirası . M. ed. Belge içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol* (s. 500-510). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kozanoğlu, C. (1995). *Pop Çağı Ateşi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Küçük, Y. (1996). *Türkiye Üzerine Tezler Üçüncü Kitap*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Kürkçü, E. (2008). Türkiye Sosyalist Hareketine Silahlı Mücadelenin Girişi. M. (ed.) Belge içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünceler, Cilt 8: Sol* (s. 494-543). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mater, N. (2009). *Sokak Güzeldir 68'de Ne Oldu*. İstanbul: Metis Yayınları .
- Mehmet, K., & Özdemir, A. G. (2014). *Tarihle Söyleşiler*. Ankara: Özgür Açılım Platformu.
- Mutluay, B. (2014). *Ziya Yılmaz Tip'ten THKP-C'ye Fatsa'dan Türkiye'ye*. Ankara: Notabene Yayınevi.
- Neyzi, L. (2013). *Ben Kimim, Türkiye'de Sözlü Tarih Kimlik ve Öznellik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Odabaşı, L. (2017). Fikir Kulüplerinden Devrimci Gençliğe. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (s. 341-359). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ozan, E. D. (2015). İki Darbe Arasında Kriz Sarmalı. G. Atılgan içinde, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat* (s. 501-657). İstanbul: Yordam Kitap.
- Öngider, S. (2008). Kurtuluş: "Öncü Savaşı"ndan Sosyalist Demokrasiye. T. ed. Bora içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol* (s. 952-967). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, O. (2017). 15-16 Haziran Eylemleri: Dayanışma Düzeyinde Kalan Sınıf Bilinci. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (s. 687-701). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özel, H. (2020). Yetmişli Yıllarda Ekonomik Gelişmeler. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (s. 209-229). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savran, S. (2016). *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Sina, A. (2018). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şafak, C. (2018, 2 57). DİSK: Devrimci Sendikacılıktan Sınıf ve Kitle Sendikacılığına (1967-1980). *Çalışma ve Toplum*, s. 665-714.
- Şener, M. (2015). *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Şener, M. (2017). Yön ve Milli Demokratik Devrim Hareketleri. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (s. 359-397). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2004, Ağustos 04/09). *ERC Working Paper in Economic*, s. 1-28.
- Şeren, M. (2008, Cilt 28 Sayı 1). Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri. *Gazi Eğitim Fakülte Dergisi*, s. 203-226.
- Toprak, Z. (2007, Kasım s.37). Türkiye'de Tarih Yazımının Evrimi ve Yarının Tarihi. *TÜBA Günce*, s. 28-30.
- Töre, T. (1979). *THKO Hareketi ve Bazı Anılar*. İstanbul: Çağ Yayınları.
- Uçkan, R. (2017). Altmışlı Yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi ve Ortanın Solu. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (s. 453-483). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uykucu, E. (1978). *Bölgemiz Karadeniz İl ve İlçeleri*. İstanbul : Birsen Kitabevi.
- Ünüva, K. (2008). Fikir Kulüpleri Federasyonu. M. (ed.) Belge içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cilt 8: Sol* (s. 821-830). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Varel, A. (2017). Altmışlı Yıllar Türkiye'sinde Sınıf ve Siyaset: Meşruiyet Savaşımı, Siyasal Yükselişi ve İç Bölünmeleriyle TİP. M. K. Kaynar içinde, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (s. 397-453). İstanbul : İletişim Yayınları.
- Vural, N. (2011). *78 Kuşağının Toplumsal Belleği ve Tecrübesi*. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yaşı, F. (2019). *Antikomünizm, Ülkücü Hareket, Türkiye*. İstanbul: Yordam Kitap.

Yıldırım, A. (2008). *FKF, Dev Genç Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınevi.

Yurtsever, H. (2008). *Yükseliş ve Düşüş*. İstanbul: Yordam.

EK-1: ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, *1970’li Yıllarda Türkiye’de Solun Tarihine Yerelden Bakmak: Taşova Örneği* başlıklı bir yüksek lisans tezi çalışması olup “sözlü tarih yönteminin kullanılmasıyla dönemin tanıklıklarından yola çıkılarak Türkiye solunun yereldeki tarihine ışık tutma” amacını taşımaktadır. *Sinan Kadir Sayan* tarafından *Doç. Dr. Kadir Dede* danışmanlığında yürütülecek olan bu çalışma, sonuçları ile 1970’li yıllarda Türkiye’de solun yereldeki yansımalarını ortaya koyacak ve yazılı kaynakların dışında dönem aktörlerinin anlatılarından faydalanılarak mevcut literatürün gelişimine ışık tutmayı amaçlayacaktır.

- Bu çalışma için Etik Kurul İzni alınmıştır.
- Bu çalışmadaki katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- “Sözlü mülakat” yöntemi kullanılarak sizden toplanan veriler, sadece mevcut çalışmanın amacı doğrultusunda kullanılacaktır.
- İsminizi belirtmek ya da kimliğinizi belli edecek bir bilgi vermek zorunda değilsiniz, isimleriniz yerine rumuz kullanma kararı size bırakılmaktadır.
- Araştırma kapsamında toplanan verilerden yalnızca akademik çalışma amacıyla faydalanılacak, verilere başka bir araştırmada yer verilmeyecek ve gerekmesi halinde sizin yazılı izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İsteğiniz doğrultusunda toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler bilgisayar ortamında yazılı olarak korunacak ve araştırma tamamlandığında arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama süreçlerinde size rahatsızlık verecek herhangi bir soru ya da talep olmayacaktır. Ancak katılımınız esnasında herhangi bir sebepten rahatsızlık duymanız durumunda istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Araştırmadan ayrılmanız halinde sizden elde edilen veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.
- Çalışma tamamlandıktan sonra araştırmacıya telefon ya da e-posta aracılığıyla ulaşabilir, soru sorabilir ya da sonuçlar hakkında bilgi alabilirsiniz.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.

Araştırmacı Adı: Sinan Kadir Sayan

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-2: SORU LİSTESİ

YARI YAPILANDIRILMIŞ ALAN SORULARI

Sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu sorular görüşmelerin ana yapısına işaret eder nitelikte olmakla birlikte, alan çalışması sırasında kişilere göre küçük değişiklikler gösterebilir.

Kişisel sorular:

İsim / Soyisim:

Yaş:

Meslek:

Eğitim:

Cinsiyet:

Medeni Hal:

- 1) Kendinizden bahseder misiniz? Örneğin, doğum tarihiniz, yeriniz, öğrenim durumunuz nedir?
- 2) Çocukluk yıllarınızda Taşova hakkında hafızanızda olanlar nelerdir? Taşova nasıl bir yerdi, gündelik hayat nasıldı?
- 3) Taşova'daki hayatınız nasıldı? Yaşadığınız ev, ailenizin maddi durumu ve ailenizle ilişkiniz nasıldı? Anne ve babanız hangi işle meşguldü ve iş dışında gündelik hayatlarında neler yaparlardı?
- 4) Çocukluk yıllarınızdan gençlik yıllarınıza doğru giderken hayatınızda bariz bir değişiklik olmuş muydu? Varsa nasıl değişikliklerdi? Örneğin, ev içindeki ya da Taşova'daki gündelik yaşamda bariz farklılıklar yaşıyor muydu?
- 5) Eğitim hayatınız nasıldı? Okuduğunuz okulların nerelerde olduğunu söyleyebilir misiniz? Örneğin eğitim hayatınız boyunca Taşova'dan hiç çıkmış mıydınız?
- 6) Gençlik yıllarınızda kitap okuma eğiliminiz hangi yöndeydi? Ne tür kitaplar okurdunuz? Örneğin gençlik yıllarınızda sizin ilginizi çeken siyasi kitaplar var mıydı?
- 7) Gençlik yıllarınızda Taşova'daki siyasi atmosfer nasıldı? Siz bu atmosferi ilk ne zaman veya hangi olayda hissetmeye başladınız?
- 8) İlk olarak içinde bulunduğunuz kuşak 68 kuşağı mıydı? Eğer oysa 78 kuşağı ile arasında ne gibi farklılıklar vardı? Eğer 78 kuşağına dahilseniz iki kuşak arasındaki farkların ne olduğu konusunda konuşmalara tanık olmuş muydunuz?
- 9) 70'li yıllarda Taşova'da hangi sol örgütler vardı? Bunları sayabilir misiniz?
- 10) Sizi Taşova'daki sol mücadeleye çeken ilk şey neydi? Mücadele verdiğiniz örgütü neye göre seçtiniz? Örneğin bu kararınızda okuduğunuz kitap veya yayınlar, önemli gençlik önderleri ya da etrafınızdaki kişiler ne ölçüde etkiliydi? Örgütlülüğünüzün ilk zamanlarını biraz anlatabilir misiniz?
- 11) Ailenizle ilişkiniz sol mücadeleye dahil oluştunuzdan nasıl etkilendi? Aileniz bu durumu nasıl karşıladı?

- 12) O yıllarda Taşova'da sola ve sol örgütlenmelere halkın bakışı nasıldı? Olumlu ya da olumsuz nasıl tepkilerle karşılaştınız? Örneğin gittiğiniz bir köyde veya mahallede nasıl tepkiler alırdınız?
- 13) O yıllarda Taşova'da tanık olduğunuz, destekçisi olduğunuz ya da aktif olduğunuz ne tür eylemler gerçekleştirildi? Bu eylemlerin hazırlık süreçleri nasıldı, aldığınız karşılıklar veya tepkiler nelerdi?
- 14) Örgütünüzde sizin aldığınız rol neydi? Ağırlıklı olarak neler yapardınız? Sorumluluklarınız nelerdi?
- 15) Ankara veya İstanbul'la bağlantı nasıl kurulurdu? Örneğin yazılı yayınların Taşova'ya ulaştırılması nasıl gerçekleşirdi? Yapacağınız eylemlerde karar alma süreçleri nasıl işlerdi? Merkezle bilgi alışverişi ne düzeydeydi?
- 16) Örgüt içinde sol ile ilgili seminerler verilir miydi? Sol, solculuk ya da Marksizm ile ilgili teorik bilgi düzeyi genelde nasıldı?
- 17) O dönemde örneğin eğer Taşova'da bir yayın çalışması yapıyorsanız bunların içeriği nasıl oluyordu?
- 18) Sol literatür ne kadar biliniyor ve okunuyordu? Biraz bunlardan bahseder misiniz?
- 19) Peki, karşıt görüş, yani sağ. Nasıl bir mücadele ortamınız vardı? Bir anda mı şiddetlenirdi, planlı eylemler yapılır mıydı? Aranızdaki mücadelenin temposu nasıldı? O yıllarda Taşova'daki gerilimi biraz anlatır mısınız?
- 20) Karşıt görüşlü olduğunuzu bildiğiniz, ancak hiçbir zaman aranıza problem yaşamadığınız kimseler var mıydı? Örneğin yakın bir arkadaşınız, okuldaki bir öğretmeniniz vs.
- 21) Taşova'daki sol mücadelenin rutini hakkında bilgi verebilir misiniz? O günler Taşova'da nasıl geçiyordu? Taşova'da gündelik hayatta nasıl değişimler yaşandı?
- 22) O günlerde, Taşova'da bireysel ya da örgüt olarak amaçladığınız şey neydi? Sizce amaçlarınıza ne kadar yaklaştınız? Örneğin amacınıza çok yakın olduğunuzu hissettiğiniz anlar var mıydı? Biraz anlatır mısınız?
- 23) Sizce o yıllarda Taşova'daki sol pratikle Ankara veya İstanbul'daki sol pratik arasında farklılıklar var mıydı?
- 24) O günlerde yapılan bazı yanlışlıklar olduğunu hisseder miydiniz? Böyle bir durumla karşılaştığınızda tepkiniz ne olurdu? Örneğin yapılmasını yanlış bulduğunuz bir eylemde tavrınız ne olurdu?
- 25) Şu an, mücadeleye dahil olduğunuz günkü kendinizle konuşma fırsatınız olsaydı, ona ne söylerdiniz?

EK-3: ETİK KOMİSYON İZNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 09/08/2022
Sayı: E-35853172-300-00002327773
00002327773

Sayı : E-35853172-300-00002327773
Konu : Sinan Kadir SAYAN Hk. (Etik Komisyon İzni)

9.08.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 08.06.2022 tarihli ve E-12908312-300-00002226554 sayılı yazınız.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Sinan Kadir SAYAN'ın Doç. Dr. Kadir DEDE danışmanlığında hazırladığı "1970'li Yıllarda Türkiye'de Solun Tarihine Yerelden Bakınak: Taşova Örneği" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 26 Temmuz 2022 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: C306E2DA-BAAA-4B46-9678-C230A52E5591

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/im-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yzim@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgiayar İşletmeni

Ag: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 303 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: .

E-posta: hacettepeuniv@hs01.kap.tr

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 9/7/2023

Tez Başlığı : 1970'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE SOLUN TARİHİNE YERELDEN BAKMAK: TAŞOVA ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 174 sayfalık kısmına ilişkin, 9 / 7 / 2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

9/7/2023

Adı Soyadı: Sinan Kadir Sayan

Öğrenci No: N20136749

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı: Siyaset Bilimi Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Kadir Dede

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION DEPARTMENT**

Date: 9/7/2023

Thesis Title : ANALYZING THE LEFT IN TURKEY IN 1970S THROUGH PERIPHERY: THE CASE OF TAŞOVA

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 9/7/2023 for the total of 174 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

9/7/2023

Name Surname: Sinan Kadir Sayan

Student No: N20136749

Department: Political Science and Public Administration

Program: Political Science - Master

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Kadir Dede